4. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

Sempozyum Kitabı

EDİTÖR
Prof. Dr. Serhan YAMAÇLI

ISBN: 978-625-8246-65-0
İKSAD Yayınevi

4. ULUSLARARASI
29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

29-30 Ekim 2022, ADANA

EDİTOR

Prof. Dr. Serhan YAMAÇLI

All rights of this book belong to

IKSAD Publishing House Authors are responsible both ethically and jurisdically

IKSAD Publications - 2022©

Issued: 20.11.2022

ISBN: 978-625-8246-65-0

SEMPOZYUM KÜNYE

SEMPOZYUM ADI

4. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

TARİH ve YER

29-30 Ekim 2022, ADANA

DÜZENLEYEN KURUM

IKSAD INSTITUTE

Toplam Kabul Alan Bildiri Sayısı: 55

Toplam Red Alan Bildiri Sayısı: 17

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Prof. Dr. Necati DEMİR

Doç. Dr. Sehrana KASIMI

Dr. Mustafa Latif EMEK

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Alia R. MASALİMOVA
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Prof. Dr. Adem EFE
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Afaq SADIKOVA
Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Almaz AHMEDOV
Bakü Devlet Üniversitesi

Prof. Dr. Ayten ER
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Prof. Dr. Bakıt OSPANOVA
H. Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi

Prof. Dr. Cholpon TOKTOSUNOVA
Rasulbekov Kırgız Ekonomi Üniversitesi

Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich ALTAYEV
Al – Farabi Kazak Milli Üniversitesi

Prof. Dr Hacer HUSEYNOVA
Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Prof. Dr. Hülya ÇİÇEK
Gaziantep Üniversitesi

Dr. Hatice Nur GERMİR
Celal Bayar Üniversitesi

Prof. Dr. M. Salih MERCAN
Bitlis Eren Üniversitesi

Prof. Dr. Mahmut MASCA
Afyon Kocatepe Üniveresitesi

Prof. Dr. Mehmet OKUR
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa TALAS
Ömer Halisdemir Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL
Erciyes Üniversitesi

Prof. Dr. Necati DEMİR
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Osman ERKMEN
Gaziantep Üniversitesi

Prof. Dr. Harun KAMAN
Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Ekber GÜLERSOY
Dokuz Eylül Üniversitesi

BİLİM KURULU

Doç. Dr. Aylin BEYOĞLU
Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Osman ÇULHA
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi

Doç. Dr. Osman Kubilay GÜL
Cumhuriyet Üniversitesi

Doç. Dr. Tülin KARTAL GÜNGÖR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Şayan ULUSAN
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Ümmügülsüm CANDEĞER
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Doç. Dr. Elvan YALÇINKAYA
Ömer Halisdemir Üniversitesi

Doç. Dr. Ümit AYATA
Bayburt Üniversitesi

Doç. Dr. Gölgen Bahar ÖZTEKİN
Ege Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail Solmaz
Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Muteber ERBAY
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Korkut ULUDAĞ
Atatürk Üniversitesi

Doç. Nilay ÖZSAVAŞ ULUÇAY
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Aykut HALDAN
Trakya Üniversitesi

Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI
İstanbul Üniversitesi

Dr. Ayşe ERKMEN
Gaziantep Üniversitesi

Doç. Dr. Nihan CANBAKAL ATAOĞLU
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Ayşe Feyda NURSAL
Hitit Üniversitesi

Doç. Dr. Nurhan KESKİN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Aziza SYZDYKOVA
Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi

BİLİM KURULU

Dr. Alper Bilgehan YARDIMCI
Pamukkale Üniversitesi

Dr. Hale Nur GÜNER
Yapı Kredi Bankası

Dr. Alper POLAT
Munzur Üniversitesi

Dr. Damezhan SADYKOVA
Kazak Kızlar Pedagoji Üniversitesi

Dr. Ayşe KABATAŞ
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Deniz C. KOŞAR
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Dr. Bayram POLAT
Ömer Halisdemir Üniversitesi

Dr. Deniz GÜNEŞ
İTÜ

Dr. Banu ATALAY
Batman Üniversitesi

Dr. Polat YÜCEKAYA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Belgin PARLAKYILDIZ
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Dr. Junus GANİEV
Kırgızistan Manas Üniversitesi

Dr. Ebru ORAL
Batman Üniversitesi

Dr. Klara PUŞKİNA
Çuvaş Devlet Üniversitesi

Dr. Ece KUZULU
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Malik YILMAZ
Atatürk Üniversitesi

Dr. Güller ŞAHİN
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Dr. Mehmet KIRLIOĞLU
Necmettin Erbakan Üniversitesi

Dr. Gülsün YILDIRIM
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Merve BULDAÇ
Dumlupınar Üniversitesi

BİLİM KURULU

Dr. Muhsin SARIKAYA
Atatürk Üniversitesi

Dr. Sırma OYA TEKVAR
Karabük Üniversitesi

Dr. Mustafa ÖZKAN
Trakya Üniversitesi

Dr. Suzan ONUR YAMAN
Karabük üniversitesi

Dr. Nurengin METE
Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü

Dr. Terane NAĞIYEVA
Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi

Dr. Nurgül ÖZDEMİR
İzmir Demokrasi Üniversitesi

Dr. Tuba Şahin
Uşak Üniversitesi

Dr. Oylum DİKMEN GÜLERYÜZ
İzmir Ekonomi Üniversitesi

Dr. Elif BAŞKAYA
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Dr. Polat YÜCEKAYA
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Dr. Yasin KARACA
MEB

Dr. Şeyda Ferah ARSLAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

FOTOĞRAF GALERİSİ

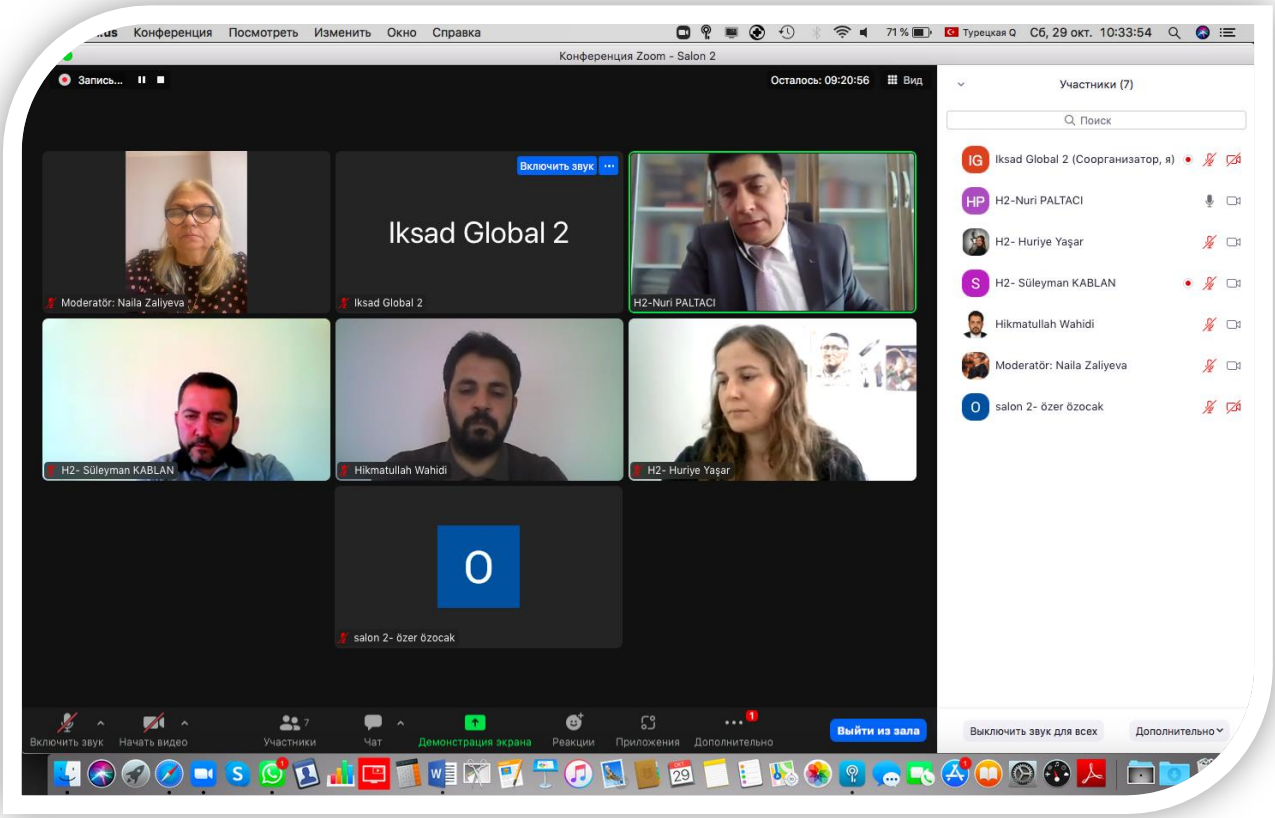

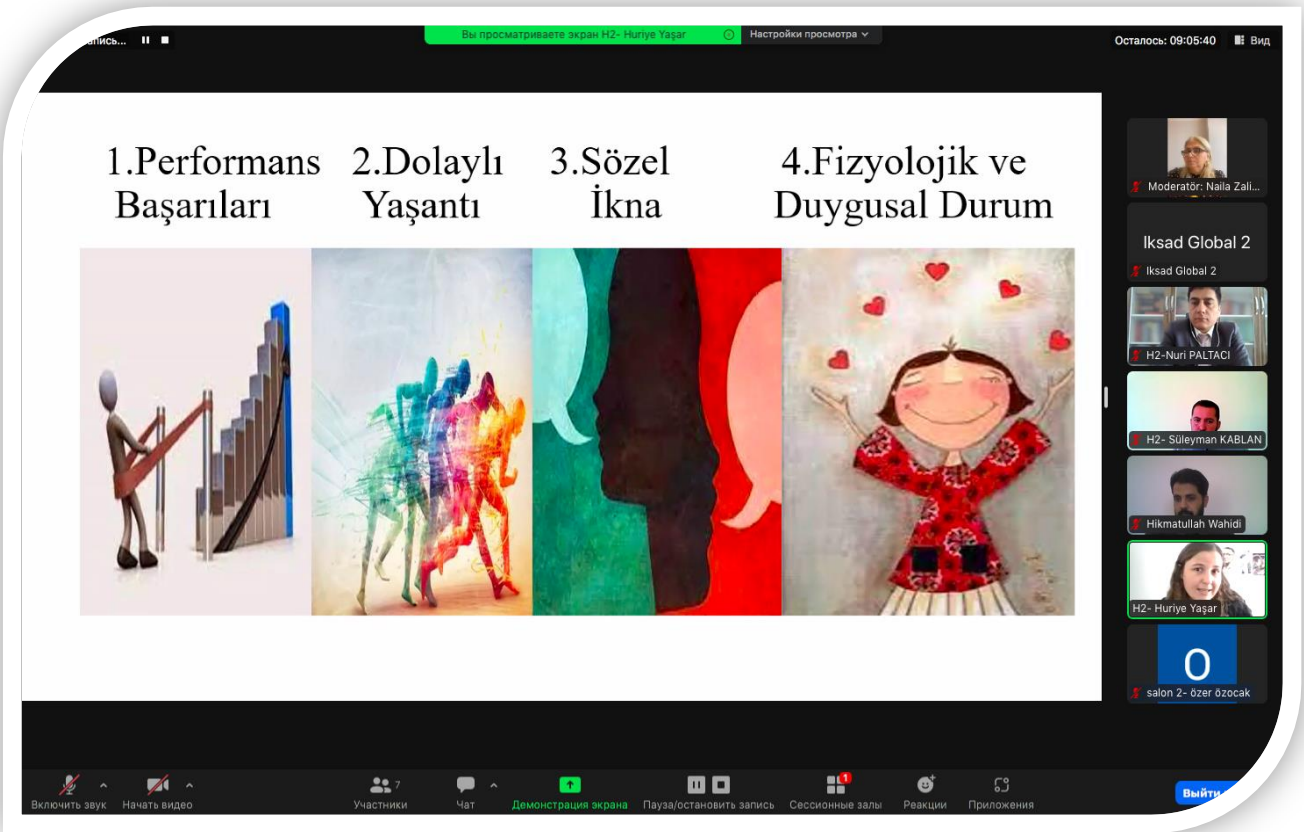

FOTOĞRAF GALERİSİ

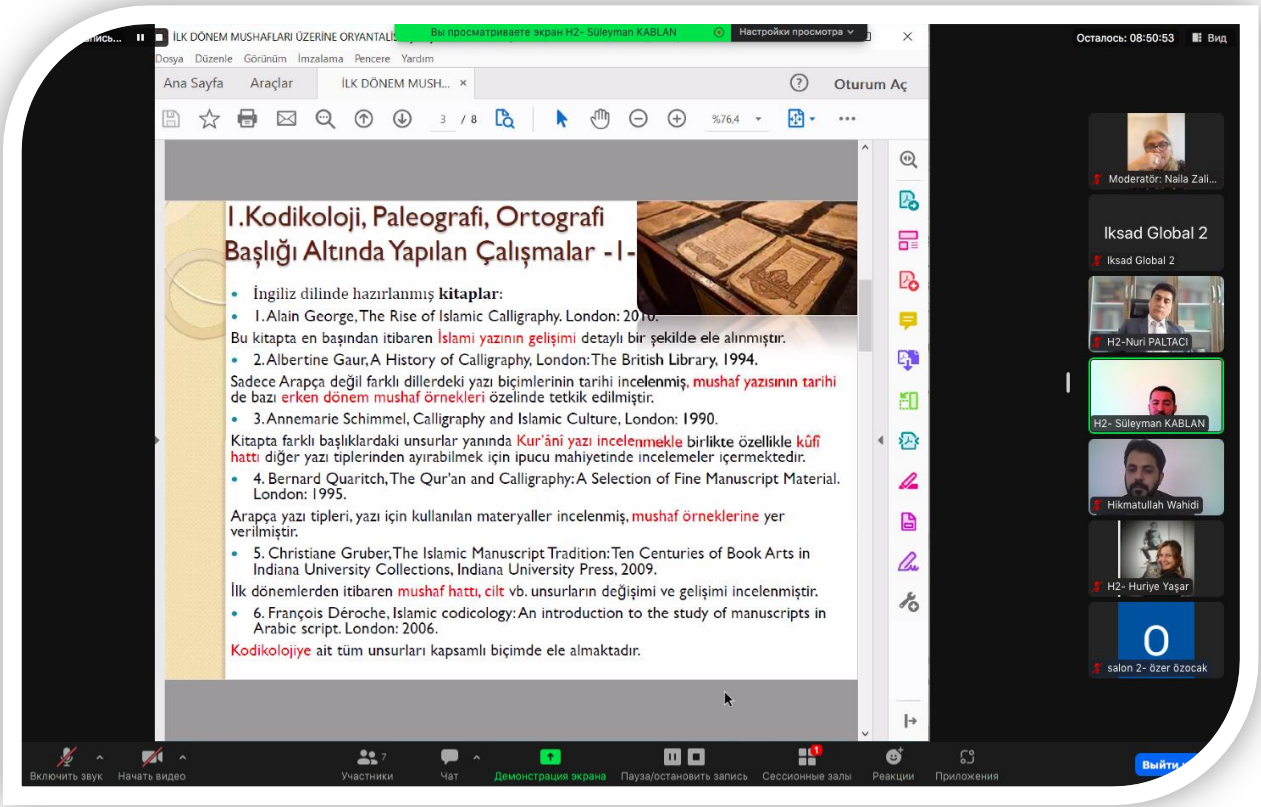

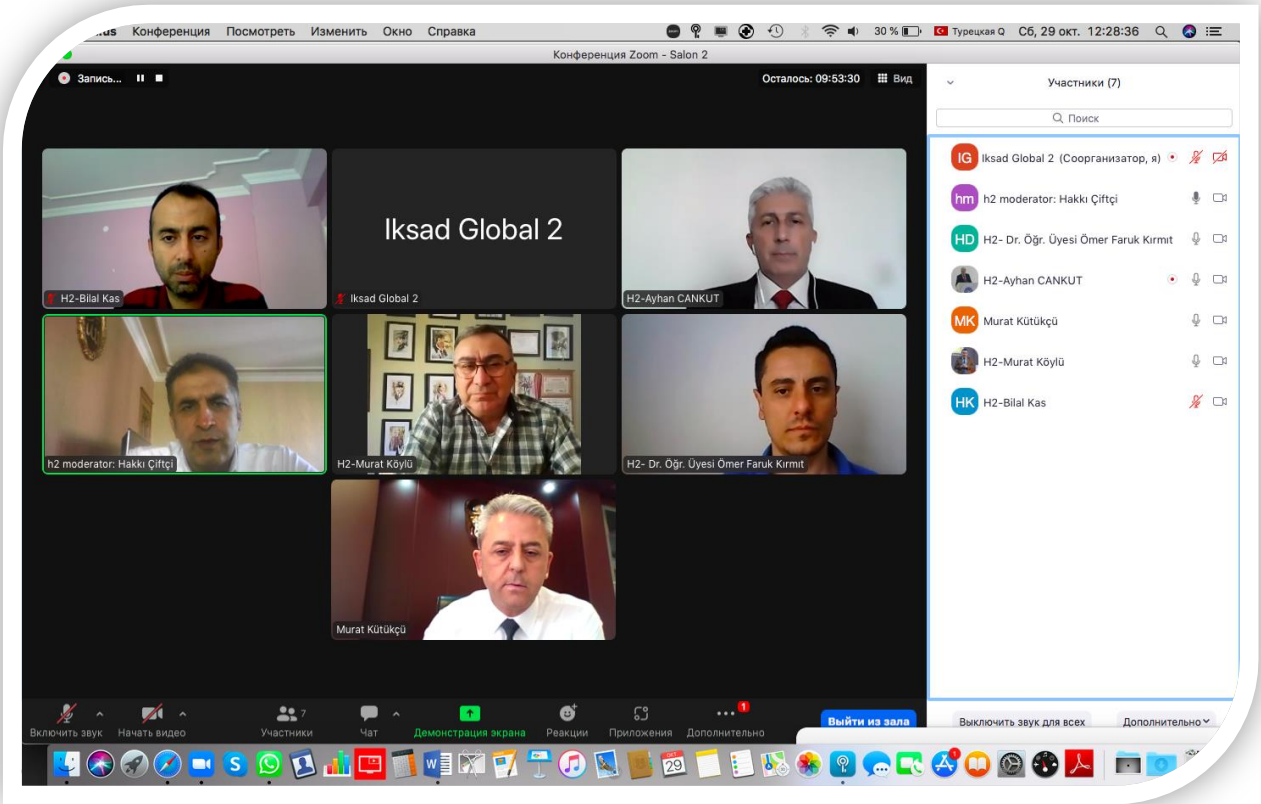

FOTOĞRAF GALERİSİ

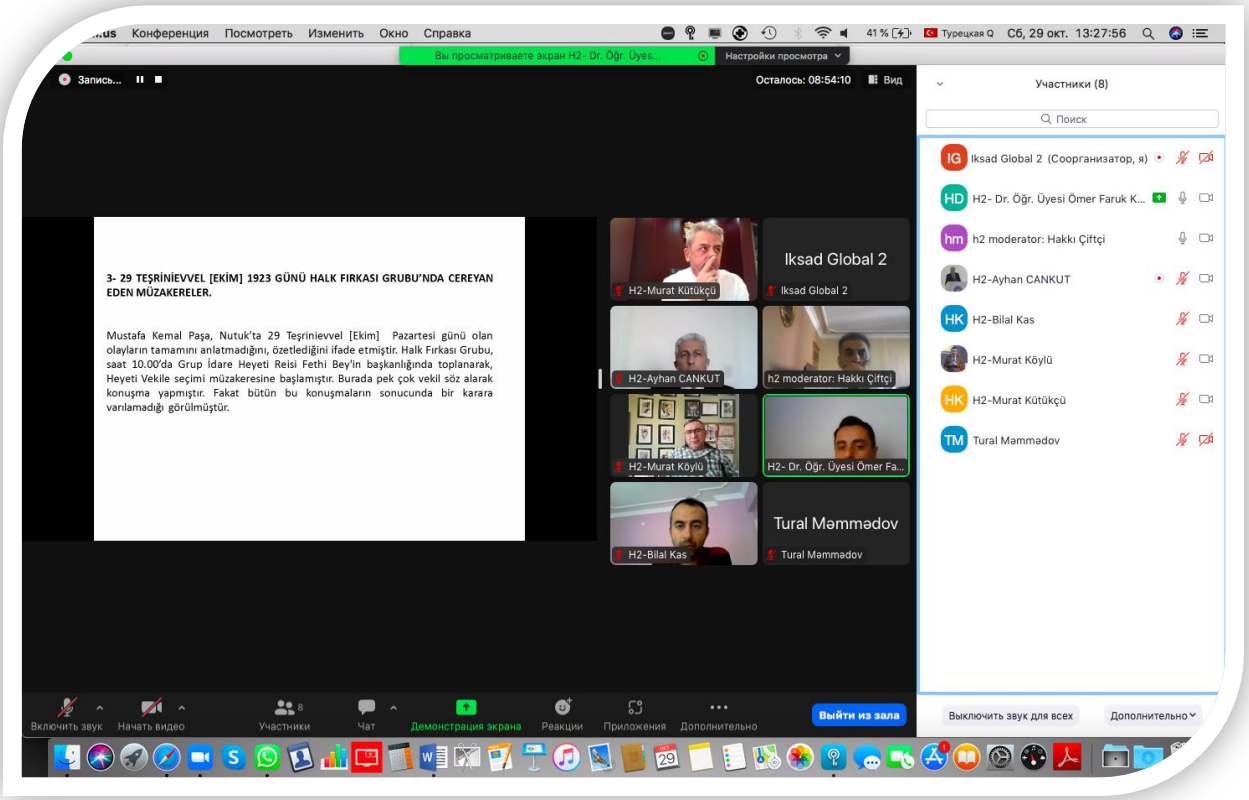

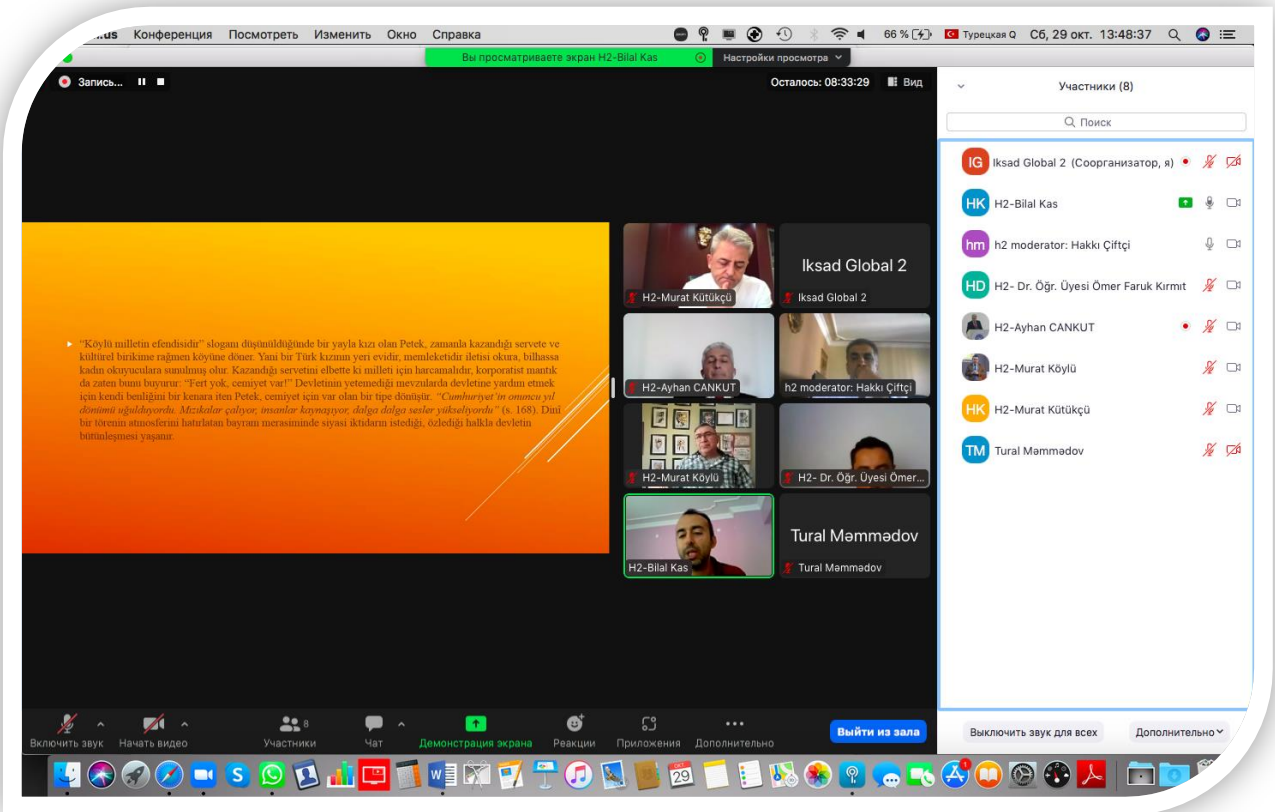

FOTOĞRAF GALERİSİ

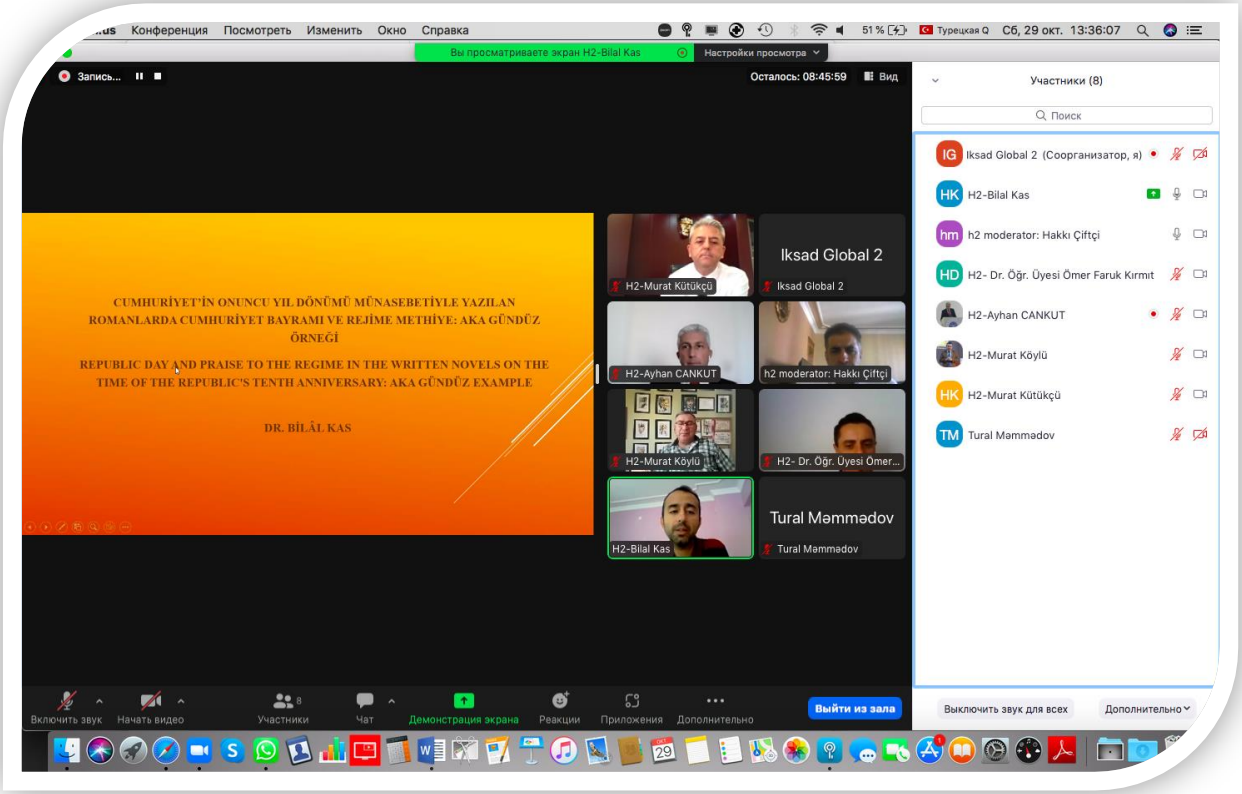

4. ULUSLARARASI 29 EKİM BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR SEMPOZYUMU

29th of October (Republic Day) Symposium on Scientific Research-4

October 29, 2022 / Adana-Türkiye

SYMPOSIUM PROGRAM

Zoom Meeting ID: 892 8334 8842

Zoom Passcode: 292929

Important, Please Read Carefully

- To be able to attend a meeting online, login via https://zoom.us/join site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

Before you login to Zoom please indicate your hall number, name and surname

exp. H-1, Fatma KALPAKLI

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-1
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Bağır BABAYEV

Fatma KALPAKLI	Selçuk Üniversitesi	*ATEŞ VE GÜNEŞ, ZEYTİNDAĞI* VE CUMHURİYETİMİZİN İSİMSİZ KAHRAMANLAR
İsmayilova Terane	BDU - Azerbaycan	ORTAK TÜRK ETİKETLERİNİN AZERBAYCAN VE TÜRK DİLLERİNDE KULLANMA ÖZELLİKLERİ
Doç. Dr. Reşad ASGEROV Doç. Dr. Etibar MUSAYEV Doç. Dr. Bağır BABAYEV Arş. Gör. Sadiq HÜSEYNOV Arş. Gör. Nasima HASANOVA Arş. Gör. Ziyad RAHİMOV	Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Gence Devlet Üniversitesi Nahçıvan Devlet Üniversitesi	29 EKİM 1923DE TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN KURULMASI VE 28 MAYIS 1992DE SEDEREK-DİLUCU KÖPRÜSÜNÜN AÇILMASI, TÜRK DÜNYASININ BAŞARILI GELECEĞİ İÇİN UMUTLARIN YENİ KAPILARIDI
Öğr. Gör. Cihad DOĞAN	Bursa Uludağ Üniversitesi	TÜRKİYE'NİN BİR İFADE ALANI OLARAK 29 EKİM 1923'ÜN 100. YIL KUTLAMA TÖRENLERİNİN ULUS MARKALAMA ÜZERİNDEKİ ROLÜ
Nurettin GÜRCAN	Ege Üniversitesi	LİDERLİĞİN KAYNAĞI OLARAK KAHRAMANLIK METAFORU: CUMHURİYETİN İLANI SÜRECİNDE ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİ
Ləman Sahib qızı Rüstəmli	AMEA Memarlıq və incəsənət institutu	ALİM QASIMOV YARADICILIQ FENOMENİ MUĞAM İFACILIQ ƏNƏNƏSİNİN İNKİŞAFINDA KÖKE QAYIDIŞ SİMVOLU KİMİ
Öğr. Gör. Dr. Gürkan İLTER	Hakkari Üniversitesi	TOMRİS UYAR'IN "SONUCU BELKİ" İSİMLİ ÖYKÜSÜ ÜZERİNE POSTMODERN BİR İNCELEME

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-2
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Zalıyeva Nailə Emin

Hikmatullah WAHIDI	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	AFGANİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ';NİN ÇÖKÜŞ VE BAŞARISIZLIK SEBEPLERİ
Nuri PALTACI	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	SULTAN ABDÜLAZİZ DEVRİ BASIN FAALİYETLERİNİN HÜKÜMET POLİTİKALARINA ETKİSİ
Prof. Dr. Filiz YALÇIN TILFARLIOĞLU Huriye YAŞAR	Gaziantep Üniversitesi	YABANCI DİL OLARAK İNGİLİZCENİN AKADEMİK BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ÖĞRENENLERİN İLETİŞİM STİLLERİ, ÖZ YETERLİKLERİ VE SEMPATİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ
Dr. Öğr. Üyesi Süleyman KABLAN	İstanbul Üniversitesi	İLK DÖNEM MUSHAFLARI ÜZERİNE ORYANTALİST ÇALIŞMALAR
Dr. Özer ÖZOCAK	Amasya Üniversitesi	JOHN PHİLBY'NİN NECİD RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ
Zalıyeva Nailə Emin	-	XIX ƏSRİN II YARISINDA AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ YENİ İSTİQAMƏTLƏR
Məmmədova Nərgiz Teymur qızı	DİN-in Polis Akademiyası	DILDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏR HAQQINDA ÜMUMI ANLAYIŞ

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
10^{00}–12^{00}

HALL

• HALL-3
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Dr. Cafer Ataş

Gamze POLAT Doç. Dr. Ayla FİL BALKAN Uzm. Ali İmran YALÇIN Doç. Dr. Yeliz SALCI Doç. Dr. Elif TURGUT Prof. Dr. Semra TOPUZ Doç. Dr. Gül YALÇIN ÇAKMAKLI Prof. Dr. Bülent ELİBOL	Hacettepe Üniversitesi	SKAPULAR DİSFONKSİYONU OLAN PARKİNSON HASTALARINDA APA SÜRELERİNİN VE SKAPULA ÇEVRESİNDEKİ KASLARIN EMG KAYITLARININ İNCELENMESİ: PİLOT ÇALIŞMA
Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU Ahsen Aybüke İŞLER	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	ZAMAN YÖNETİMİ ÖLÇEĞİNİN (ZAYÖ) GELİŞTİRİLMESİ VE PSİKOMETRİK NİTELİKLERİNİN SAPTANMASI
Dr. Sevinç Yıldırım Üşenmez	Darülaceze Başkanlığı	KULLANIMLARI YAYGIN OLAN TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİ YÖNTEMLERİ
Dr. Cafer Ataş	Sağlık Bilimleri Üniversitesi	ÇOCUK DİŞ HEKİMLİĞİNDE KORUYUCU ÖNLEYİCİ UYGULAMALARA GÜNCEL YAKLAŞIM
Fardad FARZİNMOGHADDAM Doç. Dr. Ayla FİL BALKAN Doç. Dr. Yeliz SALCI Prof. Dr. Meryem ASLI TUNCER Uzm. Dr. Nazire PINAR ACAR ÖZEN Uzm. Ezgi ÖZBAŞ	Hacettepe Üniversitesi	MULTİPL SKLEROZ HASTALARINDA KOGNİTİF YORGUNLUĞUN MENTAL İMGELEME ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI
Mustafacan SALAMCİ Doç. Dr. Yeliz SALCI Prof. Dr. Semra TOPUZ Uzm. Ali İmran YALÇIN Prof. Dr. Meryem ASLI TUNCER Uzm. Dr. Nazire PINAR ACAR ÖZEN	Hacettepe Üniversitesi	ERKEN DÖNEM MULTİPL SKLEROZ HASTALARINDA YÜRÜYÜŞÜ BAŞLATMANIN İNCELENMESİ
Res. Assist. Mine KUÇAK Prof. Dr. M. Hamza MÜSLÜMANOĞLU	Yildiz Technical University	EDGE DETECTION ANALYSIS OF TUBE FORMATION IMAGES OBTAINED FROM CACO-2 CELLS

DATE
• 29.10.2022 SATURDAY

TIME
• ANKARA TIME 10^{00}–12^{00}

HALL
• HALL-4
• SESSION-1

HEAD OF SESSION: Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ernur AKINER

Dr. Kagan Sogut	Kilis 7 Aralık University	EFFECT OF TENSION REINFORCEMENT RATIO ON THE BEHAVIOUR OF DE STRENGTHENED-RC BEAMS WITHOUT STEEL
Dr. Öğr. Üyesi Ömer MERCİMEK	Ankara Üniversitesi	KİRİŞSİZ BETONARME DÖŞEMELERİN ZIMBALAMAYA KARŞI GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN KULLANILAN YÖNTEMLERİN ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI
A.I. Khudieva	Azerbaijan University of Architecture and Construction	DİNAMİK YÜKLER ALTINDA OLUKLU ANİZOTROPİK KABUKLARIN GERİLME-ŞEKİL DEĞİŞTİRME DURUMU.
A.I. Khudieva	Azerbaijan University of Architecture and Construction	WAVE PHENOMENA IN SHALLOW CHANNELS, THE THEORY OF "SHALLOW WATER".
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ernur AKINER	Akdeniz University	ASSESSMENT OF THE TEMPORAL POLLUTION STATUS OF THE ÖMERLI LAKE USING MONITORED WATER QUALITY PARAMETERS
Öğr. Gör. Duygu HÜYÜK Ahmet Turgut TANRIVERDİ	Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Adana Lokman Hekim Anadolu Lisesi	TÜRKİYE' NİN ENDÜSTRİ 4.0 DEVRİMİNİ GERÇEKLEŞTİRMESİ YOLUNDA EĞİTİMDE ATMASI GEREKEN ÖNCELİKLİ ADIMLARI

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-1
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Serhan YAMAÇLI

Öğr. Gör. Dr. Çağlar Cengizler	Çukurova Üniversitesi	MAYMUN ÇİÇEĞİ DERİ LEJYONLARININ DİJİTAL GÖRÜNTÜLER ÜZERİNDE KÜME ANALİZİ KULLANILARAK OTOMATİK KONUMLANDIRILMASI
Canan ŞİŞMAN KORKMAZ Dr. Alper TERCİYANLI İlayda AYGÜN Arş. Gör. Levent YAVUZ	Endoks Enerji Inavitas Abdullah Gül Üniversitesi	DERİN ÖĞRENME ALGORİTMALARI GÜNEŞ ENERJİİSİ İÇİN YÜKSEK DOĞRULUKLU ÜRETİM TAHMİNLERİ GELİŞTİRİLMESİ
Assoc. Prof. Dr. Y. I. Tosun	Şırnak University	EVALUATION OF FERROUS Zinc/Ti/Mn WASTE BY USING ELECTROLYSIS ON MICROWAVE RADIATED MOLTEN CAUSTIC SALT
Assoc. Prof. Dr. Y. I. Tosun	Şırnak University	MICROWAVE HEAT RADIATION TO GRANULES IN BUBBLING FLUIDIZED BED BY SERPANTINITE
Prof. Dr. Serhan YAMAÇLI	Nuh Naci Yazgan Üniversitesi	İKİNCİ NESİL AKIM TAŞIYICI (CCII) TABANLI BİR AKIM KUVVETLENDİRİCİ DEVRESİ TASARIMI
Ezgi YURTTAŞ	Akana Mühendislik ve Tic. A.Ş.	YÜKSEK VE DÜŞÜK SICAKLIK DAYANIMINA SAHİP SÜPERKAPASİTÖRLERİN GELİŞTİRİLMESİ

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-2
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Doç. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ

Doç. Dr. Murat KÖYLÜ	Çağ Üniversitesi	CUMHURİYETE İLANINDAN ÖNCE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK`ÜN İLHAM ALDIĞI DÜŞÜN İNSANLARI VE FELSEFELERİ
Dr. Öğr. Üyesi Ayhan CANKUT	Çağ Üniversitesi	MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN CUMHURİYETİN İNŞASINDA LİDERLİK VASIFLARININ ETKİN ROLÜ
Dr. Murat KÜTÜKÇÜ	Çağ Üniversitesi	CUMHURİYET`İN İLANINA YÖNELİK MUHALİF TUTUMLAR
Doç. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ	Çukurova Üniversitesi	CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINA GİRERKEN ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk KIRMIT	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	ATATÜRK'ÜN NUTUK'TA CUMHURİYET'İ İLAN ETME SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Bilâl KAS	Milli Eğitim Bakanlığı	CUMHURİYET'İN ONUNCU YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE YAZILAN ROMANLARDA CUMHURİYET BAYRAMI VE REJİME METHİYE: AKAGÜNDÜZ ÖRNEĞİ
Tural Məmmədov	Bakı Dövlət Universiteti	XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ PREZİDENTLİK İNSTİTUTUNUN MODELLƏRİ

DATE

• 29.10.2022
SATURDAY

TIME

• ANKARA TIME
12^{30}–14^{30}

HALL

• HALL-3
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Okyay UÇAN

Prof. Dr. Okyay UÇAN Ümit YILMAZER	Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER KAPSAMINDA CITTASLOW HAREKETİ: VİZE ÖRNEĞİ
Prof. Dr. Qingye TANG Dr. Öğr. Üyesi Fuat ÖZ Esra SARIOĞLU Barış Yiğit DEMİRAL	Shanghai University Afyon Kocatepe Üniversitesi	ÇİN ÜLKE İMAJI VE İTİBARININ, ÇİN MENŞELİ ÜRÜNLERİ SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ TÜKETİCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
Dr. Öğr. Üyesi Sezin AÇIK TAŞAR	Beykoz Üniversitesi	BLOK ZİNCİR TEKNOLOJİLERİNİN İÇ DENETİM FONKSİYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
Öğr. Gör. Onur ÇELİK	Ardahan Üniversitesi	TÜRKIYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE YÖNETIM YAPILARI
Erdem ÖZBAY Dr. Öğr. Üyesi Mehmet GÖL	T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	DÜNYADA KRİPTO PARANIN VERGİLENDİRİLMESİ UYGULAMALARI
Doç. Dr. Dilek Sürekci Yamacli Yunus Emre Tatlı	Nuh Naci Yazgan Universitesi	TÜRKİYE'DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BULGULAR
Araş. Gör. Burcu Şimşek Yağlı Araş. Gör. Dr. İbrahim Yağlı	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	VIKOR YÖNTEMİ İLE HAYAT DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN PERFORMANS ANALİZİ
Dr. Aslı Yıkılmaz	Mersin Üniversitesi	YATIRIM KARARLARI, KARLILIK VE İHTİYATLILIK: BIST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

DATE
• 29.10.2022 SATURDAY

TIME
• ANKARA TIME 12^{30}–14^{30}

HALL
• HALL-4
• SESSION-2

HEAD OF SESSION: Op. Dr. Şule GÖKTÜRK

Op. Dr. Şule GÖKTÜRK	Kayseri Şehir Hastanesi Beyin ve Sinir Cerrahi Kliniği	BEYİN, TANIMI VE SON YILLARDA YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALARLA GELİŞEN BEYİN CERRAHİ
Op. Dr. Yasin GÖKTÜRK	Kayseri Şehir Hastanesi Beyin ve Sinir Cerrahi Kliniği	ÇAĞIMIZDA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE BİLGİSAYAR PROGRAMLARIYLA GELİŞEN SPİNAL CERRAHİ
Uzm. Dr. Müjdat TURAN	Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi	DİYABETİK AYAK CERRAHİSİ SONRASI REAMPUTASYONA ALINAN HASTALARIN HBA1C DEĞERLERİNİN ANALİZİ 25 DEĞERLENDİRİLMESİ
Uzm. Dr. Müjdat TURAN	Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi	MEME KANSERİ NEDENİYLE BENELLİ MASTOPEKSİ TEKNİĞİ İLE AMELİYAT EDİLEN HASTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KARAKUŞ Doç. Dr. Ali Bilgin YILMAZ Doç. Dr. Vural DENİZHAN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	KİSTİK EKİNOKOKKOSUZ'LU BİR KEDİDE OLGU SUNUMU VE *Echinococcus granulosus* SENSU STRİCTO (G1) SUŞUNUN MOLEKÜLER YÖNTEM İLE TESPİTİ
Dr. Öğr. Üyesi Muradiye ACAR	İstinye Üniversitesi	TARAMA TESTİNDEN PREİMPLANTASYON GENETİK TANIYA DOĞRU SMA HASTALIĞI: ÖNLENEBİLİR BİR HALK SAĞLIĞI PROBLEMİ MİDİR?
Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÖZDEMİROĞLU	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİ PSİKİYATRİ KLİNİĞİNDE YATARAK TEDAVİ GÖREN HASTALARIN YATIŞ SÜRELERİNİN KLİNİK VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

CONTENT

Author	Title	No
Qingye TANG Fuat ÖZ Esra SARIOĞLU Barış Yiğit DEMİRAL	THE IMPACT OF CHINA COUNTRY IMAGE AND REPUTATION ON BUYING BEHAVIOR OF CHINESE PRODUCTS: A STUDY OF CONSUMERS IN TURKEY	1
Okyay UÇAN Ümit YILMAZER	SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER KAPSAMINDA CITTASLOW HAREKETİ:	3
Zalıyeva Nailə Eminq	XIX ƏSRİN II YARISINDA AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ YENİ İSTİQAMƏTLƏR	4
FİLİZ ÖZDEMİROĞLU	EVALUATION OF THE LENGTH OF HOSPITALIZATION OF INPATIENTS IN A UNIVERSITY HOSPITAL PSYCHIATRY CLINIC IN TERMS OF CLINICAL AND DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS	11
Muradiye ACAR	TARAMA TESTİNDEN PREİMPLANTASYON GENETİK TANIYA DOĞRU SMA HASTALIĞI: ÖNLENEBİLİR BİR HALK SAĞLIĞI PROBLEMİ MİDİR?	13
Ayşe Karakuş Ali Bilgin Yilmaz Vural Denizhan	THE REPORT ON CYSTIC ECHINOCOCCOSIS IN A CAT CAUSED BY ECHINOCOCCUS GRANULOSUS SENSU STRICTO (G1)	15
Müjdat TURAN	DİYABETİK AYAK CERRAHİSİ SONRASI REAMPUTASYONA ALINAN HASTALARIN HBA1C DEĞERLERİNİN ANALİZİ;25 HASTANIN DEĞERLENDİRİLMESİ	23
Müjdat TURAN	MEME KANSERİ NEDENİYLE BENELLİ MASTOPEKSİ TEKNİĞİ İLE AMELİYAT EDİLEN HASTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	24
Yasin Göktürk	ÇAĞIMIZDA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE BİLGİSAYAR PROGRAMLARIYLA GELİŞEN SPİNAL CERRAHİ	27
Şule GÖKTÜRK	BEYİN, TANIMI VE SON YILLARDA YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALARLA GELİŞEN BEYİN CERRAHİ	29
Aslı Yıkılmaz	YATIRIM KARARLARI, KARLILIK VE KOŞULSUZ İHTİYATLILIK: BIST 100 FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	31
Burcu Şimşek Yağlı İbrahim Yağlı	PERFORMANCE ANALYSIS OF NON-LIFE INSURANCE COMPANIES WITH VIKOR METHOD	33

Dilek Sürekci Yamacli Yunus Emre Tatlı	TÜRKİYE'DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BULGULAR	35
Erdem ÖZBAY Mehmet GÖL	PRACTICES OF TAXATION OF CRYPTO MONEY IN THE WORLD	37
Onur ÇELİK	TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE YÖNETİM YAPILARI	39
Sezin AÇIK TAŞAR	BLOK ZİNCİR TEKNOLOJİLERİNİN İÇ DENETİM FONKSİYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	40
Tural Məmmədov	XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ PREZİDENTLİK İNSTİTUTUNUN MODELLƏRİ	41
Bilâl KAS	REPUBLIC DAY AND PRAISE TO THE REGIME IN THE WRITTEN NOVELS ON THE TIME OF THE REPUBLIC'S TENTH ANNIVERSARY: AKA GÜNDÜZ EXAMPLE	47
Ömer Faruk KIRMIT	EVALUATION OF ATATÜRK'S PROCESS OF ANNOUNCEMENT OF THE REPUBLIC IN THE SPEECH	58
Hakkı ÇİFTÇİ	THE ATATURKIST SYSTEM OF THOUGHT AS THE REPUBLIC ENTERS ITS SECOND CENTURY	65
Murat KÜTÜKÇÜ	DISSIDENT ATTITUDES TO THE DECLARATION OF THE REPUBLIC ADMINISTRATION	68
Ayhan CANKUT	THE EFFECTIVE ROLE OF MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S LEADERSHIP QUALIFICATIONS IN THE BUILDING OF THE REPUBLIC	70
Murat KÖYLÜ	MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S INSPIRED PHİLOSOPHER AND THEIR PHILOSOPHY BEFORE THE ANNOUNCEMENT TO THE REPUBLIC	72
Ezgi YURTTAŞ	DEVELOPMENT OF SUPERCAPACITORS HAVING HIGH AND LOW TEMPERATURE RESISTANCE	74
Serhan YAMAÇLI	DESIGN OF A CURRENT AMPLIFIER CIRCUIT BASED ON THE SECOND GENERATION CURRENT CONVEYOR (CCII)	83
Y. I. TOSUN	EVALUATION OF FERROUS ZINC/TI/MN WASTE BY USING ELECTROLYSIS ON MICROWAVE RADIATED MOLTEN CAUSTIC SALT	91
Y. I. TOSUN	MICROWAVE HEAT RADIATION TO GRANULES IN BUBBLING FLUIDIZED BED BY SERPANTINITE	93

Canan ŞİŞMAN KORKMAZ Alper TERCİYANLI İlayda AYGÜN Levent YAVUZ	DERİN ÖĞRENME ALGORİTMALARI GÜNEŞ ENERJİİSİ İÇİN YÜKSEK DOĞRULUKLU ÜRETİM TAHMİNLERİ GELİŞTİRİLMESİ	95
Çağlar Cengizler	CLUSTER ANALYSIS BASED AUTOMATED LOCATION OF MONKEYPOX SKIN LESIONS ON DIGITAL IMAGES	99
Duygu HÜYÜK Ahmet Turgut TANRIVERDİ	PRIMARY STEPS TO BE TAKEN IN EDUCATION FOR TURKEY TO REALIZE THE INDUSTRY 4.0 REVOLUTION	104
Ömer MERCİMEK	KİRİŞSİZ BETONARME DÖŞEMELERİN ZIMBALAMAYA KARŞI GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN KULLANILAN YÖNTEMLERİN ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI	112
Kagan Sogut	EFFECT OF TENSION REINFORCEMENT RATIO ON THE BEHAVIOUR OF DE STRENGTHENED-RC BEAMS WITHOUT STEEL SHEAR REINFORCEMENT	113
Mine KUÇAK Hamza MÜSLÜMANOĞLU	EDGE DETECTION ANALYSIS OF TUBE FORMATION IMAGES OBTAINED FROM CACO-2 CELLS	122
Mustafacan SALAMCİ Yeliz SALCI Semra TOPUZ Ali İmran YALÇIN Meryem Aslı TUNCER Nazire Pınar ACAR ÖZEN	INVESTIGATION OF GAIT INITIATION OF EARLY MULTIPLE SCLEROSIS PATIENTS	129
Fardad FARZİNMOGHADDAM Ayla FİL BALKAN Yeliz SALCI Meryem ASLI TUNCER Nazire PINAR ACAR ÖZEN Ezgi ÖZBAŞ	MULTİPL SKLEROZ HASTALARINDA KOGNİTİF YORGUNLUĞUN MENTAL İMGELEME ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI	131
Cafer Ataş	ÇOCUK DİŞ HEKİMLİĞİNDE KORUYUCU ÖNLEYİCİ UYGULAMALARA GÜNCEL YAKLAŞIM	133

Sevinç Yıldırım Üşenmez	KULLANIMLARI YAYGIN OLAN TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİ YÖNTEMLERİ	135
M. Yüksel ERDOĞDU Ahsen Aybüke İŞLER	DEVELOPMENT OF TIME MANAGEMENT SCALE (TMS) AND DETERMINATION OF PSYCHOMETRIC FEATURES	136
Gamze POLAT Ayla FİL BALKAN Ali İmran YALÇIN Yeliz SALCI Elif TURGUT Semra TOPUZ Gül YALÇIN ÇAKMAKLI Bülent ELİBOL	SKAPULAR DİSFONKSİYONU OLAN PARKİNSON HASTALARINDA APA SÜRELERİNİN VE SKAPULA ÇEVRESİNDEKİ KASLARIN EMG KAYITLARININ İNCELENMESİ: PİLOT ÇALIŞMA	138
Məmmədova Nərgiz Teymur qızı	DILDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏR HAQQINDA ÜMUMI ANLAYIŞ GENERAL UNDERSTANDING OF COMPLEX WORDS IN LANGUAGE	140
Özer ÖZOCAK	ASSESSMENT OF JOHN PHILBY'S NAJD REPORT	142
Süleyman KABLAN	İLK DÖNEM MUSHAFLARI ÜZERİNE ORYANTALİST ÇALIŞMALAR	143
Filiz YALÇIN TILFARLIOĞLU Huriye YAŞAR	YABANCI DİL OLARAK İNGİLİZCENİN AKADEMİK BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ÖĞRENENLERİN İLETİŞİM STİLLERİ, ÖZ YETERLİKLERİ VE SEMPATİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ	145
Nuri PALTACI	SULTAN ABDÜLAZİZ DEVRİ BASIN FAALİYETLERİNİN HÜKÜMET POLİTİKALARINA ETKİSİ	146
Hikmatullah WAHIDI	CAUSES FOR THE CALLOPSE AND FAILURE OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF AFGHANISTAN	154
Gürkan İLTER	A POSTMODERN REVIEW ON TOMRIS UYAR'S STORY WITH THE NAME "SONUCU BELKİ"	162

Nurettin GÜRCAN	THE METAPHOR OF HERO AS THE SOURCE OF LEADERSHİP: ATATÜRK'S LEADERSHIP IN THE PROCESS OF THE PROCLAMATION OF THE REPUBLIC	165
Cihad DOĞAN	AS AN EXPRESSION AREA OF TURKEY, THE 100TH ANNIVERSARY OF OCTOBER 29, 1923 THE ROLE OF YEAR CELEBRATION CEREMONIES ON NATION BRANDING	167
Reşad ASGEROV Etibar MUSAYEV Bağır BABAYEV Sadiq HÜSEYNOV Nasima HASANOVA Ziyad RAHİMOV	THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKİYE ON OCTOBER 29, 1923 AND THE OPENING OF THE SADARAK-DILUCU BRIDGE ON MAY 28, 1992 ARE THE NEW GATES OF HOPE FOR A SUCCESSFUL FUTURE OF THE TURKISH WORLD	169
İsmayilova Terane Söhrab kızı	COMMON TURKISH LABELS IN AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGES USAGE FEATURES	172
Fatma KALPAKLI	ATEŞ VE GÜNEŞ, ZEYTİNDAĞI VE CUMHURİYETİMİZİN İSİMSİZ KAHRAMANLARI	174
Muhammed Ernur AKINER	ASSESSMENT OF THE TEMPORAL POLLUTION STATUS OF THE ÖMERLİ DAM LAKE USING MONITORED WATER QUALITY PARAMETERS	175
Ləman Sahib qızı Rüstəmli	ALIM QASIMOV YARADICILIQ FENOMENI MUĞAM IFACILIQ ƏNƏNƏSININ INKIŞAFINDA KÖKƏ QAYIDIŞ SIMVOLU KIMI	197

ÇİN ÜLKE İMAJI VE İTİBARININ, ÇİN MENŞELİ ÜRÜNLERİ SATIN ALMA DAVRANIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: TÜRKİYE'DEKİ TÜKETİCİLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

THE IMPACT OF CHINA COUNTRY IMAGE AND REPUTATION ON BUYING BEHAVIOR OF CHINESE PRODUCTS: A STUDY OF CONSUMERS IN TURKEY

Prof. Dr. Qingye TANG
Shanghai University, College of Liberal Arts
0000-0002-6171-4352

Dr. Öğr. Üyesi, Fuat ÖZ
Afyon Kocatepe Üniversitesi, Bolvadin MYO
0000-0002-9034-5605

Esra SARIOĞLU
Doktora Öğrencisi, Shanghai University, Global Studies
0000-0002-9040-3069

Barış Yiğit DEMİRAL
Doktora Öğrencisi, Afyon Kocatepe Üniversitesi
0000-0002-0196-1765

Özet: Soğuk savaş sonrası dönemde, küreselleşme ve yumuşak güç kavramları öne çıkmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Süper güç olmaya çalışan devletler, yumuşak güç unsurlarını kullanarak diğer ülkeleri etkilemeye ve uluslararası düzende prestij kazanmaya çalışmaktadır. Globalleşen dünyada, ülkeler arasındaki ithalat ve ihracat faaliyetleri, yumuşak güç faaliyetleri ile daha da yoğun hale geldiği görülmektedir. Ülke imajı; kişilerin çevrelerinden, medya organları ile sosyal medya mecralarından elde ettikleri bilgiler yoluyla, bir ülke ya da bir ülkenin ürünleri hakkındaki sahip oldukları düşünceler ile varsayımları olarak tanımlanmaktadır. Ülke itibarı, kişilerin bir ülke ya da bir ülkenin ürünleri hakkında, kendileri ya da çevreleri tarafından deneyimlenen, yakın çevrelerine aktarılan memnuniyet ya da memnuniyetsizlik sonucu oluşan, güven ve düşünceler topluluğu olarak açıklanabilir. Çin menşeli ürünler ise, Çinli şirketler tarafından üretilen ya da uluslararası firmalar tarafından, Çin'de bulunan fabrikalarda üretilen/ürettirilen ürünlerdir.

Bu araştırma; Çin ülke imajı ve itibarının, Türkiye'deki tüketicilerin Çin menşeli ürünleri, satın alma davranışları üzerindeki etkisini tespit edebilmek amacıyla Şanghay Üniversitesi ve Afyon Kocatepe Üniversitesi arasındaki ortak bir çalışma olarak yürütülmüştür. Araştırma için öncelikli olarak gereken etik kurul izni alınmış, çalışmada kolayda örnekleme yöntemi kullanılmış ve yüz yüze olarak 418 tüketicinin katılımı ile çalışma tamamlanmıştır. Çalışmada, eksik ya da hatalı işaretlemeler nedeniyle, toplamda 403 katılımcının verileri alınarak analizler yapılmıştır. Verilerin güvenilirliğini ve geçerliliğini ölçmek amacıyla, her ölçeğin ayrı ayrı alpha değerlerine bakılmış ve faktör analizleri yapılmıştır. Son olarak ise değişkenler arasında, regresyon analizleri yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Ülke İmajı, Çin Ülke İtibarı, Çin Menşeli Ürünler, Satın Alma Davranışı, Türkiye'deki Tüketiciler

SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTLER KAPSAMINDA CITTASLOW HAREKETİ: VİZE ÖRNEĞİ

Prof. Dr. Okyay UÇAN
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF,İktisat Bölümü
0000-0001-5221-4682

Uzm, Ümit YILMAZER
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF,İktisat Bölümü, İktisat
0000-0002-4678-6999

ÖZET

Kültürel miraslar nesiller boyunca yaşayan toplulukların değer ve gelenekleridir. Kültürel mirasların koruma altına alınması ve bu mirasların sürdürülebilirliğinin sağlanması dünya çapında oldukça önem arz eden politikalar halini almıştır. Buna bağlı olarak bu kültürel mirasların var olduğu mekanlar günümüz kentlerini meydana getirmektedir. Sürdürülebilirlik en genel anlamda, ekosistemdeki yenilenemeyecek olan kaynakların gelecek nesillere aktarılabilmesi için, insanın bu döngü üzerindeki negatif etkilerinin sistemin taşıma kapasitesini aşmayacak seviyede tutulması olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik çağımızın en önemli ihtiyaçlarından biri haline gelip geniş kapsamda ele alınmıştır. Gün geçtikçe büyüyen kentler, birtakım problemlerin kaynağı olarak bütün canlıların yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Köyden kente göçler, hızla artan nüfus insanları hızlı yaşamaya itmiş bu da beraberinde kalitesiz bir hayat yaşama zorunluluğu, çevre kirliliği, kaynakların hızla tüketilmesi, yerel ve kültürel değerlerin unutulması gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Günümüzdeki kent yaşamının insanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin çoğalması, daha iyi bir çevre ve sosyal hayat için yeni kent alternatiflerinin geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Bu açıdan bakıldığında en çok üzerinde durulan kent alternatifi ise "sürdürülebilir kentler" olmuştur. Sürdürülebilir kent ise, dünyada değişim ve gelişimin devamlılığını sağlamak için sosyo-ekonomik faydaların çevre ile ilgili duyulan endişelerle uyumlu hale getirildiği yerlerdir. Bu kavramlardan yola çıkılarak kentlerin sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla birçok hareket ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada sürdürülebilir kentleşme ve bu kavrama farklı bir bakış açısı geliştiren "Cittaslow (Yavaş Şehir)" hareketi incelenmiştir. Bu kapsamda bir takım çalışmaların incelenmesi yoluyla Cittaslow hareketinin tarihsel süreci, kriterleri ve Türkiye'deki gelişimi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca çalışmada sürdürülebilir kentler kapsamında cittaslow hareketine üye olan Vize ilçesinin tarihsel süreci, üyelik süreci ve bu kapsamda geliştirdiği çevresel projelere de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Kentleşme, Cittaslow

XIX ƏSRİN II YARISINDA AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNDƏ YENİ İSTİQAMƏTLƏR

Zalıyeva Nailə Emin q

ADPU-nun nəzdində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Kolleci, Humanitar fənn birləşməsi kafedrasının müəllimi

Açar sözlər: təhsil, yenilik, maarifçilik,ziyalı, islahat

Key words: education, innovation, enlightenment, intelligence, reform

XIX əsrin II yarısından etibarən Azərbaycan xalqının dünyagörüşündə böyük dəyişikliklər yaranmışdı. Azərbaycan burjuaziyası yüksəlməkdə və irəliləməkdə olan kapitalizm çağında ticarətdə rəqabətin öhdəsindən gəlməyi, yeni texnikaya yiyələnmək məsələlərini həll etməyi yaradıcı potensiala malik olmaqla mümkün olacağını qismən şüurlu şəkildə, qismən də tarixi gerçəkliklərə baxaraq dərk etməyə və anlamağa başlamışdı. Rusiyanın bir müstəmləkəsi kimi çarlıq rejimi bölgədə sənaye və ticarətin, mədəniyyətin inkişafına mane olmağa çalışsa da, yerli sahibkarlar neft də daxil olmaqla sənayenin bütün sahələrində özünəlayiq yer tutmağa cəhd edirdi. Azərbaycan sahibkarları xalqın ancaq sərvət hesabına mövcud olmayacağını, milli-mədəniyyət olmadan sərvət və ticarəti inkişaf etdirə bilməyəcəklərini anlayırdılar. Eyni zamanda xalq özü həyatın milli mədəniyyətə, milli məktəbə, milli teatra, mətbuata, xülasə, daha çox mənəvi və əxlaqi quruluşa ehtiyacı olduğunu hiss etmiş və öyrənmişdi.

O dövrdə Azərbaycan maarifçiləri mətbuatdan, nəşriyyatdan məhrum idi. Çar hökumət orqanları xalqın milli mənlik şüuru təzahürlərini hər vasitə ilə boğurdu. Azərbaycanın qabaqcıl ijtimai xadimləri və görkəmli mədəniyyət nümayəndələrinin xalq kütlələrini maarifləndirmək səyləri, məktəb, kitabxana və digər mədəni-maarif müəssisələri yaratmaq, Azərbaycan dilində kitab, qəzet və jurnal nəşr etmək təşəbbüsləri hökumət orqanlarının inadlı müqavimətinə rast gəlirdi. 1890-cı ildə S.Mehmandarovun qəzet dərc etmək istəyi rədd edildiyi kimi, M.Şahtaxtlının «Tiflis», N.Nərimanovun «Təzə xəbərlər», «Məktəb» adlı qəzet və jurnallarının da nəşrinə izn verilməmişdi. XIX əsrin sonlarında S.M.Qənizadənin və M.T.Sidqinin qəzet çıxarmaq təşəbbüsləri də müsbət nəticə verməmişdi. Bütövlükdə bu dövrdə xalqın özünəməxsus problemləri ümumrusiya tabeçiliyində olan digər müsəlman türklərin çətinlikləri ilə eyniyyət təşkil edirdi. Milli azadlığa qovuşmaq, maarif və sosial məsələlərin milli təməl üzərində qurulması və xalqın ehtiyacına uyğun olaraq həll edilməsi, o cümlədən elm, məktəb, mətbuat, ədəbiyyat, dil-əlifba və s. məsələlər dövrün həlli tələb olunan sahələri idi.

ABSTRACT

New trends in Azerbaijani education in the second half of the 19th century.

Starting from the second half of the 19th century, great changes took place in the worldview of the Azerbaijani people. In the era of emerging and developing capitalism, the Azerbaijani bourgeoisie began to realize and understand that it was possible to solve the problems of

overcoming competition in trade and acquiring new equipment with creative potential, partly consciously, partly looking back at historical realities. Although the tsarist regime, a Russian colony, tried to hinder the development of industry, trade and culture in the region, local entrepreneurs tried to take their rightful place in all sectors, including the oil industry. Azerbaijani entrepreneurs understood that the nation would not exist only at the expense of wealth, they will not be able to develop wealth and trade without a national culture. At the same time, the people themselves felt and learned that a national culture, a national school, a national theater, the press, a summary, and also a spiritual and moral system are needed for life.

At that time, the Azerbaijani intelligentsia was deprived of the press and publishing house. The tsarist state power suppressed the manifestations of the national self-consciousness of the people by all means. The efforts of prominent public figures and prominent cultural figures of Azerbaijan to educate the masses, create schools, libraries and other cultural and educational institutions, publish books, newspapers and magazines in the Azerbaijani language met with stubborn resistance from the government. In 1890, just as the request of S. Mehmandarov to publish a newspaper was rejected, the newspapers and magazines of M. Shakhtakhtli "Tbilisi", N. Narimanov "Taza Zabar" were not allowed to publish " and "Maktab". At theend of the 19th century, the initiatives of S. M. Ganizade and M. T. Sidgi to publish a newspaper did not bring positive results. In general, the unique problems of the people in this period were identical to the problems of other Muslim Turks in the conditions of all-Russian enslavement. Achieving national freedom, building educational and social issues on a national basis and solving them according to the needs of the people, including science, school, printing, literature, alphabet language, etc. Problems were areas that needed to be solvedat that time.

GIRIŞ. XIX əsrin ikinci yarısında Azərbaycan xalqının vahid Rusiya dövləti daxilində birləşdirilən Qafqaz, Ukrayna, Orta Asiya, Sibir, Volqaboyu, Belorus, Pribaltika xalqları ilə mədəni əlaqələri durmadan artırdı. Çar hökuməti və yerli irticaçıların hər cür maneələrinə baxmayaraq, mədəniyyət, ədəbiyyat, incəsənət, elm, təlim-tərbiyə sahəsindəki yeniliklər Azərbaycana da nüfuz edirdi. Mədəniyyətin digər sahələrində olduğu kimi xalq maarifi və məktəb təhsili istiqamətlərində də ciddi inkişaf dövrü başlanmışdı. Təhsil dairəsi əhəmiyyətli dərəcədə genişlənir, köhnə, dini-sxolastik təhsil get-gedə öz əhəmiyyətini itirir, müasir təhsil tədricən üstünlük qazanırdı. Ənənəvi məktəb və mədrəsələrdə quru əzbərləmə, çubuq və falaqqa əleyhinə mübarizə genişlənirdi. Azərbaycan ziyalıları mütərəqqi cəmiyyəti elmsiz təsəvvur etmir, «elmi olan toplum irəliləyir, ucalır... və qurtuluşa çatar» – deyə qiymətləndirir, maarif uğrunda irtija və bilgisizliklə çarpışaraq can verənləri «Vətən uğrunda şəhid olmuş» qurbanlar adlandırırdılar.

GELİŞME. XIX əsrin sonlarından türk pedaqoqları milli məktəblərini – «cədid» məktəblərini açmağa başladılar. Bu dövrdə milli şüurun canlanması hökumətin ruslaşdırma siyasətinə xidmət edən və köhnə dini xürafata-cahilliyə şərait yaradan tədris müəssisələrinin ləğvinə köməklik göstərirdi. Azərbaycan mətbuatı və ziyalılar dünyəvi elmlərin tədrisi, müəllimlərin hazırlığı, ana dilinin öyrədilməsi və bu kimi digər məsələlərə diqqət göstərir, xalqı maarifləndirməyə çalışırdılar. XX əsrin 70-ci illərindən başlayaraq məscidlərin nəzdində fəaliyyət göstərən məktəblərdə təbəqələşmə müşahidə olunurdu. Bu, hər şeydən əvvəl təlimin məzmununda, məqsəd və vəzifəsində, təlimin təşkili qaydalarında və üsullarında özünü göstərirdi. Mütərəqqi maarifçilər ruhani məktəblərində təlimin üsullarını Avropa və Rusiya

təcrübəsinə uyğunlaşdırmağı, ümumtəhsil xarakterli fənlərin keçilməsi ilə tədrisin bütövlükdə dünyəvi xarakter almasını tələb edirdilər. Onlar mədrəsələrin proqramını dəyişdirməyi, Azərbaycan dilində dərsliklər tərtib etməyi, təlim kursunu siniflərə bölməyi, bütövlükdə təlimi yeni üsulla aparmağı üstün tuturdular. Həmin dövrü görkəmli maarifçi-pedaqoq A.O.Çernyayevski yeni təlim üsulu tətbiq etməyin xalqa xeyirli olmasını izah etməyə çalışaraq, «1893-cü ildə «Kavkaz» qəzetində məqalələrdə çıxış etmişdi. Məqalələrdən birində o, yazırdı: «... məscid məktəblərində şagirdləri kütləşdirən hərfi-heca üsulu əvəzinə vaxta xeyli qənaət edən və birliyin mənimsənilməsində uşaqların zəhmətini əsaslı surətdə yüngülləşdirən səs üsulu da, tatar dilinin tədrisinə daxil olmamışdır. Halbuki, səs üsulu hətta bir sıra xüsusi məktəblərə daxil edilmişdir» [4, 415].

Ayrı-ayrı jurnal və qəzetlərdə yeni dünyəvi məktəb yaratmaq uğrunda müntəzəm olaraq, ardı-arası kəsilmədən məqalələr nəşr edilirdi. H.Zərdabi tərəfindən nəşr edilən «Əkinçi», C.Ünsizadənin «Kəşkül», M.A.Şahtaxtlının «Şərqi-rus» qəzetləri, J.Məmmədquluzadənin «Molla Nəsrəddin», M.Mahmudbəyovun «Rəhbər», «Məktəb», «Dəbistan» jurnalları bu sahədə işi davam etdirdilər. Adlarını çəkdiyimiz ziyalılar üsuli-cədidin Krımdakı uğurlarından, İsmayıl bəy Qaspıralının bu istiqamətdəki fəaliyyətindən bəhs edərək, savadsızlığın aradan qaldırılmasına çalışırdılar. «Əkinçi» qəzeti məktəblərdə uşaqlara bədən jəzasının verilməsinin qəti əleyhinə gedirdi. Qəzetdə yazılırdı ki, «əgər jamaat başa düşsə ki, uşağı döyməklə təlim etmək olmaz, o zaman müəllimdən xahiş edirlər ki, bu növ təlim etmək ziyandır» [5,10]. Bu məqsədlə «Kəşkül» qəzeti öz səhifələrində yazırdı: «Biz maarif sahəsində cəmiyyətlər yaratmalıyıq» [5, 13]. «Kəşkül» qəzeti səhifələrində köhnə məktəblərin tənqidi, yeni üsullu məktəblərin açılması, dünyəvi elmlərin tədrisi və s. məsələlər haqqında çoxlu məqalələrə rast gəlirik. «Mədrəsələrimizin islahı zəruri» deyilmi?» başlığı ilə verilmiş məqalə bu baxımdan əhəmiyyətlidir. «Şərqi rus» qəzeti məktəblərdə istifadə edilən köhnə təlim üsullarını pisləyirdi. O yazırdı ki, «Avropa məktəblərində uşaqlara yeni təlim üsulları ilə dərs dedilkləri halda, Şərq aləmində min yüz il bundan əvvəl irəli sürülən höjjələmə üsulundan istifadə edirlər. Bu isə uşaqların oxumasında çətinlik törədir. Təlimdə bu üsuldan əl çəkmək və yeni təlim üsulları ilə dərs demək lazımdır. Bu işdə heç olmasa Avropa məktəblərinin yaxşı üsulundan istifadə edir» [5, 17].

XX əsrin əvvəllərinin məşhur pedaqoqlarından olmuş Camo Cəbrayılbəyli öz uşaqlıq illərindən bəhs edərkən «təhsil zillətlərim» başlığı altında xatıratında yazırdı: «O zamanlar mollaxanalarda savad təlimi tam başqa «üsulla» aparılırdı. Hərflərin adlarını (əlif, bey, tey, sey...) mexaniki əzbərlətdirir və «höccələmə» deyilən «üsulla» dərs keçilirdi... Bir il belə əzbər «üsulu» ilə oxudum, amma hürufatın nə olduğunu başa düşmədim». Dövrün təhsil qaydasını aydın şəkildə təsvir etdikdən sonra o, məktəblərin acınacaqlı durumu barədə əlavə edirdi: «... Tavanı lampasız, yeri taxta döşəməsiz, divarları suvaqsız idi». Camo bəy dərsin səhər saat 8-dən axşam 4-ə qədər uzandığını da bildirirdi [3, 17-18].

Maraqlıdır ki, C.Cəbrayılbəyli qədər öz təhsilini–Azərbaycanın o dövrkü təhsilinin vəziyyətini açıq anladan müəllif çox azsaylıdır. O, oxuduğu məktəbdə təlim prosesinin «qəribə»liklərindən, bu il gələn və illərlə burada «elm təhsil edən» şagirdlərin bir otaqda, həm də fərqli dərs oxumasından bəhs etmişdi.

Mədəni həyatda başlamış dirçəliş üsuli-cədid ideyalarının yayılması ilə paralel gedirdi. Cədidizmin Azərbaycanda yayılması müxtəlif istiqamətlərdə təbliğ olunsa da, eyni məqsədə xidmət edirdi. Müəyyən qrup ziyalılar mətbuatda maarif haqqında yazılar dərc etdirməklə, xalqı maariflənməyə səsləyir, digər qrup isə ana dilində yeni-üsullu məktəblərin açılmasına rəhbərlik edirdilər. Yeni üsulun mahiyyəti ilk növbədə hərf-heca üsulunu səs üsulu ilə əvəz etmək yolu ilə Azərbaycan dilində oxu təlimini əsaslandırmağa cəhd etməkdən ibarət idi.

Məlum olduğu kimi, hərf-heca (köhnə) üsuluna görə təlim əlifbadan başlanır və mənimsənildikdən sonra dərhal dini kitabların tədrisinə keçilirdi. Hərf-heca üsulu ilə təlim çox gec mənimsənilirdi və şagird ibtidai təhsil almağa çox vaxt sərf etməli olurdu. Yeni üsula görə təlim yenə də əlifbadan başlanırdı. Lakin buna baxmayaraq, yeni üsul ilə hərf söz kimi deyil, səs kimi tələffüz edilir və sonra ruslarda olduğu kimi əlifba üzrə davam edirdi. Bu üsul təlimi asanlaşdırır, bir və ya bir neçə ay ərzində oxuyub-yazmağı öyrənməyə imkan verirdi.

Azərbaycanda ziyalılar köhnə məktəblərin tədris planında dəyişiklik etmək, ümumtəhsil fənlərini artırmaq yolu ilə yenidən qurmağı qarşılarına məqsəd qoymuşdular. Bura hər şeydən əvvəl şagirdlərin yaş və bilik xüsusiyyətlərinə görə sinif və şöbələrə bölünməsi, sinif otağına partalar qoyulması və şagirdlərin döşəmə əvəzinə partada otuzdurulması, sinif otaqlarına yazı taxtasının, coğrafiya xəritəsinin gətirilməsi və s. daxil idi.

Köhnə üsul tərəfdarları ilə cədidçilərin mübarizəsi Azərbaycanda cədid məktəblərinin açılması ilə nəticələndi. Artıq maarifçilər dünyəvi təhsil ocaqları açmaq məsələləri ilə məşğul olmağı vacib məsələlərdən biri hesab edirdilər. M.F.Axundov H.Zərdabiyə yazdığı bir məktubda məsləhət görürdü ki, xalqın qabaqcıl adamlarından 12 nəfərdən ibarət bir «kompaniya» təşkil edilsin. Bu «kompaniya» Azərbaycanın şəhər və kəndlərində məktəbxanalar açmaq işi ilə məşğul olsun [2, 33]. O, öz məktubunda yeni tipli məktəblərin açılması işini təşkil etmək üçün proyekt hazırlamağı Həsən bəyə tapşırmışdı. Beləliklə, yeni üsullu məktəblərin qurulması sahəsində ilkin addımlar atıldı. 1896-cı ildə Gəncə Cümə məscidi nəzdində belə məktəblərdən biri təsis edildi. Köhnə məktəblərdən fərqli olaraq, burada yaş dərəcələri nəzərə alınırdı. Məktəbdə tədris proqramları yaş xüsusiyyətlərinə müvafiq tərtib edilirdi. Məktəbə 8 yaşı tamam olan uşaqlar qəbul olunurdu. Az vaxt içərisində burada 290 şagird oxuyurdu. Varlı valideynlərdən ildə hər şagird üçün 12 manat təhsil haqqı alınsa da, kasıblardan 50 nəfər təhsil haqqından, dərslik və tədris vəsaiti almaqdan azad edilmişdi [4, 417-418]. Gəncə ziyalıları, varlı təbəqə hər vasitə ilə maddi kömək göstərməyə çalışırdılar.

90-cı illərdə Gəncənin ardınca Nuxada məscid məktəblərinin yenidən qurulması sahəsində ilk addımı atıldı. Burada Ərzurumda ali mədrəsə təhsili almış Məmmədəmin Şeyxzadə məhəllə sakinlərinin arzusu ilə məscidlərin birinə müəllim dəvət olunmuş və o, məktəbin bütün quruluşunu Avropa nümunəsində dəyişdirmişdi. M.Şeyxzadənin fəaliyyəti nəticəsində Baş məscidin həyətində dörd sinifdən ibarət səliqəli məktəb meydana gəldi. Yeni tipli məktəbin açılması bütün şəhərdə böyük bir təntənəyə çevrildi. Bu məktəbin üstünlüyü ana dilin təliminin yeni üsulla – səs üsulu ilə aparılması idi.

İ.Qaspıralının «dildə birlik» şüarı XIX əsrin ikinci yarısında ana dili təlimi ideyasının ictimai-siyasi hərəkata çevrilməsinə gətirib çıxarmışdı. M.F.Axundov öz xalqını Avropanın mədəni xalqları cərgəsində görmək istəyirdi. O, «islam xalqları fitri qabiliyyət nöqteyi-nəzərindən bütün Avropa xalqlarından üstün olmasalar da, əskik deyildilər» – desə də, ərəb əlifbası ilə yerlərin və ölkələrin adını düzgün yazmağın mümkünlüyünü, bunun isə coğrafiya elminin öyrənilməsinə mane olduğunu izah edirdi. O, bildirir ki, ərəb əlifbasının çətinliyi nəticəsində köhnə məktəblərdə oxuyanların gəncliyi ancaq savad öyrənməyə sərf olur və sonra qocalıb ruhdan düşdüklərindən, ömürləri hədər gedirdi [1,21]. Məktəb işinə yaxından bələd olan Axundov təlim və tərbiyə işlərinin yaxşılaşdırılmasına çalışır, məktəblərdə hökm sürən qayda-qanunu kəskin tənqid edir, təlim və tərbiyə üsullarının yeniləşməsinə cəhd edirdi. O, 1836-1840-cı illərdə Tiflis qəza məktəbində öz müəllim yoldaşları ilə birlikdə savad təlimində hərf-heca üsulunu rədd edərək, səs üsuluna keçid olan və o vaxtlar Rusiyada hələlik yazılmamış təhlil-tərkib hərf üsulunu tətbiq etmişdir [4,431].

Məlum olduğu kimi, o vaxtlar məktəblərdə pedaqoji tələblərə cavab verən yararlı, şagirdlərin yaş xüsusiyyətlərinə uyğun dərsliu və tədris vəsaiti yox dərəcəsində idi. Ana dili təlimində şairlərin ərəb-fars tərkibli şeirlərinin öyrədilməsinin yaramadığını göstərən Həsən bəy Zərdabi onların əvəzinə şagirdlərin yaş və bilik dərəcələrinə müvaiq kitablar çap etməyi vacib hesab edirdi. Həmin dövrdə təhsilin, xüsusilə də ibtidai təhsilin yalnız ana dilində aparılmasını zəruri hesab edən Məmmədağa Şahtaxtlı «ibtidai məktəb yalnız təhsilin ana dilində aparıldığı zaman yaxşı nəticə verər» – deyərək, ana dili şagirdlərə məlum olduğundan, şagirdin ana dili vasitəsilə birbaşa təlimin məzmunu ilə tanış olmağa, ona yiyələnməyə başladığını bildirirdi. M.Şahtaxtlı düzgün təşkil edilmiş ana dili məktəbi üçün lazım olan şərtləri də müəyyən edirdi. O, Avropa qaydasında, məqsədəuyğun təşkil edilmiş Azərbaycan məktəbi üçün ana dilində dərsliklər tərtib etməyi, ilk növbədə isə müvafiq rus məktəblərində istifadə edilən dərslikləri ana dilinə tərcümə etməyi təklif edirdi. M.Şahtaxtlı ana dili məktəbi təşkil etmək üçün həm də müəllimin olmasını lazım bilirdi. Seminariyada yenicə açılmış Azərbaycan şöbəsinə işarə edən M.Şahtaxtlı yazırdı ki, xoşbəxtlikdəq hökumət bizə, Cənubi Qafqaz müsəlmanlarına münasibətində – çoxmilyonlu müsəlman əhalisinə qarşı tətbiq edilən əsrlik prinsipindən – Bağçasaray şəhər bələdiyyə rəisi İsmayıl bəy Qaspıralının «Rusiya müsəlmanları» adı ilə nəşr etdirdiyi kitabçasında göstərdiyi – «Sən vergini ver, mən isə hökmranlıq edəcəm» – prinsipindən azacıq olsa da geri çəkilməyə başlayır [4, 460]. Ana dili məktəbi məsələsində təlimdə səs üsulunun tətbiqinin vacibliyini hesab edən M.Şahtaxtlı təlimi sadədən, yəni ana dilindən, şagirdlərin anlaq səviyyəsinə uyğun olan Azərbaycan kitablarının oxunmasından başlamağı, «Quran»ı isə ikinci və üçünjü tədris ilindən başlamağı təklif edirdi [4, 463].

Bu ideyalar cədidizmin Azərbaycanda yayılmasını genişləndirirdi. Azərbaycanda cədid məktəblərinin əsas xüsusiyyətləri ana dilinə üstünlük verilməsi ilə seçilirdi. Belə məktəbləri əsasən ziyalılar açırdılar. XIX əsrin ortalarında ana dilli məktəblərdən biri Mirzə İsmayıl Qasir tərəfindən açılmışdı. O, 1848-ci ildə Talış mahalında «üsuli-cədid» məktəbi açmışdı. O, tədris etdiyi materialları toplayaraq 1894-cü ildə «Qanuni-Mirzə İsmayıl Qasir» adlı bir dərs vəsaiti düzəltmişdir. Sövti-üsul ilə tərtib etdiyi bu dərslikdə o, ərəb əlifbasında olan çətinlik və uyğunluqları aradan qaldırmağa səy etmişdir [4, 466].

XIX əsrin 60-70-ci illərindən pedaqoji fikrin görkəmli nümayəndələrindən biri S.Ə.Şirvaninin uzun illər müəllimlik fəaliyyəti, dünyəvi məktəblər üçün ana dilində dərslik tərtib etməsi, maarifçi şeirlərində təlim və tərbiyəyə aid bir sıra mütərəqqi fikirlər irəli sürməsi mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. S.Ə.Şirvani pedaqoji fəaliyyətə 1869-cu ildən başlayaraq, yeni tipli məktəb açmışdı. 1888-ci ilə qədər fəaliyyət göstərmiş məktəbdə 36 şagird oxuyurdu [2, 35-36]. Seyid Əzim bu məktəbdə bir sıra çətinliklərlə üzləşmişdi. Ruhanilər həm yeni üsulun tədrisinə, həm də rus dilinin keçilməsinə qarşı təbliğat aparırdılar. Lakin təzyiqlərə baxmayaraq o, fəaliyyətini məhdudlaşdırmırdı. 1874-cü ildə müsəlman uşaqları üçün açılmış «Məclis məktəbi»ndə dərs keçən S.Ə.Şirvani maddi çətinliklərə baxmayaraq, məhz bu dövrdən məktəbdə ardıcıl iş aparmışdır. Odur ki, bu məktəb tarixə «S.Ə.Şirvaninin ana dili məktəbi» adı altında daxil olmuşdur. Bu məktəb demək olar ki, üsuli-cədidə tam olaraq əsaslanırdı. Məktəbdə uşaqlar partalarda oturur, dərs otağında yazı taxtalasından istifadə edirdilər. İ.Qaspıralının «üsuli-cədid» proqramında olduğu kimi hər saatda 10-15 dəqiqəlik tənəffüs elan edilirdi. S.Ə.Şirvaninin məktəbində tətbiq edilən yeniliklər onun dünyagörüşünün və millətə olan bağlılığının təcəssümü idi. Şəriətdən başqa, Azərbaycan, rus, ərəb və fars dilləri, hüsnxət, rəsmxət öyrədilir, tarix, coğrafiya, hesab və digər fənlərdən ibtidai məlumat verilirdi. Maraqlı faktlardan biri bu məktəbin kifayət qədər şöhrət qazanması olmuşdur. Gələcəkdə öz şeirlərində «üsuli-cədid»ə xüsusi yer verən M.Ə.Sabiri atası Məşədi Zeynalabdin S.Əzimin məktəbinə qoymuşdu. Üsuli-cədid məktəbində dərs alaraq, dövrün məktəbə olan təzyiqləri və hələ də bu üsulun əleyhdarları olmasından narahat olan Sabir

«Dərsi üsuli-cədid» başlıqlı şeirində demək olar ki, İ.Qaspıralının cədid məktəbləri ilə bağlı nəzərdə tutduğu ideyaların Azərbaycanda həyata keçməsini göstərirdi. Məktəbdə molla əvəzinə savadlı müəllimin dərs keçməsi, ərəb hərflərindən səsli ana dilli əlifbaya keçməsi, dərsarası tənəffüslərin verilməsi, azyaşlı uşaqlara dərs keçilməsi, dərsdə dünyəvi elmlərə üstünlük verilməsi kimi məsələlər jahil valideynin adından söylənilmiş, bunların müsəlmana «zərər»indən bəhs edilmişdi [7,164].

Həqiqətən S.Şirvaninin məktəbi yeni üsullu «cədid» məktəbi olduğundan, ana dili təlimi köhnə hərf-heja üsulu ilə deyil, yeni üsul ilə aparılırdı. Seyid Əzim yeni səsli üsulu həm tətbiq, həm də təbliğ edir, uşaqlara «Əlifbayi-cədid» ilə dərs deməyi lazım bilirdi. Onun mühüm xidmətlərindən biri ana dili proqramı tərtib etməsi olmuşdur. Proqramda 6 sinifli şəhər məktəbinin ayrı-ayrı siniflərində keçiləjək materiallar ardıjıl şərh edilirdi. Burada I sinifdə bütün il boyu əlifba keçilməsi, yazı qaydalarının öyrədilməsi, sadə və mürəkkəb sözlər barədə məlumat verilməsi, hərflərdən «söz», sözlərdən isə cümlə düzəldilməsi, əməli yazı qaydalarının, pul hesabının, ərəb rəqəmlərinin mənimsədilməsi və s. göstərilirdi. Göründüyü kimi, proqram sadədən mürəkkəbə prinsipi ilə tərtib edilmişdir [4, 487-488]. Proqramdan əlavə o, məktəb üçün müntəxəbbat və 1878-ci ildə yuxarı sinif şagirdləri üçün dərslik tərtib etmişdi. S.Ə.Şirvaninin Şirvan bölgəsində açdığı üsuli-cədid məktəbləri şəbəkəsinin açılmasını sürətləndirmişdi.

Genişlənməkdə olan hərəkata Azərbaycanın bütün qabaqcıl adamları, müəllimlər, yazıçı-şairlər, incəsənət adamları və başqaları qoşulmuşdular. Azərbaycanda «üsuli-cədid» hərəkatının genişlənməsi birbaşa H.Z.Tağıyevin adı ilə bağlı olmuşdur. O, bu hərəkatın xalqa fayda gətirəjəyinə ürəkdən inanmışdı. Tarixi faktlar göstərir ki, H.Z.Tağıyev 1905-ci il inqilabına qədər də yeni üsullu məktəblərin keçilməsi sahəsində böyük işlər görmüşdü. O, üsuli-cədid hərəkatının daha da geniş vüsət almasına yardım etmək məqsədi ilə 1906-cı ildə «Nəşri-maarif cəmiyyəti təsis etmiş və sistemli şəkildə məktəblər açılması ilə məşğul olmuşdu [7, 20]. Bunlar xalqın maarifə olan ehtiyacını anlamasına gətirib çıxarmış, yeni üsullu məktəblərə şagird axını başlamışdı.

SONUC. Yeni üsullu məktəblərin getdikcə artması və genişlənməsi Azərbaycanda maarif sahəsində yeni pedaqoji hərəkatın başlanğıcı idi. Göründüyü kimi, XIX əsrin ikinci yarısından üsuli-cədidin yayılması burada özünəməxsus formada həyata keçmiş, yeni məktəb ideyası, ana dili təlimi və yeni dərslik tərtib etmək təcrübəsi formalaşmışdır.

Təhsildə başlanan yeni hərəkat bütövlükdə XIX-XX əsrlər arasında kifayət qədər geniş əraziləri əhatə etməklə bərabər öz müsbət nəticəsini də vermişdir. Lakin çar hökumətini əvəz edən bolşevik hökuməti isə yeni üsullu məktəb ideyasına o qədər də incəliklə yanaşmadılar. Şimali Azərbaycan bu dövrdə də Sovet Rusiyasının tərkibində olduğundan, ümumi kommunist ideologiyası buradan da yan keçməmişdi. Sovetlər Birliyində bolşeviklər hakimiyyəti tam mənada ələ aldıqdan sonra, Stalin rejimi ilə əməkdaşlıq edən, rejimin möhkəmlənməsinə yardımçı olan ziyalılarına daha ehtiyac qalmadığı düşünülərək, 1928-ci ildən etibarən böyük bir «təmizlik hərəkatı başlanmışdı. Ziyalıları bir-birinin ardınca «burjua millətçisi» olmaları adı altında günahlandırılaraq aradan götürülürdülər.

KAYNAKCA

1. Axundov M.F. Əsərləri, 3 cilddə, III c., Bakı, 2013 // http://dspace.khazar.org/handle
2. Bağırov Ə. S.Ə.Şirvani və məktəb. Bakı, Maarif, 1986, 168 s
3.Cəbrayılbəyli C. Xatirələrim. Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1966, 176 s
4.Əhmədov H.M. XIX əsr Azərbaycan məktəbi. Bakı., Təhsil, 2006, 580 s
5.Tağıyev Ə. Azərbaycanda məktəb tarixi. Bakı, Maarif, 1993, 113 s
6.Mehmetzade M.B. Milli Azerbaycan hareketi. Ankara, 1991, 239 s
7.Taymas A. Kazan türkleri. Ankara, 1982, 239 s

BİR ÜNİVERSİTE HASTANESİ PSİKİYATRİ KLİNİĞİNDE YATARAK TEDAVİ GÖREN HASTALARIN YATIŞ SÜRELERİNİN KLİNİK VE DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE LENGTH OF HOSPITALIZATION OF INPATIENTS IN A UNIVERSITY HOSPITAL PSYCHIATRY CLINIC IN TERMS OF CLINICAL AND DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS

Dr. Öğr. Üyesi, FİLİZ ÖZDEMİROĞLU

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesi

ORCID: 0000-0003-3086-1736

ÖZET

Çalışmamızda, Abant İzzet Baysal Tıp Fakültesi Psikiyatri Servisi'nde yatan hastaların yatış sürelerini etkileyen klinik ve demografik etkenlerin araştırılması amaçlanmıştır. Yöntem: Kliniğimizde 01.09.2021-01.10.2022 tarihleri arasında yatarak tedavi gören tüm hastaların dosyaları retrospektif olarak incelenmiştir. Hastaların yatış süreleri demografik ve klinik veriler açısından değerlendirilmiştir. İstatistiksel analiz için SPSS 22.0 kullanılmıştır. Tanımlayıcı veriler sıklık, yüzde, ortalama±standart sapma olarak sunulmuştur. Kategorik değişkenlerin değerlendirmesinde Pearson ki-kare, sürekli değişkenler arasında ilişki Spearman korelasyon testiyle değerlendirilmiştir.

Abant İzzet Baysal Tıp Fakültesi Psikiyatri Servisi'nde 01.09.2021-01.10.2022 tarihleri arasında yatarak tedavi gören 239 hasta dosyası retrospektif olarak incelenmiştir. Hastaların 218'i (%91.2) bir kez, 18'i (7.5) iki kez yatış yapmıştır. Ortalama yatış sayısı 1.10 ±0.3 kez olarak hesaplanmıştır. Hastaların 99'u (%41.4) kadın, 140'ı (%58.6) erkektir. Yaş ortalaması 39.10 ±15.2 yıldır. 239 hastanın 133'ü (%55.60) bekar, 91'i (%38.1) evli, 15'i (%6.3) boşanmış/duldur. 179 hasta (%74.9) herhangi bir işte çalışmamaktadır. Hastaların 51'inde (%21.3)'inde komorbid bir hastalık tanımlanmıştır.

DSM-5'e tanı kriterlerine göre yatış tanıları incelendiğinde, sırasıyla 71 hasta (%29.7) psikotik bozukluklar, 61 hasta (%25.5) depresif bozukluk, 57 hasta (%23.8) bipolar bozukluklar şeklinde olduğu görülmüştür. Erkeklerde ilk sırada psikotik bozukluk (n= 46), kadınlarda ise ilk sırada depresyon (n=29) ve bipolar bozukluk (n=29) tanıları gelmektedir. Hastaların hastaneye yatış tanılarının yaş gruplarına, medeni duruma göre dağılımı incelendiğinde; 18-27 (n=22), 48-57 (n=12) ve 58-67 (n=8) yaş aralığında psikotik bozukluk, 28-37 (n=16) yaşta bipolar, 38-47 (n=17) yaşta depresyon en sık görülmektedir.

Bekarlarda en sık psikoz (n=42) ve bipolar (n=30) bozukluk, Evlilerde en sık depresyon (n=27) ve psikotik bozukluk (n=26), Boşanmış/ dullarda ise en sık depresyon (n=6) görülmektedir. Hastaların ortalama yatış süreleri 18.51 ±20.4 gündür. Yaş ile yatış süresi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir (r= -0.065, p>0.05)

Sonuç: Hastanemize yatan hastaların yatış tanıları DSM-5'e göre incelendiğinde ilk üç sırada psikotik bozukluklar, depresif bozukluk ve bipolar bozukluklar gelmektedir. Erkeklerde psikotik bozukluk, kadınlarda depresyon ilk sıradadır. Evlilerde en sık hastalık depresif

bozukluklar iken bekarlarda psikotik bozukluk olarak bulunmuştur. Yaş ile yatış süresi arasında anlamlı bir ilişki görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Psikiyatrik Bozukluk, Yatış Süresi, Psikiyatri Kliniği

ABSTRACT

The aim of this study was to investigate the clinical and demographic factors affecting the length of hospitalization of patients hospitalized in Abant Izzet Baysal Medical Faculty Psychiatry Service. Method: The files of all patients hospitalized in our clinic between 01.09.2021-01.10.2022 were retrospectively analyzed. The length of hospitalization was evaluated in terms of demographic and clinical data. SPSS 22.0 was used for statistical analysis. Descriptive data were presented as frequency, percentage, mean±standard deviation. Pearson chi-square was used in the evaluation of categorical variables and the relationship between continuous variables was evaluated by Spearman correlation test.

The files of 239 patients who were hospitalized in Abant İzzet Baysal Medical Faculty Psychiatry Service between 01.09.2021-01.10.2022 were retrospectively analyzed. Of the patients, 218 (91.2%) were hospitalized once and 18 (7.5%) were hospitalized twice. The mean number of hospitalizations was calculated as 1.10 ± 0.3 times. Of the patients, 99 (41.4%) were female and 140 (58.6%) were male. The mean age was 39.10 ± 15.2 years. Of 239 patients, 133 (55.60%) were single, 91 (38.1%) were married, 15 (6.3%) were divorced/widowed. 179 patients (74.9%) were not employed. A comorbid disease was identified in 51 (21.3%) of the patients.

When the hospitalization diagnoses according to DSM-5 diagnostic criteria were examined, it was observed that 71 patients (29.7%) were psychotic disorders, 61 patients (25.5%) were depressive disorders and 57 patients (23.8%) were bipolar disorders, respectively. Psychotic disorder (n=46) was the most common diagnosis in men, while depression (n=29) and bipolar disorder (n=29) were the most common diagnoses in women. When the distribution of the hospitalization diagnoses of the patients according to age groups and marital status was examined; psychotic disorder was most common in the age range of 18-27 (n=22), 48-57 (n=12) and 58-67 (n=8), bipolar in the age range of 28-37 (n=16) and depression in the age range of 38-47 (n=17).

Psychosis (n=42) and bipolar disorder (n=30) were most common in single patients, depression (n=27) and psychotic disorder (n=26) were most common in married patients, and depression (n=6) was most common in divorced/ widowed patients. The mean duration of hospitalization was 18.51 ± 20.4 days. There was no significant correlation between age and length of hospitalization (r= -0.065, p>0.05).

Conclusion: When the hospitalization diagnoses of the patients hospitalized in our hospital are analyzed according to DSM-5, psychotic disorders, depressive disorders and bipolar disorders are in the first three ranks. Psychotic disorder is the most common diagnosis in men and depression in women. While depressive disorders were the most common disorder in married patients, psychotic disorders were the most common disorder in single patients. There was no significant correlation between age and length of hospitalization.

Keywords: Psychiatric Disorder, Length of Hospitalization, Psychiatric Clinic

TARAMA TESTİNDEN PREİMPLANTASYON GENETİK TANIYA DOĞRU SMA HASTALIĞI: ÖNLENEBİLİR BİR HALK SAĞLIĞI PROBLEMİ MİDİR?

Dr.Öğr. Üyesi, Muradiye ACAR
İstinye Üniversitesi

Özet

Spinal Musküler Atrofi (SMA), omurilik ön boynuz motor hücrelerindeki harabiyetin sebep olduğu kaslarda zayıflık ve atrofiye kadar ilerleyen dejeneratif bir genetik hastalıktır. SMA tanısı, proksimal kas zayıflığı ve derin tendon reflekslerinde azalma öyküsü olan olgularda moleküler genetik çalışmalar ile SMN1 (Survival Motor Neuron 1) geninde delesyon, duplikasyon ve bialelik patojenik varyantların tanımlanmasıyla konmaktadır. SMN2 (Survival Motor Neuron 2) geni kopya sayısındaki artışlar genellikle fenotipi etkilemektedir. Altta yatan hastalık mekanizmasını hedefleyen tedaviler, SMA'nın bazı özelliklerinin gelişmesini engelleyebilir veya ilerlemesini yavaşlatabilir; semptomların ortaya çıkmasından önce tedaviye başlandığında etkinlik artmaktadır. Ancak bu tedavilerin uzun vadeli etkisinin ne olacağı veya tedavi edilen bireylerde yeni fenotiplerin ortaya çıkıp çıkmayacağı belirsizdir. SMA hastalığı 1/40-60 oranında taşıyıcı oranına sahip bir hastalıktır. SMA, yaklaşık 1:10.000 yenidoğan insidansı ile beyaz ırktaki en yaygın otozomal resesif genetik bozukluklardan biridir. Anne ve baba adayının asemptomatik SMA taşıyıcısı olduğu durumlarda; SMA tanılı çocuk sahibi olma ihtimali her gebelikte %25'tir.

Bu çalışma ile 2020-2022 yılları arasında İstinye Üniversitesi Genetik Hastalıklar Değerlendirme Merkezimize "SMA ön tanısı veya taşıyıcılığı" tanısıyla başvuran bireylerde SMA taşıyıcılık oranının belirlenmesi ve prenatal tanı ve/veya preimplantasyon genetik tanı yapılarak hastalığın sınırlandırılması amaçlanmıştır.

Bu çalışmada 187 olgunun SMN1 ve SMN2 gen kopya sayıları retrospektif olarak incelenmiştir. Periferik kandan DNA izole edilerek SMN1 ve SMN2 genlerinde delesyon/duplikasyon olup olmadığı SALSA MLPA P060-B2 SMA Carrier (MRC Holland, Hollanda) kiti kullanılarak MLPA (Multiplex Ligation Dependent Probe Amplification-Çoklu Ligasyona Bağlı Prob Amplifikasyonu) yöntemi ile incelenmiştir. Günümüzde SMN1/SMN2 delesyon/duplikasyonların tespitinde MLPA yöntemi altın standart olarak kullanılmaktadır. Analizler ise Coffalyser programı ile yapılmıştır.

Çalışmaya dahil edilen 187 olgunun 98'i kadın (%52,41) 89'u erkek (%47,59) olmakla birlikte, olguların merkezimize başvurusu sırasındaki yaş aralığı 2 ay ile 58 yaş arasında değişmektedir. Hastaların yaş ortalaması 29,9 ve ortancası 30'dur. Olguların SMN1 ve SMN2 kopya sayıları Tablo 1'de gösterilmiştir.

SMA ön tanısı ile başvuran hastaların 2'sinde SMN1 ekzon 7 ve ekzon 8 homozigot delesyonu (0 kopya) saptanmış olup SMA tanısı almışlardır. Bu hastaların SMN2 kopya sayısı iki olarak belirlenmiştir. Çalışmamızdaki 10 olguda SMN1 geninde heterozigot delesyon (1 kopya) gözlenmiştir ve taşıyıcılık oranı %5,4 olarak tespit edilmiştir.

Bu araştırmada; literatür ile uyumlu olarak taşıyıcılık oranları yüksek bulunmuştur ve bu ailelere ayrıntılı genetik danışma verilmiştir. Taşıyıcılık oranlarının yüksek olması, hastalığın şiddeti ve tedavilerin güçlüğü nedeni ile SMA önemli bir halk sağlığı problemidir. Evlilik öncesi dönemde SMA taşıyıcılığının tespit edilerek uygun vakalara prenatal tanı ve/veya preimplantasyon genetik tanı yapılarak hastalığın önemli ölçüde sınırlandırılabileceği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Preimplantasyon Genetik Tanı, SMA, SMN1, SMN2, Taşıyıcılık

Tablo 1: Olguların *SMN1:SMN2* kopya sayıları

***SMN1:SMN2* oranı**	**Olgu Sayısı**	**Yorum**
0:2	2	Hasta
1:2	5	Taşıyıcı
1:1	3	Taşıyıcı
1:3	2	Taşıyıcı
2:0	11	Taşıyıcı olmayan
2:1	45	Taşıyıcı olmayan
2:2	87	Taşıyıcı olmayan
2:3	12	Taşıyıcı olmayan
3:0	2	Taşıyıcı olmayan
3:1	13	Taşıyıcı olmayan
3:2	5	Taşıyıcı olmayan

THE REPORT ON CYSTIC ECHINOCOCCOSIS IN A CAT CAUSED BY ECHINOCOCCUS GRANULOSUS SENSU STRICTO (G1)

Dr. Öğr. Üyesi. Ayşe Karakuş

Department of Parasitology, Faculty of Veterinary Medicine, Van Yuzuncu Yıl University, 65080 Van, Turkey

Orcıd:0000-0002-7151-8777

Doç. Dr. Ali Bilgin Yilmaz

Department of Parasitology, School of Health, Van Yuzuncu Yıl University, Van, Turkey;

Orcıd:0000-0003-0749-2418

Doç. Dr. Vural Denizhan

Department of Parasitology, Faculty of Veterinary Medicine, Van Yuzuncu Yıl University, 65080 Van, Turkey

Orcıd:0000-0002-0531-9550

ABSTRACT

In this study, a cystic echinococcosis case was reported in a female stray cat who was brought to Van Metropolitan Municipality Animal Shelter. The genomic DNA from the cysts of Echinococcus granulosus was isolated from the cyst wall in accordance with the kit procedure. 446 bp sized mitochondrial cytochrome c oxidase subunit 1 (cox1) gene region was amplified for the diagnosis of E. granulosus cysts. As a result of the sequence, it was seen that the G1 strain (U50464) and the cox1 gene sequence obtained from Genbank were identical (100%). In this study, the G1 strain of E. granulosus in a stray cat was sequenced and the nucleotide sequences of the isolates were recorded to GenBank (MK926748). In this study, a stray cat with cystic echinococcosis confirmed the G1 strain of E. granulosus by the molecular methods. Furthermore, in this study, cystic Echinococcosis in a stray cat in Van province in Turkey is the first case report.

Keywords: Echinococcus granulosus, Cat, Van

INTRODUCTION

The genus Echinococcus Rudolphi, 1801 is an associate of the family of Taeniidae, an significant group of cestodes that give rise to zoonoses globally. To date, this genus has contained four distinct morphologically species: Echinococcus granulosus, E. multilocularis,

E. oligarthrus and E. vogeli. However, according to the molecular and phylogenetic studies conducted in recent years, these species consist of nine species: E. granulosus sensu stricto, E. canadensis, E. ortleppi, E. equinus and E. felidis (previously all of which contain the type of complex of complexes of E. complexulosus), E oligarthrus, E. vogeli, E. multilocularis and E. shiquicus (NAKAO et al., 2010).

Cystic echinococcosis (CE) is a parasitic infection of various organs and tissues of many mammals, including human, by the larvae of Echinococcus granulosus (hydatid cyst) found in the small intestine of adult parasite dogs and other carnivores.(KASSAİ, 1999). Infection in intermediate hosts occurs as a result of removal of parasitic eggs spreading in the feces of definite hosts (THOMPSON et al., 2006). Cystic echinococcosis has a wide prevalence throughout the world, especially in underdeveloped and developing countries (KASSAİ, 1999; YILDIZ and TUNÇER, 2005).

The disease is also quite common in Turkey; In addition to the danger posed by human and animal health, it also leads to significant economic losses (ALTINTAŞ et al., 2004).

Deoxiribonucleic acid (DNA) based methods used in the classification of species and strains of Echinococcus are independent of host and environment-related factors and are very important methods because they directly study the parasite genome (MCMANUS et al., 2004). Therefore, molecular identification based on mtDNA sequencing is currently the most reliable way to identify Echinococcus species. This study reported a case of cystic echinococcis in a stray cat in the province of Van in Turkey, and with molecular methods it was confirmed to be G1 strain of Echinococcus granulosus s.s.

MATERIALS and METHODS

This study material is composed of cystic echinococcosis cysts seen in a female stray cat, which was brought to the animal shelter of Van Metropolitan Municipality in November, 2018. The pre-operative cat was observed in the abdomen with excessive swelling, difficulty in breathing, high fever and disturbed general condition. (Figure 1).

Figure1: Excessive fatigue in the cat and excessive swelling in the abdomen

No information about the history of the disease could not be reached because of its being a stray cat. Numerous abdominal cysts with a diameter of 5 to 30 mm were detected on ultrasonography. Surgical intervention was decided. After general anesthesia was applied by incision, in the abdominal midline entering the abdominal cavity it was visualized by revealing free cysts. In total, approximately 250 cysts were removed (Figure 2).

Figure 2. Cyst hydatid larvae removed after surgery.

To determine whether removed cysts are fertile or sterile; Cyst fluid was stained with Giemsa staining method to display protoscolex (Figure 3).

Figure 3. Protoscolexes detected by Giemsa staining method

DNA Was Isolated From Cysts By Molecular Methods.

DNA Isolation and PCR

Echinococcus granulosus genomic DNA was isolated from the cyst wall according to the procedure with the QIAmp DNA Mini Kit (QIAGEN). The DNA samples obtained were stored at -20 °C. This study was to determine the diagnosis of E. granulosus cysts 446 bp size mitochondrial cytochrome c oxidase subunit 1 (cox1) gene region amplifying, primers used JB3 (5'TTTTTTGGGCATCCTGAGGTTTAT-3'), JB4. 5 (5'TAAAGAAAGAACATAATGAAAATG-3') which used by (BOWLES et al., 1992; BOWLES and MCMANUS, 1993). PCR products were run on the agarose gel and the images on the gel imaging device (Syngene bio imaging system) were obtained (Figure 4). The data obtained from the sequence analysis of the partial mitochondrial cox1 gene region were compared with the reference sequences found in GenBank (http://www.ncbi.nlm.nih.gov/BLAST/). Direct Sequencing was performed by a private company (Medsantek, İstanbul, Turkey). The resulting sequence was compared with sequences available in GenBank using the online BLAST® tool and revealed 100% homology with E. granulosus s.s. genotype 1 in both genes (e. g. GenBank: AB786664, AB786665).

RESULTS

Post-PCR gel isolates of E. granulosus isolates (1, 2, 3) positive isolates, 1.5% agarose gel, 90 V, 60 min, M: marker; 100bp, Fermentas) (Figure 4).

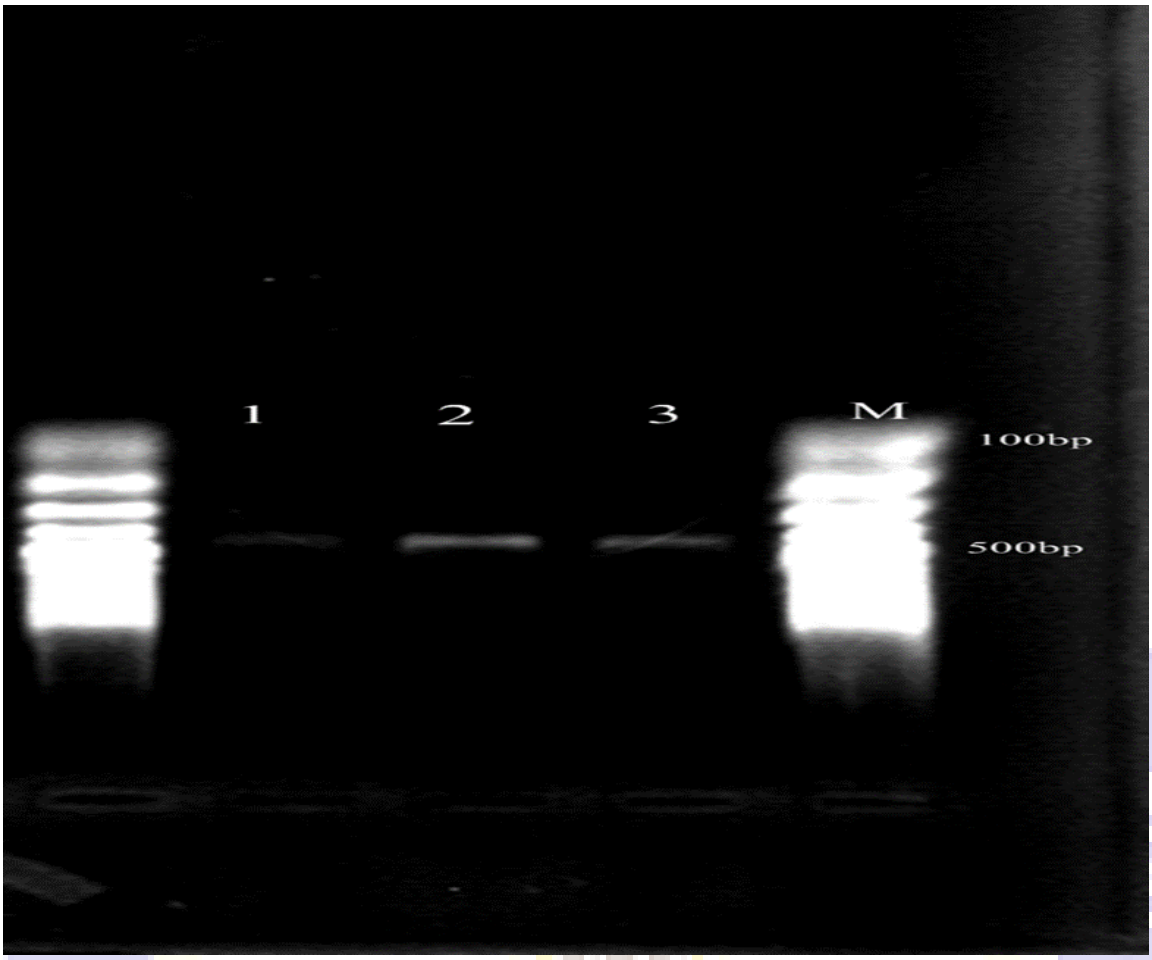

Figure 4. Post-PCR gel isolates of E. granulosus isolates (1, 2, 3) positive isolates, 1.5% agarose gel, 90 V, 60 min, M: marker; 100bp, Fermentas)

The purified amplicons were sequenced using the Applied Biosystems 377 DNA Sequencer. Genetics Analysis version 6.0 (MEGA) was sequenced with the references specified in Figure 5 using the ClustalW algorithm in the program. Using the Neighbor-Joining method, a phylogenetic tree was created with a bootstrap test (100 repetitions) (Figure 5).

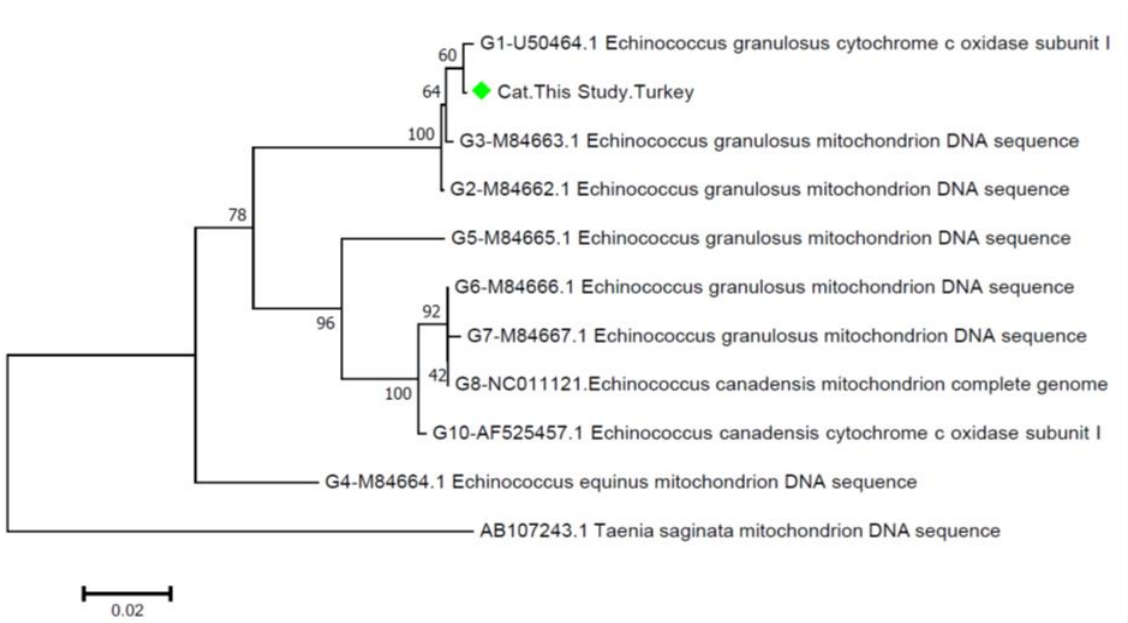

Figure 5. The phylogenetic relationship of the isolate obtained from GenBank with G1, G2, G3, G4, G5, G6, G7, G8, G10 strains obtained from GenBank. Teania saginata was selected as the outer group of sagittal.

The evolutionary distance between isolates was determined using Maximum Composite Likelihood. Phylogenetic analysis of the sequences obtained in our study with the references between G1-G10 as described previously was done using the Neighbor-Joining method.

Cox1 sequences obtained from the isolates, Genotype 1- U50464.1 (OKAMOTO et al., 1995), Genotype 2 M84662.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 3-M84663.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 4 -M84664.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 5 veM84665.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 6-M84666.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 7- M84667.1 (BOWLES et al., 1992), Genotype 8-NC011121 (NAKAO et al., 2007), Genotype 10-AF 525457.1 (LAVİKAİNEN et al., 2003) as a result of comparison with the phylogenetic tree is given in Figure 5. As a result of the sequence, it was seen that the G1 strain (U50464) (Okamoto et al., 1995) and the cox1 gene sequence obtained from Genbank were identical (100%).

DISCUSSION:

Echinococcus is a helminth of tapeworm. Echinococcus granulosus which is the last host dogs and wolves, and E. alveolaris (E. multilocularis, E. sibiricensis) which are the last mansion especially fox are determined to be two distinct species (ÇETİN et al., 1985; MERDİVENCİ and AYDINLIOGLU, 1982).

Incidentally, Echinococcus eggs, abnormal hosts can also produce infection, one of these abnormal intermediate hosts are cats (ECKERT and DEPLAZES, 2004). Cystic echinococcosis is an uncommon disease in cats, but the fact should be taken into account that self-grooming cats can infect themselves as a result of ingestion of Echinococcus eggs (VON DER AHE, 1967).

There are several reports of cystic echinococcosis (CE) in cats caused by the larval form of Echinococcus granulosus. Some of these studies are reviews describing eight cystic echinococcosis cases in cats (ABULADZE, 1964; MCDONALD and CAMPBELL, 1963), one domestic cat in Germany (VON DER AHE, 1967), one stray cat in Turkey (BURGU et

al., 2004), a domestic cat in Saint Petersburg, Russia (KONYAEV et al., 2012), a domestic cat in Rocha city, Uruguay (ARMUA-FERNANDEZ et al., 2014) and a domestic cat in Italy (BONELLİ et al., 2018).

In this study, it was reported for the first time in a stray cat in Van where a case of cystic echinococcus caused by Echinococcus granulosus s.s. (genotype 1). The species was confirmed by morphological and molecular studies. According to the results of this study, cats for E. granulosus show that besides the random hosts, protoscolexes can also develop in cats as intermediate hosts. However, although immunocompromised cats were able to develop accidental infection, immunological status was not investigated in this study. In addition, cat immunodeficiency and cat leukemia viruses should be considered in advanced cases.

REFERENCES

ABULADZE, K.I. (1964): Essentials of cestodology, Vol. IV. Taeniata of animals and man and disease caused by them. 530 pp. Moscow, Nauka (in Russian).

ALTINTAŞ, N., R. TINAR, A. ÇOKER (2004): Echinococcosis. Hydatidology Association, Publication No: 1, İzmir.

ARMUA-FERNANDEZ, MT., O.F. CASTRO, A. CRAMPET, et al. (2014): First case of peritoneal cystic echinococcosis in a domestic cat caused by Echinococcus granulosus sensu stricto (genotype1) associated to feline immunodeficiency virus infection. Parasitology International, 63, 300-302.

BONELLİ, P., G. MASU, S. DEİ GİUDİCİ, et al. (2018): Cystic echinococcosis in a domestic cat (Felis catus) in Italy. Parasite 25:25.

BOWLES, J., D. BLAİR, DP. MCMANUS (1992): Genetic variants within the genus Echinococcus identified by mitochondrial DNA sequencing. Mol Biochem Parasitol 54:165–173.

BOWLES, J., DP. MCMANUS (1993): NADH dehydrogenase 1 gene sequences compared for species and strains of the genus Echinococcus. Int J Parasitol; 23: 969–72.

BURGU, A., SA. VURAL, O. SARİMEHMETOGLU (2004): Cystic echinococcosis in a stray cat. Veterinary Records, 155, 711-712.

ÇETİN, TE., Ö. ANG, K. TÖRECİ (1985): Medical parasitology. Istanbul: Istanbul Medical Faculty Department of Microbiology Publications.

ECKERT, J., P. DEPLAZES (2004): Epidemiological, and clinical aspects of echinococcosis, a zoonosis of increasing concern Clinical Microbiology Reviews, 17, 107-135).

KASSAİ, T. (1999): Veterinary Helminthology.Butterworth-Heinemann, Linarce House,Jordon Hill, Oxford, pp. 45-48.)

KONYAEV, SV., T. YANAGİDA, MV. IVANOV, et al. (2012): The first report on cystic echinococcosis in a cat caused by Echinococcus granulosus sensu stricto (G1). J Helminthol, 86, 391-394.

LAVİKAİNEN, A., LEHTİNEN M, MERİ T, et al. (2003): Molecular genetic characterization of the Fennoscandian cervid strain, a new genotypic group (G10) of Echinococcus granulosus. Parasitology 127:207–215.

MCDONALD, FE., CAMPBELL AR (1963): A case of cystic hydatids in the cat. New Zealand Veterinary Journal, 11, 131-132.

MCMANUS, DP., TH LE, D BLAİR (2004): Genomics of parasitic flatworms. Int J Parasitol;34(2):153-8.

MERDİVENCİ, A., K AYDINLIOĞLU (1982): editör. Hidatidoz (hidatik kist hastalığı). ‹İstanbul: ‹İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayınları.

NAKAO, M., D MCMANUS, P SCHANTZ, et al. (2007): A molecular phylogeny of the genus Echinococcus inferred from complete mitochondrial genomes. Parasitology 134:713–722.

NAKAO, M., T YANAGİDA, M OKAMOTO et al. (2010): State-of-the-art Echinococcus and Taenia: phylogenetic taxonomy of human-pathogenic tapeworms and its application to molecular diagnosis. Infection, Genetics and Evolution 10, 444–452.

OKAMOTO, M., Y BESSHO, M KAMİYA, et al. (1995): Phylogenetic relationships within Taenia taeniaeformis variants and other taeniid cestodes inferred from the nucleotide sequence of the cytochromec oxidase subunit I gene. Parasitol Res 81:451–458.

THOMPSON, RC., CM KAPEL, RP HOBBS, P DEPLAZES (2006): Comparative development of Echinococcus multilocularis in its definitive hosts. Parasitology 132, 709–716.

VON DER AHE, C. (1967): Studies on larval echinococcosis in the domestic cat. Zeitschrift für Tropenmedizin und Parasitologie, 18, 369-375.

YILDIZ, K., Ç TUNÇER (2005): Prevalence of Hydatid Cysts in Cattle in the Province of Kırıkkale. T Journal of Parasitol, 29: 247-250.

DİYABETİK AYAK CERRAHİSİ SONRASI REAMPUTASYONA ALINAN HASTALARIN HBA1C DEĞERLERİNİN ANALİZİ;25 HASTANIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uzm. Dr. Müjdat TURAN

Ankara Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Orcid No: 0000-0002-7854-4855

GİRİŞ / AMAÇ: Diyabetes mellitus (DM) prevelansı gün geçtikçe artmaktadır ve bu artışa bağlı olarak, diyabetin en önemli komplikasyonlarından biri olan Diyabetik Ayak (DA) prevelansı da artmaktadır. Zayıf glisemik kontrol, periferik nöropati, sigara kullanımı, periferik arter hastalığı, ayak deformiteleri, kallus, daha önceki ülser ve geçirilmiş amputasyon varlığı diyabetik ayak sıklığını arttıran en önemli risk faktörleri olarak sıralanmaktadır. Diyabetik ayak, hareket kabiliyetini kısıtlayan, ülser, enfeksiyon, ayak iskemisi ile karakterize olan, DM hastalarının en sık hastaneye yatış ve amputasyon nedenidir.

Glisemik kontrolü değerlendirmek için kullanılan laboratuvar incelemeleri arasında Hemoglobin A1c (HbA1c) değeri yer alır. HbA1c, glikozun hemoglobin b-zincirinin N-terminal valine bağlanmasından kaynaklanan spesifik bir glikolize hemoglobindir. Glisemi düzeyi arttıkça, HbA1c sentezi hızlanır ve artan HbA1c değerleri, diyabetik ayak oluşumunda önemli risk faktörleri olan periferik nöropati ve periferik arter hastalığı ile ilişkilidir. Bu çalışma ile DA cerrahisi sonrası seviye yükseltme ve orta ayak ampütasyonu (Chopard ve Lysfranc) olan bireylerde Hba1c değerinin reamputasyon ve orta ayak ampütasyonu ile ilişkisi değerlendirilmiştir.

GEREÇ ve YÖNTEM: Araştırmaya diyabetik ayak tanısı ile genel cerrahisi servisine yatış yapılan ve tedavi edilen ve takipler sırasında tekrar ampütasyon ve seviye yükseltilmek zorunda kalınan 25 hasta dahil edildi.

BULGULAR: Hastaların %76,7'si erkek, %23,3'ü kadındı. Yaş ortalaması 56,18±10,29 idi. Sigara öyküsü halen kullanma ve yakın dönemde bırakma gibi %84 idi. Periferik anjiyografi öyküsü % 92 ile yüksek seviyelerde idi. Başvuru anında diyabetik ayak yaralarının %78,1'i Wagner Evre 4 ve % 69,8'i PEDIS Evre 3 idi. Flep nekrozu, yara iyileşmemesi nedeniyle orta ayak ampütasyonu uygulanan hastalara 15 (% 60)'ine Lysfranc ve 10 (% 40) hastaya Chopard ampütasyon uygulanmıştı. Hastaların başvuru anındaki HbA1c değerleri üç gruba ayrılarak analiz edildiğinde (%10,1 ve üzeri) HbA1c değeri olanlar %44,5 oranına sahipti. Seviye yükseltilen hastaların HBA1c değerleri açısından incelendiğinde karşılaştırıldığında istatistiki olarak %28 oranında kuvvetli olmayan bir ilişki olduğu ve HBA1C değerleri arttıkça cerrahi amputasyon seviyesinin artabileceği gösterildi.

TARTIŞMA ve SONUÇ: HbA1c değeri diyabet hastasında geçmiş glisemik kontrolün kantitatif bir indeksini sağlar ve diyabetin uzun vadeli komplikasyonlarının bir göstergesi olarak kabul edilir. Bu nedenle diyabetik ayak hastalarının yönetiminde temel hedeflerden biri metabolik kontrolün sağlanması için uygun HbA1c değerlerine ulaşmak olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Diyabetik Ayak, Hemoglobin A1C, Reamputasyon

MEME KANSERİ NEDENİYLE BENELLİ MASTOPEKSİ TEKNİĞİ İLE AMELİYAT EDİLEN HASTALARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uzm. Dr. Müjdat TURAN

Ankara Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Orcid No: 0000-0002-7854-4855

GİRİŞ / AMAÇ: Meme kanserinin tedavisinde cerrahi önemli bir yer tutmaktadır. Cerrahi tedavideki amaç; hastalığın histopatolojik olarak temiz cerrahi sınırlarla ve kabul edilebilir kozmetik sonuçlar ile çıkarılmasıdır. Günümüzde tarama yöntemlerinin kullanımının artması ve neoadjuvan tedavilerin etkili olarak kullanılması gibi nedenlerden dolayı cerrahi tedavi önce mastektomilerden meme koruyucu cerrahilere sonrasında da kozmetik sonuçları daha iyi olan onkoplastik cerrahilere evrilmiştir. Çalışmada tek merkezde 2 yıl süresince onkoplastik meme cerrahisi tekniklerinden biri olan benelli mastopeksinin uygun meme kanseri hastalarında kullanımının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM: Ekim 2020 ve Ekim 2022 tarihleri arasında Gülhane Eğitim ve Araştırma hastanesinde meme kanseri nedeniyle ameliyat edilen ve benelli mastopeksi tekniği kullanılan 17 hasta çalışmaya dahil edilmiştir. Hastalar demografik verilerine ve kliniko-patolojik özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

BULGULAR: Çalışmaya dahil edilen hastaların 10 tanesine cerrahi tedavi öncesinde neoadjuvan tedavi verildi. 7 hasta ise direkt operasyona alındı. Neoadjuvan tedavi alan hastalar ile almayan hastaların klinikopatolojik faktörler ile ilişkisi karşılaştırıldığında hiçbir parametrede istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadı.

Tablo 1. Hastaların Demografik ve Kliniko-patolojik Özellikleri

Yaş, yıl, ortalama±SS, dağılım	49,76±9,22 (33-62)
Neoadjuvan Tedavi, n(%)	
Yok	10 (%58,8)
Var	7 (%41,2)
Menapoz Durumu, n(%)	
Premenapozal	9 (%52,9)
Postmenapozal	8 (%47,1)
Östrojen reseptör, n(%)	
Negatif	3 (%17,6)
Pozitif	14 (%82,4)
Progesteron reseptör, n(%)	
Negatif	2 (%11,8)
Pozitif	15 (%88,2)
Her 2 reseptör, n(%)	
Negatif	14 (%82,4)
Pozitif	3 (%17,6)
Ki 67 indeks, ortalama±SS, dağılım	20,65±20,29 (1-80)
Spesmen Hacim, cm^3, ortalama±SS, dağılım	143,06±111,86 (30-357)
SLNB metastaz, n(%)	
Yok	10 (%58,8)
Var	5 (%29,4)
Mikrometastaz	2 (%11,8)
SLNB Metastaz Sayı, ortalama±SS, dağılım	0,82±1,51 (0-6)
ALND, n(%)	
Yapılmadı	12 (%70,6)
Yapıldı	5 (%29,4)
ALND, sayı, ortalama±SS, dağılım	17,80±7,08 (13-30)
ALND Metastaz Sayı, ortalama±SS, dağılım	4±1,87 (2-7)
Cerrahi Sınır, n(%)	
Negatif	15 (%29,4)
Pozitif	2 (%11,8)

Tablo 2. Neoadjuvan tedavi ile diğer klinikopatolojik faktörler arasındaki ilişki

Kliniko-patolojik Faktörler	**Hasta Sayısı (%)**		**P değeri**
	Neoadjuvan Tedavi (-) (10 hasta %58,8)	**Neoadjuvan Tedavi (+) (7 hasta %41,2)**	
Yaş, yıl, ortalama±SS, dağılım	46,8±9,18(33-62)	54±8,04(41-62)	**p=0,116**[†]
SLNB metastaz, n(%)			
Yok	6	4	
Var	3	2	p=0,964[‡]
Mikrometastaz	1	1	
SLNB Metastaz Sayı, median,dağılım	0 (0-2)	0 (0-6)	**p=0,912**[§]
ALND, n(%)			p=0,949[‡]
Yapılmadı	7	5	
Yapıldı	3	2	
ALND Metastaz Sayı, median, dağılım	4 (3-4)	4,5 (2-7)	p=1,00[§]
Spesmen Hacim, cm^3, median, dağılım	100 (30-357)	90 (45-180)	**p= 0,66**[§]
Cerrahi Sınır, n(%)			**p= 0,787**[‡]
Negatif	9	6	
Pozitif	1	1	

TARTIŞMA ve SONUÇ: Benelli mastopeksi tekniği ameliyat sonrası kozmetik sonucu çok iyi olan bir onkoplastik meme cerrahisi tekniğidir. Bu teknik cerrahi sırasında dren konulmadan yapıldığı için ameliyat sırasında hemostaza çok iyi dikkat etmek gerekir. Ayrıca hastalara dren konmadığı için postoperatif dönemde erken taburculuk ve taburculuk sonrası pansuman ihtiyacının az olması gibi avantajları vardır. Neoadjuvan tedavi öncesinde aksillası pozitif olan ya da T4 tümörü olan hastalarda da güvenle uygulanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meme kanseri, Onkoplastik cerrahi, Benelli mastopeksi

ÇAĞIMIZDA BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR VE BİLGİSAYAR PROGRAMLARIYLA GELİŞEN SPİNAL CERRAHİ

Op. Dr. Yasin Göktürk

Kayseri Şehir Hastanesi Beyin ve Sinir Cerrahi Kliniği,

ORCID ID: 0000 0002 4779 9927

Özet

İnsanın düşünebilmesi, bilgi yardımıyla olanaklıdır. Bilim, kısaca geçerliliği kabul edilmiş sistemli bilgiler bütünüdür. Bilimin kökünde yatan merak duygusudur. Bilim evrende doğru bilgiyi yanlış bilgiden ayırarak onu sistematik biçimde değerlendirmektir. Bilimsel araştırmaların en önemli özelliği araştırmacıya içinde yaşadığı dünyayı daha farklı bir bakış açısıyla algılama, anlamlandırma ve yorumlama yeteneği kazandırmasıdır. Bizi bilimsel bir bilgiye götürecek süreç ya da süreçler, bilimsel yöntem olarak düşünülür. Bir konuda sorunların saptanması, bunlara güvenilir çözümler aramak amacı ile planlı ve sistemli olarak verinin toplanması, çözüm yollarının planlanması ve uygulamaya konulması, sonuçlandırılması, sonuçların yorumlanarak değerlendirilmesi, tartışılması ve rapor edilmesi ile ilgili süreci tanımlamaktır. Yeni araştırmalar, ulaşılan bilginin sürekli olarak ileriye götürülmesini amaçlar.

Çağımızda, Beyin Cerrahinin alt dalı olan Spinal Cerrahi tedavisinde başarı, sadece hastalığın tıbbi tedavisi olarak değerlendirilmemektedir, özellikle ameliyat sonrası dönemdeki yaşam kalitesi, ağrı, mümkün olabilecek en kısa süreli iş ve güçten kalma gibi birçok kıstasla birlikte değerlendirilmektedir. Küçük cerrahi kesilerle ve hatta mümkünse perkütan (cilt üzerinden) yolla yapılacak girişimler ile en kısa yoldan minimum doku harabiyetine yol açarak cerrahi sahaya ulaşmak ve tedavi etmek minimal invaziv cerrahide amaçlanan durumdur. Bu sebeple hastalığın tanısını koymada, tedavisinin planlanmasında, cerrahi tekniğin seçiminde ve girişim sonrası takibine kadar geçen süreçte bilgisayar programlarının kullanımına gereksinim duyulmaktadır. Günümüzde cerrahi tekniklerde ve enstrumantasyon materyallerinde elde edilen gelişmelere paralel olarak spinal enstrumantasyon cerrahisi uygulama sıklığı artmıştır. Cerrahi öncesi , operasyonun planlanması amacı ile fluoroskopi , 3D-CT (bilgisayarlı tomografi) ve MRI (manyetik rezonans görüntüleme) kullanılan yöntemler arasındadır.

Son zamanlarda Torakal ve lomber omurlarda transpediküler vidalar ile stabilizasyon, nöroşirürji uzmanlarının bilgi ve deneyimlerinin artmasıyla daha sık uygulanan cerrahi prosedürler halini almıştır. Cerrahi sırasında, pedikül vidası yerleştirilmesi esnasında; floroskopi yardımlı, BT yardımlı ve robot yardımlı teknikler kullanılır hale gelmiştir

Teknolojideki ilerlemeler sonucu bilgisayarlı sistemlerin kullanım alanı genişlemiş ve önceleri intrakranial girişimlerde kullanım alanı bulan stereotaktik ve nöronavigasyon uygulamaları, spinal cerrahide de yer bulmaya başlamıştır. Görüntü destekli navigasyon sistemleri, preoperatif çekilen BT/MRI görüntülerinin bilgisayarda işlenip cerrahi sırasında kullanılan sonik probla yönlendirme temeline dayanmaktadır. Bilgisayar destekli navigasyon ile spinal cerrahiler günümüzde başarılı bir şekilde uygulanmaktadır. Bilgisayar destekli spinal navigasyon çok yönlü ve etkili bir teknoloji olmasına rağmen, doğru cerrahi tekniklerin yanı sıra, ilgili spinal anatomi hakkında kapsamlı bilgiye sahip cerrahın yerini alamaz.

Anahtar Kelimeler: Nöronavigasyon, Minimal İnvaziv, Spinal Cerrahi

BEYİN, TANIMI VE SON YILLARDA YAPILAN BİLİMSEL ÇALIŞMALARLA GELİŞEN BEYİN CERRAHİ

Op. Dr. Şule GÖKTÜRK

Kayseri Şehir Hastanesi Beyin ve Sinir Cerrahi Kliniği

ORCID ID:0000-0001-6590-4885

Özet

Beyin, sinir sisteminin merkezi olarak hizmet eden bir organdır. İnsanda, serebral korteksin 86 milyar nörondan oluştuğu bilinmektedir. Her biri birkaç bin nöron ile sinaps yaparken, aksonlar ile de iletişim kurar. Aksonlar bilgi taşıyıcı olarak görev yaparlar, sinyalleri beynin ya da vücudun spesifik alıcı hücrelerine taşırlar. Sinyalleri Aksiyon potansiyeli adı verilen elektrokimyasal iletiler şeklinde saniyenin binde biri sürede ve saniyede 1-100 m hızla iletirler. Merkezi sinir sisteminin cranium (kafa tası) içinde yer alan kısmına ansefal yani beyin denir. Beyin, nöronlar ve glial hücrelerden oluşur. Nöronlar beyindeki en önemli hücrelerdir, glial hücrelerin ise yapısal destek, metabolik destek, yalıtım ve gelişime rehberlik etme görevleri vardır. İnsan beyni üç zarla sarılmıştır. Bunlar, en dışta duramater, ortada araknoidmater, en içte ise piamater bulunur. Beyinde Frontal, Parietal, Oksipital, Temporal lob ve serebellum olma üzere beş ana lob bulunur. Her birinin ayrı ayrı işlevi bulunmaktadır. Beyin, kranial sinirler ve omurilik sayesinde santral sinir sistemini kontrol eder ve periferik sinir sistemini yönetir. Beynin ön loblarının kan dolaşımını carotis arterler sağlarken arka tarafın dolaşımını vertebral arterler sağlamaktadır. Beyin insan vücudundaki enerjinin %20'sini tüketir ve enerjisini glukozdan sağlar. İnsanların beyni tanıma ve anlama çabaları belki de insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzden yaklaşık olarak 10 bin yıl öncesinde Trepanasyon denilen yöntemle kafatasına delik açmışlardır. Trepanasyon uygulamasının travmatik beyin hasarı veya diğer ciddi nörolojik durumlar ortamında hayat kurtaran bir müdahale olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Arkeolojik çalışmalarda bu işlem için kullanılan el aleteri bulunmuştur. Günümüzde halen burr-hole adı altında yapılan ve beyin cerrahi açısından çok mühim bir cerrahi uygulamadır. Beyin ve Sinir sistemi ile ilişkili ilk yazılı veriler yazının Sümerler tarafından keşfedilip kullanılmaya başladığı MÖ 4000'den sonrasına dayanır. Halen New York'ta Metropolitan Sanat Müzesi'nde sergilenen Edvin Smith Papirüsü beyin ve iç organların anatomik yapısıyla ilgili ilk bilinen tanımlamaları yapmıştır. Beynin insan davranışları ve iletişiminin temel organı olduğunu ortaya koyan en önemli görüş MÖ 420-350 yılları arasında Batı Anadolu'da yaşayan tıbbın babası kabul edilen Hipokrat'tan gelmiştir. Nörobilim esasen 1900'lerin başında başlamıştır. 20. yüzyılın başında en önemli gelişme Nöronun keşfi olmuştur. Böylece beyin ile ilişkili her konuda nöron faaliyetleri araştırılmaya başlanmıştır. Nöronların ilk kez gösterilmesi onuruna İtalyan doktor ve bilim insanı Camillo Golgi erişerek mikroskop ile beyin dokusu üzerinde yaptığı çalışmalar sırasında kendi adı ile anılan ve gümüş nitrat içeren boya ile boyayarak nöronları tanımlamayı başarmıştır. Geliştirilen Manyetik Rezonans Görüntüleme (MR) ile , beynin yapısal anormallikleri manyetik alan kullanılarak tespit edilmiş ve Bilgisayarlı tomografi (BT) ile de aynı işlem X-ışınları ile doku ince kesitler halinde sirküler taranarak yapılmıştır.

Nöroşirürji, 21. yüzyılda olağanüstü bir gelişme hızına tanık olmuştur. Beynin gerek fizyolojik gerek mikroanatomik olarak öğrenilmesi ile birlikte nöroonkoloji, nörovasküler cerrahi, fonksiyonel nöroşirürji alanında son derece yeni tedavi yöntemleri uygulanmaya başlamıştır. Özellikle nöroonkoloji cerrahisinde kullanılan bilgisayarlı nöronavigasyon programları sayesinde patolojinin kesin lokalizasyonu gösterilmiş ve minimal invaziv çalışılarak hastanın normal dokusuna verilen zarar da en aza indirgenmiştir. Parkinson, distoni ve esansiyel tremor hastalarına uygulanan beyin pili (derin beyin stimülasyonu) ameliyatları da son derece önemli ve başarılı gelişmelerdir. Bu ameliyat ile beyinde yakınmalardan sorumlu merkezlere ince bir elektrik kablosu yerleştirilip sürekli olarak düşük yoğunlukta elektrik enerjisi verilir. Böylece o bölgede yer alan veya o bölge ile ilişkili beyin hücrelerinde etki yaratılarak yakınmalarda azalma sağlanır. Epilepsi alanında yapılan çalışmalarda Vagus siniri uyarılarak sistemin düzgün çalışması sağlanmaktadır. Boyun bölgesinden geçen Vagus sinirine yerleştirilen elektrotlar belli aralıklarla sinire elektrik vermektedir. Bu sayede epilepsi nöbetleri kısmen ya da tamamen durdurulmaktadır. Söylemeden geçemeyeceğimiz 1925 yılı Diyarbakır doğumlu Prof.Dr.Gazi Yaşargil, beyin cerrahisi pratiğinde, mikroskop kullanımının yani mikrocerrahinin hayata geçirilmesinde ve yaygınlaştırmasındaki katkılarıyla tanınan Türk bilim insanıdır. 1999 yılında Amerikan Nörolojik Cerrahlar Kongresi'nde Neurosurgery Dergisi tarafından "1950-2000 Yüzyılın Beyin Cerrahı" unvanı verilmiş ve Avrupa Nörolojik Cerrahlar Birliği onur madalyası ile onurlandırılmıştır. Bilim canlı bir organizma gibidir, gelişmeye, büyümeye devam etmektedir, bilinmeyenler ve keşfedilmeyi bekleyenlerle doludur, bilimsel araştırmalara her alanda olduğu gibi Beyin cerrahinin ilerlemesi için de daima ihtiyaç olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nöroşirürji ve Mikrocerrahi, Nöronavigasyon, nöroşirürji tarihi

YATIRIM KARARLARI, KARLILIK VE İHTİYATLILIK: BIST FİRMALARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Dr. Aslı Yıkılmaz

Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü

ORCID ID: https://orcid.org/0000- 0002-2334-7731

Bu çalışmada muhasebenin temel kavramlarından biri olan ihtiyatlılık kavramıyla, yatırım kararları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. İhtiyatlılık son dönemlerde hem muhasebe hem de finans alanında üzerinde sıklıkla durulan konulardan biri haline gelmiştir. En genel tanımıyla ihtiyatlılık yöneticilerin riskli davranışlarının olumsuz etkilerini minimize etmek amacıyla temkinli olmayı, ortaya çıkabilecek olası zararlar karşısında karşılıkların doğru şekilde ayrılmasını, tüm olası zararlar karşısında tedbirli olmayı ifade etmektedir. İhtiyatlılık uygulamaları gelecekte oluşabilecek kayıpların bugünden tespit edilmesine olanak sağlamaktadır. Gelecekte oluşacak kayıpların bugünden tespit edilmesi ise yatırım kararlarında yöneticilerin aşırı iyimserliğini sınırlayarak, yöneticilerin kazançları ve varlıkları daha yüksek göstermek için yapabileceği manipülasyonları engellemekte, aşırı yatırımı sınırlamakta ve yatırımların etkinliğine olumlu katkı sağlayabilmektedir (Ball, 2001; Ball ve Shivakumar 2005; Watts 2003; LaFond ve Roychowdhury, 2008; LaFond ve Watts 2008; leventis, dimitropoulos ve Ansah, 2013). Diğer yandan borç verenler ve yöneticiler arasındaki bilgi asimetrisindeki azalma firmaların daha düşük maliyetle borçlanmasına olanak tanımakta, borç verenlerin ihtiyatlılık talebi ve buna karşılık artan ihtiyatlılık uygulamaları firmaların borçlanma kabiliyetlerini arttırarak yatırımları pozitif yönde etkileyebilmektedir (Nikolaev, 2010; Tan, 2013). İhtiyatlılık finansal kısıtların azalmasına katkı sağlayabilmekte (Lara, Osma ve Panelva, 2016) ve/veya firmaların kredi notunun yükselmesini sağlayarak borçlanma maliyetini azaltabilmektedir (Ahmed vd., 2002; Zhang, 2008).

Bu çalışmanın amacı firmaların yatırım kararları- ihtiyatlılık düzeyi; karlılık düzeyi ve ihtiyatlılık ilişkisini sınamaktır. Çalışmada BIST 100 imalat sanayi sektöründe yer alan firmaların 2009-2020 yılları arasındaki finansal verileri incelenmiştir. Elde edilen ampirik sonuçlara göre, firma yatırımlarıyla- ihtiyatlılık skoru arasında ve ihtiyatlılık skoruyla karlılık düzeyi arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Sonuçlar firmaların artan ihtiyatlılık uygulamalarının yatırımları sınırladığını ve ihtiyatlılık uygulamalarının firma karlılığı ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İhtiyatlılık, Koşulsuz İhtiyatlılık, Yatırım Kararları, Karlılık

Kaynakça

Ahmed, A. S., Billings, B. K., Morton, R. M., & Stanford-Harris, M. (2002). The role of accounting conservatism in mitigating bondholder-shareholder conflicts over dividend policy and in reducing debt costs. *The Accounting Review*, *77*(4), 867-890.

Ball, R., & Shivakumar, L. (2005). Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness. *Journal of accounting and economics*, *39*(1), 83-128.

Dumitrescu, E. I., & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous npanels. *Economic modelling*, *29*(4), 1450-1460.

Garcia Lara, J. M., García Osma, B., & Penalva, F. (2009). Accounting conservatism and corporate governance. *Review of accounting studies*, *14*(1), 161-201.

Givoly, D., & Hayn, C. (2000). The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative?. *Journal of accounting and economics*, *29*(3).

Lafond, R., & Roychowdhury, S. (2008). Managerial ownership and accounting conservatism. *Journal of accounting research*, *46*(1), 101-135.

Lara, J. M. G., Osma, B. G., & Penalva, F. (2016). Accounting conservatism and firm investment efficiency. *Journal of Accounting and Economics*, *61*(1), 221-238.

Lambert, R., Leuz, C., & Verrecchia, R. E. (2007). Accounting information, disclosure, and the cost of capital. *Journal of accounting research*, *45*(2), 385-420.

Larmande F. (2017). Accounting Conservatism and Incentives Contractinghttps://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2900817.

Leventis, S., Dimitropoulos, P., & Owusu-Ansah, S. (2013). Corporate governance and accounting conservatism: Evidence from the banking industry. *Corporate Governance: An International Review*, *21*(3), 264-286.

Nassar, M. A., & Al Twerqi, H. (2021). Accounting conservatism and company's profitability: The moderating effect of ownership concentration. Jordan Journal of Business Administration, 17, 4, 483-504.

Nikolaev, V. V. (2010). Debt covenants and accounting conservatism. *Journal of accounting research*, *48*(1), 137-176.

SHUBITA, M. F. (2021). Accounting conservatism and profitability of commercial banks: Evidence from Jordan. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, *8*(6), 145-151.

Tan, L. (2013). Creditor control rights, state of nature verification, and financial reporting conservatism. *Journal of Accounting and Economics*, *55*(1), 1-22.

Watts, R. L. (2003). Conservatism in accounting part I: Explanations and implications. *Accounting horizons*, *17*(3), 207-221.

Zhang, J. (2008). The contracting benefits of accounting conservatism to lenders and borrowers. *Journal of accounting and economics*, *45*(1), 27-54.

VIKOR YÖNTEMİ İLE HAYAT DIŞI SİGORTA ŞİRKETLERİNİN PERFORMANS ANALİZİ

PERFORMANCE ANALYSIS OF NON-LIFE INSURANCE COMPANIES WITH VIKOR METHOD

Arş. Gör. Burcu Şimşek Yağlı
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Orcid: 0000-0002-1034-6916

Arş. Gör. Dr. İbrahim Yağlı
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Orcid: 0000-0001-8985-0172

Özet

Sigorta, bireylerin tek başlarına üstesinden gelemeyecekleri olası tehlikelere karşı benzer risklere maruz kalma ihtimali olan bireylerin bir araya gelerek riskleri taşınabilir kılmak için oluşturulmuş bir sistemdir. Modern anlamda ele alındığında, sigorta bir kişinin gelecekte karşı kaşıya kalabileceği olaylar neticesinde oluşacak kayıpları gidermek için önceden belirlenmiş bir primi bu iş kolu ile uğraşan kuruluşlara ödeyerek elde ettiği güvencedir. Dünya nüfusunun hızla büyümesi ve buna bağlı olarak karşılaşabilecek risklerin artması sigortacılık faaliyetlerinin de bu gelişmeleri takip etmesine neden olmuştur. Günümüzde sigorta hem bireylerin hem de iş dünyasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Finansal sistem içinde payını her geçen gün artıran sigortacılık sektörünün ekonomik kalkınmada oynadığı rol göz önünde bulundurulduğunda, bu sektörde yer alan firmaların performanslarının analizi son derece önemlidir. Buradan hareketle, mevcut çalışma Türkiye'de faaliyet gösteren hayat dışı sigorta şirketinin 2021 yılı finansal performanslarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, literatürde alternatiflerin sıralanması problemlerinde sıklıkla başvurulan çok kriterleri karar verme yöntemlerinden biri olan ve ideal çözüme en yakın çözümü temsil eden birleştirme fonksiyonuna dayanan VIKOR yöntemi kullanılmıştır.

Sigorta şirketlerinin performansını değerlendirmek için sermaye yeterlilik, likidite, faaliyet, ve karlılık olmak üzere 4 ana kategoride 8 adet performans ölçütü belirlenmiştir. Bu ölçütler sırasıyla; özkaynaklar/toplam aktifler, yazılan primler/özkaynaklar, cari aktifler/toplam aktifler, likidite oranı, konservasyon oranı, hasar prim oranı, özsermaye karlılığı, net kar/primlerdir. Bu ölçütler değerlendirme kriterleri olarak kullanılarak farklı ölçüm değerlerinin bir arada kullanılmasına izin veren VIKOR yönteminin aşamaları uygulanmış ve 40 adet hayat dışı sigorta şirketinin 2021 yılı performans sıralaması elde edilmiştir. Bulgular, yabancı sermayeli sigorta şirketlerinin 2021 yılında görece olarak daha iyi performans sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, payları Borsa İstanbul'da işlem gören hayat dışı sigorta şirketlerinin performans sıralamasında diğer şirketlerden üstün olmadıkları gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sigortacılık, Çok Kriterli Karar Verme, Performans Değerlendirme

Insurance is a system created to make the risks portable by bringing together individuals who are likely to be exposed to similar risks that individuals cannot overcome alone. In today's context insurance is the assurance that a person obtains by paying a predetermined premium to the organizations dealing with this business in order to cover the losses that will occur as a result of the events that he may face in the future. The rapid growth of the world's population and the increase in risks that may arise accordingly have casued insurance activities to follow these developments. Today, insurance has become an integral part of both individuals and the business world.

Performance evaluation of insurance firms is extremely important since it plays critical role in the economic development. From this point of view, the present study aims to analyze the financial performance of non-life insurance companies operating in Turkey in 2021. To do so, the VIKOR method, one of the multi-criteria decision making methods based on the aggregation function representing the closest solution to the ideal solution, is used.

In order to evaluate the performance of insurance companies, 8 performance criteria are determined in 4 main categories: capital adequacy, liquidity, activity and profitability. These criteria are as follows; equity/total assets, written premiums/equity, current assets/total assets, liquidity ratio, retention ratio, loss premium ratio, return on equity, net profit/premiums. By using these criteria as criteria sets, the performance ranking of 40 non-life insurance companies for 2021 is obtained by applying the stages of the VIKOR method.

The findings revealed that insurance companies with foreign capital performed relatively better in 2021. However, it has been observed that non-life insurance companies whose shares are traded on Borsa Istanbul are not superior to other companies in terms of performance.

Keywords: Insurance, Multi-Criteria Decision Making, Performance Evaluation

TÜRKİYE'DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BULGULAR

EFFECTIVENESS OF MONETARY AND FINANCIAL POLICIES IN TURKEY: FINDINGS FOR THE PERIOD 2006-2019

Doç. Dr. Dilek Sürekci Yamacli

Nuh Naci Yazgan Univ. İktisat Bölümü Öğretim Üyesi, 38090, Kayseri, Turkiye.

ORCID ID: 0000-0002-8224-1144

Yunus Emre Tatlı

Nuh Naci Yazgan Univ. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı 2021 Yılı Mezunu, 38090, Kayseri, Turkey.

Özet

Makro iktisadi politikaların etkinliği, yani yurtiçi hasıla üzerinde etkili olup olmadığı, güncel bir tartışma konusudur. Klasik Yaklaşıma göre bir ekonomide tam istihdam düzeyinde hasıla üretilr. Serbest piyasa koşulları varsayımı altında fiyat ve ücretler esnektir. Buna bağlı olarak piyasalar kendiliğinden dengeye gelir. Ekonomiye müdehale etmek gereksizdir. Makro iktisadi politikalar piyasa dengesinin olumsuz etkiler, fiyat ve ücret dengesi bozulur. Öte yandan Keynesyen Yaklaşıma göre ülkeler eksik istihdam koşullarında üretim yapmaktadırlar. Bu durum efektif talep yeterszliğinden kaynaklanmaktadır. Devletin ekonomiye müdehalesi efektif talebi artırmak amacıyla zorunlu görülmekte, bu anlamda iktisadi politikaların reel hasılayı etkileme gücü olduğu kabul edilmektedir. Çalışmada Türkiye'de 2006:1-2019:4 dönemi çeyrek yıllık veriler kullanılarak para ve maliye politikaları ile reel hasıla arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkeni reel gayri safi yurtiçi hasıla, bağımsız değişkenleri M2 para arzı tanımı, vergi gelirleri ve sabit sermaye yatırım harcamalarıdır. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) analizleri kullanılmıştır. ARDL analizine göre değişkenler reel hasıla, M2 ve vergi gelirleri arasında uzun dönemli ilişki vardır. Türkiye'de para ve maliye politikaları reel hasılayı etkilemektedir. Bu sonuç Keynesyen Yaklaşımla uyumludur. ECM analizi, modelin kısa dönemli dengesizliğinin her bir çeyrek dönemde 0,97 oranında giderileceğini uzun dönemde dengeye ulaşacağı sonucunu vermiştir. Sonuç olarak Türkiye'de para ve maliye politikaları reel ekonomi üzerinde etkilidir. Bu etki enflasyonu kontrol etmek kaydıyla büyüme ve istihdam yaratabilir, ulusal refahı artırabilir.

Anahtar Kelimeler: Para Politikası, Maliye Politikası, Politika Etkinliği, Reel GSYH.

Abstract

The effectiveness of macroeconomic policies, that is, whether they have an impact on the domestic product, is a topic of current debate. According to the Classical Approach, output is produced at the full employment level in an economy. Under the assumption of free market conditions, prices and wages are flexible. As a result, the markets automatically come to equilibrium. It is unnecessary to interfere with the economy. Macroeconomic policies adversely affect the market balance, and the price and wage balance deteriorates. On the other hand, according to the Keynesian Approach, countries produce under underemployment conditions. This is due to the insufficiency of effective demand. The intervention of the state in the economy is deemed necessary in order to increase the effective demand, and in this sense, it is accepted that economic policies have the power to affect the real product. In the study, the relations between monetary and fiscal policies and real product were examined by using quarterly data for the period 2006:1-2019:4 in Turkey. The dependent variable of the study is real gross domestic product, the independent variables are M2 money supply definition, tax revenues and fixed capital investment expenditures. Delay Distributed Autoregressive Model (ARDL) and Error Correction Model (ECM) analyzes were used to determine the relationships between variables. According to ARDL analysis, there is a long-run relationship between variables real product, M2 and tax revenues. Monetary and fiscal policies affect the real product in Turkey. This result is compatible with the Keynesian Approach. The ECM analysis has concluded that the short-term imbalance of the model will be eliminated by 0.97 in each quarter, and it will reach equilibrium in the long run. As a result, monetary and fiscal policies in Turkey are effective on the real economy. Provided that this effect controls inflation, it can create growth and employment and increase national welfare.

Keywords: Monetary Policy, Fiscal Policy, Policy Effectiveness, Real GDP.

DÜNYADA KRİPTO PARANIN VERGİLENDİRİLMESİ UYGULAMALARI

PRACTICES OF TAXATION OF CRYPTO MONEY IN THE WORLD

Erdem ÖZBAY
ORCID: 0000-0002-6955-2570
Lisansüstü Öğrencisi T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet GÖL
ORCID: 0000-0001-8411-239X
T.C. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Özet

Geleceğin para birimleri ve yenilikçi teknolojileri olarak kabul edilen blok zincir teknolojisi ve Bitcoin, günümüz dünyasında regülatörlerin ve politika yapıcıların karşılaştığı önemli sorunlardan biridir. Bitcoin, politika yapıcılar için bir sorun olarak tanımlanmaktadır, zira geleneksel piyasa yapıcıların ve çağdaş ekonomilerin vazgeçilmezleri olan Merkez Bankalarının rolünü çalmak üzere borsalarda işlem görmektedir. Lakin bu maksimalist anlayışın aksine, Bitcoin ve diğer alt coinler, geleneksel piyasaların yıllardır gideremediği birçok sorunu yenilikçi biçimde gidermeleri nedeni ile tercih edilmekte ve yatırım toplamaktadır. Bu noktada çalışmada, kripto paraların hangi sorunları çözdüğü, kripto paralara hangi eleştirilerin yöneltildiği ve kripto paralar hakkındaki temel bilgilerin sıralandığı bölümler yer almıştır. Fakat çalışmanın temel araştırma konusu, kripto paraların vergilendirilmesi konusudur. Kripto para birimleri, vergilendirilmeleri noktasında henüz birçok sorunla karşı karşıya olan regülatörlerin düzenlemelerini beklemektedir. Zira henüz sınıflandırma ve standardize edilmesi noktasında dahi birçok problemle karşılaşılmaktadır. Bunların başında, kripto para birimlerinin birbirlerinden farklı niteliği olan, kiminin emtia, kiminin itibari para birimlerine benzer ve kimilerinin de menkul kıymet özellikleri barındırdığı gerçeği göz ardı edilmektedir. Bu noktada dünyanın çeşitli ülkeleri henüz kripto paraların ne şekilde vergilendirilmesi gerektiği noktasında uzlaşamamışken, çalışmamızda bu konudaki yaygın görüşlere ve önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Blok zincir teknolojisi, Kripto para, Vergilendirme

Abstract

Blockchain technology and Bitcoin, which are considered to be the currencies and innovative technologies of the future, are one of the important problems faced by regulators and policy makers in today's world. Bitcoin is described as a problem for policy makers, as it is traded on exchanges to play the role of traditional market makers and Central Banks, which are indispensable in contemporary economies. However, contrary to this maximalist understanding, Bitcoin and other altcoins are preferred and collect investments because they innovatively solve many problems that traditional markets have not been able to solve for years. At this point, the study includes sections on which problems cryptocurrencies solve, what criticisms are directed against cryptocurrencies, and basic information about cryptocurrencies. However, the main research subject of the study is the taxation of cryptocurrencies. Cryptocurrencies are awaiting regulation by regulators, who are still facing many problems in their taxation. Because, many problems are encountered even at the point of classification and standardization. At the beginning of these, the fact that cryptocurrencies have different characteristics from each other, some of them are similar to commodities, some are similar to nominal currencies, and some have securities features is ignored. At this point, while various countries of the world have not yet agreed on how cryptocurrencies should be taxed, our study includes common views and suggestions on this subject.

Keywords: Blockchain technology, Cryptocurrency, Taxation

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI VE YÖNETİM YAPILARI

Onur ÇELİK

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, Ardahan

Orcid: 0000-0002-0113-5367

Özet

Küreselleşen ve dönüşen dünyada ülkelerin bir bütün olarak gelişimi önem kazanmıştır. Bu doğrultuda 1930'lu yıllarda başlayan Amerika'daki bölgesel gelişime yönelik girişimler İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da da görülmeye başlamıştır. Türkiye'de ise Cumhuriyetle birlikte bölgesel gelişmeye yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında yapılan I. Beş Yıllık Sanayi Planı ve II. Beş Yıllık Sanayi Planı geri kalmış bölgelerin gelişimini de kapsamaktaydı. 1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıyla beraber 1963 yılından itibaren beş yıllık kalkınma planları ile ülkenin ve bölgelerin gelişimi gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Avrupa Birliği üyelik sürecinde ise 2001 yılında Avrupa Katılım Ortaklığı Belgesinde bölgesel gelişimin önemi belirtilmiş olması neticesinde 2002 yılında İstatistiki Bölge Sınıflandırması yapılmıştır. Yapılan sınıflandırmada Düzey I (12), Düzey II (26) ve Düzey III (81) ayrımlarına gidilmiştir. Düzey II sınıflandırmasıyla da belirlenen bölgelerde 2006 yılından itibaren Bölgesel Kalkınma Ajansları kurulmaya başlamıştır.

Ayrıca gelişimin sadece ekonomik olarak görülemeyeceği, ekonominin yanı sıra sosyal, kültürel, toplumsal vb. birçok etkenle birlikte gerçekleşeceği genel kabul görmektedir. Bunların yanı sıra az gelişmiş bölgelerin cazibe merkezi olamaması ve özel sektörün yatırım yapması için teşvik edilmesi gerekliliği, aynı zamanda bölgesel koordinasyon sağlanması gibi gereksinimler devletin bu konulara öncülük etmesini zorunlu kılmaktadır. Merkezi yönetim yapısına sahip Türkiye'nin geleneksel idari yapısıyla Devlet Planlama Teşkilatı'nın yapmış olduğu planlamalarda başarılı olunamaması ve Avrupa Birliği süreci, Kalkınma Ajanslarının geleneksel yönetim yapısının dışında bir yönetime sahip olmalarını gerekli kılmıştır.

Bölgeye özgü kalkınmayı gerçekleştirilebilmek için yerel dinamik ve potansiyelleri harekete geçirecek, bölgenin ihtiyaçlarını karşılayacak etkin bir yönetim ve teşkilatlanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Türkiye'de kurulan Kalkınma Ajanslarıyla birlikte, bölgelere özgü kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yerel aktörlerin ve ilgili kamu kurumlarının katılımıyla bölgeyi kapsayacak kararların alınması sürdürülebilir kalkınması sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu amaçla oluşturulan Bölgesel Kalkınma Ajansları merkezi idarenin vesayeti altında ve denetiminde olmaları aynı şekilde bölgede de karar alma mekanizmalarında merkezi yönetimin ağırlığı, Kalkınma Ajanslarında beklenilen bölgesel gelişimi sağlamalarını sekteye uğratabilmektedir. Öte yandan merkezi bütçeye bağımlılığın yüksek olması Kalkınma Ajanslarının zayıf yönü olarak görülebilir.

Bu çalışmada bölgesel kalkınmaya yönelik literatür çalışması yapılmış ve kalkınma ajanslarının idari teşkilatları incelenerek, sürdürülebilir bölgesel kalkınma için Ajansların yönetim yapılarına yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Yönetim, Merkezi Yönetim.

BLOK ZİNCİR TEKNOLOJİLERİNİN İÇ DENETİM FONKSİYONU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi, Sezin AÇIK TAŞAR

Beykoz Üniversitesi

ORCHID: 0000-0002-0406-7734

Özet

Endüstri 4.0'ın hakim olduğu günümüzde, teknolojik ilerlemeler işletmelerin sunduğu iş modellerini yeniden tasarlamakta, işletmelerin üretkenliklerini artırmakta ve sundukları ürünlere veya servislere yeni bakış açıları kazandırmaktadır. Bu teknolojik ilerlemeler her sektördeki işletmeleri yenilik yapmaya iterken, iç denetim fonksiyonunun da gelişmiş analitik sistemleri ve yeni teknolojileri süreçlerine dahil etmesi kaçınılmaz olmuştur.

Blok zinciri tabanlı bir sistemin tüm avantajlarından yararlanmak, iç denetimin hem zihniyetinde hem de süreçlerinde temel bir değişime sebep olabilir. Blok zinciri teknolojisi ile iç denetim tasarımının geriye dönük, belirli bir zamanda yapılan inceleme konumundan, önceki işlemlerden haberdar olan, devam eden, gerçek zamanlı bir izleme sürecine kaydırılabileceği anlamına gelir.

Bu çalışmada, blok zincir teknolojisinin temel çerçevesi açıklanarak, iç denetimde kullanılan dağıtık defter teknolojisi blok zincir uygulamasından, bu uygulamanın avantajlarından ve risklerinden bahsedilmiştir. Öte yandan, iç denetim fonksiyonu doğası gereği işletmede olabilecek riskleri değerlendirdiği için, iç denetimde kullanılan blok zincir tabanlı sistemlerin de neden olabileceği risklerin belirlenmesi ve bu risklerin nasıl yönetilebileceği ile ilgili bir kontrol çerçevesi hazırlanmalıdır. Bir başka ifadeyle, iç denetimin işlevi, bir blok zincirinin bireysel bileşenlerinin doğru çalıştığını kapsayan politikalar ve prosedürler içerecek şekilde geliştirilmelidir. Bütün bu sebeplerden dolayı, bu çalışmanın amacı çeşitli organizasyon türlerindeki iç denetçilere, mevcut blok zinciri teknolojisi düzeylerini değerlendirmek için temel bir çerçeve sağlamak ve bir blok zincir sorunuyla karşılaştıkları anda bu sorunun çözümünün yanı sıra mevcut denetim planlarını geliştirmeleri için yardımcı olmaktır.

Anahtar Kelimeler: İç denetim, blok zincir teknolojisi, blok zincir tabanlı uygulama, risk değerlendirme

XARİCİ ÖLKƏLƏRDƏ PREZİDENTLİK İNSTİTUTUNUN MODELLƏRİ

Tural Məmmədov

Bakı Dövlət Universiteti Politologiya və sosiologiya kafedrası

Xülasə

Prezident hakimiyyəti institutu keçmiş SSRİ-dən ayrılan dövlətlər üçün yeni və həmin ölkələrin cəmiyyətləri üçün birqiymətli qəbul olunmayan hakimiyyət formasıdır. Məqalə müasir dünyada prezidentlik institutunun əsas modellərinin analizinə həsr olunmuşdur və prezidentlik institutunun optimal formasının axtarılmasına istiqamətlənmişdir.

Summary

The Presidency is a new form of government for the countries that left the former USSR and is not seen as a single value for the societies of these countries. The article is devoted to the analysis of the main models of the presidential institution in the modern world and is aimed at the search for the most suitable form of the presidential institution.

Giriş

İnamla qeyd etmək olar ki, XXI əsrin əvvəllərində prezidentlik institutu müasir dövlətlərin əksəriyyətində üstünlük təşkil edir. Lakin prezidentlərin hüquqi statusu bəzən çox fərqlənir və bu fərqlənmə təkcə nəzəriyyədə deyil, həm də praktikada qızğın diskussiyalar yaradır, müxtəlif siyasi qüvvələrin praktiki fəaliyyətində prezidentliyin optimal modelinin axtarılmasını yaradır. Prezidentlik institutunun yeni yaradıldığı ölkələrdə, o cümlədən bizə qonşu olan Rusiyada, xarici ölkələrin dövlətçilik quruluşundakı təcrübələrinə maraq yaradır. Xarici ölkələrdə prezidentlik institutunun modelinin və əsas hüquqi doktrinasının müqayisəsi bizə imkan verir ki, təkcə başqa ölkələrin, xalqların, cəmiyyətlərin deyil, həm də öz ölkəmizdə və bizə qonşu olan ölkələrdə prezindentlik institutunun modelini və hüquqi doktrinasını anlayaq.

Metodologiya

XX əsrin sonlarında Amerika Birləşmiş Ştatlarında və bir-neçə Amerika ölkələrində prezidentlik institutunun müxtəlif formalarının tətbiqi araşdırılır. Eyni zamanda keçmiş SSRİ ölkələrində və Avropa ölkələrində prezidentlik institutunun, parlament prezidentlik institutunun bir sıra müxtəlifliyi nəzərdən keçirilir.

Müasir prezidentlərin hüquqi müstəvidə onların çoxsaylı status simvollarının təhkim edilməsi mühüm olan epitetlərin möhkəmləndirilməsi ümumidir. Prezident konstitusiyanın qarantıdır. İnsanın və vətəndaşın hüquq və azadlıqlarının qarantıdır, milli istiqlaliyyətin, ərazi bütövlütünün, cəmiyyət sazişlərinə əməl olunmasının, müxtəlif hakimiyyətlərin normal fəaliyyətini öz arbitrajı ilə təmin edən qarantıdır, milli birliyi təmsil edir[1].

Dövlət başçısının rolunu qeyd edən bu çoxsaylı konstitusiya simvolları və epitetləri stabilliyin saxlanılmasında və dövlətçiliyin inkişafında ardıcıllığın saxlanılmasında heç də az rol oynamır. Dövlət başçısı institutuna dünyada onun istənilən müxtəlifliyində çoxdan

konstitusiyaya əməl olunmasına xidmət edən qarant, siyasi qüvvələrin mübarizəsini cilovlayan, xalqaların istək və arzularının qarantı kimi, milli birliyin simvolu kimi baxılır.

Eyni zamanda dövlətçilik hakimiyyətinin yerinə yetirilməsində və idarəçiliyin çoxsaylı formasından asılı olaraq, dövlət başçısının rolunu və onun həqiqi yerini diqqətdən qaçırmaq olmaz.

Parlament respublikası dövlətin başında seçilən vəzifəli şəxsin durduğu idarəçilik formasıdır, lakin hökumət ancaq parlamentin aşağı palatasının etibarını qazanmaqla formalaşdırılır və fəaliyyət göstərir. Bəzi ölkələrdə isə, məsələn İtaliyada hər iki palatanın razılığı tələb olunur. Xaricdə adətən, parlament respublikası ayrılmır, həm parlament respublikasını, həm də parlament monarxiyasını özündə birləşdirən "İdarəçiliyin parlament forması", "İdarəçiliyin nümayəndəçilik forması", "Parlament demokratiyası", "Parlament rejimi", "Parlament sistemi" və s. haqda danışmağa üstünlük verilir.

Parlament respublikasının aşağıdakı əlamətlərini qeyd edirlər:

Dövlət başçısı, bir qayda olaraq, parlament yolu ilə seçilir;

Parlament respublikasının prezidenti formal olaraq çoxlu səlahiyyətlərə malikdir, lakin praktikada dövlət hakimiyyətinin yerinə yetirilməsində heç bir təsiri yoxdur;

Parlamentin aliliyi səsləndirilir, lakin faktiki olaraq parlament hökumətin nəzarəti altında işləyir;

Parlament qarşısında öz fəaliyyətinə görə hökumətin cavabdehliyi müəyyənləşdirilir, lakin faktiki olaraq hökumətin etibarını itirmiş parlament həmişə hökumət tərəfindən buraxıla bilər.

Parlament respublikası prezident respublikasına nisbətən çox az yayılmışdır. Bunlar Avstriya, Almaniya, Hindistan, İtaliya və bir sıra başqa dövlətlərdir. Rusiyada və bir sıra başqa ölkələrdə bunun səbəbləri barədə diskussiyalar gedir. Ayrı-ayrı müəlliflər hesab edirlər ki, müasir mərhələdə parlament respublikası özünü tam bitirmişdir, yaxud ən azı çox əhəmiyyətli çatışmazlıqları var.

Müasir parlament respublikasında prezidentlik institutunun fəaliyyət göstərmə qaydasının və təşkilinin xarakterik xüsusiyyətinə baxılması mərkəzi dövlət hakimiyyəti orqanlarında prezidentin hakim fiqur olmadığı qərarına gəlməyə imkan verir. Real olaraq ölkənin siyasətini və ona rəhbərliyi hökumət edir və bu dövlətin idarə olunması sistemində baş naziri əsas fiqur edir. İcra hakimiyyəti özü faktiki olaraq qanunverici hakimiyyətin davamıdır və bununla dövlət hakimiyyətinin qolları arasındakı mümkün konflikt minimuma enir. Bu dövlət hakimiyyətinin ali orqanları arasındakı birliyə görə mümkündür, belə ki, baş nazir və hökumət üzvləri parlament çoxluğu ilə təyin olunurlar və nəzarət edilirlər. Nəticədə, ümumi qaydaya görə hökumət hakimiyyətdə ancaq parlament çoxluğunun dəstəyi olduğu halda qalır, parlament çoxluğunun dəstəyini itirdikdə hakimiyyətdən gedir. Eyni zamanda parlamentin(yaxud onun aşağı palatasının) buraxılması mümkündür və bu siyasi məsuliyyətli parlament və hökumət yaradır[2].

Prezident respublikası idarəçiliyin respublika formasının ən çox təsadüf edilən formasıdır. Prezident respublikasının xarakterik əhəmiyyətləri[3]:

Dövlət başçısının və hökumət başçısının səlahiyyətlərini prezidentin əlində birləşdirmək;

Hökumətin parlament cavabdehliyi institutunun olmaması;

Prezidentin parlamentdən kənar seçilməsi metodu və hökumətin formalaşdırılması;

Hökumətin ancaq prezident qarşısındakı cavabdehliyi;

Prezidentin əlində nəhəng siyasi, hərbi və sosial-iqtisadi hakimiyyətin cəmlənməsi;

Parlamentin hökumətə etimadsızlıq rəyinin elan edilməsi hüququnun olmaması.

Xarici elmi ədəbiyyatda prezident respublikasında prezidentlik institutunun fəaliyyəti probleminə kifayət qədər çox diqqət yetirilir. Bu sahədə hər şeydən əvvəl D. Barberin, V. Vilsonun, D. Hamiltonun A. Şlezincerin və digər amerikalı müəlliflərin işləri maraq kəsb edir. Onların işlərində göstərilir ki, heç də hamı prezident postunun yaradılmasını bəyənməyiblər, bəziləri ona seçki monarxiyasının yaradılması planı kimi baxırdılar. Hətta prezident hakimiyyətini təsis edənlərin tərəfdarlarının tam inamı yox idi. Məsələn, B. Franklinin Kovent hansı idarəetmə forması yaratmışdır – respublika, yoxsa monarxiya, sualına cavabında o demişdir: "Respublika, əgər siz onu saxlaya biləcəksinizsə".

Müasir respublikaçılığın xüsusiyyətləri idarəçilik formalarının müxtəlif korrektirovkalarıdır və bunun nəticəsində "təmiz" prezident və parlament respublikaları lap az qalır, "hibrid" və ya qarşıq idarəçilik formaları əmələ gəlir – super prezident, monokratik və yarı prezident respublikaları.

Baxılan klassik respublika formalarını nəzərə alaraq nəticəyə gəlmək olar ki, həmin formalar arasındakı başlıca fərq hökumətin siyasi cavabdehlik üsulundadır, bütün digər əlamətlər, o cümlədən hökuməti təyin etmək qaydası həlledici deyil. Məsələn, parlament respublikasında hökumət də prezident tərəfindən formal olaraq təyin olunur. Hərçənd, işdə hökumət başçısının təyin olunması haqda prezident aktı ancaq parlamentdə çoxluğun iradəsini əks etdirir.

İstənilən "klassik" respublikanın özünün müsbət və mənfi tərəfləri var. Prezident respublikasının müsbət tərəflərindən biri – hakimiyyətin stabilliyidir, hansını ki, parlament partiya fraksiyalarının və ya daxildəki güc münasibətlərinin dəyişməsindən mübarizədən kənarlaşdırmaq hüququna malik deyil, həm də görünür ki, avtoritarizmə meyl yer alır, belə ki istənilən halda parlamentin hökumətin fəaliyyətinə nəzarət imkanı əhəmiyyətli dərəcədə məhdudlanır. Digər tərəfdən, parlament respublikasının müsbət tərəfi hakimiyyətin parlament qarşısında cavabdehliyidir və bu cavabdehlik hökuməti öz fəaliyyətində parlamentdəki güclərin nisbətini, beləliklə həm də ictimai rəyi nəzərə almağa məcbur edir. Lakin, çoxpartiyalı sistem şəraitində parlament respublikasında hökumət, xüsusən əgər hakim mövqe tutan partiya və ya parlament çoxluğunu təmsil edən sarsılmaz partiya koalisiyası yoxdursa zəifdir, stabil deyil və tez-tez parlament tərəfindən istefaya göndərilir, hansı ki radikal iqtisadi reformalar ölkə üçün arzuolunmazdır. Belə ki, istər-istəməz iqtisadi fəaliyyətin azalmasını, həyat səviyyəsinin enməsini, inflyasiyanı yaradacaq və vətəndaş cəmiyyəti institutunun yaranmasını dayandıracaq, onlarda özünü tənzimləmə proseslərini boğacaq.

Super prezident respublikasının yaranması üçün əsas ABŞ-da qurulmuş dünyaya stabil idarəçilik sistemi verən idarəçilik forması oldu, hansa ki sonralar həm yeni müstəqil dövlətlər, həm də metropoliyalar(müstəmləkələrə sahib olan dövlətlər) istiqamətləndilər. Lakin, nəticə eyni olmadı. Bu və respublikaların monarxiyaya və diktaturaya sürüşməsi və idarəetmənin respublika sisteminin müxtəlif variantlarının yaranması buna səbəb oldu. Bu münasibətdə Latın Amerikası ölkələrinin təcrübəsi xüsusən daha səciyyəvidir.

Latın Amerikası ölkələrinin dövlət-hüquq institutlarının yaranmasına və təşəkkül tapmasına müəyyən təsiri həmin ölkələrin indiyə qədər əsas sosial-iqtisadi göstəricilərə görə inkişaf etmiş postindustrial ölkələrlə və Asiya və Afrikanın azad olunmuş ölkələri arasında olmalarıdır. Siyasi sistemlərin qeyri-stabilliyinin birbaşa nəticəsi olan, həmin ölkələrin dövlət-

hüquq mexanizminin daim dəyişməsi, təbii olaraq, əsas dövlət-hüquq və siyasi institutların xarakterinə və fəaliyyətinə təsir göstərməsidir.

Təsəvvür olunur ki, Latın Amerikası ölkələrində idarəçilik formasının cırlaşmasının bir-neçə səbəbi var: silahlı qüvvələrin siyasi həyata birbaşa müdaxilə etməsi; idarəedici orqanların hakimiyyətin(prezidentin və hökumətin) bölünməsi sistemində həlledici rolu; güclü, demək olar ki, təkbaşına aparılan hakimiyyət alətini yaradan dövlət başçısı və hökumət başçısı postlarının birləşdirilməsi; prezident hakimiyyəti çox hallarda zəif və qeyri-stabil partiya sistemi şəraitində fəaliyyət göstərməsi.

Beləliklə, super prezident respublikası əsas əlaməti həddən artıq böyümüş, praktiki olaraq nəzarət olunmayan prezident hakimiyyətidir. Bunu əsaslandırmaq üçün prezidentin birbaşa seçicilər tərəfindən seçilməsi prinsipini istifadə edirlər, birbaşa seçildiyinə görə o, "xalqın əlindən" ölkəni idarə etmək mandatını alır və bu ona özünü bütün digər dövlət orqanlarına və ictimai təşkilatlara qarşı qoymaq hüququ verir.

Prezidentin mütləq hakimiyyətinə(hökmranlığına) qarşı rotasiya prinsipi daxil edilmiş, yəni növbəti müddətə prezidentin təkrar seçilməsinin mümkün olmamasıdır. O, nəzəri olaraq prezident diktaturasının bərqərar olması imkanına mane olur, lakin praktikada heç də həmişə dövlət çevrilişinin və diktatura rejiminin bərqərar olmasının qarşısını ala bilmir. Göstərilən ölkələrin bəzilərində parlamentin şəxsi hakimiyyətinin güclənməsinə respublikanın vitse-prezident postunun olmaması səbəb olur. Latın Amerikasında "impiçment" proseduru qaydasında prezidentin hakimiyyətdən uzaqlaşdırılması halları çox nadir hallarda olur. Konstitusiya ilə nəzərdə tutulmuş "impiçment" və siyasi məsuliyyət formalarından kifayət qədər daha çox Latın Amerikası ölkələrində dövlət çevrilişi nəticəsində hakimiyyətdən uzaqlaşdırmadan istifadə olunur.

Latın Amerikası ölkələrinin əksəriyyətində prezidentin ictimai qaydaları "təmin etmək" bəhanəsi ilə yerli hökuməti hakimiyyətdən uzaqlaşdıraraq öz nümayəndəsini təmin etmək, yerli qanunçuluğun fəaliyyətini dayandırmaq, fövqəladə qanunvericilik daxil etmək və s. ştatların və əyalətlərin işlərinə birbaşa qarışmaq hüququ var.

Siyasi hakim partiyanın lideri və dövlət və hökumət başçısı kimi prezident dövlət və partiya siyasi hakimiyyətinin əsas qolunu əlində saxlayır. Hakimiyyətin bu cür konsentrasiyası və mərkəzləşdirilməsi onun şəxsiləndirilməsi ilə müşahidə olunur və "rəhbər" və ya "millətin atası" elan olunan siyasi liderin şəxsi diktaturasının bərqərar olunmasına aparır. Bəzi müəlliflər bu respublikanı sovet respublikası ilə əlaqələndirirlər.

XX əsrin 80-ci illərinin sonunda sosialist düşərgəsinin dağılması ilə bağlı dünyada baş verən fundamental dəyişikliklər prezidentlik institutunun sonrakı genişlənməsini stimullaşdırdı. Avropanın post-sosialist dövlətlərinin, həmçinin keçmiş SSRİ-nin ərazisində prezidentlər başa qalxdı. Beləliklə, göstərilən ölkələrdə ictimai-siyasi quruluşun dəyişməsi obyektiv olaraq qərb ölkələrinin dövlət-siyasi institutlarının qəbul olunmasına gətirdi.

Rusiyaya və sosialist düşərgəsinin dağıldığı digər Avropa ölkələrinin çoxuna fransız modeli – yarıprezident respublikası çox böyük təsir etdi: həmin modeldə prezident ümumi səsvermə yolu ilə seçilir; prezidentin parlamentdən və hökumətdən asılı olmadan hərəkət etməsinə imkanı, şəxsi səlahiyyəti var; prezidentlə bərabər baş nazirin rəhbərlik etdiyi hökumət fəaliyyət göstərir, hansı ki parlament qarşısında cavabdehdir; prezident dövlət hakimiyyətinin bütün qollarını birləşdirməyə, onların razılaşdırılmış və effektiv fəaliyyətinə kömək etməyə çağırılmışdır.

Dövlət başçısının əlində hakimiyyətin maksimal konsentrasiyası ilə xarakterizə olunan, idarəetmənin digər respublika forması monokratik respublikadır, hansında ki, bütün digər dövlət hakimiyyəti və idarəsi orqanları tabelikdəki institutlar kimi hərəkət edirlər. Bir çox tədqiqatçılar superprezident respublikası ilə monoktratik respublikanı eyni hesab edərək onların arasında fərq görmürlər. Lakin, afrikalı tədqiqatçılar bu anlayışı elmi aləmə ona görə daxil etdilər ki, onda respublikanın müstəqil formasını gördülər. Onlardan biri, F. Mbome qeyd etmişdir ki, bir çox hallarda Afrika ölkələrində mövcud olan sistemlər ən azı Amerika nümunəli prezident respublikası deyillər. Söhbət monokratizasiyadan o mənada gedir ki, hər şey partiyalar və onlara bağlı təşkilatlar daxil olmaqla hamısının üstündə dominantlıq edən dövlət başçısının şəxsiyyətinə bağlanır[4].

Hakim siyasi partiyanın lideri kimi və dövlətin və hökumətin başçısı kimi prezident siyasi hakimiyyətin – dövlət və partiya qolları üstündə əsas vasitələrə malikdir. Hakimiyyətin bu cür konsentrasiyası və mərkəzləşməsi onun "personlaşdırılması" ilə müşahidə olunur və "rəhbər" və ya "xalqın atası" elan olunan siyasi liderin şəxsi diktaturasının qurulmasına aparır. Bəzi tədqiqatçılar belə respublikanı sovyet respublikalarına aid edirlər, onlara oxşadırlar. Avtonomov A. S. respublikaçılığın bu növünün məxsusiyyətinə baxaraq qeyd etmişdir ki, bir sıra respublikalarda dövlət orqanları sistemində mərkəzi fiqur yeganə liderdir. Həmin liderin tutduğu vəzifə müxtəlif adlar daşıya bilər – prezident, rəhbər, baş katib və ya birinci katib. Bu ölkələrdə nümayəndəlik və məhkəmə orqanlarının rolu böyük deyil, praktiki olaraq hakimiyyət tək liderin əlində cəmlənir. Formasına görə belə respublikalar monokratiklərə aiddirlər.

Müzakirə

Fransız nümunəsinə müvafiq modelləşdirilmiş Rusiyanın "yarıprezident" konstitusiyasını M. Şuqart və C. Keri kimi tədqiqatçılar ən qeyri-stabil hesab ediblər. R. Sakva belə qərara gəlir ki, prezidentlik institutu Rusiyada əvvəlki çar rejiminin və bolşevik rejiminin əlamətlərini almağa başlamışdır. Yüksək səviyyəli korrupsiya və çox aşağı səviyyəli effektivliklə müşayiət olunan hakimiyyətin ağlasığmaz təmərküzləşməsi Rusiyada bir daha baş verdi.

Bu tənqid elə Fransa üçün də yeni deyil. Şarl de Qoldan başqa V Respublikanın bütün prezidentləri nə qədər ki parlament nümayəndələri idilər(C. Pompidu, V. Jiskar D`Esten, F. Mitteran, J. Şirak), hakimiyyətin prezident rejimini tənqid edirdilər. Lakin, onlar prezident seçildikdən sonra heç bir konstitusiya reforması baş vermədi və onlar hamısı həmin rejimdə prezident üstünlüklərindən istifadə etdilər.

1958-ci il Fransa konstitusiyasında nəzərdə tutulan hökumət hakimiyyəti təşkilatının dualist nizamlanması məhz prezidentin hökumətin həqiqi başçısına çevrilməsinə kömək etmişdir, baş nazir isə ikinci dərəcəli rol oynayır. Bütün prezidentlərdə belə olmuşdur. Bu vəziyyətə görə M. Düverjenin fikri hamıya məlumdur: "V Respublikada baş nazir prezidentin siyasətini pərdələyən yalançı şəxs rolunu oynayır".

Yarıprezident respublikasında dövlət başçısının icra hakimiyyəti sahəsində üstünlüyü onun baş naziri təyin etməsində və onun istefasını qəbul etməsində, baş nazirin təklifi ilə hökumət üzvlərinin dəyişdirilməsində ifadə olunur. Respublikanın prezidenti hökumətin iclaslarında sədrlik edir, iclasda müzakirə olunan dekretləri imzalayır. Prezident beynəlxalq müqavilələri ratifikasiya edir, silahlı qüvvələrin baş komandanıdır. Prezidentin ətrafında rəsmi hökuməti əvəz edən onun ən yaxın əməkdaşlarından ibarət rəsmi aparat var. Parlament təkcə prezidenti seçmək hüququndan məhrum olmayıb, həm də onu dəyişdirə bilmir. Prezident müraciət vasitəsi ilə parlamentlə ünsiyyət saxlayır, onun müraciəti palatalarda oxunur və heç bir müzakirəyə qoyulmur. Prezident parlamenti fövqəladə sessiyaya çağıra bilər. Parlamentin

qəbul etdiyi bütün qanunları prezident özü edir. Onun parlament palatalarından qanunların yenidən müzakirə edilməsini tələb etmək hüququ(veto) və yaxud istənilən qanunu onun konstitusiyaya uyğun olmasını yoxlamaq üçün konstitusiya şurasına vermək hüququ var. Dövlət hakimiyyətinin təşkilinə və ya beynəlxalq müqaviləni, razılaşmanı bəyənmək qanun layihəsini prezidentin referenduma qoymaq hüququ var. Prezidentin aşağı palatanı buraxmaq hüququ var, əlahiddə vəziyyətlər halında isə bütün dövlət hakimiyyətini öz üzərinə götürərək faktiki olaraq digər orqanları kənarlaşdırmaq hüququ var.

Nəticə

Beləliklə, yarıprezident respublikasında dövlət başçısının əlində böyük hakimiyyət cəmlənmişdir, onun səlahiyyətləri isə ABŞ prezidentinin səlahiyyətlərindən daha genişdir. Bu və ya digər ölkədə təsdiq olunmuş respublika idarəçiliyi sistemi özü cəmiyyətin tarixi inkişafının xüsusiyyətlərindən, mədəniyyətindən, geosiyasi vəziyyətindən və siyasi mövcudluğu formalaşdıran digər faktorlardan asılıdır. İkincisi, dövlətin inkişaf tarixi və yeni dövrə hüququ göstərir ki, sərt iqtisadi krizislə üzləşən ölkələr ilk növbədə güclü rəhbər axtarırlar. Həmin vaxt problemləri asan həll olunan ölkələr adətən, parlament hakimiyyətinə müraciət edirlər. Üçüncüsü, kifayət qədər qarşılıqlı etibar olmayan cəmiyyətlərdə yarıprezident idarə forması digər dövlət tipi rejimlərindən daha yaxşı demokratiyanın möhkəmlənməsi prosesini qoruyur. Dördüncüsü, əgər ölkənin prezident hakimiyyəti institutu güclənməsə onun güclü cəmiyyəti, güclü dövləti, güclü ordusu və donanması olmayacaq. Yuxarıda şərh olunanların əsasında görünür ki, yarıprezident respublikası prezident hakimiyyətinin üstünlüyü prinsipini israr edir, hansı ki, prezident səlahiyyətlərinin bütün dövlət idarəçiliyi sistemində inkişafı və genişlənməsi və prezidentin adət olunmuş “üçlük” çərçivəsi xaricinə çıxarılmasıdır. Prezident səlahiyyətlərinin genişlənməsi özü konstitusiyada dəyişikliklər vasitəsi ilə və ya siyasi razılaşmalar əsasında aparıla bilər. Bu bir çox ölkələrin təcrübəsində təsdiqlənmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

Lipset M. The first new nation: The United States in historical comparative perspective – New York 1963.

Темнов В.Е Форма государства // Общая теория права и государства. М. : Юрист, 1994.

Чиркин В. Е. Форма государства в буржуазных странах, развивающихся по капиталистическому пути // Государственное право буржуазных стран и стран, освободившихся от колониальной зависимости – М., 1977.

Mbome F. Legitimite du pouvoir et science politique en Afrique contemporaine // Penant. – 1981. – № 773.

CUMHURİYET'İN ONUNCU YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBETİYLE YAZILAN ROMANLARDA CUMHURİYET BAYRAMI VE REJİME METHİYE: AKA GÜNDÜZ ÖRNEĞİ

REPUBLIC DAY AND PRAISE TO THE REGIME IN THE WRITTEN NOVELS ON THE TIME OF THE REPUBLIC'S TENTH ANNIVERSARY: AKA GÜNDÜZ EXAMPLE

Dr. Bilâl KAS
Millî Eğitim Bakanlığı
0000-0003-1355-5681

Özet

Yeni Türk devletinin onuncu yıl dönümü kutlamaları, devrin iktidarınca inkılap kazanımlarının müdafaası, tabana sindirilmesi, yurt içinde ve dışında Cumhuriyet rejiminin kuvvetli ve ayakta olduğunu göstermek istemesi bakımlarından ayrı bir kıymet taşımaktadır. Yurt içinde hâlâ rejim muhaliflerinin olduğu düşüncesine ilave olarak halk tabakasına tam manasıyla sirayet etmeyen inkılap kazanımlarının Cumhuriyet Bayramı coşkusuyla hafızalara kazınması hedeflenirken dış dünyanın yeni Türk devletinin modernliğine ve bu yoldaki kalkınmalarına olan inançlarının zayıflığı da bayramı diğer senelerdekine kıyasla farklı bir konuma taşır.

Devir yöneticilerinin 1933 senesindeki bayrama atfettiği önem, rejime, inkılaplara ve modernliğe verdiği önemle denktir. Bayram kutlamaları için çıkarılan kanun, bu kanunla kurulan komisyonlar gösterir ki 1933 senesinde kutlanacak bayram, rejimin, kalkınmanın, Batılılaşmanın ve inkılapların sembolüdür. Köyler de dâhil olmak üzere bayram coşkusunun yaşanmasının sağlanmaya çalışıldığı 1933 senesinde bu kazanımların ve coşkunun büyük bir heyecanla roman, şiir ve tiyatro gibi edebî türlerle halka iletilmesi de teşvik edilir. Sanatçılar çeşitli edebî türlerde siyasi iktidarın teşvikleriyle bayramın coşkusunun kendi bünyesinde bayraklaştırdığı inkılap kazanımlarını eserlerinde dile getirirler. Roman, belli bir tezi taşıma yeterliliğiyle inkılap kazanımlarını anlatmak için uygun bir edebî tür olduğundan Aka Gündüz inkılapların kurmaca dünyadaki sözcüsü olarak bu türü seçer ve böylelikle siyasi iktidarın sanata müdahale ve yön verme boyutunda da önemli bir örneği olur. Bu çalışma siyasi iradenin Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle bir sanatçı olarak Aka Gündüz'ün üretimine müdahalesi yönüyle ele alındığı gibi edebiyat ve toplum münasebeti dâhilinde sanat eserinin devrin toplumsal ve kültürel yapısını yansıtıyor olması fikriyle farklı bir zaviyeden de yorumlanmış olur. Aka Gündüz, toplumsal meselelere yakın duruşuyla birçok romanında devrin toplumsal tablosunu çeşitli yönleriyle ve tabakalarıyla ortaya koyabilme becerisini Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamaları ve inkılap kazanımları mevzuunda da geri durmayarak gösterişiyle siyasi erk, edebiyat ve toplum etkileşiminin örnekleri arasına girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aka Gündüz, Atatürk Devri, Cumhuriyet Bayramı, Dirijizm, Türk romanı.

Abstract

The celebrations of the tenth anniversary of the new Turkish state have a special value in terms of defending the achievements of the revolution by the power of the period, digesting them to the grassroots and wanting to show that the Republican regime is strong and standing at home and abroad. In addition to the idea that there are still opponents of the regime in the country, the aim is to engrave the achievements of the revolution, which have not fully penetrated the popular layer, in the memories with the enthusiasm of the Republic Day, while the weakness of the outside world's beliefs in the modernity of the new Turkish state and its development on this path carries the holiday to a different position compared to other years. The importance that the rulers attributed to the holiday in 1933 is equivalent to the importance they gave to the regime, the revolutions and modernity. The law enacted for Eid celebrations, the commissions established by this law, show that the holiday to be celebrated in 1933 is a symbol of the regime, development, Westernization and revolutions. In 1933, when it was tried to ensure that the holiday enthusiasm was experienced, including the villages, these achievements and enthusiasm were encouraged to be conveyed to the public with great enthusiasm through literary genres such as novels, poems and theaters. Artists express in their works the achievements of the revolution, which are flagged by the enthusiasm of the holiday with the encouragement of political power in various literary genres. Since the novel is a literary genre suitable for describing the achievements of the revolution with the ability to carry a certain thesis, Aka Gündüz chooses this genre as the spokesperson of the revolutions in the fictional world and thus becomes an important example of political power in the dimension of intervening and directing art. This work is handled in terms of the intervention of the political will in the production of Aka Gündüz, as an artist on the occasion of the Republic Day, and it is also interpreted from a different lodge, with the idea that the work of art reflects the social and cultural structure of the period within the context of literature and society. Aka Gündüz, with her close stance on social issues, has become one of the examples of political power, literature and society interaction with her ability to reveal the social picture of the period in various aspects and layers in many of her novels by not holding back on the issue of the tenth year celebrations of the Republic and the achievements of the revolution.

Keywords: Aka Gündüz, Atatürk Era, Republic Day , Dirijizm, Turkish novel

İTTİHATÇILIKTAN MUHALEFETE, SÜRGÜNDEN "HÜKÜMET MUHARRİRLİĞİNE" AKA GÜNDÜZ

Meşrutiyet Dönemi edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Aka Gündüz'ün asıl adı Hüseyin Avni'dir. Yazar, edebiyat yaşamına Enis Avni ismiyle başlamış, edebî hayatında umumiyetle bir Türk ismi olan Aka Gündüz'ü tercih etmiştir. Edebiyata şiir türüyle adım atan sanatçı, Rumeli'nde dünyaya gelmiş, Osmanlı'nın topraklarını yitirişi sırasında Türklerin yaşadığı zulmü ve ıstırabı müşahede etmiş, bu acıları bizzat yaşamıştır. (Sadettin Nüzhet, 1937: 3- 4).

Sanatçının Rumeli'nde başlayan hayatı 1896- 1897 Yunan Savaşı'yla değişir, bundan sonraki hayatını sürmek amacıyla İstanbul'a gider. Galatasaray Sultanisi, Edirne Askerî İdadisi, Harp Akademisi gibi okullarda belli sürelerde okumuş, sonuncu okulundan ikinci sınıftayken hastalığı sebep gösterilerek uzaklaştırılmıştır. Genç Aka Gündüz'ün Harp Akademisinden bu

zorunlu ayrılışının sebebi II. Abdülhamit'e olan düşmanlığıdır. Okuldan ayrılışının ardından Selanik'e döner, buradaki siyasi hareketliliğin içinde padişah aleyhtarı fikirlere kapılır (Uğurcan, 1987: 34). İttihat ve Terakki yapılanmasının içinde yer alır. Meşrutiyet'in ilanı, II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi gibi siyasi hadiselerle görece bir hürriyet havasının yaratıldığını düşünen yazar, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne daha da yakınlaşır.

Ömer Seyfettin'le Edirne İdadisinden arkadaşlığı, Rumeli'nde Türklerin maruz bırakıldıkları zulümler, kısacası zamanın şartları ve şahsi yaşamındaki hadiseler Aka Gündüz'ü milliyetçilik, vatan sevgisi gibi mevzulara yöneltir (Mecdi Sadrettin, 1929: 44- 45). Türk Kalbi ve Türk'ün Kitabı başlıklı hikâye türündeki eserler ve Bozgun başlıklı şiir kitabı, hep bu devrin şartlarının tesiriyle yazılmıştır.

Siyasi manada İttihat ve Terakki'yle ortaklığı Babıali Baskını'nda en zirve hâlini alır ki İttihat ve Terakki Cemiyeti için tarihî bir dönüm noktası sayılan bu baskında Aka Gündüz, halkın arasında ateşli konuşmalarıyla boy gösterir (Yücebaş, 1959: 32- 33). Yazarın yaşamındaki bu siyasi hareketlilik önce Anadolu'da Birinci Dünya Savaşı süresince geçireceği sürgünle, ardından İstanbul'un işgaliyle Malta sürgünüyle devam eder.

Sürgünden döndükten sonra İttihatçı muhalifliği baki kalmış; milliyetçi tavrı Ankara'da filizlenen Millî Mücadele'ye eklemlenmiştir. Aka Gündüz 3 Kasım 1921 tarihinde Malta'daki sürgün yaşamını tamamen neticelendirmiş ve İstanbul'a gelmiştir (Şimşir, 1985: 182- 404). Yazar, büyük maddi sıkıntılar içinde geçirdiği Malta'daki günlerinin hemen ardından İstanbul'un ve tabii vatanın kötü vaziyetini görüp siyasi ve edebî bir kavgaya girişmenin daha doğru olacağına kanaat getirir. Aka Gündüz, 23 Aralık 1921 tarihinde ilk sayısı çıkan ve İstanbul'da on iki sayı yayımlanabilen Alay dergisinin devamı niteliğinde yayın hayatına başlayan Anadolu'da Peyam-ı Sabah adlı mizahi gazetenin kurucuları arasındadır. Ankara'da yayımlanan gazete, yazarın bundan sonraki hayatını ve tabii olarak edebî yaşamını da etkileyecek bir başlangıcı karşılar.

Romanlarının genelinde Atatürk inkılap kazanımlarının medenileşme tarafına eğilir ve halkın inkılap değerlerini benimsemesi için çeşitli olumlu ve olumsuz tiplere gerçek hayatı andıran kurmaca hayatlar inşa eder. Anlatıcının siyasi iktidarın bir taraftarı olduğunun hissedildiği Aka Gündüz'ün çoğu romanı, kimi araştırmacılar için Erken Cumhuriyet Devri sosyal değişimlerine dair malzemeler içeren bir eser niteliği konumundadır. Aka Gündüz, edebî yaşamıyla siyasi bir davanın içinde olmayı hep bir arada görmüş; ancak Cumhuriyet'in ilanından önce tam manasıyla savunduğu bir siyasi oluşum olmadığından eserlerinde millî duyuş, düşünüş dışında çarpıcı bir siyasi fikir yaratamamıştır; ancak muhalif bir duruş sergilemede başarı göstermiştir. Konya'yla başlayan Anadolu sürgününde kaleme aldığı Kurbağacık romanı ve Öz Evlat, Çile, Tarpı romanları hariç, bütün romanlarını Cumhuriyet'in ilanından sonra yayımlayan yazar, çoğu eserini bu tarihlerde yazmış olduğundan, güçlü bir siyasi fikri benimseyebilmenin rahatlığından olacak çoğu eserinde inkılapları, Atatürk kalkınmasının hep olumlu yanlarını işlemiştir. Bunu yaparken derin ve canlı tipler yaratamamış, popüler romanların kalıp çatışmalarını kullanarak merak unsurunun önde olduğu, ibretlik iletileri olan romanlar kaleme almıştır. Bu cansızlık ve yetersizliğe gazetelere tefrika yetiştirmenin yarattığı acelecilik, hayatını gazete yazıcılığıyla kazanmanın verdiği beğenilme ve çok okunma zorunluğu da eklendiğinde yazarın siyasi iktidarla kurduğu bağ çok daha görünür olur.

Hükümet muharrirliğiyle, dalkavuklukla suçlanan Aka Gündüz, hayattayken gerektiği ölçülerde ve gerektiği kadar millî mücadeleyle, cumhuriyet ve inkılaplarla kurduğu münasebetin samimi olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Herhangi bir sanatçı, ister samimi bir yakınlıkla siyasi iktidara yaklaşsın isterse belli beklentiler umarak iktidarla sanatı arasında bir

bağ kursun siyasi sloganlar, sanat yapmanın önüne geçtiğinde birçok taraftan değişik tenkitler de beraberinde gelir. İktidar, siyasi sloganlarını halka farklı yollardan ve sessizce duyurmanın peşindedir. Bunu en samimi yapacak sahalardan biri ve en tesirlisi sanattır, edebiyattır. Bilhassa çok okunan popüler eserlerle inkılabın tamamlayıcı ve asıl kısımları, yani sosyal hayatın her türlü unsuru sihirli ve cezbedici bir âlemin içinde okura sunularak hedeflenen kabuller daha özgür bir ortamda sunulmuş olur. Aka Gündüz'ün siyasi iktidarın tam da merkezinde senelerce görev alışı, onu inkılaplara daha bağlı bir yazara dönüştürür. Eserlerinde millî unsurlarla ve vatan sevgisiyle beslenen bir Cumhuriyet aşkı, Atatürk'ün ilkelerine bağlılık göze çarpar. Onu devrindeki roman tekniğini daha iyi kullanan yazarlardan ayıran fark, hükümet muharriri oluşu değildir; derinliksiz, sığ ve yerel olmaktan bir adım ileriye gidemeyen eserler meydana getirişidir.

CUMHURİYET'İN ONUNCU YIL KUTLAMALARININ MERKEZİNDE BİR ROMAN: YAYLA KIZI

Onuncu yıl kutlamaları münasebetiyle bayramdan aylar evvel faaliyet sahaları belirlenmiş, halkın bu bayramı diğer Cumhuriyet bayramlarına göre büyük bir coşkuyla kutlaması ve idrak etmesi amaçlanmıştır. Devrin süreli yayınları incelendiğinde görülür ki Ankara'dan İstanbul'a ve Anadolu'nun her bir köşesinde bu bayram coşkusu devletin siyasi kadrosu tarafından en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş ve uygulanmıştır. Siyasi iktidar, rejimin dışarıda ve içeride güçlü görünmesini sağlamak gibi ilk amacını üç gün sürecek ve köylere kadar tüm Türkiye'nin iştirak etmesinin sağlanacağı geniş katılımlı bir törenler silsilesiyle tüm dünyaya gösterir. Bayramdan yaklaşık dört ay önce, 11 Haziran 1933 tarihinde onuncu yıl coşkusunun tüm ülkede layıkıyla idraki için Kutlama Kanunu çıkarılmış, bu kanuna istinaden komisyon, komite ve heyetler kurulması için ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Komisyon, on yılda Cumhuriyet idaresinin kat ettiği yolda iktisadi, sosyal, siyasi ve kültürel tüm kazanımların, inkılaplara dair her türlü olumlu fikrin yansıtılacağı, halka kavratılacağı edebî eserler yazılmasını önemle ve özenle takip eder (Demirhan, 1997: 143- 145).

Cumhuriyet ve inkılabın tüm kazanımları, hükümetin birçok unsuru tarafından on yıl boyunca halka ulaştırılmaya çalışılsa da tören komisyonlarında alınan kararlar göstermektedir ki kısıtlı bir çevreye sıkışmış, aydın ve memur kalabalığının dillendirdiği ve yaşadığı bir "inkılaplar dünyası" henüz Ankara'nın dışına, taşra illerine, ilçelere ve köylere ulaşamamıştır. Türk Ocakları'nın 1932 senesinde Halkevlerine çevrilişiyle köylere kadar gidecek inkılap temalı konferanslar, tiyatrolar ve çeşitli eğitimler de tüm Türkiye'yi kucaklayacak bir neticeye varamayacaktır (Kas, 2022: 75). Komisyon, istikbalde köylere kadar yayılacak ve tüm vatanı dolaşacak hakiki bir kenetlenme sağlanması için etkili yöntemlerden biri olarak edebiyatı seçer, basın ve yayın dünyası bu manada hareketlendirilir. Hele ki millî bir bayramla vatandaşların kalbine, ruhuna ve beynine sirayet edilmek amaçlandığından bayramların kenetlendirici manevi gücüyle edebiyatın tesirli yapısı birleştirilmek istenir. Siyasi iktidar, ideolojisini, yani rejimin dinamiklerini meydana getiren tüm değerlerini sanatçının hayali evreni kanalıyla halka, yani okura, herhangi bir dayatmadan uzak doğasıyla ulaşmasını ister. Bu iletişim kanalında iktidar görünür olmasa da kendi yerine sanatçıyı koymak suretiyle okurla, yani halkla samimi bir alanda karşılaşma imkânı bulur. Yaratılan duygular, olaylar, tipler ve şahıslarla ideolojinin tüm yapı unsurları cisimleşir, kurmaca evrenden reel hayata bir karşılık bulur. Siyasi iktidar, sanatın gücünün farkında olarak benzer bir yaklaşımla, Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarında, inkılap ideolojisiyle alakalı edebî eserler

yazılmasını ister. Bu manada 1933 senesinde seksen kitap, kırk sekiz süreli yayın bu komisyonun direktifleriyle yayımlanmıştır (Gerçek, 1934: 443- 455).

Bu bibliyografyadan hareketle söylenebilir ki yirmi piyes, iki roman ve iki şiir türünde kitaplaşmış yayın bulunmaktadır. Roman türünde iki eser yazılmıştır. Bu iki roman, Şaziye Berin'in Baybiçe'si ve Ethem İzzet Benice'nin On Yılın Romanı inkılap söylevleriyle dolu olmalarının yarattığı bir olumsuzlukla edebîlikten çok uzak kalırlar (Çıkla, 2006: 54). Cumhuriyet'in onuncu yıl münasebetiyle yazılan edebî eserleri de içine alan bibliyografya çalışmasında Selim Nüzhet, kitaplaşmış eserleri dikkate almıştır. Mecmuaların özel sayılarını belirtmesine karşın bu sene ve Cumhuriyet coşkusuyla yazılan kitaplaşmamış edebî yayınları çalışmasına dâhil etmemiştir. Selim Nüzhet'in çalışmasını merkeze alarak hazırladığı makalesinde Selçuk Çıkla da Aka Gündüz'ün Yayla Kızı romanını tabii olarak çalışması kapsamına almaz. Oysaki 1933 senesinde Milliyet gazetesinde tefrika edilen roman, Cumhuriyet'in onuncu yılı münasebetiyle hazırlanmıştır. Aka Gündüz, Selim Nüzhet'in bibliyografyasında Cumhuriyet'in onuncu yıl münasebetine uygun meydana getirilen Mavi Yıldırım ve Yarım Osman başlıklı tiyatro eserleriyle inkılap edebiyatı kadrosuna dâhil olacaktır. Her iki eserinde de Aka Gündüz, dramatik örgünün merkezine Osmanlı değerleri ve Millî Mücadele'nin özündeki millî ve Batılı değerleri yerleştirmek suretiyle Mustafa Kemal lehine bir çatışma yaratır. Tiyatro, şiir ya da roman türünde Cumhuriyet değerlerinin halka yansıtılmasını amaçlamak için yazılan eserler hem muhteva bakımından hem de sanattaki yetersizlikleri bakımından ortak özellikler taşımaktadır. Ayrıca hazır sloganların, Cumhuriyetçi tarih tezini içeren kalıp ifadelerin gölgesinde benzer izlekler ve kurgular yaratarak oluşturulan eserler, devrin siyasi iktidarına hizmet etmekten ileriye gidememiştir.

Aka Gündüz'ün Yayla Kızı eserinin yazıldığı 1933 senesinde siyasi iktidarın on yıllık genç Türkiye'de ne yaptığının muhasebesinin ifade edildiği yazılarda iktidarın yarattığı güçlü sınırlar hissedilmektedir. Selami İzzet [Sedes] on yıllık Türk edebiyatını ideolojiyle kol kola ilerleyen güçlü bir yerde tasavvur eder. "On senelik edebiyatın ideolojisi vasıtalı ya da vasıtasız camialaşmak, halka doğru inerek onu yükseltmek, ilme, iktisada, içtimaiyata bigâne kalmamak, suretinde tecelli eder. […] On yıllık edebiyatın ideolojisini Sadri Ertem'le Aka Gündüz'de buluruz" (Selami İzzet, 1933: 29). İnkılabın hayatın kendisi olarak telakki edildiği kanon yazarları dâhilinde edebiyatın inkılaba çok şey borçlu olduğu savunulurken öte yandan edebiyatın inkılapları canlı, samimi ve gerçekçi bir şekilde yansıtamadığı görüşü hâkim olmuştur. Her ne kadar siyasi iktidar yakın geçmişteki siyasi ve sosyal hayata tekrar dönülmemesi için rejimi kuvvetlendirecek edebî eserleri desteklese de bu eserlerde istenen sanatsal başarı yakalanamamıştır. Aka Gündüz'ün Yayla Kızı da bu çerçeve içine dâhil edilebilecek eserlerdendir.

Yayla Kızı romanı ilkin Milliyet gazetesinde 8 Haziran 1933 tarihinde tefrika edilmeye başlanmış, roman 3 Teşrinievvel 1933 tarihinde neticelenmiştir. Cumhuriyet Bayramı'na yetiştirilen eserin sonuç kısmında romanın asli kişisi Petek, onuncu yıl kutlamalarına Amerika'daki çoğu fırsatı ardında bırakarak katılır. Cumhuriyet'in onuncu yılı ve inkılap değerlerinin öneminin vurgulandığı roman, gelişmekte olan Türkiye'nin fedakâr vatandaşlarıyla devletin el ele verdiğinde büyük işler başarabileceği izleğini taşır.

Romanın asli kişisi kimsesiz Petek'in yükselişiyle savaşlardan, iktisadi buhranlardan çıkıp da inkılaplar sayesinde "muasır devletler" seviyesine erişen genç Türk devletinin başarıları aynı düzlemde verilir. Petek'in on yaşlarında küçük bir kız olarak çalışarak dünyaca tanınan bir yıldıza dönüşme hikâyesinin anlatıldığı roman, Petek'in olduğu kadar genç Türk devletinin de kalkınma hikâyesini konu eder. 1922 senesinde babasını ve annesini ardında bırakarak Petek, Ankara'ya çalışmaya giden, büyük sıkıntıların ardından doğru insanlarla karşılaşma talihiyle

dünyanın tanıdığı bir yıldıza dönüşür. Devletçilik siyasetiyle sanayide, ticarette ve birçok sahada on yıl gibi bir kısa sürede hamleler yapan genç Türkiye'nin başarısıyla asli kişi Petek'in imkânsızlıklara rağmen zirveye yükselişi aynı zaman diliminde, aynı çağda yaşanır. Yayladan Amerika'ya, Avrupa'ya açılan Petek, bozkırın tam ortasında bir köy görünümündeki Ankara'ya, Anadolu'ya ve Türkiye'ye benzer. İşlendikçe, çalıştıkça zenginleşir, büyür ve gelişir.

Romanın anlatıcısı hikâyesini anlatacağı küçük kız Petek'le kurtuluştan hemen sonra Ankara yakınlarında bir köyde karşılaşır. Romanın mekân olarak bir köyde başlaması, Petek'in bir köy ve yayla kızı oluşu önemlidir. Babası şehit düşen Petek'in annesi hastadır ve sefaletle dolu günler onları beklemektedir. Savaştan yeni çıkan genç Türkiye'nin başında Osmanlı'dan kalma borçlar vardır, çoğu yeri viran Anadolu, sanayii olmayan ve halkı yorgun, hasta, köylüsü modern teknikleri bilmeyen bir vatan toprağıdır. Petek, bu toprağın kızıdır. Bu toprağın üzerinde nasıl on yılda bir devletin yükselişi yaşanacaksa aynı yoldan Petek de gidecektir. Ancak bu yol meşakkatli, zor ve engebelidir. "Telgraf direğinin arkasından pis, yırtık entarili, karmakarışık saçlı bir kız çocuğu çıkıverdi" (s. 24). Fakir ve bakımsız Petek, şehirden geldiğini duyduğu anlatıcıdan bir iş istemek için ona yaklaştığında bir dilenci gibi muamele görür. Ancak Petek, gururlu bir Türk kızıdır. Para istememektedir, onun tek istediği daimi bir iştir. Zaten yeni Türk devletinde kadınlar ve genç kızlar da erkeklerle çalışma hayatında yer alacaklardır. II. Meşrutiyet'ten sonra esen hürriyet havasında kadınlar, erkeklere ait bilinen çoğu sahaya yavaş yavaş girmiş, yeni Türk devleti de kadınların bu sahalardaki varlıklarını teşvik için elinden geleni yapacaktır. Petek, henüz savaştan yeni çıkan, her alanda sarsılmış; ama mağrur bir devletin ferdidir. Her ikisi de birbirine organik bir bağla kenetlenmiştir. Anlatıcı Türk devletinin ilerlemesiyle Petek'in yükselişini beraber vererek çağdaşlığın simgelerinden biri olan kadınların Türkiye'deki yerine de ayrı bir vurgu yapar. Batılı ve yeni bir devlet her alanda çağdaştır, çoğu ülkede kadın hakları tartışıladururken Türkiye'de birbiri ardına birçok meslek grubunda Türk kızları yerlerini alırlar. Petek, bir taraftan gelişen Türkiye'nin mekânlarında çalışırken inkılaplar ülkesinin gelişmişlik seviyesini okuyucuya sunar, diğer taraftan ise bir Türk kızının şerefiyle dünyaca tanınacak kadar başarı gösterebileceğinin kanıtıdır. "Şark ve Garp güzelliklerini nefsinde cemeden" (Cumhuriyet, 1932: 6) Keriman Halis'in dünyada oluşan güzel Türk kadını algısını güzel sanatlar alanında yeteneği ve güzelliğiyle devam ettiren bir Türk kızıdır Petek. Anlatıcı, dilenci zannederek başından bir an evvel savmak için uğraştığı Petek'in bir zamanlar tanıdığı ve Sakarya Savaşı sırasında şehit düşen Mehmet'in kızı olduğunu öğrendiğinde fakir köylülere karşı geliştirdiği küçümseyici tavrı bir anda değiştirir.

Osmanlı'dan yeni Türk devletindeki bürokratlara tevarüs eden fakir halkı, bilhassa köylüleri küçümseyici tavır, anlatıcıda da mevcuttur. Ancak Petek'i tanıdığını anladığı an aklındaki dilenci görüntüsü değişir. "Özügül nerede? Petek nerede? Ve inkılabın iç tarihi nerede?" (s. 34). İnkılabın derinlerindeki tarihi; yaylalarda, köylerde tüm sefil bir yaşama maruz bırakılan, coğrafi birçok imkânsızlığa rağmen Millî Mücadele'nin bütün değerlerini sıkı sıkıya sahiplenen köylüler yazmıştır. Osmanlı'dan Türkiye'ye tevarüs eden nüfus oranlarına bakıldığında ülkenin çoğunluğunu köylülerin teşkil ettiği görülmektedir. Daha ileri bir tarihli sayıma göre nüfusun yüzde 72,5'i köylüdür (Ulus, 1938: 6). Köy kalkınmasını erken dönem Cumhuriyet idarecilerinin çok önemsediği bilinmektedir. Hatta Atatürk'ün vefatından önce tasarlanan ancak bir türlü yetişemeyen Köy ve Ziraat Kongresi 1938 senesinde yapıldığında, inkılabın yılmaz savunucusu idarecilerin bir türlü köyü ve köylüyü kalkındıramadıkları görülmüştür. Bu sebeple Anadolu'nun bir köyünden çıkıp yükselen Petek, bir roman kişisi olarak bünyesinde, Türk olmak yanında köylü ve kadın olmayı da taşırken inkılabın iç tarihinin bir yazarı vasfını da taşır. Anlatıcının köye dair tasvirleri Osmanlı'dan Türkiye'ye

kalan manzarayı göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü Atatürk Devri idarecileri köyleri kalkındırarak Osmanlı'yı geçmeyi ve halkın gönlünü kazanmayı da istemişlerdir. "Anadolu yaylasının batısında, Konya'dan Antalya'ya doğru olan dağlarda köyler vardır ki ekmeğin adını bilmezler" (s. 37). Yeni Türk devletinin henüz kurulduğu yıllarda Petek de çalışma hayatının temellerini atmaktadır. "Hem Ankara'da düğmeli ışıklar varmış. Düğmesine basınca ortalık apaydın olurmuş. Elektrik böyleler olan yerde yayla kızına iş mi bulunmaz? […] Çalışmalı. Kazanmalı" (s. 38). Atatürk Devri'nde çalışmayı merkeze alan "Türk, Öğün, Çalış, Güven!", "Yalnız bir tek şeye çok ihtiyacımız vardır: Çalışkan olmak!" gibi sözler Petek'in çalışma fikriyle örtüşür, kurmaca dünyadan o devrin okurlarına Petek'in çalışma mücadelesi yansırken siyasi iktidarın sloganlarla ifade ettiğini sıradan ve ilginç hayatlar okura vermiş olur. "Kaç tane kimsesiz köy kızı biliyordu ki şehre gitmişler, iş bulmuşlardı da analarına, bacılarına Tanrının ayı belki yedi, sekiz, on kayma gönderiyorlardı" (s. 40). Petek, sadece sonu güzel bitecek çalışma hayatıyla okurlarına örnek olmaz, ayrıca kızların kendi ayakları üzerinde durabileceği fikrini de satır aralarında yansıtır. Romanın tamamında Petek'in çalışma arzusu sürekli canlı tutulur, önüne altınlar seren aileler çıkar, kabul etmez. O, sadece çalışıp para kazanmak, herkese dilenci olmadığını kanıtlamak ve hasta annesini iyileştirmek istemektedir. "Onun bütün ülküsü iş bulmak, çalışmak, kazanmak ve anasını sağlatıp rahatça geçinmek idi" (s. 54). Yeni Türk devletinin kadınıyla erkeğiyle çalışan, kendi hayatını vatanı için feda eden, tasarruf eden vatandaşlara ihtiyacı vardır. Siyasi iktidarın "Hak yok, vazife var!" sloganıyla çalışmayı, vazifeyi kutsallaştırdığı bilinmektedir.

Petek, asıl işini bulana kadar birçok ailenin yanında kalır ve çeşitli işlerde çalışır. Ankara'ya gitmeden evvel Petek, bir hayal kurar. Bu hayali Gazi Paşa'nın rüyasına girmektir, Paşa'nın rüyasında Petek'in iş aradığının malum olması onun çocuk kalbinden, beyninden safça geçenlerdir. Burada önemli olan Mustafa Kemal'in sadece Paşa değil, aynı zamanda "baba" sıfatını da almasıdır. Ankara'yı mamur etmeye başladığı söylenen Paşa'nın halkına müşfik davrandığı, onları koruyup kolladığı söylenmektedir. Osmanlı'da nasıl padişah halk için bir baba otoritesi içinde algılanmışsa Mustafa Kemal için de aynı durum devam etmektedir (s. 53). Petek, Ankara'ya vardıktan sonra ne çalışma konusunda isteğini ne de annesini iyileştirme düşüncesini kaybeder. Tanıştığı bir doktor sayesinde hükümet tarafından masrafları karşılanmak kaydıyla annesinin bakımını sağlar (s. 73). Devletin halkından elini çekmediğini gösteren bu duruma rağmen Petek ve çevresinde kümelenen görece sağlıklı insanlar iş bulmakta zorlanmaktadır, buldukları işlerde az paraya çok iş yapmaktadırlar. Anlatıcı bu olumsuz vaziyeti henüz art ardına savaşlardan çıkmış yeni Türk devletinin fakirliğine yorar, halkın çok çalışarak devletine yardım etmesi, fedakârlıktan kaçınmaması iletisini verir. Koruyucu, müşfik "baba" vasfıyla Cumhuriyet rejiminin banisi Mustafa Kemal romanın her sayfasında fedakâr halkını gözeten bir devlet adamı olarak tasvir edilir. "Bu devlet köylü devletidir. Hani, yok mu, şey… Bu millet on kişi ise dokuzu köylüdür de ondan köylü devletidir. Gazi Baba köylüyü çok sever. Onlar da onu sever" (s. 85). Bir baba şefkatiyle romandaki yerini alan Mustafa Kemal, halkını ne kadar seviyorsa halkı da onu sevmektedir. Yeni Türk devleti Mustafa Kemal'in başında olduğu büyük bir ailedir. Petek'in Ankara'da yanlarına sığındığı Nuri Efendi ailesinde Gazi Paşa'nın inkılapları, Batılılaşma gayretleri yanlış anlaşılmış, alafranga özentiliğine dönüşmüştür. Anlatıcı, inkılabın ve Cumhuriyet'in hep olumlu yanlarını ağırlıkta tutsa da Tanzimat'tan beri varlığı bilinen Batı kültürünün yanlış anlaşılması durumuna da yer verir. "Anne dediği Nefise ablanın gözünde büyük inkılap alafrangalıktı. Tangoluktu. Bardı. Sinema idi ve süstü" (s. 84). Sinema, dans, bar gibi eğlence unsurları bütün hızıyla ülkeye girmiş, kendine hatırı sayılır bir saha yaratmaya başlamıştır. İnkılaplar ve siyasi iktidarın Batılılaşma gayretleriyle örtüşen Batı kültürünün bir parçası olan bar, dans, müzik ve sinema artık bilhassa şehir hayatının

vazgeçilmez bir unsuru hâline gelir. "Dans ve sinema. Dans uykuda bile edilecek kadar salgınlaşmıştı. Sinema, dansla tükenmez bir yarışa girmişti" (s. 135). Yahudi Samuel Bensusan Efendi, Petek'in sesinin güzelliğini ve etkileyiciliğini, fiziksel güzelliğini fark ettiğinde onu kaçırmak istemez ve eğlence sahasına Petek'le atılmayı tasarlar. Petek'in güvenini sağlayan Samuel Efendi, namıdiğer Köse Dayı onu İstanbul'a, eğlence dünyasının merkezine götürür. Petek, İstanbul'u yoz bir yer olarak görür, Anakara ise samimi, sıcak ve tam manasıyla Türk'tür. Gazi Paşa'nın yeni Türk devleti de zaten başkent olarak Ankara'yı seçmiştir. Ankara, İstanbul'a bir seçenek olmaktan ziyade kurtuluşun ve Türklüğün simgesi olarak romandaki yerini alır.

Petek, İstanbul'da eğlence dünyasına adım atar, yabancı yapımcıların dikkatini çeker. Sesini ve oyunlarını kaydetmeyi, eğer Avrupa'dan onay gelirse onu bir yıldız yapmayı teklif ederler.

"Petek ellerini çırptı:

-Demek sinemamı alacaksınız?

-Evet.

-Bir yıldız olabilir miyim?

-Bilmem. O sizin elinizdedir. Daha doğrusu Bensusan Efendi'nin elindedir.

-Köse Dayı, ben yıldız olacağım!

-Bir Greto Garbo!

-Sus! Hiçbir zaman. Ben yaylalı Mehmet'in kızıyım!" (s. 140).

Petek, bir Türk kızı olarak dünyadan kabul görmek ister. Yabancı herhangi bir aktrisin kimliğine bürünmek istemez. Yeni Türk devleti de millîdir, yabancı devletlerin her türlü yardımlarına açıktır; ancak millî menfaatleri gözetmek suretiyle. Yakın geçmişte kapitülasyonlar sebebiyle yaşanan sıkıntılar, ödenemeyen borçlar, hürriyetini yitiren devlet iktisadı unutulmamıştır. Petek de devleti gibi temkinlidir ve Türk kimliğinden ödün vermek istemez. Bu sırada Türkiye'de sinema sektörünün temellerini atan İhsan İpekçi, reel hayattaki kimliğiyle romana dâhil olur. Petek'i bir sinema yıldızı yapmak ister. "Dumlupınar'ı, Lozan'ı yapan memleket, stüdyosunu da yapar" (s. 142). Ancak İhsan İpekçi, sinema stüdyosunu kurana kadar Fransızlarla mukavele yapılır. Petek artık bir dünya yıldızı olacaktır. Petek'in on yılı aşan çalışma serüveni Amerikalılarla imzalayacağı büyük bir anlaşmaya kadar sürer. Türkiye'de Cumhuriyet'in onuncu yılı kutlamalarına yönelik hazırlıklar yapılmakta, halk büyük bir coşkuyla bayrama hazırlanmaktadır. Petek, imzayı atacağı sırada annesinin vatana dönüş çağrısında bulunan sesini duyar, iç sesi onu Türkiye'ye çağırmaktadır.

"-Gel! Gel! diyordu. Yaban ellerinde ne işin var? Anayurduna gel anam Peteğim! Anayurduna dön! Yıldız olacaksan bu illerin yıldız ol yayla kızı! Gazi burada. Çankaya burada. Sakarya, yeşil söğütlerden gerdanlık, bulutlardan takı kuşanmış sarı Sakarya burada! Bu çorak yaylalara on yıldan beri alın teri dökülüyor. Çorak yaylalar, yeşil yaylalar oluyor. […] Demiryoluna kavuşan Sivas, Holivud'dan güzeldir. […] Çıplak ayaklı, dudakları güllü Petekler seni bekliyor" (s. 160).

Petek'in iç sesinden okura ulaşanlar Cumhuriyet'in on senede yapıp ettikleridir. Bunun yanında halkla devletin organik bütünlüğünün savunulduğu, devletçilik siyasetiyle fertler yerine cemiyet bilincinin canlı tutulduğu devrin siyasi iktidarının fikri, Petek'in saflığı ve vatan sevgisiyle okurla buluşturulur (Kas, 2021: 158). Petek, imzayı atarsa uzun seneler vatanına dönemeyecektir, oysaki "Gazi Baba" evlatlarını yanında istemektedir. Petek, bir Türk kızı olarak ünlenmiş, şerefiyle çalışıp ciddi bir servet edinmiştir. Her Türk kızı, Petek

gibi dünyanın herhangi bir yerinde çalışarak para kazanabilir iletisi romanda, kadın haklarında önemli adımlar atmaya hazırlanan 1933 Türkiye'si için üzerinde önemle durulan bir husus olmuştur. Aynı yıl yazılan Ethem İzzet Benice'nin On yılın Romanı'nda devletin himmetiyle dünyada büyük bir isim olan romanın asli kişisi bir erkektir. Ancak Aka Gündüz, Cumhuriyet'i ve inkılapları ön sıraya çıkardığı çoğu eserinde olduğu gibi Yayla Kızı'nda da inkılapların yarattığı bir Türk kızını romanın merkezine almayı seçmiştir. Petek, Amerika'da büyük bir yıldız olmayı elinin tersiyle iterek idealize edilmiş bir roman tipi konumuna erişir, zaten genç bir kızın olması gereken yer, ailesinin evi, baba ocağıdır. Devrin siyasi iktidarı kadınlara annelik ve ailenin koruyucu vasfını verirken çalışma hayatındaki yerine de belli sınırlar getirmiş olur. Önce anne ve eş olan kadın daha sonra iş yerinin bir çalışanıdır. Petek de bunun farkına varır ve evinin kadını olmak, devletine itaat etmek için yurduna dönme kararı alır.

"Niçin Amerika'ya gitmedim? Neye dört yüz bin doları feda ettim? […] Sadece şunu bil ki beni toprağım çekti. Yurdumun toprağı, babamın kemikleri, Çankaya'nın havası çekti. Küçükken dayak yediğim Leblebici Mahallesi'nin kerpiçten evi bile Holivud'dan bin kere daha güzeldir. […] Holivud'da sinema yıldızı olacağıma yayladaki çökük damlı evimin kızı olacağım" (s. 164).

Petek, aklında vatanı, dilinde Gazi Paşa'nın sözleriyle Ankara semalarına geldiğinde Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Petek'in sanattaki ilerleyişi, bir dünya yıldızı olarak servet kazanışıyla Türk devletinin yükselişi aynı coğrafyada birleşir. "Ankara bir insan mahşeri idi. Dokuza beş var. Şehri yüksekten dolaştılar. Çankaya'nın üstüne gelince çiçek demetini çözdü ve bütün çiçekleri 'O kızıl saçlı zafer kartalının' yuvasına serpti" (s. 166). Cumhuriyet Bayramı'nın coşkusuyla sonlanan Petek'in hikâyesi inkılaplarla zenginleşen Türkiye'nin hikâyesidir. Eğer Cumhuriyet'in imkânları Türk kızı Petek'in çalışma hayatındaki fiziki ortamı meydana getirmeseydi romanın asli kişisi Petek de olmayacaktı. Zaten asli kişi Petek de bunun farkındadır. Edindiği tüm servetini İş Bankası'na yatırmıştır, diğer zenginler gibi yabancı bankalarına itimat etmemiştir. Ülkesini kalkındırmak için vazifelerini şu şekilde listeler: "1-Köyümde oturacağım. 2-Sarı ile evleneceğim. 3-Babamın tek gözlü evini onaracağım. 4-Köyümde bir yatı mektebi yaptıracağım. 5-Şehirde, liseye gelen çocuklar için bir bedava pansiyon açacağım. 6-Anama mezar" (s. 167). "Köylü milletin efendisidir" sloganı düşünüldüğünde bir yayla kızı olan Petek, zamanla kazandığı servete ve kültürel birikime rağmen köyüne döner. Yani bir Türk kızının yeri evidir, memleketidir iletisi okura, bilhassa kadın okuyuculara sunulmuş olur. Kazandığı servetini elbette ki milleti için harcamalıdır, korporatist mantık da zaten bunu buyurur: "Fert yok, cemiyet var!" Devletinin yetemediği mevzularda devletine yardım etmek için kendi benliğini bir kenara iten Petek, cemiyet için var olan bir tipe dönüşür. "Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü uğulduyordu. Mızıkalar çalıyor, insanlar kaynaşıyor, dalga dalga sesler yükseliyordu" (s. 168). Dinî bir törenin atmosferini hatırlatan bayram merasiminde siyasi iktidarın istediği, özlediği halkla devletin bütünleşmesi yaşanır. Kaynaşma, kenetlenme, bir olma ferdin yok olduğu, cemiyetin var olduğu bir sosyal yapıda mümkündür. Petek, Aka Gündüz'ün müdahaleleriyle idealize bir tip olmanın yanı sıra Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümünde hâlâ özlenen fedakâr vatandaş tipini temsil etmesi bakımından da önem taşır.

SONUÇ:

Aka Gündüz, edebiyat faaliyetleriyle siyasi seçimlerini ve eylemlerini bir arada yürütmüş yazarlardandır. Önce II. Abdülhamit'e muhalefetle öğrenim hayatı değişen yazar, İttihat ve

Terakki Cemiyeti'yle kurduğu yakın münasebeti kısa bir zamanda bitirmiş ve ardından dört yıl sürecek Anadolu sürgününü çekmiştir. Siyasi meselelerden kendini uzak tutamayan yazarın eserlerini değerlendirirken bu hakikati göz önünde bulundurmak doğru olacaktır. Nitekim yazar hayattayken de vefatından sonra da çoğu değerlendirme yazılarında ve biyografi çalışmalarında "hükümet muharriri" ya da "iktidar dalkavuğu" olmakla suçlanmıştır. Cumhuriyet'in kazanımlarına ve inkılaplara sıkı sıkıya bağlıdır, Atatürk Devri'nde yazdığı tüm eserler Batılılaşma ve inkılaplar izleğindedir. Sanat kaygısı gütmek yerine devrin siyasi ve sosyal değişimlerini eserlerine yansıtan yazar bu tavrı sebebiyle çeşitli tenkitlere uğramıştır. Sanatçı hakkında yapılan değerlendirmelerde 1932- 1946 senelerinde Atatürk'ün partisinde milletvekili oluşuyla eserleri arasında bağlantılar kurulmuş, yer yer yazar hırpalanmıştır.

Aka Gündüz, siyasi iktidarın çok önem verdiği Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarına iki tiyatro eseri ve bir romanla katılmıştır. Yurt içi ve dışında rejimin gücünü ve ilelebet devam edeceğini göstermek için kanun çıkarılmış, komisyon ve heyetlerle kentlerden köylere kadar bayram coşkusunun idrak edilmesi için büyük bir çaba gösterilmiştir. Dört ay önce başlayan hazırlıklar arasında edebî faaliyetler de vardır. İnkılapların, Atatürk kalkınmasının her yönden ele alındığı, Cumhuriyet'in yüceltildiği roman, şiir, tiyatro türlerinde eserlerin yazılması teşvik edilmiş, bu eserlerin dağıtımı, basımı ve sahnelenmesi gibi türe özgü özellikler sağlanmıştır.

Aka Gündüz'ün Yayla Kızı romanı 1933 senesinde tefrika edilmiş, romanın asli kişisi Türk kızı Petek'in dünyaca tanınmış bir yıldıza dönüşmesi on yılda "muasır devletler" seviyesine ulaşan genç Türk devletiyle paralel verilmiştir. Yayla kızı Petek'in inkılaplar sayesinde özgür bir ortamın imkânlarıyla yurt dışına açılışı romanın önemle üzerinde durulduğu iletilerdendir. İnkılaplar sayesinde kimsesiz bir köylü kızı eşitlik ilkesinin verdiği imkânlarla yükselerek kendi gibi on yılda kalkınmış Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarına dönmüştür.

Romanda Mustafa Kemal, "Gazi Baba" olarak sunulmuştur. Korporatist bir mantıkla ve devletçilik ilkesiyle yönetilen genç Türk devletinde halk organik bir bütünlük içindedir, sınıflara ayrılmamıştır. Ferdi istekler körlenmiş, cemiyet olma fikri öncelenmiştir. Bu mantıkla ülkenin bir parçası olan Petek, babasına, ailesine dönecektir, bu onun vatanına olan en büyük borcudur. Amerikalılarla yapacağı binlerce dolarlık sözleşmeyi sırf memleket sevgisi sebebiyle reddeden Petek, devrin iktidarının özlediği ve hedeflediği vatandaş tipidir. Tüm servetini İş Bankası'na yatıran Petek, müteşebbislere, tüccar ve sanayicilere de örnek olur. Devletin yetemediği yerlerde halkı için çalışan ve harcayan, üreten bir vatandaş, fertlerin olmadığı cemiyetin var olduğu 1930'lar Türkiye'sinin yansımalarıdır.

Aka Gündüz, Yayla Kızı romanıyla inkılabın kazanımlarını asli kişi Petek'in yükselişi ve kalkınışıyla paralel verir ve Cumhuriyet'in onuncu yıl kutlamalarıyla neticelendirdiği romanında halkla devletin bir olduğu güçlü bir Türkiye portresi yansıtır.

Edebiyat ve siyaset münasebeti bağlamında eserlerini yazan Aka Gündüz, Yayla Kızı romanıyla hem siyasi iktidarın teşvikiyle bir edebî eser meydana getirmiş hem de devrin yanlı da olsa bir yansıtıcısı olma vazifesini yüklenmiştir.

Kaynaklar

Cumhuriyet (1932). "Keriman Halis'in Müstesna Muvaffakiyeti", 1 Ağustos 1932, s. 6.

Çıkla, Selçuk (2006). "Cumhuriyetin Onuncu Yıl Dönümü Anısına Yapılan Edebî Yayınlar", Türkish Studies, 1/ 1, ss. 45- 67.

[Ergun], Sadettin Nüzhet (1937). Aka Gündüz, Hayatı ve Eserleri, İstanbul: Cumhuriyet Kitaphanesi.

Gerçek, Selim Nüzhet (1934). "Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Dönümünde Yapılan Neşriyat", Ülkü Halkevleri Mecmuası, C. 2, S.12, ss. 443- 455.

Gündüz, Aka (1940). Yayla Kızı, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Kas, Bilâl (2021). "Peyami Safa ve Korporatizm", Hars Akademi, Temmuz Peyami Safa Özel Sayısı, ss. 148- 166.

Kas, Bilâl (2022). Türk Romanında İktisadi Kalkınma Fikri (1923- 1938), Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Mecdi Sadrettin, (1929). Sevdiklerimiz- I, İstanbul: Milliyet Matbaası.

[Sedes] Selami İzzet (1933). "On Yılın Edebiyatı", Vakit, 29 Birinci teşrin 1933, ss. 28- 29.

Şimşir, Bilâl N. (1985). Malta Sürgünleri, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Uğurcan, Sema (1987). "Aka Gündüz", Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C. LIV, S. 427, ss. 33- 44.

Ulus (1938). "Büyük Millî Seferberliğimiz", 28 İlkkânun 1938, s. 6.

Yücebaş, Hilmi (1959). Bütün Cepheleriyle Aka Gündüz, İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi.

ATATÜRK'ÜN NUTUK'TA CUMHURİYET'İ İLAN ETME SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF ATATÜRK'S PROCESS OF ANNOUNCEMENT OF THE REPUBLIC IN THE SPEECH

Dr. Öğr. Üyesi, Ömer Faruk KIRMIT

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

ORCID:0000-0003-1219-2647.

Özet

Nutuk; Cumhuriyet Halk Fırkası'nın II. Büyük Kongresi'nde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından, 1927 tarihinin 15–20 Ekim günleri arasında okunmuş bir söylevdir. Bu söylevin okunması 6 gün sürmüş ve toplamda 36 saat 31 dakikada tamamlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'ta, 19 Mayıs 1919 – 20 Ekim 1927 tarihleri arasındaki vuku bulan gelişmeleri anlatmıştır. Anlattıklarını ise belgeler kullanarak destekleyerek, esere bilimsel hüviyet de kazandırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu olarak Atatürk'ün söyledikleri çok önemlidir. Bu nedenle onun Nutuk'ta Cumhuriyet'i ilan etme sürecini nasıl ele aldığı önem arz etmektedir. Aynı zamanda Anayasa'nın ilk maddesine "Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir" ibaresi konulmuş, bundan sonra devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu bu hüküm ile kesinleştirilmiştir.

Atatürk, Nutuk'ta Cumhuriyet'in ilan edilme sürecinin hem öncesi hem sonrasını şu başlıklar altında ele almıştır: 1- Cumhuriyet'in ilanı kararını nerede ve kimlere söyledim. 2-İsmet Paşa ile Cumhuriyet'in ilanı kanununa ait tasarıyı hazırladık. 3- 29 Teşrinievvel [Ekim] 1923 günü Halk Fırkası Grubu'nda cereyan eden müzakereler. 4- Ben, Umumi Reis sıfatıyla meselenin halline memur edildim. 5- 28/29 Teşrinievvel (Ekim) gecesi hazırladığım kanun müsveddesini teklif ettim. 6- Hükümetimizin şekli mutlaka Cumhuriyet olacaktır. 7- Teklifim Fırkaca ve hemen Meclis'çe müzakere ve "Yaşasın Cumhuriyet" sesleri arasında kabul olundu. 8- Türkiye Cumhuriyeti Riyasetine, Türkiye Büyük Millet Meclisi oybirliğiyle beni seçti. 9- Cumhuriyet'in ilanından milletin duyduğu genel ve samimi sevince iştirakte tereddüt ve endişe gösterenler. 10- Rauf Bey'in Cumhuriyet'in ilanı dolayısıyla iki İstanbul gazetesi ile yaptığı görüşme. 11- İstanbul halkı temsilcileri cumhuriyetin ilanını nasıl karşılamışlardı. 12- Cumhuriyet'in ilanıyla boşa çıkan ümitler. Bu bildiride bu başlıklar temelinde Cumhuriyet'in ilan edilme sürecini değerlendirerek, Atatürk'ün nasıl ele aldığına dair tespitlerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, Cumhuriyet'in İlanı.

Abstract

Speech; Republican People's Party II. It is a speech read by Gazi Mustafa Kemal Atatürk at the Great Congress of the Republic of Turkey between 15 and 20 October 1927. The reading of this speech took 6 days and was completed in 36 hours and 31 minutes in total. In his Speech, Mustafa Kemal Atatürk described the developments that took place between 19 May 1919 and 20 October 1927. By supporting what he told by using documents, he also gave the work a scientific identity. As the founder of the Republic of Turkey, Atatürk's words are very important. For this reason, it is important how he handled the process of declaring the Republic in Nutuk. At the same time, by having "The State of Turkey is a Republic" in the first article of the Constitution, it has been confirmed with this provision that the form of the state is the Republic from now on.

Atatürk discussed both the before and after the proclamation of the Republic in the Nutuk under the following headings: 1- Where and to whom did I tell the decision of the proclamation of the Republic. 2- We prepared the draft law of the proclamation of the Republic with İsmet Pasha. 3- The negotiations that took place in the People's Party Group on 29th Teşrinievvel [October] 1923. 4- I was assigned to settle the matter in the capacity of the General Chief. 5- I offered the draft law that I prepared on the night of 28/29 Teşrinievvel (October). 6- The form of our government will definitely be a republic. 7- My proposal was accepted by Fırkaca and the Assembly immediately among the voices of deliberation and "Long Live the Republic". 8- For the Presidency of the Republic of Turkey, the Grand National Assembly of Turkey unanimously elected me. 9- Those who show hesitation and anxiety to participate in the general and sincere joy of the nation after the proclamation of the Republic. 10- The meeting of Sir Rauf with two Istanbul newspapers on the occasion of the proclamation of the Republic. 11- How did the representatives of the people of Istanbul welcomed the proclamation of the republic? 12- Hopes in vain with the proclamation of the Republic. In this paper, on the basis of these titles, the process of proclamation of the Republic will be evaluated and determinations will be made about how Atatürk handled it.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Speech, Proclamation of the Republic.

Giriş

CHF, II. Büyük Kongresi'ni 15 Ekim 1927 tarihinde sabah 10.00'da toplamıştır. Açılış konuşması Parti Genel Başkanı sıfatıyla Gazi Mustafa Kemal Paşa yapmıştır. Akabinde, milletine hesap vermeyi kendisinin başlıca görevi olduğunu belirterek, o güne kadar yapıp ettiği bütün her şeyi anlatacağını beyan ederek Nutuk'u okumaya başlamıştır.

Nutuk; Cumhuriyet Halk Fırkası'nın II. Büyük Kongresi'nde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından, 1927 tarihinin 15–20 Ekim günleri arasında okunmuştur. Nutuk'un okunması 6 gün sürmüş ve toplamda 36 saat 31 dakikada tamamlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk Nutuk'ta, 19 Mayıs 1919 – 20 Ekim 1927 tarihleri arasındaki vuku bulan gelişmeleri anlatmıştır. Nutuk'u 1919 tarihinin 19 Mayıs'ında Samsun'a çıktığını belirterek başlatmış ve Gençliğe Hitabe ile bitirmiştir. Nitekim bitirdiğinde ağlamış ve orada bulunanları da

ağlatmıştır. 6 günün yorgunluğu üzerinde görülmekteydi hatta bundan dolayı sesi de iyice kısılmıştır.

Nutuk ile ilgili verilen bu açıklayıcı bilgilerin yeterli olduğu kanaatindeyiz. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta yakın arkadaşlarını eleştirmiştir. Milli Mücadele'yi beraber yürüttüğü Rauf Bey, Kazım, Refet ve Ali Fuat Paşalar saltanatın kaldırılmasında birlikte hareket etmişler ve Büyük Millet Meclisi'nde ortaya çıkan uzlaşma sağlamışlardır. Fakat aynı kişiler Cumhuriyet'in ilanı sürecinde de aynı davranışı sergilememişler ve Mustafa Kemal Paşa'yı eleştirmişlerdir.

Bu bildiride Mustafa Kemal Paşa'nın Cumhuriyet'i ilan etme sürecinde yaşadıkları ve bu süreci nasıl ele aldığını Nutuk'ta kendi koyduğu konu başlıklar üzerinden açıklamaya çalışılacaktır.

1- Cumhuriyet'in İlanı Kararını Nerede ve Kimlere Söyledim

Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim günü geç vakte kadar Meclis'te toplantı halindeydi. Meclis'ten ayrılırken gece vaktiydi. O sırada Kemalettin Sami ve Halit Paşalara da onunla görüşmek için beklemekteydiler. O kişileri yemeğe davet ettirmiş, bunların yanında İsmet ve Kazım Paşalarla ve Fethi Bey'e de Çankaya'ya gelmelerini söylemiştir. Çankaya'ya kendini görmek üzere Rize Mebusu Fuat, Afyon Karahisar Mebusu Ruşen Eşref Beyler de gelmiştir. Bütün bu kişilerle beraber akşam yemeği yediği esnada "yarın cumhuriyet ilan edeceğiz" demiştir. Mustafa Kemal Paşa, arkadaşlarının fikrine iştirak ettiklerini belirterek ayrıca Cumhuriyet'in ilanına karar vermek için başka kişilerin fikrine ihtiyaç duymadığının altını çizmiştir.

2-İsmet Paşa İle Cumhuriyet'in İlanı Kanununa Ait Tasarıyı Hazırladık

O gece diğer kişiler Çankaya'dan ayrılmış sadece İsmet Paşa kalmıştır. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ile bir kanun tasarısı müsveddesi hazırlamıştır. Bu müsvedde de 20 Kanunusani [Ocak] 1921 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun devlet şeklini tespit eden maddelerini ise değiştirmiştir. Kanunun 1. maddesine "Türkiye Devleti'nin hükümet şekli cumhuriyettir" cümlesini ilave etmiş ve 3. Maddesini de "Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis, hükümetin bölündüğü idare şubelerini İcra Vekilleri vasıtasıyla idare eder" olarak değiştirmiştir.

Bu kanunun ayrıca 8. ve 9. maddelerini de değiştirilip açıklığa kavuşturduklarını, nihayi halinin ise; "Madde: Türkiye reisicumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim devresi için seçilir. Riyaset vazifesi , yeni reisicumhurun seçilmesine kadar devam eder. Tekrar seçilmek caizdir." "Madde: Türkiye reisicumhuru, devletin reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe Meclis'e ve Heyeti Vekile'ye riyaset eder." "Madde: Başvekil, reisicumhur tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer vekiller başvekil tarafından yine Meclis üyeleri arasından seçildikten sonra, hepsi reisicumhur tarafından Meclis'in tasvibine arz olunur. Meclis toplantı halinde değilse, tasvip keyfiyeti Meclis'in toplanmasına bırakılır" olarak yazıldığını söylemiştir.

3- 29 Teşrinievvel [Ekim] 1923 Günü Halk Fırkası Grubu'nda Cereyan Eden Müzakereler

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta 29 Teşrinievvel [Ekim] Pazartesi günü olan olayların tamamını anlatmadığını, özetlediğini ifade etmiştir. Halk Fırkası Grubu, saat 10.00'da Grup İdare Heyeti Reisi Fethi Bey'in başkanlığında toplanarak, Heyeti Vekile seçimi müzakeresine

başlamıştır. Burada pek çok vekil söz alarak konuşma yapmıştır. Fakat bütün bu konuşmaların sonucunda bir karara varılamadığı görülmüştür.

4- Ben, Umumi Reis Sıfatıyla Meselenin Halline Memur Edildim

Meclis'te ki müzakereler sonucunda vekiller karara varamamış ve bazı önergeler verilmiştir. Kemalettin Sami Paşa bir önerge vermiş ve kabul edilmiştir. Bu önergeye göre Mustafa Kemal Paşa, Genel Kurul tarafından Umumi Reis sıfatıyla Heyeti Vekile seçmek için vekil ve memur edilmiştir. O, Fethi Bey'i önererek, bu teklifini oya sunmuştur. Fethi Bey kabul edilmiş ve akabinde Mustafa Kemal Paşa orada bulunan vekillere 28/29 Teşrinievvel [Ekim] gecesi hazırladığı kanun teklifi müsveddesini göstererek, fikir alışverişinde bulunmuştur.

5- 28/29 Teşrinievvel (Ekim) Gecesi Hazırladığım Kanun Müsveddesini Teklif Ettim

Genel Kurula, Heyeti Vekile seçiminden sonra ara verilmiş ve saat 13.30'da tekrar toplanmıştır. İlk sözü söylemek için Mustafa Kemal Paşa, kürsüye davet edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun bazı noktalarını açıklığa kavuşturmanın gerek olduğunu söyleyerek, daha önce üzerinde çalıştıkları maddeleri teklif ederek, kâtip beylerden birine uzatarak okumasını istemiştir. Bu teklif okunduğu zaman yine Meclis'te münakaşa ortaya çıkmıştır. Bazı milletvekilleri "Teşkilatı Esasiye Kanunu öyle bir kalemde değiştirilemez" derken geneli ise Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun açıklığa kavuşturulması ve tekrar günün şartlarına göre tespit edilmesi gerektiği kanaatindeydi.

Burada en güzel fikir beyanını Adliye Vekili Seyit Bey'in ortaya koyduğu söylenebilir: "Teklif edilen şekil, yeni bir şey değildir. Mevcut Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun açıklığa kavuşturulması ve tespitidir. Kanunları ihtiyaç yapar; teoriler yapmaz. Zaman, hadiseler, her şeye hakimdir. Gelişme kanunu, değişmez bir kati düsturdur. Teklif edilen şekilde bir yenilik yoktur. Mevcut şekli daha açık ve belli olarak ifade edersek, millet ve memleketimizin menfatına elbet daha uygun hareket etmiş oluruz" demiştir.

6- Hükümetimizin Şekli Mutlaka Cumhuriyet Olacaktır

Abidin Bey (Saruhan), Adliye Vekili Seyit Bey'in teklifine öncelikle ortaya çıkan hükümet buhranını halledelim derken, İsmet Paşa ise Gazi Paşa Hazretleri'nin bu teklifinin kanunlaşmasının bir an önce elzem olduğunu söylemiştir. Nitekim İsmet Paşa'dan sonra Abdurrahman Şeref Bey söz alarak, tarihe geçen şu meşhur konuşmasını yapmıştır: "Hükümet şekillerinin sayılmasına lüzum yok. 'Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir' dedikten sonra, kime sorarsanız sorunuz, bu, cumhuriyettir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin."

7- Teklifim Fırkaca ve Hemen Meclis'çe Müzakere ve "Yaşasın Cumhuriyet" Sesleri Arasında Kabul Olundu

Mustafa Kemal Paşa, bu teklife Abdullah Azmi Efendi'nin itiraz ettiğini ve onun müzakerenin devam etmesi gerektiğini söylemiştir. Teklif, diğer vekiller tarafından genel olarak olumlu karşılanmış maddeleri birer birer okunarak müzakere ve kabul edilmiştir. Öğle sonu saat 18.00'da Meclis toplantısı açılmış, İlgili kanun teklifi, Kanunu Esasi Encümeni tarafından

usul yönünden incelenerek, mazbatası hazırlanmıştır. Reis Vekili İsmet Paşa, Meclis'e Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun değiştirilmesine dair tasarının acilen ve derhal müzakeresini teklif etmiştir. Teklif, kabul edilerek mazbata okunmuştur. Nihayet kanun, birçok hatiplerin " Yaşasın Cumhuriyet" sedalarıyla alkışlanarak kabul edilmiştir.

8- Türkiye Cumhuriyeti Riyasetine, Türkiye Büyük Millet Meclisi Oybirliğiyle Beni Seçti

Devletin yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğu belirlendikten sonra, reisicumhur seçimi elzem olmuştur. Meclis oylama yapmış ve İsmet Paşa, sonucu Genel Kurul'a tebliğ etmiştir. Oylamaya 158 vekil zat iştirak eylemiş ve oybirliğiyle Gazi Mustafa Kemal Paşa, reisicumhur seçilmiştir. Akabinde Mustafa Kemal Paşa, uzun bir konuşma yapmıştır.

Türk milletini öven ve verilen Milli Mücadele'nin zaferle taçlandırıldığını ön plana çıkaran bu konuşmasını "Daima, muhterem arkadaşlarımın ellerine çok samimi ve sıkı bir surette yapışarak, onların şahıslarını kendime bir an bile lüzumsuz görmeyerek çalışacağım. Milletin teveccühünü daima dayanak noktası kabul ederek hep beraber ileriye gideceğiz. Türkiye Cumhuriyeti mesut, muvaffak ve muzaffer olacaktır " diyerek tamamlamıştır.

Meclis, devletin yönetim şeklinin Cumhuriyet olması kararını kararı 29/30 Teşrinievvel [Ekim] 1 923 gecesi saat 20.30'da vermiştir. 20.45'te ise Mustafa Kemal Paşa reisicumhur seçilmiştir. Aynı gece bu iki haber ülkenin her yerine tebliğ edilmiş ve her tarafta gece yarısından sonra 101 pare top atılmıştır. Böylece Cumhuriyet ilan edilmiştir.

9- Cumhuriyet'in İlanından Milletin Duyduğu Genel ve Samimi Sevince İştirakte Tereddüt ve Endişe Gösterenler

Cumhuriyet ilan edildiği sırada Rauf Bey, Ankara'dan ayrılarak Sivas ve İzmir'e uğramış sonra ise İstanbul'a varmıştır. Kazım Karabekir Paşa, I. Ordu Komutanı olarak İstanbul'da görev yapmaktaydı. 1923'ün başından itibaren Anadolu'da bazı yerleri ziyarete çıkmış en son bulunduğu yerden İstanbul'a dönmek üzere 15 Ekim'de ayrılmıştır. Ali Fuat Paşa ise Cumhuriyet'in ilan edilmesinden kısa süre önce 2. Ordu Müfettişliği görevine getirilmiştir. 27 Ekim 1923 gecesi Mustafa Kemal Paşa ile vedalaşmış ve Ankara'dan ayrılmıştır. Fakat Ali Fuat Paşa, görev yeri Konya'ya değil İstanbul'a gitmiş, orada Refet Paşa ile Rauf ve Adnan Beyler tarafından karşılanmıştır. Görüldüğü gibi Cumhuriyet ilan edildiği sırada Milli Mücadele ekibinden hiç kimse Ankara'da değildi.

Mustafa Kemal Paşa, milletçe Cumhuriyet'in ilanına sevinildiğini ve ülkenin her tarafında parlak gösterilerle bu sevincin açığa vurulduğunun altını çizmiştir. Cumhuriyet'in ilanına İstanbul'da iki üç gazete ve İstanbul'da toplanan bazı kişilerin sevinmediğini hatta tereddüt ederek endişeye düştüklerini söylemiştir. Bu kişilerin Cumhuriyet'in ilanına önayak olanları eleştirmeye başladıklarını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta gazetecileri ve diğer bu kişilerin haksız olduğunu söyleyerek şiddetli bir şekilde eleştirmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bazı kişiler sevinmediği dediği kişilerden açıkça Rauf Bey, Kazım, Refet ve Ali Fuat Paşaları kast ettiği açıktır.

10- Rauf Bey'in Cumhuriyet'in İlanı Dolayısıyla İki İstanbul Gazetesi İle Yaptığı Görüşme

Mustafa Kemal Paşa, Nutuk'ta Cumhuriyet'in ilanına karşı çıktığı için Rauf Bey'i eleştirerek, onun bu münasebetle gazetecilerle yaptığı görüşmeyi anlatmıştır. Rauf Bey'in, 1 Teşrinisani [Kasım] 1923 tarihli Vatan gazetesinde soru-cevap tarzında yapılan görüşmeyi okuduğunu belirtmiştir. Rauf Bey'in Cumhuriyet'in ilanını kamuoyu vasıtasıyla öğrendik sözünü eleştirmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'in yanında Vatan ve Tevhit gazetelerinin sahipleriyle başyazarlarını da eleştirmiştir. Bunların hep birlikte Cumhuriyet'in ilanına karşı çıktığının altını çizmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, başını İstanbul gazetelerinin çektiği belli bir kesimin, Cumhuriyet'in ilanını eleştirmeye başladığını, bunların en başında geleninin ise Tevhid-i Efkar gazetesinin hem sahibi hem de başyazarı olan Velid Ebuzziya olduğunun altını çizmiştir. Velid Ebuzziya, Milli Mücadele'ye destek vermesine rağmen halkın henüz Cumhuriyet ile yönetilmeye hazır olmadığını ileri sürmüş ve bu kararın Meclis'ten değil de Ankara İstasyon binasından çıktığını söylemiştir. Dolaylı olarak bu tutumun demokratik olmadığına gönderme yapmıştır.

11- İstanbul Halkı Temsilcileri Cumhuriyetin İlanını Nasıl Karşılamışlardı

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul halkı temsilcileri Cumhuriyet'in ilanını nasıl karşılamışlardı sorusunun cevabını Rauf Bey'in Cumhuriyet'in ilanı dolayısıyla iki İstanbul gazetesi ile yaptığı görüşme başlığı altında çoğunlukla değinmiştir. Rauf Bey, Vatan ve Tevhit gazetelerinin sahipleriyle başyazarlarını eleştirirken bunların İstanbul halkının genel düşüncesini yansıtmadığını bilakis İstanbul halkının Cumhuriyet'in ilanını sevinçle karşıladığını söylemiştir.

Hatta Nutuk'ta bir alt başlıkta bu sözünü desteklemek için "İstanbul halkı temsilcileri bu müjde ve tebliği büyük sevinçlerle ve alkışlarla karşıladılar ve derhal bütün İstanbul halkı namına Kumandan Paşa'yı ve birbirlerini tebrik ettiler. Dolayısıyla İstanbul'un muhterem ahalisi namına İstanbul'un hakiki hissiyatını başka türlü göstererek beyanat ve gösteride bulunmanın ne kadar küstahça olduğu meydandadır" demiştir. Mustafa Kemal Paşa, bu bahiste de Rauf Bey'i eleştirmeye devam etmiş, onun Cumhuriyet kelimesine takıldığını, tepkilerden dolayı fikirlerini açıkça söylemekten kaçındığını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa son olarak Rauf Bey'e göre en uygun hükümet şeklinin cumhuriyet değil, ondan önce olan hükümet şekli olduğunu vurgulamaya çalıştığına değinmiştir.

12-Cumhuriyet'in İlanıyla Boşa Çıkan Ümitler

Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet'in ilanına kadar, hilafet makamında birleşmeye çalışarak tekrar ferdi saltanatı ikame etmek ve halifeliği siyasi olarak kullanmak isteyen kişilerin tecelli ettiği fikir ve kanaatinde ümit içinde yaşadığını söylemiştir. Artık bu kişilerin kesin olarak ümidini yitirdiklerini vurgulamıştır. Burada yine Rauf Bey eleştirilmiş, onun gibi düşünen kişilerinde artık telaş ve heyecana kapıldığını belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey'in geçmişte yaptığı hataları gündeme taşıyarak, onun bütün vatanı düşmanlara işgal sahası yapabilecek Mondros Mütarekenamesi'nin strateji noktasından bahseden maddesini imzaladığında da aynı endişeyi taşıyıp taşımadığını sorma lüzumu hissetmiştir.

Değerlendirme ve Sonuç

Uğur Mumcu'nun da deyimiyle Milli Mücadele ekibinin ve diğer muhalif kişilerin Cumhuriyet'in İlanına tepki göstermesinin temel nedeninin; Mustafa Kemal Paşa'nın bütün her şeyi kendi üzerinde toplayarak, tek başına devleti yönetmesinin önünün artık hiç kapanmayacak şekilde açılmasıdır. Mumcunun da belirttiği gibi Milli Mücadele ekibinde genel olarak bu telaşın olduğu söylenebilir. Mustafa Kemal Paşa Cumhuriyet'in ilan edilmesi sürecinde tepki gösterenlerin başında arkadaşlarının geldiğini söylemiş ve bunların içinde en çok Rauf Bey'i eleştirmiştir. Neredeyse Nutuk'ta bu konuya dair açtığı başlıkların yarısında Rauf Bey ve tavırlarının yanlış olduğundan bahsetmiştir.

Kaynakça

Eroğlu, Ferhat, Atatürk'ün Büyük Nutku'nun Basında Karşılanışı ve Yorumu (1927 ve 1934 Baskıları Bağlamında), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010.

Gazi Mustafa Kemal, Nutuk, (Editörler Nejat Bayramoğlu, Kurtuluş Güran), 1. Baskı, Kaynak Yayınları, Ankara, Eylül 2015.

Milliyet Gazetesi, 21 Ekim 1927.

Mumcu, Uğur, Kâzım Karabekir Anlatıyor, Uğur Mumcu Vakfı Yayınları, Ankara, 2009.

Ünal, Serkan, "Mustafa Kemal Paşa'nın Yol Arkadaşlarının Cumhuriyet'in İlanı'na Tepkileri", Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 7(3), 2017.

CUMHURİYETİN İKİNCİ YÜZYILINA GİRERKEN ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ

THE ATATURKIST SYSTEM OF THOUGHT AS THE REPUBLIC ENTERS ITS SECOND CENTURY

Doç. Dr. Hakkı ÇİFTÇİ

Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

https://orcid.org/0000-0003-2912-8051

ÖZET

Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne ikinci yüzyıla girerken; gerçekliklere erişmede; üstün sezgisel gücü, demokrasi idealine bağlılığı, akılcılıkla, mantıkla, zekayla, sağlam tarih bilgisiyle, bulunuş ve yaradılışıyla bulunduğu toplumlara yön veren, faydalar sağlayan, öngörülü deha sahibi olarak ilim, akıl bağlamında, çetin ve köklü meseleler karşısında, çözüm üretip gelişmeler sağlayan bir düşünce sistemidir. Bu düşünce sistemi gerçekleştirilecek poitik, ekonomik, sosyolojik, siyasal ve kültürel dönüşüm açısından toplumun toplumsal dinamiklerini hem süreçte, hem sistem de hem de yapıda sürükleyici ve harekete geçirici vasfı yüksekti. Bu düşünce sisteminin gelecek inşaasında yerleşmiş zihniyete entegre olmuş organizasyonlar ve kurumsallaşmalarla birlikte her türlü kalıplaşmış, donmuş, statik doğmalarla, keyfi hareket(istibdat) ile mücadele eden, alafranga yabancı hayranı aydınların, değer istismarcılarının önüne set çeken bir anlayışı birincil öncelliğine yerleştirmiştir. Bu bağlamda hak ve hakikate erişmede millet egemenliğine dayalı, laik, demokratik ve hukukun üstünlüğü esasında; akıl, ruh ve kalple kurulacak muassır medeniyetler seviyesinde, pragmatik karakterli inkılaplarıyla yenilikçiliğe, fen ve mühendislik alanlarına, sezgi, akıl, bilim ve teknik rehberliğinde hareket etmeyi bir diğer öncellik olarak vazgeçilmez kılmıştır. Kurulacak devletin illelebed payidar olabilmesi içinde; millet egemenliği açısından kuvvetler birliği esasını kuvvetler ayrımına tercih eden, çağdaş bir Türkiye ideali inşa etmeyi amaçlayan fikirlerin anlaşılması ve geliştirilmesi ile sürdürülebilir olacağını yüzyıl önce, Türk tarihine ve Türk devlet geleneğine ilk kez girdirilmiş sihirli, sürükleyici bir güç olan milletlerarası hukuka ve anayasa hukukuna uygun yapılanma teşkil eden millet egemenliğinde, milli bir devlet olma şuuruyla yaşanan zorlu gerçekliklerin aşılmasının temel kaynağı olan Cumhuriyeti ilan ederek dünyaya duyurmuştur. Bu duyuru üzerinden bugüne 100 yıl geçmiş olsa da çağdaş uygarlık yolunda kurulan bu düşünce sistemi ile bütün cihana rehber ve önder olmuş, asrın idrakine geçen yüzyıla inat damgasını vurmuştur. Asrın idrakine vurulan bu damganın ardında yatan hukukun, eğitimin, akla, çağdaş bilime, çağın ihtiyaçlarına göre çağdaş medeniyet seviyesinde bulunduğu çağa göre değil nesilleri yaşayacağı çağın sağlam temellerine oturtan; kokmuş, çürümüş, doğma, statik rejimlere karşı yenilikçi, ileri ve muassır medeniyetlere sütun teşkil edecek çağdaşlaşma yolunda hızla yapılması gerekli hamlelerle dolu bir düşünce sistemini inşaa etmiştir. Bu düşünce sisteminde sezgi, zeka, akıl ve mantık dolu bilim, deney akıl ön planda tutulduğu için gözlem ve deneye dayalı hem pozitivizmi hem de sistem, süreç ve yapıdaki gerekliliklere uygun olması açısından da pragmatiktir. Bu düşünce sistemiyle bağımsızlığını ve saygınlığını tüm dünya milletleri ailesi içerisinde rol model anlayışıyla kabul ettirmiş mantıkla, zekayla, akılla, yüksek sezgisel güçle, sağlam tarih bilgisiyle zaman derinliği ve mekan derinliği olan bir düşünce sistemi olarak gelecek

inşaasında çağdaş medeniyeti yakalamış, asrın idrakine yenilik ve gelişmelerle damgasını vurmuş, demokratikleşme ve iktisadi gelişme yolunda mesafeler aldırmıştır. Cumhuriyetin ikinci yüzyılına girerken Atatürkçü düşünce sistemi; ve Atatürk'ün fikirlerinin doğru bir şekilde anlaşılması, geliştirilmesi, açıklanması ve yorumlanması sadece Türkiye açısından yarar sağlaması değil, dilde, fikirde, işde bir, iri ve diri temelli hak ve hürriyetler bağlamında iyi bir örnek teşkil etmesiyle; benzer zorlukları bulunan ülkelerin zorlukların üstesinden gelmesi açısından yarınına bir değer olacak dünya milletlerine de fayda sağlayacak bir düşünce sistemidir.

Anahtar Kelimeler: Atatürkçü Düşünce Sistemi, Cumhuriyet, Millet ve Millet Egemenliği

Abstract

As we enter the second century since the foundation of the Republic, it is a system of thought that provides solutions and developments in the face of difficult and deep-rooted issues in the context of science and reason, as a visionary genius, with its superior intuitive power, commitment to the ideal of democracy, rationality, logic, intelligence, sound knowledge of history, discovery and creation, guiding and benefiting the societies in which it is located. In terms of the political, economic, sociological, political and cultural transformation to be realized, this system of thought had a high quality of dragging and mobilizing the social dynamics of the society both in the process, system and structure. In the future construction of this system of thought, along with organizations and institutionalizations integrated into the established mentality, it has placed an understanding that struggles against all kinds of stereotypes, frozen, static births, arbitrary movement (istibdat), and that puts a barrier in front of the alafranga foreign admirer intellectuals and value abusers. In this context, it has made it indispensable to act under the guidance of intuition, reason, science and technique, science and engineering fields, intuition, reason, science and technique at the level of modern civilizations to be established with mind, spirit and heart, based on national sovereignty, secular, democratic and rule of law in accessing rights and truth. In order for the state to be established to last forever; the principle of unity of powers in terms of national sovereignty, which prefers the principle of unity of powers to the separation of powers, will be sustainable with the understanding and development of ideas that aim to build a modern Turkey ideal, a century ago, Turkish history and Turkish state tradition for the first time in a magical, gripping force that was introduced to the Turkish history and Turkish state tradition for the first time in the sovereignty of the nation, which constitutes a structuring in accordance with international law and constitutional law, has announced to the world by declaring the Republic, which is the main source of overcoming the difficult realities experienced with the consciousness of being a national state. Although 100 years have passed since this announcement, it has been a guide and leader to the whole world with this system of thought established on the path of modern civilization, and has left its mark on the perception of the century in spite of the last century. Behind this stamp on the perception of the century, it has built a system of thought full of the necessary moves to be made rapidly on the path of modernization that will constitute a pillar for innovative, advanced and advanced civilizations against the rotten, rotten, born, static regimes that are innovative, innovative, advanced and advanced civilizations against the static regimes that lie behind the law, education, reason,

contemporary science, according to the needs of the age, according to the needs of the age, not according to the age in which it is at the level of contemporary civilization. In this system of thought, science full of intuition, intelligence, reason and logic, experimentation and reason are prioritized, and it is both positivism based on observation and experimentation and pragmatic in terms of being suitable for the requirements in the system, process and structure. With this system of thought, as a system of thought with a depth of time and space with logic, intelligence, reason, high intuitive power, solid knowledge of history, which has made its independence and dignity accepted in the family of all world nations with a role model understanding, it has caught up with contemporary civilization in the construction of the future, has left its mark on the perception of the century with innovations and developments, and has made strides towards democratization and economic development. As we enter the second century of the Republic, the Kemalist thought system and the correct understanding, development, explanation and interpretation of Atatürk's ideas are not only beneficial not only for Turkey, but also for the nations of the world, which will be a value for tomorrow in terms of overcoming the difficulties of countries with similar difficulties, by setting a good example in the context of rights and freedoms based on language, idea, work, unity, unity and vitality.

Key Words: The Ataturkıst System Of Thought, Republic, Nation and National Sovereignty

CUMHURİYET`İN İLANINA YÖNELİK MUHALİF TUTUMLAR

DISSIDENT ATTITUDES TO THE DECLARATION OF THE REPUBLIC ADMINISTRATION

Dr. Murat KÜTÜKÇÜ
Çağ Üniversitesi, Mersin, Türkiye
ORCID: 0000-0003-4311-8036

Özet

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim gecesi en itimat ettiği kişileri Çankaya Köşkü'ne topladı. Toplantıya katılanlara; "Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz." dedi. Başta Rauf Bey olmak üzere Mustafa Kemal'in aklından geçen planı en yakın silah arkadaşları Ali Fuat ve Kazım Karabekir öngörememişlerdi. Şakındılar. Bu haber, saltanat yanlısı birçok kişinin de kâbusu olmuştu. Ali Fuat 29 Ekim'de İstanbul'a geldi ve gelir gelmez Rauf Orbay, Dr. Adnan Adıvar ve Refet Bele ile Kalamış'ta bir görüşme yaptı. Bu toplantı, sanki cumhuriyete karşı olanlar için bir umut ışığı gibiydi. Kurtuluş Savaşı'nın kudretli komutanları Ali Fuat, Rauf ve Refet Paşalar cumhuriyete karşıymış imajı yaratmış, böyle bir üst kadronun Mustafa Kemal Paşa ve onun düşünce yapısının karşısına çıkabilecek kuvvetli bir çatı düşüncesi başlamıştı. İstanbul'da çıkan Vatan, Tevhid-i Efkâr ve Tanin gibi gazeteler cumhuriyetin ilan tarzını tepkiyle karşıladılar. Birkaç saat içinde, Mecliste tartışılmadan, pek çok milletvekilinin bulunmadığı bir zamanda cumhuriyet ilan edilmesinin doğal olmayan bir hareket olduğunu yazdılar. Mesela Tanin başyazarı Hüseyin Cahit 31 Ekim'deki köşe yazısında kendisinin de cumhuriyetçi olduğunu belirtiyor ama ilan tarzının garip olduğunu, sıkboğaza getirildiğini yazıyordu. Ali Fuat ve arkadaşlarının cumhuriyetin ilanının yeterince tartışılmadığına, adeta dikte ettirildiğine dair kanaat besledikleri de yazıldı. Öğrencilik yıllarında Fransız Devrimi'nin teorisyenlerini okumaya başladığı günlerden itibaren hayalini kurduğu demokrasinin hayat bulmuş şekliydi. Bu hayaline ulaşmak için hayatını hiçe sayıp inanılmaz mücadeleler vermiş, kazanmıştı. Ona ulaşmaya bu kadar yakınken basit siyasi oyunlarla kaybetmesi düşünülemezdi. Millî Mücadele fikriyle Samsun`a ayak bastığı ilk andan itibaren artık ülke yönetiminin milletin hâkimiyetine geçtiğine karar veren Mustafa Kemal Paşa için bu yönetim tarzının demokrasinin en güzel şekli olan cumhuriyetten başka bir şey olması mümkün değildi. Çalışma ile Mustafa Kemal Paşa'nın sadece işgallere karşı bir mücadele vermediği, aynı zamanda cumhuriyetin ilanı sürecinde milli hâkimiyet ve demokrasi adına da büyük mücadeleler verdiği örneklerle analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyet, Muhalefet

Abstract

Gazi Mustafa Kemal Pasha gathered the people he trusted most in the Çankaya Mansion on the night of October 28. To those who attended the meeting; "Tomorrow we will declare the republic." said. Notably, Rauf Bey, and Mustafa Kemal's best friends, Ali Fuat and Kazım Karabekir, could not foresee the plan. They squealed. This news became the nightmare of many pro-sovereign people. Ali Fuat arrived in Istanbul on October 29 and as soon as he arrived, Rauf Orbay, he had a meeting with Dr. Adnan Adıvar and Refet Bele in Kalamış. This meeting was like a beacon of hope for those who were against the republic. The mighty commanders of the War of Independence, Ali Fuat, Rauf and Refet Pashas created the image of being against the republic, and the idea of a strong roof that could confront Mustafa Kemal Pasha and his mentality of such a senior staff had begun. Newspapers such as Vatan, Tevhid-i Efkar and Tanin published in Istanbul reacted to the declaration style of the republic. In a few hours they wrote that it was an unnatural move to declare a republic, without discussion in the Assembly, at a time when there were not many deputies. For example, Tanin editor-in-chief Hüseyin Cahit stated in his column on October 31 that he was also a republican, but he wrote that the way he advertised was strange and that it was choked up. It was also written that Ali Fuat and his friends were of the opinion that the proclamation of the republic was not sufficiently discussed and almost dictated. He was the embodiment of democracy, which he had dreamed of since he started to read the theorists of the French Revolution during his student years. In order to achieve this dream, he gave up her life and gave incredible struggles and won. It was unthinkable that he would lose by simple political games when he was so close to reaching him. For Mustafa Kemal Pasha, who decided that from the first moment he set foot in Samsun with the idea of the National Struggle, that the country's administration was now under the domination of the nation, it was not possible for this style of administration to be anything other than the republic, which is the most beautiful form of democracy. With this study, it will be analyzed with examples that Mustafa Kemal Pasha did not only fight against the occupations, but also gave great struggles for national sovereignty and democracy during the proclamation of the republic.

Keywords: Mustafa Kemal Pasha, Republic, Dissident

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN CUMHURİYETİN İNŞASINDA LİDERLİK VASIFLARININ ETKİN ROLÜ

THE EFFECTIVE ROLE OF MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S LEADERSHIP QUALIFICATIONS IN THE BUILDING OF THE REPUBLIC

Dr. Öğr. Üyesi, Ayhan CANKUT

Çağ Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-8890-2727

Özet

İnsanlık tarihi; savaşlar, icatlar, keşifler ve elbette toplumlara yön veren liderlerle anılmaktadır. Özellikle toplumlarının önünde yürüyen, geleceklerine karar verebilecek güçlü, kararlı, zekâsını ve yeteneklerini her zaman iyi kullanabilen, tarihin en önemli kırılma noktalarında varlıklarını hissettiren liderler, sadece kendi toplumlarının değil, dünya tarih literatürünün de üst sıralarında yerlerini almışlardır. Atatürk, dönemin şartlarına göre Türk Milletini hak ettiği medeni dünya içinde onurlu bir üyesi yapabilmek için liderlik vasıflarının tüm özelliklerini gösteren bir lider olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Başlattığı inkılâplar ve kurduğu cumhuriyetin medeni dünyadaki yeri, tüm dünya tarafından dikkatle izlenmiş ve takdirle karşılanmıştır. Ünlü İngiliz tarihçisi Arnold J. Toybee, Türk İnkılâbının büyüklüğünü Avrupalılara anlatabilmek için şu benzetmeyi yapıyor; "Bir an için tahayyül ediniz ki, Batı dünyasında Rönesans, Reformasyon, 17. yüzyıl sonundaki bilim ve düşünce ihtilali, Fransız İnkılâbı ve sanayi inkılâbı, bir insan ömrünün içine sığdırılmıştır…." Amerikalı, Daniel E. Webster ise şu ifadelere yer vermiştir; "Son yüzyılların, belki de büyük tarihin en büyük Türk'ü, çağdaş dünyanın herhalde en dinamik lideri, 10 Kasım 1938 de öldü… Uzun olmayan hayatında, üç insan kadar enerji sarf etti. Son 20 yıl boyunca, her geçen yıl, kendi vatanında ve dışarıda itibarı ve kazandığı takdir durmadan arttı. Tanınmış çağdaşlarından bazıları ne kadar korku uyandırmışlarsa, o da o kadar saygı uyandırdı." Eski Yunan Başbakanı Venizelos Fransız Büyükelçisine Mustafa Kemal'i şöyle anlatmıştır; "Çok büyük bir insan!.. Bu kadar engin düşünceli, devlet yönetiminde bu derece bilgi sahibi bir generale hayatım boyunca hiç rastlamadım." Çalışmanın amacı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün liderlik vasıflarını ortaya koyarak, Türk İnkılâbının en önemli aşaması olan Cumhuriyetin inşasında etkin rolünü analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Liderlik, Cumhuriyet

Abstract

Human history; is remembered with wars, inventions, discoveries, and, of course, leaders who shape societies. In particular, leaders who walk in front of their society, who can decide their future, who are strong, and determined, who can always use their intelligence and talents well, and who make their presence felt at the most important breaking points of history, have taken their places not only in their own societies but also in the world history literature. Atatürk appeared on the stage of history as a leader who showed all the characteristics of his leadership qualities in order to make the Turkish Nation an honorable member in the civilized world it deserves, according to the conditions of the period. The reforms he initiated and the place of the republic he founded in the civilized world were carefully followed and appreciated by the whole world. The famous British historian Arnold J. Toybee makes the following analogy to explain the greatness of the Turkish revolution to the Europeans; "Imagine for a moment that in the Western world, the Renaissance, the Reformation, the scientific and intellectual revolution at the end of the 17th century, the French Revolution and the industrial revolution were all packed into one lifetime…." American, Daniel E. Webster gave the following statements. "The greatest Turk of the last centuries, perhaps the greatest in history, probably the most dynamic leader of the modern world, died on November 10, 1938… In his not-long life, he spent as much energy as three people. Over the past 20 years, with each passing year, his reputation and recognition have steadily increased, both at home and abroad. He aroused as much respect as some of his well-known contemporaries had aroused fear." Former Greek Prime Minister Venizelos described Mustafa Kemal to the French Ambassador as follows; "A very great person!.. I have never met such a broad-minded general with such knowledge in state administration in my entire life." The aim of the study is to analyze the effective role of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Turkish Republic, in the construction of the Republic, the most important stage of the Turkish Revolution, by revealing his leadership qualities.

Keywords: Atatürk, Leadership, Republic

CUMHURİYETE İLANINDAN ÖNCE MUSTAFA KEMAL ATATÜRK`ÜN İLHAM ALDIĞI DÜŞÜN İNSANLARI VE FELSEFELERİ

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'S INSPIRED PHİLOSOPHER AND THEIR PHILOSOPHY BEFORE THE ANNOUNCEMENT TO THE REPUBLIC

Doç. Dr. Murat KÖYLÜ

Çağ Üniversitesi

ORCID: 0000-0001-7759-7675

Özet

Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'a çıktığında cebinde tek bir "karar" vardı. Dönüşü olmayan ve belki de başarısızlık halinde mutlak ölümle sonuçlanacak bu yolculuk, kendi sonu olabileceği gibi, diğer taraftan bir milletin geleceğinin de başlangıcı olabilirdi. "(…) daha İstanbul'dan çıkmadan önce düşündüğümüz ve Samsun'da Anadolu topraklarına ayak basar basmaz uygulamaya başladığımız karar bu karar olmuştur (…)" olarak tanımladığı "ulus egemenliğine dayanan, tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak" kararı Türk Milletini sadece içinde bulunduğu esaretten kurtarmaktan kalmayacak aynı zamanda medeni dünyanın onurlu bir üyesi olmasını da sağlayacaktı. Her ne olursa olsun, sadece işgal ve emperyalizmin sömürüsünden değil, sınıf sömürüsünden de kurtulmanın adımları atılacaktı. Halkın bireysel temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak siyasal yöneticileri özgürce seçme serbestisini elinde bulunduracak en iyi yönetim şekli çözüm olarak sunulmalıydı. Mustafa Kemal Atatürk, Fransız İhtilal okulun en başarılı öğrencile¬rinden biriydi. Henüz askeri okullarda genç bir öğrenciyken bile kafasında ülkenin geleceği ile ilgili siyasal düşünceleri yeşermeye, olgunlaşmaya ve gelişmeye başlamıştı. En çok etkilendiklerinden biri olan Cenevreli filozof Jean-Jacques Rousseau`nun felsefi düşünceleri, kararının olgunlaşması, gelişmesi ve gelecekte (kurtuluştan sonra) kurulacak yeni devletin siyasal yapısını oluşturacak temel fikirlerin tohumlarını oluşmasını sağlamıştı. Bu fikirlerin anahtar kelimeleri; özgürlük, bağımsızlık, eşit vatandaşlık ve en önemlisi cumhuriyetti. Artık her birey kendi değersel varlığını, toplumdaki yerini ve sosyetesini belirlemeliydi. Bir toplumun parçası olmak, sadece verilen görevleri ifa etmekten öte yönetsel yapı içinde görev alabilme ve toplum sözleşmesi içinde herkesin eşit koşullarda uyması gereken kurallara tabi olmaktan başka bir şey olmamalıydı. Çalışmanın amacı, Mustafa Kemal Atatürk'ün, Cumhuriyetin ilanına giden yolda düşünce alt yapısının oluşmasında ilham aldığı düşün insanları ve felsefelerini analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Cumhuriyet, Egemenlik, Düşünürler

Abstract

When Mustafa Kemal Atatürk went to Samsun, he had only one "decision" in his pocket. This journey, which has no return and which, in case of failure, will result in absolute death, could be its own end, but on the other hand, it could also be the beginning of a nation's future. The decision to “establish a new fully independent Turkish state based on national sovereignty”, which he defined as “(…) was the decision that we thought before leaving Istanbul and which we started to implement as soon as we set foot on Anatolian lands in Samsun (…)” He would not only free him from the captivity he was in, but also make him an honorable member of the civilized world. In any case, steps would be taken to get rid of not only the occupation and exploitation of imperialism but also class exploitation. The best form of government that would ensure the people's individual fundamental rights and freedoms and the freedom to freely choose the political administrators should have been presented as a solution. Mustafa Kemal Atatürk was one of the most successful students of the French Revolution school. Even when he was still a young student in military school, his political thoughts about the future of the country began to grow, mature, and develop in his mind. The philosophical thoughts of the Genevan philosopher Jean-Jacques Rousseau, who was one of his greatest influences, provided the seeds for the maturation and development of his decision and the basic ideas that would form the political structure of the new state to be established in the future (after liberation). The keywords of these ideas are; freedom, independence, equal citizenship, and most importantly a republic. From now on, each individual had to determine his own value and place in society and society. Being a part of a society should be nothing more than just fulfilling the assigned duties, being able to take part in the administrative structure, and being subject to the rules that everyone must obey under equal conditions within the social contract. The aim of the study is to analyze the thinkers and philosophies that Mustafa Kemal Atatürk inspired in the formation of the infrastructure of thought on the way to the proclamation of the Republic.

Keywords: Atatürk, Republic, Sovereignty, Philosopher

YÜKSEK VE DÜŞÜK SICAKLIK DAYANIMINA SAHİP SÜPERKAPASİTÖRLERİN GELİŞTİRİLMESİ

DEVELOPMENT OF SUPERCAPACITORS HAVING HIGH AND LOW TEMPERATURE RESISTANCE

Ezgi YURTTAŞ

Akana Mühendislik ve Tic. A.Ş.

Orcid: 0000-0001-9342-589X

Özet

İleri teknoloji ürünlerinin yaygınlaşması, enerji üretim ve depolama sistemlerinin geliştirilmesine yönelik araştırmaların yoğunlaşmasına neden olmuştur. Enerjinin sürekli ve kaliteli depolanabilmesi amacıyla piller, yakıt hücreleri ve elektrokimyasal kapasitörler gibi çeşitli elektrokimyasal enerji depolama sistemleri geliştirilmiştir. Geliştirilen bu sistemler, birçok elektronik cihazın, hibrit (melez) ve elektrikli araçların işletilmesine ve yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgâr ve gelgit gücü vb.) yaygın bir şekilde kullanılmasına olanak sağlamaktadır. Ayrıca ileri savunma ve uzay sanayi cihazları, farklı sıcaklık koşullarında çalışabilen güç kaynaklarına gereksinim olduğunu göstermiştir.

Sınırlı sayıdaki araştırmalar, süperkapasitörlerin uygun elektrolit seçildiğinde yüksek ve düşük sıcaklık uygulamalarında kullanılabileceğini göstermiştir. Mevcut ticari kapasitörlerin çoğunluğunu teknik olgunlukları sebebiyle (yüksek güç yoğunlukları, hızlı şarj/deşarj süreleri ve enerjinin/gücün fiziksel olarak iyon adsorpsiyonu ile depolanması) elektriksel çift tabaka kapasitörler teşkil etmektedir. Süperkapasitörler anlık yüksek güç aktarımı ile soğuk hava şartlarında otomobil ve askeri kara taşıtları için büyük önem arz ederken, rejeneratif frenleme maksatlı uygulamalarda da araç aküsüne paralel bağlanan süperkapasitör modülü ile yakıt tasarrufu sağlamaktadır.

Son yıllarda enerji depolama sistemlerinin performanslarının (kapasitans, enerji yoğunluğu, güç yoğunluğu) geliştirilmesi üzerine çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Ancak yüksek performanslı kapasitörlerin geliştirilmesine rağmen, bu kapasitörlerin sert iklim koşullarında performanslarının önemli ölçüde düştüğü veya çalışmadıkları saptanmıştır. Bu çalışmada, yüksek ve düşük sıcaklık dayanımına (direncine) sahip elektrolitler kullanılarak aktif karbon temelli süperkapasitörlerin üretilmesi, düşük ve yüksek sıcaklıklarda elektrokimyasal performanslarının incelenmesi amaçlanmıştır. Süperkapasitörler hazırlanarak -40 °C, 25°C ve 80 °C ortam sıcaklıklarında 2V çalışma potansiyeli uygulanarak elektrokimyasal performansları incelenmiştir. Elektrokimyasal performans testleri, iyonik sıvı elektrolitlerin organik çözücüler ile birlikte kullanıldığında, süperkapasitölere yüksek iyonik iletkenlik ve yüksek ısıl kararlılık kazandırdığını göstermiştir. Uzun süreli döngü testleri, tetraetilamonyum tetrafloroborat (Et4NBF4, ticari elektrolit) içeren hücrede performans kaybı (≈% 100 kapasitif kararlılık) olmadığını göstermektedir. Ticari elektrolit kullanılarak ölçek büyütme çalışması yapılmış ve modül hazırlanmıştır. Modül 45 Farad (2V çalışma potansiyeli) kapasitans sergilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Süperkapasitör, Enerji/Güç Depolama, İyonik Sıvı Elektrolit, Aktif Karbon

Abstract

Expansion of high technology products have caused to intensify research activities on the development of energy production and storage systems. Various electrochemical energy storage systems such as batteries, fuel cells and electrochemical capacitors have been developed in order to ensure sustainable and high-quality energy storage. These developed systems provide an opportunity to operate many electronic devices, hybrid and electric vehicles and to enable the widespread use of renewable energy sources (solar, wind and tidal power, etc.). In addition, advanced defence and aerospace industry devices have shown the requirement for power supplies, which can operate in different temperature conditions.

Limited number of studies have shown that the supercapacitors can be used in high and low temperature applications as long as the selection of appropriate electrolyte is ensured. The majority of current commercial capacitors are electrical double layer capacitors due to their technical maturity (high power densities, fast charge/discharge times, and physical storage of energy/power by ion adsorption). While supercapacitors have great importance for automobiles and military land vehicles in cold weather conditions with their instantaneous high-power transfer, they provide fuel savings with the supercapacitor module connected in parallel to the vehicle battery in applications for regenerative braking purposes.

In recent years, various studies have been carried out to improve the performances (capacitance, energy density, power density) of energy storage systems. However, despite the development of high-performance capacitors, it has been determined that the performance of these capacitors has decreased significantly or that they do not work in harsh climatic conditions. The aim of this study is to design activated carbon-based supercapacitors using electrolytes having high and low temperature resistance and to study their electrochemical performance at low and high temperatures. The supercapacitors were prepared and their electrochemical performances were investigated by applying 2V working potential at ambient temperatures of -40°C, 25°C, and 80°C. Results of electrochemical performance tests demonstrate that supercapacitors gain high ionic conductivity and high thermal stability, when ionic liquid electrolytes are used with organic solvents. Long term cycle tests show that there is no performance loss (≈ 100 % capacitive retention) in the cell containing tetraethylammonium tetrafluoroborate (Et4NBF4, commercial electrolyte). Scale-up study was performed using commercial electrolyte and the module was prepared. The module exhibited a capacitance of 45 Farad (2V working potential).

Key Words: Supercapacitor, Energy/Power Storage, Ionic Liquid Electrolyte, Activated Carbon

Giriş

Elektrokimyasal enerji depolama sistemleri, günümüzün en önemli sorunlarından biri olan sürdürülebilir enerjiyi konu almaları nedeniyle araştırmaların odağındadır. Yenilebilir enerjinin depolanması için yüksek performanslı enerji depolama aygıtlarının bulunması, bu teknolojiyi gerçekleştirmede hayati bir rol oynamaktadır.

Mevcut enerji depolama sorununa çözüm olabilecek süperkapasitörler; çevreci özelikleri, yüksek enerji ve güç yoğunluğu, enerjiyi hızlı depolama ve hızlı boşaltabilme yeteneklerinden dolayı, başta askeri amaçlar ve otomotiv endüstrisi olmak üzere çeşitli uygulamalarda verimli olabilecek enerji depolama sistemleridir. Son yıllarda enerji depolama sistemlerinin

performansları (kapasitans, enerji yoğunluğu, güç yoğunluğu) büyük ölçüde geliştirilmiştir ancak mevcut teknolojiler oldukça dar bir çalışma sıcaklığı aralığı ile sınırlıdır. Kapasitörlerin sert iklim koşullarında performanslarının önemli ölçüde düştüğü veya çalışmadıkları saptanmıştır. Süperkapasitör olarak bilinen elektriksel çift tabaka kapasitörler (EDLC) enerji depolama mekanizmalarında herhangi bir redoks tepkimesi olmaması nedeniyle, doğru elektrolit seçimi ile geniş sıcaklık aralıklarında kullanılabilecek önemli sistemlerdir. Özellikle uzay/havacılık ve askeri uygulamalarda yüksek ve düşük sıcaklıklarda ihmal edilebilir performans kayıpları ile çalışabilecek süperkapasitörlere ihtiyaç duyulmaktadır (Beguin ve Fraqckowiak 2013, Xiong vd. 2015).

Süperkapasitörlerde yük fiziksel olarak elektrot/elektrolit arayüzeyinde adsorpsiyon/desorpsiyon ile depolanır. Kapasitörler elektrolit ile ıslatılmış anot, katot ve membrandan (ayırıcı) oluşan kapalı sistemlerdir. Elektrot malzemesi olarak karbon temelli malzemeler (aktif karbon, grafen, karbon nanotüp vb.), metal oksitler ve iletken polimerler kullanılabilmektedir. Karbon malzemeler bol bulunma, düşük maliyet, kolay işlenme, toksik olmama, yüksek spesifik yüzey alanı, iyi elektronik iletkenlik, yüksek kimyasal kararlılık ve geniş çalışma sıcaklığı aralığı avantajları ile süperkapasitör teknolojisinde yaygın olarak tercih edilmektedir. Elektrolitler genel anlamda sıvı elektrolitler, katı hal/yarı katı hal elektrolitler ve redoks aktif elektrolitler olarak sınıflandırılmaktadır. Bu güne kadar bütün gereksinimleri karşılayabilen mükemmel elektrolit geliştirilememiştir, her elektrolitin avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Sıvı elektrolitlerden olan iyonik sıvılar düşük alev alabilirlik, düşük uçuculuk, düşük koroziflik, yüksek kimyasal ve elektrokimyasal kararlılık geniş çalışma voltajları (>3.5 V) ve geniş sıcaklık aralığında çalışma özellikleri nedeniyle süperkapasitörlerde kullanımı yoğun ilgi görmektedir (Pandolfo ve Hollenkamp 2006, Wang vd. 2012, Zhang ve Zhao 2012, Zhong vd. 2015, Zhang ve Pan 2015).

Bu çalışmasında, aşırı sıcaklıklarda çalışabilen küçük ölçekli (4 cm2) süperkapasitörlerin üretilmesi ve elektrokimyasal performans analizlerinin yapılması amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçek büyütme çalışması yapılarak elektrokimyasal performansın değerlendirilmesi hedeflenmiştir.

GELİŞME

Bu çalışmada aşırı sıcaklıklarda (-40 °C, 25 °C, 80 °C) düşük oranda performans kaybı ile çalışabilen süperkapasitörlerin geliştirilmesi amacıyla 4 cm2 yüzey alanına sahip elektrotlar hazırlanmıştır ve iki farklı elektrolit kullanılarak süperkapasitör hücreleri üretilmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ölçek büyütme çalışması yapılarak 48 cm2 elektrotlar hazırlanmıştır ve 25 °C sıcaklıkta elektrokimyasal performansı incelenmiştir. Elektrot malzemesi olarak ticari aktif karbon kullanılmıştır. Elektrolit malzemesi olarak, tetraethylammonium tetrafluoroborate, Et4NBF4 (Sigma-Aldrich), N-Propyl-N-methylpyrrolidinium bis(trifluoromethanesulfonyl)imide, [PYR13][TFSI] (Solvionic) ve propilen karbonat (Sigma-Aldrich) kullanılmıştır.

Hazırlanan 4 cm2 süperkapasitör hücrelerine -40 °C, 25 °C, 80 °C sıcaklıklarında 5, 10, 50 ve 100 mV/s tarama hızlarında 2V çalışma potansiyelinde Döngüsel (Cyclic) Voltametre analizi yapılmıştır. Şekil 1'de farklı sıcaklık ve elektrolitlerin spesik kapasitansa etkileri karşılaştırılmıştır. Her iki elektrolitte 25 °C ve 80 °C sıcaklıklarda farklı tarama hızlarında

kararlı bir sonuç göstermiştir, buna karşın -40 °C sıcaklıkta tarama hızı arttıkça spesifik kapasitans değerleri düşmüştür. Et4NBF4/PC elektrolit ile hazırlanna süperkapasitör hücresi en yüksek kapasitans değerini (≈45 F/g) 80 °C'de göstermiştir. Elde edilen sonucun sıcaklık artışı ile azalan viskoziteye bağlı olarak iyon transferinin artışından kaynaklandığı, -40 °C'deki düşük kapasitans değerlerinin ise azalan viskoziteden kaynaklandığı düşünülmektedir. PYR13TFSI/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör hücresi de en yüksek kapasitans değerini (≈35 F/g) 80 °C'de göstermiştir ancak genel olarak kapasitans değerleri diğer elektrolite göre düşüktür. Bunun iyonik sıvıların nem tutma özelliğinden kaynaklı azalan iletkenlikten kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hazırlanan 4 cm2 süperkapasitör hücrelerine -40 °C, 25 °C, 80 °C sıcaklıklarında 1 A/g akım yoğunluğunda, 2V çalışma potansiyelinde 5000 döngü Galvanostatik Şarj-Deşarj (GCD) analizi yapılmıştır. Şekil 2'de her sıcaklık için farklı elektrolit ile üretilen süperkapasitörlerin döngü ömürleri karşılaştırılmıştır. 25 °C'de Et4NBF4/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör 5000 döngü sonunda kapasitansın %83'ünü korurken, PYR13TFSI/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör %64'ünü koruyabilmiştir, elektrolit tarafından tam olarak ıslanmayan elektrotun 600. Döngüye kadar ıslanmaya devam ettiği ve bu nedenle kapasitans artışının gözlemlendiği düşünülmüştür. 80 °C sıcaklıkta yapılan analizlerde Et4NBF4/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör 5000 döngü sonunda kapasitansın %61'ünü korurken, PYR13TFSI/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör %84'ünü koruyabilmiştir.

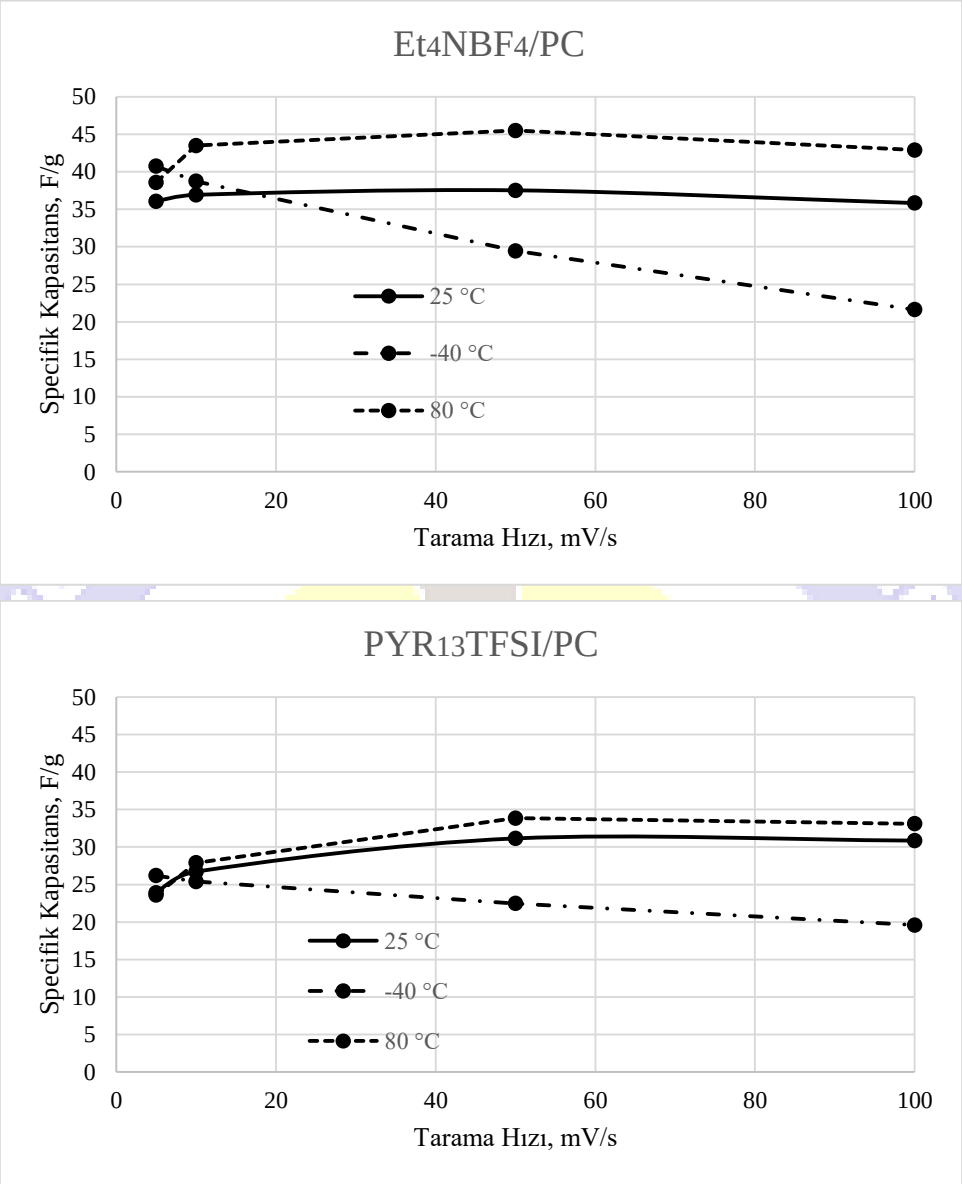

Şekil 1. Et4NBF4/PC ve PYR13TFSI/PC elektrolitler ile hazırlanan 4 cm2 süperkapasitörlerin -40 °C, 25 °C, 80 °C sıcaklıklarda tarama hızına bağlı spesifik akapsitans değişimi

PYR13TFSI/PC'nin bu kararlılığı azalan viskoziteyle artan iyon transferi ile ilişkilendirilmiştir, ancak genel itibariyle bu elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör performansları nispeten Et4NBF4/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitörlerden düşüktür. İyonik sıvıların büyük molekül yapıları ve nem tutmaları sınırlı iyon transferinin performansı düşürebileceği değerlendirilmiştir (Zhong vd. 2015). -40 °C'de Et4NBF4/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör 5000 döngü sonunda kapasitansın %100'ünü korurken, PYR13TFSI/PC elektrolit ile hazırlanan süperkapasitör %95'ini koruyabilmiştir, her iki elektrolitte düşük sıcaklık için umut vaat etmektedir.

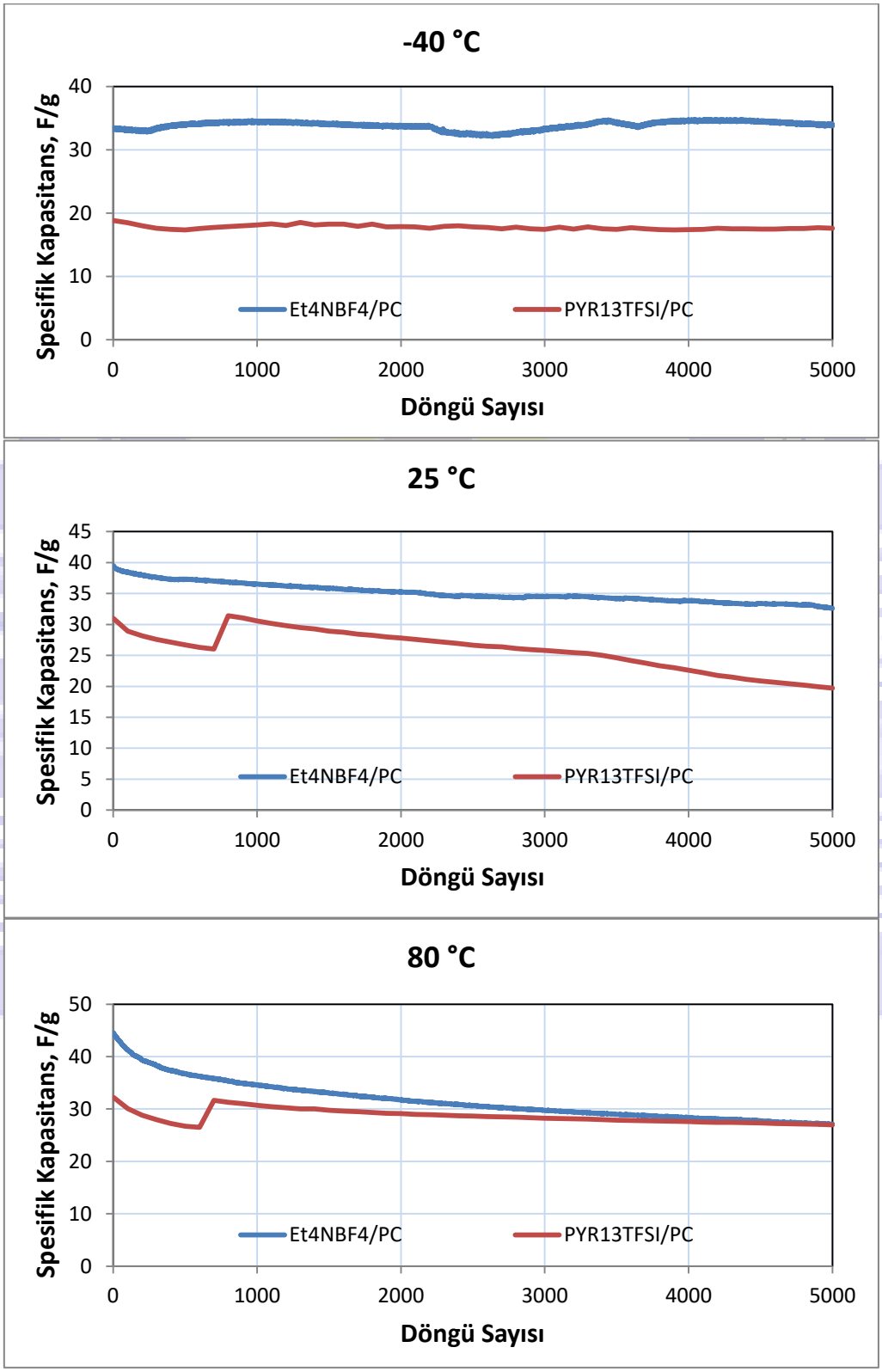

Şekil 2. Farklı elektrolitler ile hazırlanan süperkapasitörlerin -40 °C, 25 °C ve 80 °C sıcaklıklarda 5000 şarj-deşarj döngü ömürleri

Üç farklı sıcaklıkta gösterdiği kararlılık nedeniyle ölçek büyütme çalışmalarında Et4NBF4/PC elektrolit kullanılmıştır. Modül elektrotları 48 cm2 ölçüde hazırlanmıştır ve 14 adet süperkapasitör hücresi ile modül üretilmiştir (Şekil 3).

Şekil 3. 14 adet süperkapasitör hücresinden oluşan modül

Modül testleri oda şartlarında gerçekleştirilmiştir. 100 mV/s tarama hızında, 2V çalışma potansiyeli uygulanarak Döngüsel (Cyclic) Voltametre analizi yapılmıştır. Analiz Şekil 4'de görüldüğü gibi dörtgensele yakın bir şekil ile kapasitif davranış sergilemiştir, analizde herhangi bir redoks piki gözlemlenmemiştir (Lin vd 2011).

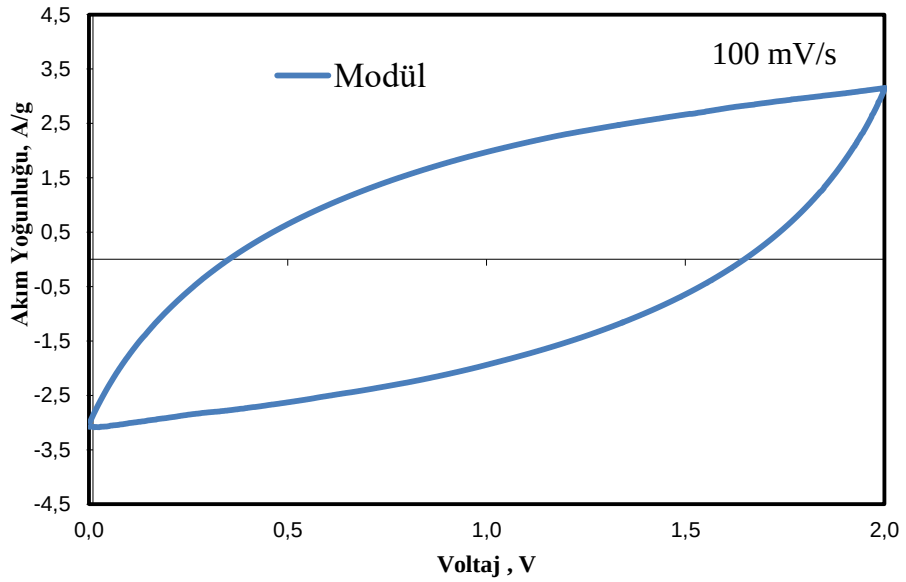

Şekil 4. Modül CV analizi, 100 mV/s tarama hızında 25 °C sıcaklıkta.

1 A/g akım yoğunluğunda, 2V çalışma potansiyelinde Galvanostatik Şarj-Deşarj (GCD) analizi yapılmıştır, ilk 15 döngü Şekil 5'te verilmiştir. Şarj-deşarj eğrileri oldukça simetriktir. Ancak deşarj işleminin en başında ani bir potansiyel düşüş, iç direnç voltaj düşüşü (IR Drop) olarak bilinen bu düşüşün temas direncine bağlı olarak yavaş yük transferinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Inal vd. 2015). Modül birinci şarj-deşarj döngüsünde 44 F kapasitans sergilemiştir.

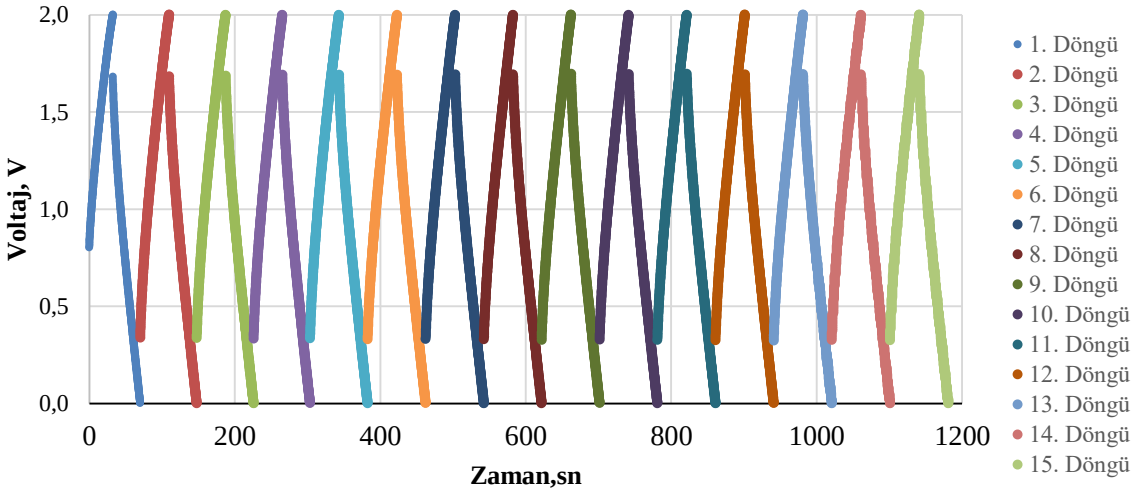

Şekil 5. Modül GCD analizi, 1 A/g akım yoğunlu, 2 V çalışma potansiyeli, 25 °C.

SONUÇLAR

Çalışmada ticari aktif karbon kullanılarak 4 cm2 ve 48 cm2 elektrotlar hazırlanmıştır. Et4NBF4/PC ve PYR13TFSI/PC elektrolitler ile süperkapasitör hücreleri hazırlanmıştır. Yapılan analizler organik tuzların ve iyonik sıvıların uygun çözücü ortamında hazırlanan elektrolitlerinin yüksek ve düşük sıcaklık koşullarında süperkapasitör uygulamasında kullanılabaileceğini göstermiştir. Endüstri tarafından aşırı iklim koşullarında %25 performans kayıpları kabul edilebilir seviyedir, elde edilen kapasitans değerleri nispeten düşük olsada uç sıcaklıklarda kabul edilebilir kayıplar gözlemlenmiştir. Elektrot üretim ve paketleme koşullarının iyileştirilmesi ve kullanılan aktif karbon özelliklerinin geliştirilmesi ile performansın iyileştirilebileceği öngörülmektedir. Ölçek büyütme çalışmasından elde edilen sonuçlar düşük performansa rağmen umut vaat etmektedir. Elektrotların tekrarlanabilir/eş üretilmesinin ve paketlemenin iyileştirilmesinin performansı arttıracağı düşünülmektedir. Ülkemizde süperkapasitör uygulamaları üzerine akademik çalışmalar olmasına karşın ticarileşme üzerine ölçek büyütme çalışmaları henüz yapılmadığı gibi ısıl kararlılıkları ve uç sıcaklık performansları üzerine de çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle yapılan çalışma birçok Ar&Ge projesine öncülük edecek ve yerlileşme adına bir adım olacaktır.

KAYNAKLAR

Beguin, F., Fraqckowiak, E. 2013. Supercapacitors Materials, Systems, and Applications. Germany, 10, 69-73.

Inal, I. I. G., Holmes, S. M., Banford, A., & Aktas, Z. (2015). The performance of supercapacitor electrodes developed from chemically activated carbon produced from waste tea. Applied Surface Science, 357, 696-703.

Lin, R., Taberna, P. L., Fantini, S., Presser, V., Pérez, C. R., Malbosc, F., ... & Simon, P. (2011). Capacitive energy storage from− 50 to 100 C using an ionic liquid electrolyte. The Journal of Physical Chemistry Letters, 2(19), 2396-2401

Pandolfo, A. G., & Hollenkamp, A. F. (2006). Carbon properties and their role in supercapacitors. Journal of power sources, 157(1), 11-27.

Wang, G., Zhang, L., & Zhang, J. (2012). A review of electrode materials for electrochemical supercapacitors. Chemical Society Reviews, 41(2), 797-828.

Zhang, S., & Pan, N. (2015). Supercapacitors performance evaluation. Advanced Energy Materials, 5(6).

Zhang, J., & Zhao, X. S. (2012). On the configuration of supercapacitors for maximizing electrochemical performance. ChemSusChem, 5(5), 818-841.

Zhong, C., Deng, Y., Hu, W., Qiao, J., Zhang, L., & Zhang, J. (2015). A review of electrolyte materials and compositions for electrochemical supercapacitors. Chemical Society Reviews, 44(21), 7484-7539.

Xiong, G., Kundu, A., & Fisher, T. S. 2015. Thermal effects in supercapacitors (pp. 71-114). Springer International Publishing.

DESIGN OF A CURRENT AMPLIFIER CIRCUIT BASED ON THE SECOND GENERATION CURRENT CONVEYOR (CCII)

(İKİNCİ NESİL AKIM TAŞIYICI (CCII) TABANLI BİR AKIM KUVVETLENDİRİCİ DEVRESİ TASARIMI)

Prof. Dr. Serhan YAMAÇLI

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Elektrik-Elektronik Mühendisliği Bölümü

ORCID: 0000-0002-3375-0241

Abstract

The second generation current conveyor (CCII) element is an active circuit design block suitable for use in integrated circuit topologies. Second and higher order filter circuits and oscillator blocks can easily be realized with the CCII element. In this study, a CCII element was designed using the complementary metal oxide semiconductor (CMOS) technology. The current-voltage characteristics of this building block have been obtained for the standard CMOS process and it has been verified that it works accurately. Then, using the designed CMOS CCII element, a current amplifier circuit suitable for realization in integrated circuits has been realized. There are two CMOS CCII elements and two resistors in this current amplifier circuit hence providing low element count and low cost. SPICE simulations of the designed current amplifier circuit have been performed for the standard CMOS technology and it has been observed that this circuit works as a current amplifier in a wide frequency range.

Keywords: Second generation current conveyor (CCII), current amplifier, integrated circuit.

Özet

İkinci nesil akım taşıyıcı (CCII) elemanı, entegre devre topolojilerinde kullanılmaya müsait olan bir aktif devre tasarım bloğudur. CCII elemanı ile özellikle ikinci ve daha yüksek dereceden filtre devreleri ve osilatör blokları gerçekleştirilebilmektedir. Bu çalışmada, tamamlayıcı metal oksit yarıiletken (CMOS) teknolojisi kullanılarak bir CCII elemanı tasarlanmıştır. Bu devre elemanının akım-gerilim karakteristikleri standart CMOS prosesi için elde edilmiş ve düşük hatayla çalıştığı doğrulanmıştır. Daha sonra, tasarlanan CMOS CCII elemanı kullanılarak entegre devre içerisinde üretime uygun bir akım kuvvetlendirici devresi gerçekleştirilmiştir. Bu akım kuvvetlendiricisi devresinde iki adet CMOS CCII elemanı ile iki adet direnç elemanı bulunmaktadır ve bu sayede düşük eleman sayısı ve düşük maliyet hedefleri sağlanmıştır. Tasarlanan akım kuvvetlendiricisi devresinin SPICE simülasyonları standart CMOS teknolojisi için yapılmış ve bu devrenin geniş bir frekans aralığında akım kuvvetlendiricisi olarak çalıştığı gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İkinci nesil akım taşıyıcı (CCII), akım kuvvetlendiricisi, entegre devre.

1. INTRODUCTION

Current-mode circuit design has been popular for a long time in the integrated circuit implementations. Current-mode operation can be described as the utilization of the current signals for processing and taking the advantage of low-impedance nodes enabling wide bandwidth and high linearity. Current-mode is utilized for especially higher linearity, lower distortion and lower power consumption for analog and mixed signal integrated circuits [1].

There are several circuit building blocks proposed for the implementation of the current-mode design. The most popular building blocks are current conveyors [2], operational transconductance amplifiers [3], current operational amplifier [4] and operational transresistance amplifiers [5]. The first current conveyor is proposed by Sedra and Smith in 1968 [6] and then a more versatile counterpart, named as the second generation current conveyor is described by them in 1970 [7]. A lot of variations of the current conveyors are presented since then, such as the third generation current conveyor (CCIII) [8], dual-X current conveyor (DXCCII) [9], differential difference current conveyor (DDCC) [10], differential voltage current conveyor (DVCC) [11], electronically controllable current conveyor (ECCII) [12] and controlled current conveyor (CCCII) [13]. Apart from the current conveyor types, several design protocols have been identified for the topological design of then in the bipolar junction transistor (BJT), complementary metal oxide semiconductor field effect transistor (CMOS) and bipolar complementary MOS (BiCMOS) integrated circuit technologies.

Current conveyors have several application areas in the current-mode analog and mixed circuit domains such as high-order filters, controlled oscillators, digital to analog and analog to digital converters, differentiators and integrators. On the other hand, the demand for high-linearity continoues to increase in both low frequency and high frequency systems. In low frequency systems, the demand for increasing the linearity and wider dynamical range stems from the need for the design of low distortion audio circuits such as amplifier and equailizers. In high frequency domain, the demand for the linearity is caused from the need of high performance radio frequency and microwave amplifiers for increasing the signal to noise ratios in analogue systems and lowering the bit error rates in digital systems.

Implementation of current-mode circuits using current conveyors is a logical approach considering that the current conveyors enable the conversion from voltage-mode to current-mode by the help of the conveying currents from low impedance to high impedance nodes. In addition, the controlled modifications of the current conveyors enable to control the parameters of the circuits such as the center frequency of active filters and the output signal frequency of oscillators to be adjusted by electronic signals as required by mixed system on chip integrated circuits. Considering the suitability of current conveyors to the design and implementation of current-mode circuits, a current amplifier circuit is designed in this study. The circuit uses only two second generation current conveyors and two resistors therefore suitable for implementation inside integrated circuits. The circuits uses ±1V power supplies therefore suitable for use in low-voltage mobile devices which need high-linearity audio amplification.

2. MATERIAL AND METHODS

The second-generation current conveyor (CCII) is the most popular among current-mode building blocks due to its ability to convey current between low-impedance and high-impedance nodes. The circuit block of the current conveyor is shown in Figure 1.

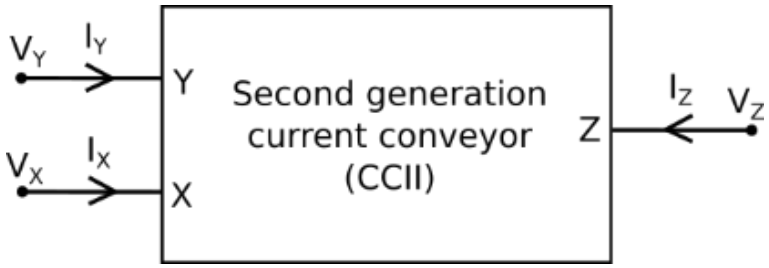

Figure 1. The circuit block of the second-generation current conveyor

In its definition, the second-generation current conveyor has three pins namely Y, X and Z. The Y pin is the voltage input pin and has an infinitely large input impedance. The voltage of the Y yerminal is copied to the X terminal and the X-terminal acts as a voltage output node with a very low output impedance. The current of the X terminal is conveyed to the Z terminal therefore the name current conveyor is used. The Z terminal is a current output terminal with an infinitely large output impedance. The voltage and current signals of the Y, X and Z nodes can be expressed as in Equation (1) [14].

$$\begin{bmatrix} I_Y \\ V_X \\ I_Z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & \pm 1 & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} V_Y \\ I_X \\ V_Z \end{bmatrix} \quad (1)$$

There are two possibilities related to the current of the node Z. If the current of the Z node has the same direction as the X node, the component is named as positive type current conveyor (CCII+), conversely if the current of the Z terminal has the opposite direction of the X node, then the component is called as a negative type current conveyor (CCII-). The expression in Equation (1) is the defining equations of an ideal curret conveyor. There will be some parasitic effects in practical current conveyors particularly due to the matching problems of the MOS transistors. The defining equations of the practical second generation current conveyor then can be written as in Equation (2).

The parameters εV and εI in Equation (2) denote the voltage and current transfer errors, respectively. These error terms are higher when the matching of the MOS transistors increase especially for older technology nodes.

$$\begin{bmatrix} I_Y \\ V_X \\ I_Z \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 \\ (1-\varepsilon_V) & 0 & 0 \\ 0 & \pm(1-\varepsilon_I) & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} V_Y \\ I_X \\ V_Z \end{bmatrix} \quad (2)$$

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. Design of a CMOS Second Generation Current Conveyor (CCII)

A second generation current conveyor suitable for implementation in CMOS integrated circuit technology is designed in this study. The transistor level circuit schematics of the designed current conveyor is shown in Figure 2. The designed current conveyor uses VDD=1V and

VSS=-1V power supplies and a biasing current of Ibias=10μA.

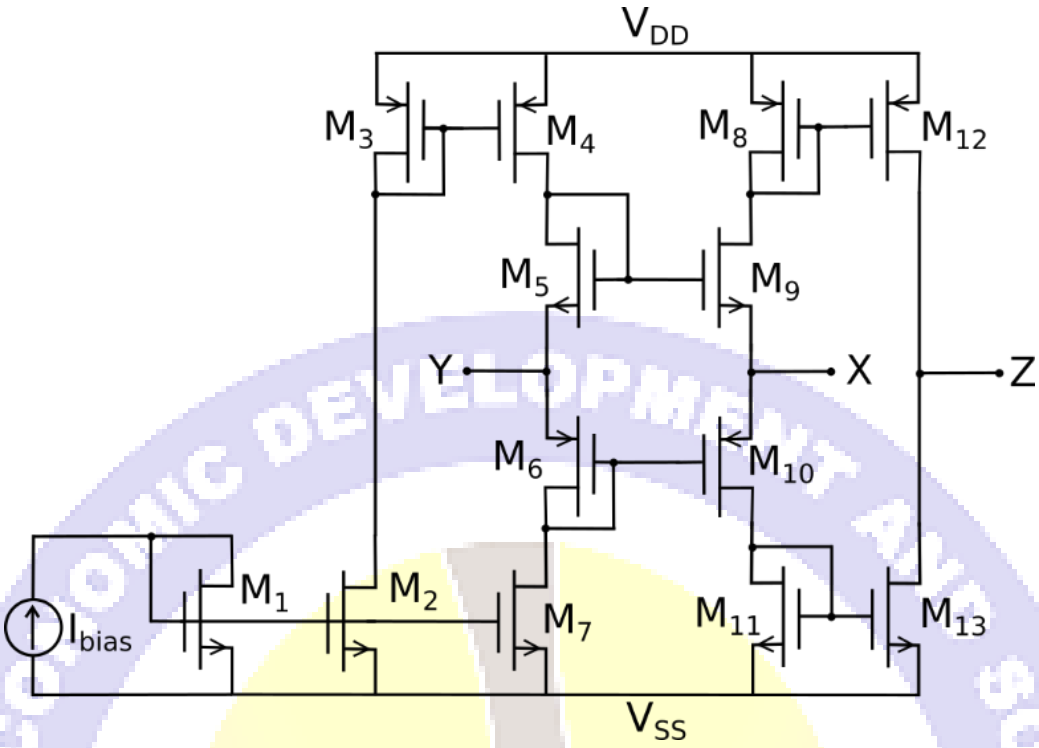

Figure 2. The circuit schematics of the designed CMOS CCII+

The designed current conveyor circuits works as follows: The biasing current, denoted by Ibias, supplies the polarisation current for the whole circuit. Its current value is copied using the transistors M1, M2, M3, M4 and M7. The transistors M5, M6, M9 and M10 form a translinear loop which forces the voltage of the X terminal to follow the voltage of the Y terminal. The current of the X terminal is conveyed to the Z terminal by the current mirrors formed by M8, M12, M11 and M13. If the current through X terminal is towards the device, then the current mirror formed by M11-M13 makes the same current to flow through Z terminal towards the device. Similarly, if the current of the X terminal is sourced from the device, then the current mirror formed by M8-M12 copies this current which flows outside the Z terminal. Therefore, the circuit shown in Figure 2 acts as a positive type second generation current conveyor (CCII+). The CCII+ circuit shown in Figure 2 is simulated using SPICE simulation software to validate its operation and node signals. Firstly, the variation of the voltage of the X terminal by the voltage of the Y terminal is plotted using SPICE as shown in Figure 3.

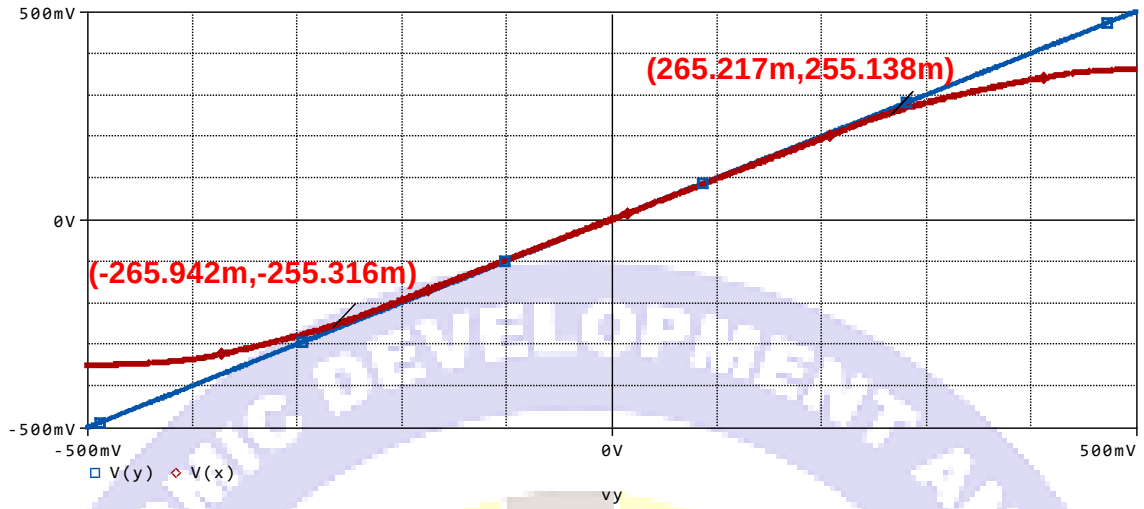

Figure 3. The variation of the voltage of the X terminal by the voltage of the Y terminal obtained from SPICE simulations (VY: solid line, VX: dashed line)

The variation of the current of the Z terminal is also plotted as a result of the SPICE simulations.

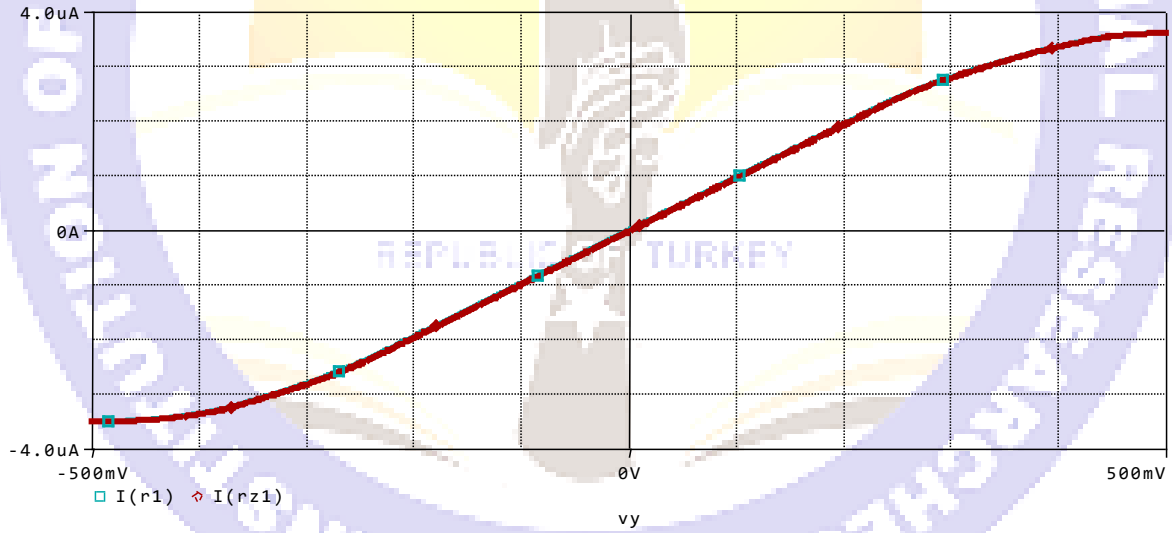

Figure 4. The variation of the current of the Z terminal by the current of the Z terminal obtained from SPICE simulations (IX: solid line, IZ: dashed line)

It is worth noting that the current of the X terminal and the current of the Z terminal overlaps as observed from Figure 4 demonstrating that the device effectively operates as a current conveyor. Moreover, the directions of the currents of the X terminal and the Z terminal are the same verifiying that the designed circuit operates as a positive type second generation current conveyor (CCII+). The voltage and current transfer error terms are determined as $\varepsilon V=0.04$ and $\varepsilon I=0.01$, respectively, which verifies that the designed CCII+ can be utilized to design accurate circuits.

3.2. The Proposed Current Amplifier Circuit Employing CCIIs

The proposed current amplifier circuit is shown in Figure 5. The circuit utilizes two positive type second generation current conveyors and two resistors as can be seen from Figure 5. The low component count of the circuit is an advantage for especially mobile systems.

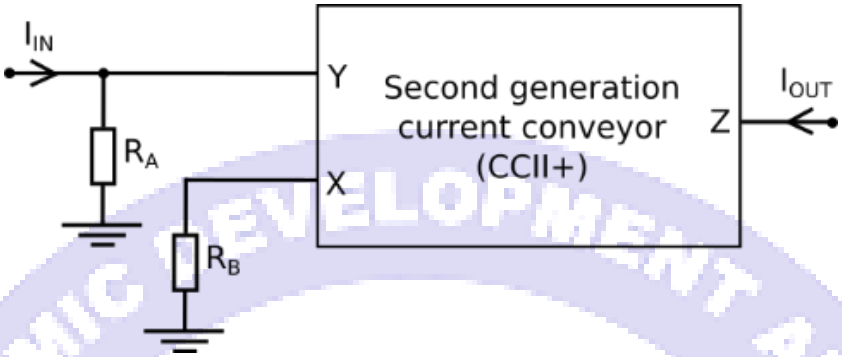

Figure 5. Proposed current amplifier circuit based on the CCII+

The current gain of the proposed current amplifier circuit can simply be written as follows:

$$G_I = \frac{I_{OUT}}{I_{IN}} = \frac{R_A}{R_B} \quad (3)$$

The current amplifier circuit shown in Figure 5 is also simulated in SPICE. The resistor values are selected as RA=2k and RB=1k to achieve a current gain of GI=2. It is worth noting that these resistor values are on the order of kiloOhms therefore suitable for use in integrated circuits. The variation of the current gain of the proposed circuit with the frequency is obtained using AC simulations in SPICE as shown in Figure 6. As it can be seen from Figure 6, the current gain of the circuit is GI=1.976 at low frequencies. The -3dB frequency of the current gain is at 58.15MHz which implies the proper operation of the circuit also for high frequency applications. It is worth noting that the practical current gain of the proposed current amplifier circuit is GI=1.97 while the theoretical value is GI=2. This means that the variation of the theoretical result and the simulation results is about 1.5%, which is an acceptable error level for audio applications.

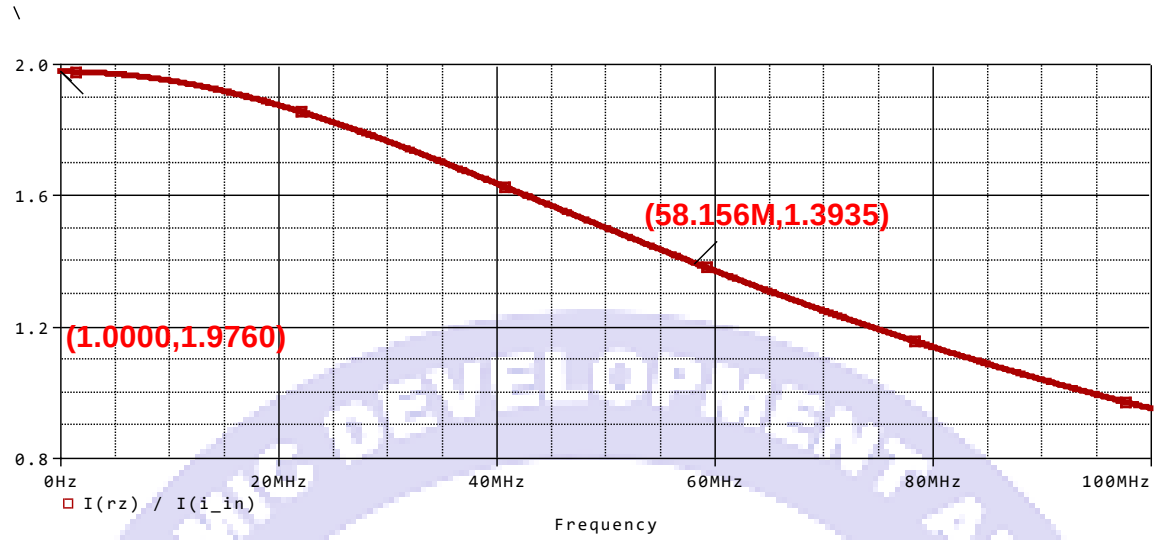

Figure 7. The variation of the current gain of the proposed circuit by the input frequency

4. CONCLUSIONS

A current amplifier circuit suitable for integration is presented in this work. The proposed circuit utilizes one positive type second generation current conveyor and two medium sized resistors fore the ease of implementation. First of all a positive type second generation current conveyor circuit is designed in standard CMOS process. The designed current conveyor employs a translinear loop to copy the voltage of the Y terminal to the X terminal while the current of the X terminal is conveyed to the Z terminal by the help of class-AB current mirrors. The proper operation of the current conveyor is verified using SPICE simulations. The voltage and current transfer errors are observed as εV=0.04 and εI=0.01, respectively, which shows that the designed CCII+ can be utilized to design accurate circuits. Then, the proposed current amplifier is implemented using the designed current conveyor and two resistors with the values of RA=2k and RB=1k to achieve a current gain of GI=2. The current gain of the proposed current amplifier is determined as GI=1.97, which shows the accuracy of the designed circuit. Finally, the -3dB cutoff frequency of the current gain is observed as 58.15MHz verifying the operation of the current amplifier circuit for audio and higher frequency applications.

5. REFERENCES

[1] Safari L., Ferri G., Minaei S. and Stornelli V., Current-Mode Instrumentation Amplifiers, Springer, 2018.

[2] Lawanwisut S. and Siripruchyanun M., An electronically controllable active-only current-mode floating inductance simulator, 35th International Conference on Telecommunications and Signal Processing, pp. 12908682, Prague, Czech Republic, 2012.

[3] Riad J., Estrada-López J.J. and Sánchez-Sinencio E., Classification and design space exploration of low-power three-stage operational transconductance amplifier architectures for wide load ranges, MDPI Electronics, vol. 8, pp. 1268, 2019.

[4] Biolkova V., Biolek D. and Kolka Z., Implementation of true current amplifiers via commercial integrated circuits, Proc. of New Trends in Signal Processing, pp. 27-35, Slovakia, 2022.

[5] Singh A.K., Senani R. and Gupta A., OTRA, its implementations and applications: a state-of-the-art review, Analog Integrated Circuits and Signal Processing, vol. 97, pp. 281–311, 2018.

[6] Smith K.C. and Sedra A., The current conveyor – a new circuit building block, Proc. of the IEEE, vol. 56, pp. 1368-1369, 1968.

[7] Smith K.C. and Sedra A., A second-generation current conveyor and its applications, IEEE Transactions on Circuit Theory, vol. 17, pp. 132-134, 1970.

[8] Sharma R.K., Arora T.S. and Senani R., On the realisation of canonic single-resistance-controlled oscillators using third generation current conveyors, IET Circuits, Devices abd Systems, vol. 11, pp. 10-20, 2017.

[9] Minaei S. and Yuce E., Unity/variable-gain voltage-mode/current-mode first-order all-pass filters using single dual-X second-generation current conveyor, IETE Journal of Research, vol. 56, pp. 305-312, 2010.

[10] Yesil A., Babacan Y. and Kacar F., A new DDCC based memristor emulator circuit and its applications, Microelectronics Journal, vol. 45, pp. 282-287, 2014.

[11] Minaei S. and Yuce E., A new DDCC based memristor emulator circuit and its applications, Circuits, Systems and Signal Processing, vol. 29, pp. 295-309, 2010.

[12] Sotner R., Herencsar N., Jerabek J., Kartci A., Koton J. and Dostal T., Pseudo-differential filter design using novel adjustable floating ınductance simulator with electronically controllable current conveyors, Electronics, vol. 23, pp. 31-35, 2017.

[13] Biolkova V., Kolka Z. and Biolek D. Dual-output all-pass filter employing fully-differential operational amplifier and current-controlled current conveyor, Proc. 7th International Conference on Electrical and Electronics Engineering (ELECO 2011), pp. 27-25, 2011.

[14] Cam Z.G. and Sedef H., A new floating memristance simulator circuit based on second generation current conveyor, Journal of Circuits, Systems and Computers, vol. 26, pp. 1750029, 2017.

EVALUATION OF FERROUS ZINC/TI/MN WASTE BY USING ELECTROLYSIS ON MICROWAVE RADIATED MOLTEN CAUSTIC SALT

Y. I. TOSUN

Şırnak University, Engineering Faculty, Mining Engineering Department, Şırnak

orcid.org/0000-0003-2515-6637

ABSTRACT

The molten caustic leaching of ilmenite, pyrolusite, manganite waste sludge contained low level Ti, Mn metal content of Hakkari zinc leaching waste and electro winning may cause a great advantageous recovery for ferrotitanium production. The heavy metal could cause a danger to ecology at high level contaminants of Zn, Cd, Pb, Mn and Ti occurred in the Zn and lead bearing ore leaching waste in waste sludge ponds. Waste effluent liquors could cause seepages through the bottom soil lands as acidic contaminants. The metal containing sludge streams should be neutralized by lime oxidizing as alkaline washing. Those sludge containing Ti, Mn and Zn should be evaluated by alkali molten caustic leaching by microwave heated compost. Molten caustic leaching at 500 oC and electrolysis provided high iron ferrotitanium production at suitable yields in the waste paste. Project plan work for molten Sludge pasting Plant for heavy metal sludge and composting by coal waste slime of Şırnak will also improve metal recoveries to 45% Ti and 67%Zn.

Keywords: Salt elektrolysis, Recovery of heavy metals, microwave melted salt, biochar, elctrolysis waste granules, hazardous industrial waste, Asphaltite sludge, ferrotitanium, ilmenite sludge waste, ferrous metal waste

Demirli Çinko/Titanyum/ Manganezli Cevher Atıklarının Mikrodalgada Erimiş Kostik İçersinde Elektroliz Kullanılarak Değerlendirilmesi

ÖZET

Hakkari çinko liç atığının düşük düzeyde Ti, Mn metal içeriğine sahip ilmenit, pirolüsit, manganit atık çamurunun ergiyik kostik liçi ve elektro kazanımı, ferrotitanyum üretimi için büyük avantajlı bir geri kazanımını sağlar. Ağır metalli atıklar çamur havuzlarında Zn ve kurşun içeren cevher liç atıklarında oluşaktadır. Zn, Cd, Pb, Mn ve Ti metal içerikleri yüksek düzeyde ekoloji için tehlike oluşturabilmektedir. Atıklar, atık çözeltiler, asidik toksik çözeltiler olarak toprak altı sızıntılara neden olabilmektedir. Bu tip metal içeren çamur sızıntıların, alkali yıkama olarak kireç ile oksitlenerek nötralize edilmesi gerekmektedir. Bu yöntemde Ti ve Zn içeren çamurlar kireç ile nötralizasyon sonrası, mikrodalga ısıtmalı kompost olarak alkali erimiş kostik liç ile değerlendirilmelidir. Bu yöntemde 500 oC'de mikrodalgada erimiş kostik liçi eldesi ve elektroliz ile atık çamurdan uygun verimlerde yüksek demirli ferrotitanyum üretimi sağlanmıştır. Hakkari'nin ağır metal çamuru ve Şırnak'ın kömür atık çamuru ile erimiş çamur elektroliz proje planı çalışması da metal geri kazanımlarını %45 Ti ve %67 Zn'ye yükseltecektir.

Anahtar Kelimeler: Tuz elektolizi, Ağır metallerin kazanılması, mikrodalga eritilmiş tuz, biochar, atık granül elektrolizi, tehlikeli endüstriyel atık, Asfaltit çamur, ferrotitanyum, ilmenite çamur atığı, demirli metal atıkları

MICROWAVE HEAT RADIATION TO GRANULES IN BUBBLING FLUIDIZED BED BY SERPANTINITE

Y. I. TOSUN

Şırnak University, Engineering Faculty, Mining Engineering Department, Şırnak

orcid.org/0000-0003-2515-6637

ABSTRACT

The viscous molten salt and slime waste, high solid sludge compost need heating under microwave contained low level ferrous metal content for metal dissolution process and metal production. The heavy metal could easily heated under dielectric slurry composts under microwave radiation. The heating process conduct by shortest times and efficiencies of metal recoveries reaching over high limit values of 95%. Even the radiation at low level may manage leaching of contaminants of Zn, Cd, Pb, Mn and Ti from the slurry of waste from waste sludge ponds. In this study, the waste sludge containing Ti and Zn and Mn will be investigated by alkali melting level by efficiently radiated microwave over heated compost . Sludge Plant for heavy metal sludge dissolution by microwave radiation furnace and composting by coal waste slime of Şırnak will be beneficial using bubbling fluidized bed.

Keywords: Industrial waste, Ferrous waste sludge, Microwave Radiation, radiated granules, Bubbling Fluidized Bed, Serpantinite

Serpantinit Tarafından Köpüren Akışkan Yataktaki Granüllere Mikrodalga Isı Radyasyonu

ÖZET

Viskoz erimiş tuz ve balçık atığının ve yüksek katı yoğunluktaki çamur kompostlarının çözeltme işleminde ve metal üretiminde düşük seviyeli demirli metal içeriği içeren kompostları mikrodalga altında ısıtmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Ağır metaller de mikrodalga radyasyonu altında dielektrik özellik gösterek bulamaç olarak kolayca ısıtılabilmektedir. Isıtma işleminin en kısa sürelerle gerçekleştirilmesi ve %95 gibi yüksek sınır değerlerin üzerine çıkan metal kazanım verimleri bu yöntemi avantajlı kılmaktadır. Düşük seviyedeki radyasyon bile atık çamur havuzlarından gelen atık çamurundan Zn, Cd, Pb Mn ve Ti kirleticilerinin çözeltilmesini sağlar. Bu çalışmada, Ti ve Zn ve Mn içeren atık çamur, ısıtılmış kompost üzerine verimli bir şekilde yayılan mikrodalga ile alkali erime seviyesi ile araştırılacaktır. Ağır metal çamurunun mikrodalga radyasyon fırını ile çözündürülmesi ve Şırnak'ın kömür atık çamuru ile kompost haline getirilmesi için kullanılan Çamur Tesisi de köpüren akışkan yatak kullanımı faydalı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstriyel atık, Demirli atık çamurlar, Mikrodalga Radyasyonu, Radrasyonlu granüller, Köpüren Akışkan Yatak, Serpantinit

DERİN ÖĞRENME ALGORİTMALARI GÜNEŞ ENERJİİSİ İÇİN YÜKSEK DOĞRULUKLU ÜRETİM TAHMİNLERİ GELİŞTİRİLMESİ

Ms. Canan ŞİŞMAN KORKMAZ
Endoks Enerji

Dr. Alper TERCİYANLI
Endoks Enerji

İlayda AYGÜN
inavitas

Arş. Gör. Levent YAVUZ
Abdullah Gül Üniversitesi

Özet

Dünya genelinde yaşanan teknolojik gelişmeler ve sanayileşme, enerji talebindeki hızlı artışı beraberinde getirmekte, bu durum ise enerji kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasının önemini artırmaktadır. İklim değişikliğine karşı sürdürülebilirlik hedefleri doğrultusunda yapılan çalışmalar ise ülkeleri, artan enerji talebinin yenilenebilir kaynaklarla karşılanmasına yöneltmiştir. Yenilenebilir kaynakların enerji talebini karşılayabilmesi, kaynakların optimum şekilde kullanılması ile mümkündür ve bu noktada üretim tahminlerinin doğruluğu büyük önem taşır. Üretim tahminlerinde oluşan sapmalar ciddi miktarda enerji kaybına neden olmaktadır. Yenilenebilir kaynaklar içinde yüksek paya sahip olan güneş enerji sistemlerindeki hatalı ve kusurlu tahminlerin neden olduğu enerji kaybı ise kayda değer seviyededir.

Güneş enerjisinden elektrik enerjisi üretilmesi için güneş panelleri kullanılmaktadır ve kullanılan güneş panelleri üzerinden yapılan üretim tahminlerinde bazı bulutların güneş panelleri ile güneş arasına girerek gölgeleme yapması sonucu üretimin düşmesi veya bulutların güneşi engellememesi, dolayısıyla düşmesi beklenirken üretime devam edilmesi sonucu aynı seviyede güç transfer edilmemesi gibi durumlar hesaplamalarda hatalara neden olmaktadır. Tahminlerdeki bu hatalar üretilen enerjinin depolanmasının ekonomik olmaması nedeniyle fazladan üretilen enerjinin çok düşük fiyatlarda satılmasına, tersi durumda ise beklenenden az üretim, enerjiye ulaşımın zorlaşmasına sebep olmaktadır. Üretim tahminlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilmesi yüksek miktarda enerji kazancı elde edilmesini sağlamaktadır.

Bu çalışma, güneş enerji sistemlerinde elektrik üretiminin verimini doğrudan etkileyecek, görüntü tanıma temelli derin öğrenme algoritmaları kullanarak güneş enerjisi tesisleri için yüksek doğruluklu üretim tahminleri geliştirilmesine ilişkindir. Çalışma kapsamında gökyüzünü izleyen kameralardan bulut görüntülerini ve sıcaklık, nem, basınç, rüzgar gibi

parametreleri alarak analiz eden bir cihaz ile makine öğrenmesi algoritmaları kullanıp doğru karar verme kapasitesini yükselterek, güneş enerjisi tahminlerindeki yanılmalar ve hatalar sebebiyle yaşanan enerji kayıpları minimuma indirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Güneş Enerji Sistemleri, Üretim Tahmini, Derin Öğrenme, Görüntü İşleme Teknolojileri, PV

Giriş

Bugün teknoloji, sanayi, tarım gibi birçok alanda yaşanan gelişmeler, küresel enerji talebinin artmasına neden olmaktadır. Öyle ki yapılan araştırmalara göre mevcut politika ve teknoloji eğilimlerinin devam etmesi durumunda, küresel enerji tüketiminin 2020-2050 döneminde yaklaşık yüzde 50 artacağı tahmin edilmektedir. [1] Enerji tüketimindeki artış, ekosistemin bozulması gibi sorunlara yol açmakta ve ülkeleri de bu problemleri çözmeye yönelik yaklaşımlar geliştirmeye yöneltmektedir. Bu bağlamda yenilenebilir enerjiye olan yatırımlar artmaktadır. Avrupa Birliği tarafından iklim değişikliğinin önüne geçmek ve sıfır emisyon hedefine ulaşmaya yönelik yapılan çalışmalar da yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı destekler niteliktedir. ABD Enerji Enformasyon İdaresinin yaptığı gelecekteki enerji eğilimlerini öngören referans senaryoya göre mevcut yasa ve yönetmeliklere dayalı olarak, 2050'ye kadar toplam enerji kaynakları arasında en güçlü artışın yenilenebilir enerjide görülmesi beklenmektedir. [1] Türkiye de yenilenebilir enerji yatırımlarını gün geçtikçe arttırmaktadır. Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı (IRENA) tarafından hazırlanan rapora göre Türkiye'de toplam yenilenebilir enerji üretim kapasitesi 2010 yılında 17 bin 369 MW iken, 2019 yılında bu değer 44 bin 587 MW'a yükselmiştir. [2]

Yenilenebilir enerji kaynaklarının artan enerji talebini karşılayabilmesi için yatırımların artırılmasının yanında halihazırda olan kaynaklarında optimum şekilde kullanılması gerekmektedir. Bugün Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarından Güneş enerjisi santrallerinde, üretim tahminlerindeki sapmalardan kaynaklı yüksek miktarda enerji kaybı yaşanmaktadır. Üretim tahminlerindeki sapmaların minimuma indirilmesi ile yaşanan bu enerji kayıplarının önüne geçilebilir.

Güneş enerjisi santrallerinde yapılan üretim; nem, rüzgar, bulutluluk, radyasyon gibi çeşitli meteorolojik parametreler tarafından etkilenmektedir. Yapılan üretim tahminlerinde de bu faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu değerlerin hesaba katılmaması veya doğru verilerin kullanılmaması tahminlerde sapmaya neden olmaktadır.

Mevcut durumda, Meteoroloji ve uydudan alınan veriler tahmin değerlerinde kullanılsa da hava durumunun öngörülemezliği tahminlerin doğruluk yüzdesini düşürmektedir. Söz gelimi meteorolojik verilere göre güneşli olacağı beklenen bir günde üretimin yüksek olması düşünülürken, paneller ve güneş arasına bulutların girmesi dolayısıyla üretim düşük olabilir veya tersi durumda bulutlu, kapalı olacağı beklenen bir günde bulutların panelleri engellememesi dolayısıyla üretim tahmin edilenden yüksek gerçekleşebilmektedir. Bu durum depolama sistemlerinin fiyatlarının yüksek olması dolayısıyla enerjinin depolanmasının ekonomik olmaması neticesinde ya fazla üretimin çok ucuza satılmasına ya da az üretim sonucu enerjiye ulaşımın zorlaşmasına neden olmaktadır.

Enerji piyasasında da güneşten elde edilecek enerjinin doğru tahmin edilmesi gün içi piyasada %5 lik bir değişim neticesinde günde 200 bin TL, ülke bazında hesaplama yapıldığında yılda en az 30 milyon TL'lik karlılık elde edilmesi anlamına gelmektedir. Üretim tahminlerin yüksek doğrulukta yapılması sadece maddi kazanca değil üretilecek enerjideki belirsizlik ve

dalgalanmanın şebeke frekansında oynamalara neden olmasının önüne geçip, sistem kararlılığının korunmasına da yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada görüntü tanıma temelli derin öğrenme algoritmaları kullanarak güneş enerjisi tesisleri için yüksek doğruluklu üretim tahminleri yapılması böylece hatalı tahminlerdeki sapmalardan kaynaklı enerji kayıplarının minimuma indirilmesi hedeflenmiştir.

Gelişme

Çalışmada gökyüzünü izleyen kameralardan bulut görüntüleri ve sensörlerden çeşitli parametreleri alıp analiz eden bir cihaz ile makine öğrenmesi algoritmaları kullanıp doğru karar verme kapasitesi arttırılmaktadır.

Sistem mimarisi; donanımda kullanılan sensörlerden sıcaklık, nem, basınç, rüzgar, radyasyon gibi parametrelerin alınarak makine öğrenmesi algoritmasına girdi oluşturulmasına, diğer taraftan kullanılan termal kamera ile bulutluluk görüntüsü, güneş pozisyonu gibi verilerin ve pv panellerinden gelen verilerinde de alınmasıyla elde edilen bilgilerin Uç Bilişim (Edge Computing) yaklaşımı kullanılarak işlenmesi ve derin öğrenme çıktısının oluşturulmasına, son olarak da çıktıların kullanıcı dostu bir arayüzde gösterilmesine dayanmaktadır. Çalışmada kullanılan uç(edge) bilişim yaklaşımı temelde uzak bulut ortamlarından bilgi işlem gücünü ağların uç noktalarına/kenarlarına getirmeyi amaçlayan bu sayede akıllı uygulamaların tüm verilerini buluta göndermek ve cevapların aynı uzun rota üzerinden geri gelmesini beklemek zorunluluğunu ortadan kaldıran bir yaklaşımdır. [3]

Çalışma kapsamında makine öğrenmesi, derin öğrenme, görüntü işleme, yapay zeka gibi çeşitli yazılım fonksiyonları kullanılmaktadır. Makine öğrenmesi, derin öğrenme algoritmasında büyük miktarda elde edilen veriler ile eğitim yaparak sinir ağındaki nöronları konfigüre etmek iken bundan sonra elde edilen eğitim verilerinden yeni veriler işlenmesine ise derin öğrenme denmektedir. Bu başlıklar altında çalışmada çeşitli metotları kullanılmıştır. İleri beslemeli sinir ağları olarak adlandırılan ve eğitim(train) sırasında öğrendiklerini hatırlayıp çıktılarını bu öğrendikleri girdiler ile oluşturan RNN algoritması, kameradan elde edilen fotoğrafların eğitimi yaparak tahmin yapılmasında kullanılmıştır. Derin öğrenme algoritmalarından biri olan ve elde edilen verilerden ileri zamanda öngörülemeyen verilerin tahmini yapmaya yardımcı olan denetimli öğrenme ile sensörlerden alınan sıcaklık, nem, basınç, rüzgar, aktif güç gibi parametre verilerini alıp, bu verilerden bir saat sonraki enerji üretim tahmini gerçekleştirmede kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan bir diğer algoritma LSTM algoritmasıdır. LSTM algoritmasının en önemli özelliği karmaşık ve lineer olmayan verileri öğrenmek ve analiz etmektedir. Bu bağlamda LSTM algoritması, zamana bağlı olarak sensörlerden elde ettiğimiz sürekli değişmekte olan karmaşık verileri eğiterek, gelecek zamanlardaki enerji tahmini yaparken kullanılmıştır.

Görüntü işleme; alınan dijital görüntünün belirli algoritmalar ile işlenerek bu görüntülerden nihai sonuç elde edilmeye çalışıldığı süreçtir. [4] Çalışmada kameralardan bulut görüntüleri izlenmekte ve bu verilerle ilgili de tahmin yapılmaktadır. Bu aşamada ise “Intersection over Union” algoritması kullanılmıştır. Intersection over Union Jaccard endeksi ile elde edilen tahmini veri çıktısı ile gerçek veri değerini ölçmektedir. Intersection over Union algoritması ile elde ettiğimiz siyah beyaz formatındaki bulutların 1 saat sonraki tahmini veri çıktılarının doğruluk oranının hesaplarken kullanılmıştır. Bu hesaplamayı yaparken, gerçekte olan 1 saat sonra kamera görüntüsü ile eşleştirmiştir.

Kullanılan sensörler ve çeşitli algoritmalar yardımı ile üretim tahmininde kullanılan değerlerin anlık olarak alınması ve işlenmesi sağlanmaktadır. Algoritma sonuçları olan GES üretim tahmin değerlerinin yansıtılması ve PV santralinin bulunduğu koordinatlardaki üretim

tahminlerinin kullanıcıya sunulması için geliştirilen web arayüzünün kullanıcı dostu olması sağlanarak ilgili verilerin kolaylıkla aktarılması sağlanmaktadır.

Sonuç

Çalışma kapsamında üretim tahminini yüksek doğrulukta gerçekleştiren entegre bir donanım geliştirilmektedir. Proje kapsamında geliştirilmekte olan yöntem; farklı tekniklere entegre edilebilen, halihazırda kullanılan matematiksel modelleri, en kompleks algoritmaları ve paket programların performanslarını iyileştiren bir yöntem olmaktadır. Farklı hal ve belirsiz durumlarla başa çıkabilme kabiliyeti geliştirilen yöntemin en güçlü olduğu taraflarından biridir.

Günümüzde güneş enerji üretim tahminleri için literatüre pek çok yöntem sunulmuş ve geliştirilmiştir. Ancak günümüzde kullanılan yöntemlerin hiçbiri genel manada kabul görmüş yöntemler olmamakla birlikte gerçek dünya uygulamalarında bilinen en iyi yöntem bile yaklaşık %80(yıl ortalaması) doğrulukla tahminlerde bulunabilmektedir. Çalışma sonucunda ise üretim tahminlerinin doğruluk oranının %90 civarında olması beklenmektedir. Bu durumda çalışma sonucunda beklenen yüzde ile şu an ki durum ele alındığında aradaki farkın ciddi miktarda enerji kaybına neden olduğu ve çalışmanın sayesinde bu enerji kaybının önüne geçilebileceğinden söz etmek mümkündür.

Elektrik Dağıtım şirketlerinde talep tahmin birimleri de kullanıcı taleplerini tahmin etmek ve taleplere göre üretimi doğru kanalize etmek zorundadırlar. Üretimde tahminlerindeki doğruluk yüzdelerinin yükselmesi talep tahmin biriminin de işini kolaylaştırmış olacaktır.

Geliştirilen kullanıcı dostu web arayüzü ile donanımından elde edilen GES üretim tahminleri ve PV üretim tahminleri gibi verileri son kullanıcının rahatlıkla görmesi sağlanacaktır. Belirtildiği üzere çalışma, birçok nihai faydalanıcıyı olumlu yönde etkileyecektir.

Kaynakça

[1] A. L. Stephen Nalley, «International Energy Outlook 2021,» US Energy Information Administration (EIA), Washington, DC, October 6, 2021.

[2] IRENA, «enewable Energy Statistics 2020,» The International Renewable Energy Agency, Abu Dhabi, 2020.

[3] B. N. Kars, «Edge Computing Security with an IoT device,» 15 02 2021.

[4] E. Erişti, «Görüntü İşlemede Yeni Bir Soluk,» OPENCV, 2010.

MAYMUN ÇİÇEĞİ DERİ LEJYONLARININ DİJİTAL GÖRÜNTÜLER ÜZERİNDE KÜME ANALİZİ KULLANILARAK OTOMATİK KONUMLANDIRILMASI

CLUSTER ANALYSIS BASED AUTOMATED LOCATION OF MONKEYPOX SKIN LESIONS ON DIGITAL IMAGES

Öğr. Gör. Dr. Çağlar Cengizler
Çukurova Üniversitesi, Cukurova University, Adana, Turkey
ORCID: 0000-0002-6699-5683

Özet

Maymun çiçeği, bir ortopoks virüsünün neden olduğu zoonotik bir hastalıktır. Hastalık Afrika dışında ilk kez 2003 ABD salgını sırasında rapor edilmiştir. Maymun çiçeği hastalığı sivilce veya kabarcık gibi görünen belirgin semptomlara sebep olmaktadır. Belirtilere rağmen, hastalığın çiçek hastalığı ve suçiçeğinden klinik olarak ayırt edilmesi hala zorlu bir iştir. Bu noktada bilgisayar destekli bir sınıflandırma mekanizmasının geliştirilmesi, enfeksiyonun hızlı tespitine yardımcı olarak yayılmayı azaltacaktır. Böyle bir akıllı sistemin geliştirilmesinin ana aşamalarından birisi olarak deri lejyonlarının dijital görüntüler üzerinde otomatik konumlandırılması kabul edilebilir. Bu ön çalışmada, dijital görüntüler üzerinde hastalığın neden olduğu lejyonların aranması için denetimsiz bir otomatik arama yaklaşımı önerilmiştir. Sunulan otomatik mekanizma, veri kümelerinin değerlendirilmesine dayanmaktadır. Buna göre dijital görüntüler pencerelere bölünmekte ve her pencereden çeşitli numerik görsel özellikler çıkarılmaktadır. Bu noktada, görsel olarak en farklı bölgelere düşen pencereleri bulabilmek adına her bir pencere için oluşturulan veri kümesinin diğer pencerelerin tümü ile oluşturulmuş kümeden ayrılabilirliği değerlendirilmiştir. 10 dijital görüntüde toplam 16 maymun çiçeği lejyonu incelenmiş, Lejyonların gerçek yerlerini gösteren kesin referans manuel olarak oluşturulmuştur. Önerilen sistem 0.97'ye kadar doğrulukla lejyon üstüne düşen pencereleri işaretlemiştir. Sonuçlar umut vericidir ve bu ön çalışma, küme doğrulamasının, dijital görüntüler üzerinde hastalığa ait lejyonların kapsamlı bir şekilde aranması için işlevsel olacağını ortaya koymaktadır. Önerilen yaklaşımın sonraki çalışmalarda hassas bölütleme için uyarlanması mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Maymun Çiçeği; Otomatik; Konumlama; Lejyon

Abstract

Human monkeypox is a zoonotic disease that is caused by an orthopox virus. The first time that the illness is reported outside of Africa is during the 2003 US outbreak. There are apparent symptoms caused by monkeypox like rash looking like pimples or blisters. However, still, clinical differentiation of the disease from smallpox and varicella is a challenging task. At that point development of a computer-aided classification, mechanism would reduce the spread by assisting rapid detection of infections. One of the first main stages of the development of such a smart system would be addressed as the automated location of skin lesions on digital images. An unsupervised searching approach is proposed in this preliminary study for roughly searching abnormal lesions on digital images. The presented automated mechanism is based on the evaluation of inter-cluster validation. Accordingly, digital images are divided into windows and several textural features are extracted from each window. At that point, each window is iterated one by one for testing with an inter-cluster validation index to locate visually the most abnormal regions. It should be noted that testing is based on the evaluation of two data clusters formed by each window and others. A total of 16 monkeypox lesions are located on 10 digital images. Ground truth is formed manually and the proposed system is marked windows on lesions with up to 0.97 accuracies. Results are promising and this preliminary study reveals that cluster validation would be functional for the exhaustive searching of lesions of digital images. The proposed algorithm would be adapted for complete segmentation in later studies.

Keywords: Monkeypox; Automated; Location; Lesion

1. INTRODUCTION

Monkeypox, first isolated in 1958, is a viral zoonosis [1]. Observed areas of the illness mostly cover central and West Africa until an outbreak that causes the illness spread to more than 40 countries [2]. The incubation period of the illness is about 2 weeks which results in fever. Symptoms of the illness include rash looking like pimples or blisters [3]. A few methods based on nucleic acid have been proposed for the detection of the virus however clinical differentiation of the disease from smallpox and varicella is still a challenging task [4]. The development of a computer-aided classification mechanism would reduce the spread by assisting rapid detection of infections [5].

At that point, several machine-learning implementations have been proposed for the classification of various virus-related diseases on digital images [6] [7]. Such an automated system should be able to locate abnormal regions on digital images. In this study, an unsupervised machine learning approach is proposed for detecting the location of abnormal regions on digital images of monkeypox cases.

The proposed approach is based on an exhaustive search which is implemented to approach the best solution by exploring each possible alternative [8]. Accordingly, each image is divided into windows. Several numerical features representing the visual appearance of each window are extracted.

At that point data clusters representing a window and others are re-evaluated for each window. Evaluation is based on intra-cluster validation. Accordingly, visual similarity causes a decrease in the separability of the clusters. Calinski harabasz index is utilized to measure the form of the clusters.

2. MATERIAL AND METHOD

2.1. Dataset

The dataset is provided by Ali, S. N et al., All data is mostly originating from publicly available published reports. All data is collected manually without automated web-scrappers for ensuring image quality and data label [9]. A total of 16 monkeypox lesions are located on 10 digital images in this study. Some of the analyzed samples are shown in Figure 1.

Figure 1. Some of the analyzed samples taken from dataset

2.2. Windowing

Implemented algorithm explores whole image window by window to exploit most abnormal regions. In addition to digital images taken from the data set, ground truth images are prepared manually for each sample for performance measuring. Accordingly windows among the abnormal regions are marked. A windowed sample and its ground truth is shown in Figure 2.

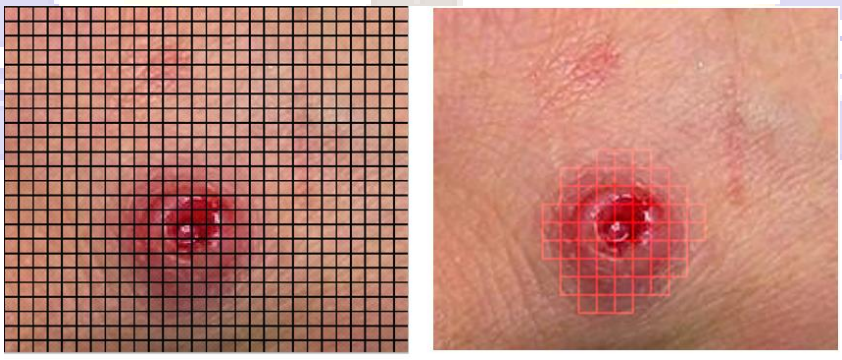

Figure 2. A windowed sample (left) and its ground truth (right)

2.3. Extracted Features

A total of 4features are extracted from each window which are most likely characterizing the existence of an abnormal region. Extracted features are briefly introduced below:

Correlation: It is extracted for 2D tracking of changes pixel by pixel

Energy: Measure of localized change in the image.

Entropy: Measure of randomness of the texture.

Homogeneity: Measure of homogeneous distribution of pixels.

2.4. Clustering

Feature extraction is followed by a clustering stage where feature space is divided into two clusters for each window. At that point, each window is iterated one by one for testing with an inter-cluster validation index to locate visually the most abnormal regions. It should be noted that testing is based on the evaluation of two data clusters formed by each window and others.

For each window, form of the clusters is evaluated with a cluster validation index. Accordingly, it was assumed that only abnormal regions cause well-formed separable clusters. Calinski harabasz index is calculated for objective evaluation.

2.5. Cluster Validation

Formed clusters are evaluated with Calinski-Harabasz index. It is based on the similarity of an observation to the cluster it belongs and seperability of the clusters. Accordingly, it is calculated as a ratio of the sum of inter-cluster dispersion and the sum of intra-cluster dispersion for all clusters (where the dispersion is the sum of squared distances) [10].

3. RESULTS

Top five windows with the highest Calinski Harabasz score are marked as solution. Visual results are shown in Figure 3.

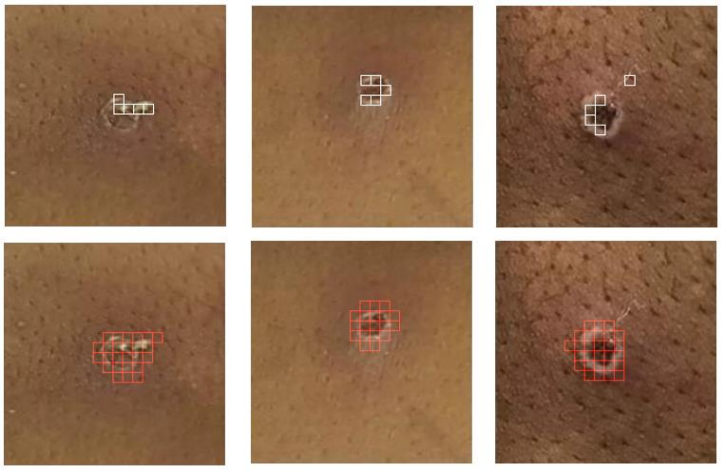

Figure 3. Top five windows with the highest Calinski Harabasz score are marked white on some of the samples. Windows with red frames are indicating ground truth.

Additionally accuracy and sensitivity is calculated with respect to ground truth. Results are given in Table 1.

Table 1. Accuracy and sensitivity with respect to ground truth for 10 samples.

Sample No	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**
Accuracy	0.948	0.971	0.959	0.873	0.929	0.936	0.936	0.819	0.711	0.957
Sensitivity	0.998	1.000	1.000	1.000	0.997	1.000	0.993	1.000	0.997	0.997

4. DISCUSSION AND CONCLUSIONS

Visual results are showing that in most of the images, the algorithm marked windows above lesions. Accordingly, it would be possible to conclude that the proposed preliminary approach is promising and compatible with monkeypox lesions. Moreover, this preliminary study reveals that cluster validation would be functional for the exhaustive search of lesions on digital images. The proposed algorithm would be adapted for complete segmentation in later studies.

REFERENCES

[1] Li, Yu, et al. "Detection of monkeypox virus with real-time PCR assays." Journal of Clinical Virology 36.3 (2006): 194-203.

[2] Breman, Joel G., et al. "Human monkeypox, 1970-79." Bulletin of the World Health Organization 58.2 (1980): 165.

[3] Rizk, John G., et al. "Prevention and treatment of monkeypox." Drugs (2022): 1-7.

[4] McCollum, Andrea M., and Inger K. Damon. "Human monkeypox." Clinical infectious diseases 58.2 (2014): 260-267.

[5] Sitaula, Chiranjibi, and Tej Bahadur Shahi. "Monkeypox virus detection using pre-trained deep learning-based approaches." Journal of Medical Systems 46.11 (2022): 1-9.

[6] Unnikrishnan, M., Gontu Hemant Lakshman, and Sagar Pande. "DETECTION OF COVID FROM CHEST X-RAYS USING GAN." EPRA International Journal of Research and Development (IJRD) 7.5 (2022): 166-175.

[7] Madhavan, Mangena Venu, et al. "Res-CovNet: An internet of medical health things driven COVID-19 framework using transfer learning." Neural Computing and Applications (2021): 1-14.

[8] Coxson, Greg, and Jon Russo. "Efficient exhaustive search for optimal-peak-sidelobe binary codes." IEEE Transactions on Aerospace and Electronic Systems 41.1 (2005): 302-308.

[9] Ali, Shams Nafisa, et al. "Monkeypox skin lesion detection using deep learning models: A feasibility study." arXiv preprint arXiv:2207.03342 (2022).

[10] Caliński, Tadeusz, and Jerzy Harabasz. "A dendrite method for cluster analysis." Communications in Statistics-theory and Methods 3.1 (1974): 1-27.

TÜRKİYE' NİN ENDÜSTRİ 4.0 DEVRİMİNİ GERÇEKLEŞTİRMESİ YOLUNDA EĞİTİMDE ATMASI GEREKEN ÖNCELİKLİ ADIMLARI

PRIMARY STEPS TO BE TAKEN IN EDUCATION FOR TURKEY TO REALIZE THE INDUSTRY 4.0 REVOLUTION

Öğr. Gör. Duygu HÜYÜK

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Teknik Bilimler MYO

ORCID: 0000-0002-9555-0157

Uz. Sosyolog Eğitimci, Ahmet Turgut TANRIVERDİ

Adana Lokman Hekim Anadolu Lisesi

ORCID: 0000-0002-7193-5446

ÖZET

Endüstri 4.0 teknolojisinin yaygınlaşması ile birlikte yüksek düzeyde bir otomasyona ulaşılması, gerek ekonomistleri gerek üreticileri ve gerekse yöneticileri ve toplumda yaşayan insanları teknolojik işsizlik sonucuna ulaşması kaygısıyla tedirgin etmekte olsa bile, üretilen ürünlerin müşterisi insanlar olduğu için, Endüstri 4.0' ın uygulanma aşamalarının tamamında insan faktörü dikkate alınmak zorundadır. Endüstri 4.0 teknolojisinden önce yaklaşık 43 yıl süren Endüstri 3.0 teknolojisinin etkilediği kurumlar ve toplum kesimi tıpkı günümüzdekine benzerdir ve bu süreç kendi içinde yaşadığı değişim ve dönüşümlerle Endüstri 4.0 teknolojisinin alt yapısını oluşturmayı başarmıştır. Bu değişim ve dönüşümlerden birisi Endüstri 3.0'ın hayatımıza girmesinden sonra ortaya çıkan yeni alternatif meslek ve bölümlerdir Bu yüzden Endüstri 4.0'ın da üretim anlayışına dahil edilmesi, benzer bir tolerasyonla yeni mesleklerin ve bölümlerin ortaya çıkması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla iyimser bir yaklaşımla, Endüstri 4.0 süreci ile birlikte üniversitelerde açılmakta olan yeni bölümler ve programlar, ihtiyaç duyulan yeterlilikleri karşılayan insan gücünü yetiştirmeye büyük katkı sağlayacaktır.

Bu çalışma, bu sürece henüz yeni girmiş olan bizim gibi Endüstri 4.0 performansı düşük olan ülkelerde, Türkiye' nin endüstri 4.0 devrimini gerçekleştirmesi yolunda, üniversitelerdeki eğitimin sorunlarına değinerek, eğitimin verimliliğini artırmaya yönelik literatürdeki önerileri araştırarak yorumlamak ve yeni önerilerde bulunmak ve atılması gereken öncelikli adımlara dikkat çekmek suretiyle, üniversite eğitimi konusunu gündemde tutarak Endüstri 4.0 sürecini hızlandırmaya katkı sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri 4.0, Üniversiteler, Eğitimdeki Öncelikler , Yeni Meslekler, Ekonomik Sistemler

ABSTRACT

Even though achieving a high level of automation with the widespread use of Industry 4.0 technology, makes economists, producers, managers and people living in society uneasy with the concern of reaching the result of technological unemployment, Since the customers of the products produced are people, the human factor must be taken into account in all the implementation stages of Industry 4.0. Before Industry 4.0 technology, the institutions and society segment affected by Industry 3.0 technology, which lasted for about 43 years, are just like today and this process has succeeded in creating the infrastructure of Industry 4.0 technology with the changes and transformations it has experienced. One of these changes and transformations is the new alternative professions and departments that emerged after Industry 3.0 came into our lives. Therefore, the inclusion of Industry 4.0 in the understanding of production also resulted in the emergence of new professions and departments with a similar tolerance. Therefore, with an optimistic approach, new departments and programs opened in universities with the Industry 4.0 process will make a great contribution to raising the workforce that meets the required qualifications.

This study aims to contribute to accelerating the Industry 4.0 period by keeping the issue of university education on the agenda, by referring to the problems of education in universities, by researching and interpreting the suggestions in the literature to increase the efficiency of education, making new suggestions and drawing attention to the priority steps to be taken, in countries with low Industry 4.0 performance like us, which have just entered this process, on the way for Turkey to realize the industry 4.0 revolution.

Keywords: Industry 4.0, Universities, Priorities in Education, New Professions, Economic systems

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmeye başlayan dijital teknolojiler ve artan küreselleşme Üçüncü Endüstri Devrimi sürecini gerçekleştirmiştir (Ünlü ve Atik, 2018). Bu süreçte programlanabilir kontrolörlerin üretilmesi ve kullanılması ile birlikte hem üretim süreçleri hızlanmış hem de vasıflı iş gücüne olan ihtiyaç artmaya başlamıştır. İnsan gücüne dayalı ve gerçekleştirilmesi zaman alan işler artık tercih edilmemeye başlanmıştır. Örneğin gazetelerde çalışan diziciler elektronik harf dizme aletlerinin kullanılmaya başlanmasıyla işlerini kaybetmeye başlamışlardır ve ayrıca vasıfsız işçilikten yarı-vasıflı ve vasıflı işçiliğe doğru bir geçiş süreci bedeni işçilikten fikir işçiliğine doğru bir eğilimi hızlandırmıştır (Ekin,1994). Dolayısıyla Endüstri 3.0 süreci ile birlikte yeni iş kolları ve buna bağlı olarak da yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Yazılım alanındaki gelişmeler, yapay zeka algoritmalarındaki ilerlemeler ve akıllı sensör teknolojisi ile birlikte internetin de yaygın olarak kullanılmaya başlanması Endüstri 4.0 sürecini başlatmıştır ve ülkemiz henüz bu sürecin başındadır (Ünlü ve Atik, 2018). 2016 yılında yayınlanan Tüsiad Raporunda da belirtildiği gibi sanayideki işgücüne olan ihtiyaç artacak ve bu işgücü eğitim ve gelir düzeyi yüksek, nitelikli bir istihdam sağlayacaktır (Tüsiad Raporu, 2016). Dolayısıyla Endüstri 4.0 sürecinde de Endüstri 3.0 sürecinde olduğu gibi yeni meslekler ortaya çıkmaya başlamıştır ve bu yeni çıkan mesleklerdeki nitelikli işgücünün eğitimini üniversitelerin karşılaması beklenmektedir. Son birkaç yılda üniversitelerde açılan yeni bölümler Endüstri 4.0' ın ihtiyacı olan bölümlerdir.

2. ENDÜSTRİ 4.0 SÜRECİNDE ORTAYA ÇIKAN YENİ MESLEKLER

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de yükseköğretim sistemi, geleceğin mesleklerini değişen endüstri şartlarına göre ve gelen talepler doğrultusunda (toplumsal yaşamı yönlendiren temel dinamiklerden olan ekonomi, siyaset, eğitim vb. kurumlardan gelen), üniversitelerde yeni bölüm ve programlar açarak güncellemekte ve öğrenci kontenjanlarını belirlemektedir. Endüstri 4.0 sürecine yeni girmiş bir ülke olarak, kuşkusuz bu açılan yeni bölüm ve programlar diğer gelişmiş ülkelerden farklılık gösterecektir. Ancak hedefimiz Endüstri 4.0 sürecini hızlandırarak, toplumsal sorunlara teknolojik çözümler sunarak, toplumun refah seviyesini artırmayı hedeflemek ve gelişmiş ülkelerin girdiği Süper Akıllı Toplum 5.0 sürecine yetişmek olmalıdır (Sağlam ve Çetintaş , 2022). Son yıllarda, Malzeme Bilimi, Nanoteknoloji, Yapay Zeka , Veri Bilimi, Nükleer Teknoloji, Uzay Bilimleri, Yazılım, Tasarım gibi alanlarda açılan yeni bölümler sevindirici bir gelişmedir. Endüstride sensör, kontrolör, aktüatör gibi bileşenlerden oluşan geribeslemeli kontrol sistemlerinin kullanılması Mekatronik, Kontrol ve Otomasyon gibi çok disiplinli bölüm mezunlarına olan ihtiyacı arttırmaktadır. Bu sistemlerin uzaktan izlenmesi ve kendi kendine akıllı bir şekilde çalışması ise sensör teknolojisinin yanında Gömülü Sistem, Yapay Zeka ve Yazılım alanlarında nitelikli öğrencilerin yetiştirilmesini ve endüstrinin bu alanlara yatırım yapmasını gerektirmektedir. Bu yeni meslekler, endüstride uygulama alanı bulamazsa bu meslekler ya tercih edilmez duruma gelir ya da bir beyin göçü yaratır. Bu da ülke ekonomisi ve geleceği için büyük bir kayıptır. Çünkü insan kaynağına yapılan yatırım boşa çıkmış olur.

3. ÜNİVERSİTE VE ÖNCESİ EĞİTİMİN GEREKLİLİĞİ

Üniversitelere gelen öğrenciler ya mesleki ve teknik liselerden ya da Anadolu liselerinden mezun olmaktadır. Mesleki ve teknik liselerdeki öğrenciler yoğun olarak meslek dersleri görürken, Anadolu liselerinde fen, matematik ve sosyal dersler okutulmaktadır. Yani üniversiteye gelen öğrencilerin bir kısmı – eğer aynı mesleği devam ettireceklerse - meslek seçimini önceden yapmaktadırlar. Dolayısıyla üniversiteye gelen öğrenciler farklı seviyelerdedir. Mesleki eğitim, matematik, fen ve sosyal alanlardaki akademik eğitim ile birlikte yürütülürse nitelik kazanmaktadır. Söz konusu bu derslerin gereksiz olduğunu, gerçek hayatta kullanılmayacağını ve sadece meslek derslerinin yeterli olduğunu söyleyen, bilimsellikten uzak olan görüşler benimsenmemeli ve her iki alanı da önemseyen içerikte ders programları hazırlanmalı ve uygulamada da bu programın yürütülmesine sadık kalınmalıdır. (İşler ve Demir, 2011).

Üniversiteye gelen öğrencilerin bir kısmı orta öğretim çağındaki eğitim sayesinde akademik alt yapısı atılmış olarak gelmektedir. Eğitim sürecinde ilerleyen yaşa bağlı olarak, bazı bilgi ve becerilerin öğrenilmesi uygun çağ gerektirir. Yani fiziksel ve bilişsel gelişmelerini tamamlamış bireyler mesleki becerilerle donatılabilir. Dolayısıyla lise çağının ardından gelen üniversite çağında alınan mesleki eğitim daha verimlidir. Bu konuda üniversiteler stratejik bir öneme sahip olmakla birlikte görev ve sorumluluk tamamen üniversitelere yüklenemez. Üniversiteye gitmek istemeyen ya da gidemeyen öğrenciler için çıraklık eğitimi ve yaygın eğitim kurumları da meslek liselerine birer alternatif teşkil etmektedir. Evrensel kabul görmüş ve iş yaşamında da gerekli olan, topluma uyum sağlayabilme, hoşgörü, ekip çalışması, karar verebilme, rekabet edebilme ve yaratıcılık gibi bireysel yeterlilikler tüm eğitim çağlarında önemsenen sosyal yaşam becerileri olmasının yanında, bu becerilerin eksikliğinde birey iş yaşamına uyum sağlayamayarak mesleğinde başarısız olabilmektedir (Karcı, 2003). Bu da

öğrencinin bireysel ve sosyal gelişiminin de iş hayatına atılmadan önce gerçekleştirilmesi yolunda tüm eğitim kurumlarına görev ve sorumluluk yüklemektedir.

4. TÜRKİYE'DE ÜNİVERSİTELERDEKİ EĞİTİM SORUNLARI

Kuşkusuz üniversitelerde yeni bölümler ve programlar açmanın yanında açılan bu yeni bölümlerdeki nitelikli öğretim elemanı sayısının arttırılarak laboratuvar, atölye gibi fiziksel alt yapının da güçlendirilmesi gerekmektedir (Mete, Erdem, Uzal ve Hüyük, 2018). Sonraki aşamada ise mezun takip sisteminin kullanımı etkin bir şekilde teşvik edilerek gerekli kurumlarla iş birliği çerçevesinde istihdam durumu takip edilmelidir. Endüstriden gelen geri bildirim mekanizması ile üniversitelerdeki eğitim bu doğrultuda güncellenmelidir. Endüstrinin ihtiyaç duyduğu mesleki yeterlilikte bireyler yetiştirmek için, eğitim uygulamalı olarak, endüstride kullanılan ürünlere benzer deney setleri üzerinde yapılırsa, öğrenilen bilgiler kalıcı olur. Aksi halde edinilen teorik bilgiler akılda kalmaz ve öğrenci iş hayatına atıldığında bilgi ve becerisi yeterli olmadığı için yapılması gereken işlerde kendini yetkin hissedemez. Bu durumda işini kaybedebilir. Diğer bir taraftan işyerleri, işin yeterliliklerine uygun personelini kendisi eğitmek için ek bir bütçe ile zaman ayırmak zorunda kalır. Bu durumda da işyeri kar elde edemediği için kapanma noktasına gelebilir. Aslına bakılırsa bu durum üniversitelerin toplumdaki işlevinin de sorgulanması sürecini beraberinde getirir. Üniversitelerin işlevleri sorgulanırken de ister istemez üniversitelerin yaşadığı sorunlar ön plana çıkar. Bu sorunlardan en önemlileri, özellikle bazı bölümlerdeki öğrenci kontenjanı fazlası, yeterli teknik donanımın olmaması ya da güncel olmaması, yeterli sayıda öğretim elemanının olmaması ve uygulamalı eğitimin bazı zorluklar nedeniyle tam anlamıyla gerçekleştirilememesidir. Bu zorluklara öğrenci sayısı fazlalığı nedeniyle uygulamaların yetiştirilememesi ya da öğretim elemanının uygulama pratiğinin yetersiz olması örnek olarak verilebilir. Sözü edilen bu olumsuzlukların giderilmesi için çözümler daha önce de tartışma konusu olmuştur. Bu çözümlere örnek olarak uygulamalı dersler konusunda okul-sanayi işbirliği, mezun takip sistemi ile istihdam edilen öğrencilerin takip edilerek ve endüstrinin ihtiyaçlarına göre üniversite bölüm kontenjanlarının belirlenmesi gösterilebilir. Bu kontenjanların belirlenmesi sırasında var olan mezun takip sistemimizin etkin kullanılmadığı ve istihdam edilen öğrencilerimizin hangi alanlarda çalıştıkları konusunda geri dönüş bilgileri yetersiz kalmaktadır, çünkü 2547 sayılı yasada YÖK'ün eğitim-öğretim, araştırma, yayım, öğretim elemanı, öğrencilere yönelik olarak teşkilat, işleyiş görev ve sorumluluklarının belirlenmiş olmasına rağmen, mezun takip sistemi kurumsal bir yapı kazanmadığı için mezun istihdam bilgileri konusunda yeterli geribesleme alınamamaktadır (Erdoğan, 2014).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Endüstrideki bu değişimin teknolojik işsizlik sorununa yol açmaması için yeni bölümlerin açılması umut verici bir gelişmedir. Ancak buna ek olarak üniversitelerdeki danışmanlık hizmetlerinin endüstrideki iş imkanlarına yönelik daha işlevsel ve vizyonu daha geniş bir hale getirilmesi ve yeni alınacak öğretim elemanlarının bu yeni tanımlanan vizyona uygun bir liyakat sistemi ile işe alınması gerekmektedir. Bu öğretim elemanlarının endüstrideki iş olanakları konusunda ARGE çalışmaları yapmalarının üniversite eğitimini daha etkin ve verimli hale getireceği görüşündeyiz. Hiçbir endüstri kuruluşu kendi tüketicilerini göz ardı ederek yüksek miktarlarda üretim yapamaz. Çünkü insanların geliri olmazsa yapılan üretimin bir anlamı olmaz ve ürünler boşa çıkar. Sonuç olarak hiçbir ekonomik sistem ekonomik durgunluğu göze alamaz ve insan faktörünü işlevsiz hale getirmekten kaçınır. Bu bağlamda

hangi ekonomik sistem olursa olsun (kapitalist ya da karma ekonomi), kendisini Endüstri 4.0' a göre - insan faktörünü işlevsizleştirmeden - revize etmek zorunda kalacaktır görüşündeyiz.

KAYNAKÇA

Ekin, N. (1994). Endüstri İlişkileri, İstanbul. Beta Dağıtım.

Erdoğan, A. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (1), 1-17.

Karcı, M. H. MEKATRONİK MESLEK EĞİTİMİ, İÇERİK VE EKİPMANLAR. 2003

İşler, H., & Demir, B. Mesleki ve Teknik Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.

Sağlam, M., & Çetintaş, H. B. (2022). Süper Akıllı Toplumlarda Bilgi Hizmetleri. Bilgi Dünyası, 1-25.

TÜSİAD. (2016). "Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0 Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi", Yayın no; TÜSİAD-T/2016-03/576. http://www.tusiad.org/indir/2016/sanayi-40.pdf, 11-10-2022

Mete, H., Erdem, A., Uzal, G., & Hüyük, D. (2018). Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.

Ünlü, F., & Atik, H. (2018). Türkiye'deki işletmelerin endüstri 4.0'a geçiş performansı: Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırmalı ampirik analiz.

1. INTRODUCTION

Digital technologies that started to develop after the Second World War and increasing globalization realized the Third Industrial Revolution period (Ünlü and Atik, 2018). With the production and use of programmable controllers in this period, both the production processes have accelerated and the need for skilled workforce has begun to increase. Jobs that rely on manpower and take time to perform were no longer preferred. For example, the typewriters working in newspapers started to lose their jobs with the use of electronic lettering tools, and a transition process from unskilled workforce to semi-skilled and skilled workforce accelerated the trend from physical workforce to intellectual workforce (Ekin, 1994). Therefore, with the Industry 3.0 process, new business lines and accordingly new professions have emerged. Developments in the field of software, advances in artificial intelligence algorithms and the widespread use of the internet together with smart sensor technology have started the Industry 4.0 period and our country is just at the beginning of this period (Ünlü and Atik, 2018). As stated in the Tüsiad Report published in 2016, the need for workforce in the industry will increase and this workforce force will provide qualified employment with a high level of education and income (Tüsiad Report, 2016). Therefore, in the Industry 4.0 period, as in the Industry 3.0 period, new professions have started to emerge and universities are expected to meet the training of the qualified workforce in these newly emerging professions.

New departments opened in universities in the last few years are the departments that Industry 4.0 needs.

2. NEW OCCUPATIONS EMERGED IN THE INDUSTRY 4.0 PROCESS

As in the world, the higher education system in our country also updates the professions of the future according to the changing industry conditions and in line with the demands (from institutions such as politics, education, economy , etc. which is one of the basic dynamics that direct social life), by opening new departments and programs in universities and determining the student quotas. As a country that has just entered the Industry 4.0 process, these new departments and programs will undoubtedly differ from other developed countries. However, our goal is to accelerate the Industry 4.0 period and to offer technological solutions to social problems, aiming to increase the welfare level of society and should be to catch up with the Super Smart Society 5.0 period, entered by developed countries (Sağlam and Çetintaş, 2022). In recent years, new departments opened in fields such as Materials Science, Nanotechnology, Artificial Intelligence, Data Science, Nuclear Technology, Space Sciences, Software, Design are a pleasing development. In recent years, new departments opened in fields such as Materials Science, Nanotechnology, Artificial Intelligence, Data Science, Nuclear Technology, Space Sciences, Software, Design are a pleasing development. The use of feedback control systems consisting of components such as sensors, controllers and actuators in the industry increases the need for multidisciplinary graduates such as Mechatronics, Control and Automation. Remote monitoring of these systems and their intelligent operation require the training of qualified students in the fields of Embedded Systems, Artificial Intelligence and Software, as well as sensor technology, and the industry's investment in these areas. If these new professions cannot find application in the industry, these professions either become unpreferred or create a brain drain. This is a great loss for the country's economy and its future. Because the investment in human resources will be wasted.

3. NECESSITY OF UNIVERSITY AND PRE-UNIVERSITY EDUCATION

Students coming to universities graduate from either vocational and technical high schools or Anatolian high schools. While students in vocational and technical high schools receive vocational courses intensively, science, mathematics and social courses are taught in Anatolian high schools. In other words, some of the students who come to the university - if they are going to continue the same profession - make their choice of profession beforehand. Therefore, students coming to the university are at different levels. Vocational education gains qualification if it is carried out together with academic education in mathematics, science and social fields. Unscientific views that say that these courses are unnecessary, that they will not be used in real life and that only vocational courses are sufficient should not be adopted. (İşler and Demir, 2011). While students in vocational and technical high schools attend vocational courses intensively, Science, Mathematics and Social courses are taught in Anatolian high schools. That is, some of the students who come to the university – if they are going to continue the same profession– they have already made their choice of profession.Therefore, students coming to the university are at different levels. Vocational education gains qualification if it is carried out together with academic education in mathematics, science and social fields. Unscientific views stating that these courses are unnecessary, they will not be used in real life and only vocational courses are sufficient,

should not be adopted, and a curriculum that cares about both areas should be prepared and in practice, this program should be adhered to. (İşler and Demir, 2011).

Some of the students who come to the university come with their academic infrastructure discarded thanks to their secondary education. Depending on the advancing age in the education process, learning some knowledge and skills requires an appropriate age. In other words, individuals who have completed their physical and cognitive development can be equipped with professional skills. Therefore, vocational education received at the university age following the high school age is more productive. Although universities have a strategic importance in this regard, their duties and responsibilities cannot be entirely attributed to universities. Apprenticeship training and non-formal education institutions are also alternatives to vocational high schools for students who do not want or cannot go to university. Individual competencies such as adapting to society, tolerance, teamwork, decision making, competitiveness and creativity, which are universally accepted and necessary in business life, are social life skills that are considered important in all educational ages, and in the absence of these skills, the individual can fail in his profession by not adapting to business life. (Karcı, 2003).This imposes duties and responsibilities on all educational institutions in order to realize the individual and social development of the student before he/she enters the business life.

4. EDUCATIONAL PROBLEMS AT UNIVERSITIES IN TURKEY

Undoubtedly, in addition to opening new departments and programs in universities, the number of qualified instructors in these new departments should be increased and physical infrastructure such as laboratories and workshops should be strengthened (Mete, Erdem, Uzal, & Hüyük, 2018). At the next stage, the use of the graduate tracking system should be actively encouraged and employment status should be monitored within the framework of cooperation with the necessary institutions. With the feedback mechanism from the industry, education in universities should be updated accordingly. In order to train individuals with the professional competence required by the industry, if the training is carried out on experimental sets similar to the products used in the industry, the learned knowledge will be permanent. Otherwise, the acquired theoretical knowledge will not be remembered and the student cannot feel competent in the work that needs to be done because his knowledge and skills are not sufficient when he enters business life. In this case, he may lose his job. On the other hand, workplaces have to allocate time with an additional budget to train their personnel in accordance with the qualifications of the job. In this case, the business may come to the point of closure because it cannot make a profit. As a matter of fact, this situation brings along the process of questioning the function of universities in society. While the functions of universities are being questioned, the problems experienced by universities inevitably come to the fore. The most important of these problems are the excess student quota in some departments, the lack of sufficient technical equipment or not being up-to-date, the lack of sufficient number of instructors, and the inability to fully realize the applied education due to some difficulties. Examples of these difficulties are the inability to train applications due to the high number of students or the insufficient practice of the instructor. Solutions to overcome these problems have been discussed before. Examples of these solutions are school-industry cooperation on applied courses, tracking the students employed with the graduate tracking system, and determining university department quotas according to the needs of the industry. During the determination of these quotas, the feedback information about our current graduate tracking system is not used effectively and the fields of employment of our employed students are

insufficient, because, although the organization, operational duties and responsibilities of YÖK have been determined for research, publication, teaching staff and students, in the law numbered 2547, since the graduate tracking system has not gained an institutional structure, there is not enough feedback on graduate employment information (Erdogan, 2014).

5. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

The opening of new departments is a promising development so that this change in the industry does not cause the problem of technological unemployment. However, in addition to this, the consultancy services in universities should be made more functional and visionary for job opportunities in the industry, and new lecturers should be recruited with a merit system in line with this newly defined vision. We are of the opinion that the R&D studies of these lecturers on job opportunities in the industry will make university education more effective and efficient. No industry organization can produce high volumes by ignoring its own consumers. Because if people do not have income, the production is meaningless and the products are wasted. As a result, no economic system can afford to recession and avoid rendering the human factor dysfunctional. In this context, we believe that no matter which economic system (capitalist or mixed economy) it is, it will have to revise itself according to Industry 4.0 - without rendering the human factor dysfunctional.

REFERENCES

Ekin, N. (1994). Endüstri İlişkileri, İstanbul. Beta Dağıtım.

Erdoğan, A. (2014). Türkiye'de yükseköğretimin gündemi için politika önerisi. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, (1), 1-17.

Karcı, M. H. MEKATRONİK MESLEK EĞİTİMİ, İÇERİK VE EKİPMANLAR. 2003

İşler, H., & Demir, B. Mesleki ve Teknik Eğitimde Yeni Yaklaşımlar.

Sağlam, M., & Çetintaş, H. B. (2022). Süper Akıllı Toplumlarda Bilgi Hizmetleri. Bilgi Dünyası, 1-25.

TÜSİAD. (2016). "Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği İçin Bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0 Gelişmekte Olan Ekonomi Perspektifi", Yayın no; TÜSİAD-T/2016-03/576. http://www.tusiad.org/indir/2016/sanayi-40.pdf, 11-10-2022

Mete, H., Erdem, A., Uzal, G., & Hüyük, D. (2018). Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Eğitim-Öğretim İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.

Ünlü, F., & Atik, H. (2018). Türkiye'deki işletmelerin endüstri 4.0'a geçiş performansı: Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırmalı ampirik analiz.

KİRİŞSİZ BETONARME DÖŞEMELERİN ZIMBALAMAYA KARŞI GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN KULLANILAN YÖNTEMLERİN ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI

Dr. Öğr. Üyesi, Ömer MERCİMEK

Ankara Üniversitesi

Özet

Kirişsiz döşemeler mimari alanlarda daha büyük iç hacimler meydana getirilmesine olanak sağlamaları, yapı yüksekliğinin azalarak daha fazla kat yüksekliğine imkan oluşturmaları ve imalat aşamasında kalıp ve donatı işçiliğinin azalmasına olanak tanıyarak zaman ve maliyetten kazanç sağlamaları gibi nedenlerden dolayı diğer döşeme türlerine göre daha fazla tercih edilmeye başlanmıştır. Ancak bu türdeki döşemelerde ani ve gevrek bir şekilde meydana gelebilecek zımbalama göçme mekanizması tasarım aşamasında dikkate alınması ve kaçınılması gerekli önemli bir risk yaratmaktadır. Araştırmacılar, 1950'li yıllardan itibaren birçok deneysel, nümerik ve analitik çalışma yürüterek zımbalama dayanımının kirişsiz döşemeler için önemli bir risk taşıyan kırılma mekanizması olduğunu vurgulamışlardır. Bu çalışmalar yürütülürken, 1990'lı yılların sonundan itibaren yapılan çalışmalarda kirişsiz döşemelerin zımbalama dayanımını artırmak için başlıca iki yaklaşımın ortaya koyulduğu görülmüştür. Bunlardan birincisi çekme bölgesine dışardan çelik ve fiber takviyeli elyaf kumaş (FTEK) şeritler yapıştırılarak dolaylı bir şekilde zımbalama dayanımının arttırılmasıdır. İkincisi ise çelik ve FTEK cıvatalardan yapılmış zımbalama donatılı doğrudan güçlendirme sistemidir. Bu çalışmada, zımbalama donatısı, karbon fiber takviyeli elyaf kumaş (KFTEK) ve diğer ikisine göre daha yenilikçi olan tekstil takviyeli sıva (TTS) yöntemlerinin bir arada incelenmesi ve başarılarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaçla 10 adet tam ölçekli betonarme kirişsiz döşeme üretilmiştir. Bunlardan biri referans olarak seçilmiş, dört adeti KFTEK, dört adeti TTS ve bir adeti de zımbalama donatısı ile güçlendirilmiştir. Güçlendirme yöntemlerinin yanı sıra, KFTEK ve TTS ile güçlendirilen deney elemanları için şerit doğrultusu ve ankraj kullanılıp kullanılmaması değişken olarak belirlenmiştir. Deney elemanları orta noktalarından tekdüze statik zımbalama yüklemesine maruz bırakılmıştır. Elde edilen yük-deplasman grafikleri aracılığı ile maksimum taşıma kapasitesi, başlangıç rijitliği ve enerji tüketim kapasitesi gibi önemli sonuçlar yorumlanarak karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda üç yöntem içerisinde en başarılı sonuçların TRM ile güçlendirilen deney elemanlarından alındığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Betonarme döşeme, zımbalama, güçlendirme

EFFECT OF TENSION REINFORCEMENT RATIO ON THE BEHAVIOUR OF DE STRENGTHENED-RC BEAMS WITHOUT STEEL SHEAR REINFORCEMENT

Kagan Sogut

Kilis 7 Aralık University, Department of Civil Engineering

Orcid: 0000-0002-0601-6420

ABSTRACT

This study presents a two-dimensional nonlinear finite element (FE) model for DE strengthened RC beams without existing steel shear links. The two-dimensional FE model was developed and validated against experimental results reported in published literature. A parametric study was thereafter carried out to examine the impact of tension reinforcement ratio on the behaviour of DE strengthened-RC beams without steel shear reinforcement. The developed FE model accurately predicted experimental results. The mean value of predicted-to-experimental shear force at failure was 1.03. The corresponding value for displacement at ultimate shear force was 0.93. The effect of tension reinforcement ratio on the strengthened behaviour was examined by considering different tension reinforcement ratios in a range between 2.5 and 4.63%. The numerical results showed that an increase in tension reinforcement ratio from 2.5 to 4.63% resulted in an improvement in shear force capacity for both unstrengthened and strengthened beams. The percentage of shear strength improvement due to embedded steel bars was almost constant with increasing tension reinforcement ratio. This proved that tension reinforcement ratio did not play a significant role in gaining shear strength improvement due to embedded steel bars.

Keywords: Concrete, embedded steel bars, finite element, shear strengthening

1. INTRODUCTION

Shear strengthening solutions have gained importance to provide shear-deficient concrete beams with adequate shear strength capacity [1]. It has been recognised that the Deep embedment (DE) technique is one of the most effective solutions for shear strengthening of existing reinforced concrete (RC) beams [1-4]. Previous research studies on this technique have provided valuable findings [1-18]. However, the DE technique is a relatively new shear strengthening technique. It is therefore required to further examine the important parameters influencing the strengthened behaviour. For example, the impact of tension reinforcement

ratio on the behaviour of DE strengthened beams without steel shear links has not yet been reported. This paper reports the effect of tension reinforcement ratio on the DE strengthened-RC rectangular beams without existing steel shear links using FE modelling. The developed FE model, which gives accurate predictions, is presented in this paper. Moreover, the developed FE model was used to carry out a parametric study.

2. SUMMARY OF EXPERIMENTAL STUDY

RC beams tested by Barros and Dalfre [13] were used to validate the FE model. An unstrengthened (control) RC beam and a DE-strengthened RC beam with embedded steel bars were considered to validate FE model. As can be seen in Figure 1, the RC rectangular beams had a width of 150 mm, an overall depth of 300 mm, and effective depth of 261.5 mm. The beams had a shear span-to-effective depth (a/d) ratio of about 3.44 and were tested in a three-point bending configuration. The tested beams, namely A1 and A3, were longitudinally reinforced in compression and tension with two 12- and 25-mm diameter steel bars, respectively. The non-tested spans of RC beams were reinforced in shear with 6 mm diameter steel shear links spaced at 75 mm centre-to-centre (c/c), whereas the tested spans of RC beams were designed without any shear reinforcement (see Figure 1). The DE shear strengthening scheme consisted of one 10 mm diameter steel bar spaced as shown Figure 1. The average cylinder concrete compressive strength was 30.78 MPa. The mechanical properties of steel bars are reported in Table 1.

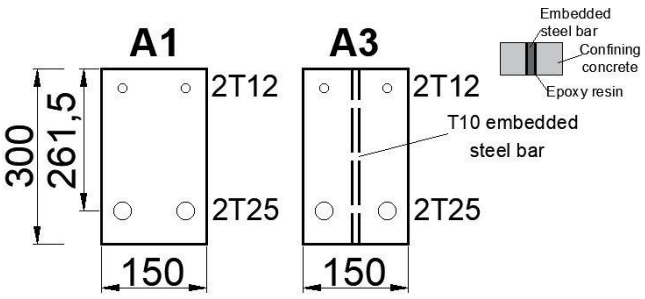

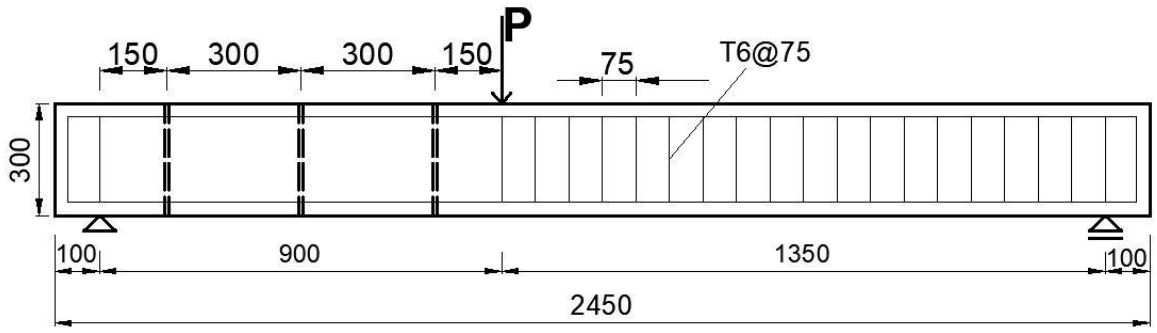

Figure 1: Cross-sections and elevation of RC beams tested by Barros and Dalfre [13] (dimensions in mm)

Table 1. Material properties of steel bars [13]

Property	6 mm steel bars	10 mm steel bars	12 mm steel bars	25 mm steel bars
Elastic Modulus (MPa)	206070	205160	206620	216190
Yield Strength (MPa)	559.14	541.6	484.68	507.68
Ultimate Strength (MPa)	708.93	643.23	655.53	743.41

3. FINITE ELEMENT MODELLING

VecTor2 software package which utilities the theoretical background of Disturbed Stress Field Model (DSFM) [19], in which includes improved formulations and assumptions of Modified Compression Field Theory (MCFT) [20] was used to develop a two-dimensional FE model [22]. The constitutive material and analysis models for the proposed FE model together with main input parameters are summarised in Table 2. It is worth noting that most of the material and analysis models used to develop the FE model were default models recommended by VecTor2 software [21].

Table 2. FE modelling

Concrete Models		**Reinforcement Models**			
Concrete Pre- and Post-Peak	Popovics (HSC) Base Curve	**Hysteretic Response***	Bauschinger Effect (Seckin)		
Compression Softening	Vecchio 1992-B (e1-e0-Form)	**Dowel Action***	Tassios (crack slip)		
Tension Stiffening*	Modified Bentz 2003	**Buckling***	Akkaya 2012 (Modified Dhakal-Maekawa)		
Tension Softening*	Bilinear	**Main Input Parameters**			
Confined Strength*	Kupfer/Richart	**f_c (MPa)**	**f_t (MPa)**	**E_c* (MPa)**	**Poisson's ratio***
Dilation*	Variable-Isotropic	30.78	$0.6\sqrt{f_c}$ (CSA, 2007)	$3320\sqrt{f_c + 6900}$ (VecTor2)	0.15
Cracking Criterion*	Mohr-Coulomb (Stress)	**Analysis Models**			
Crack Stress Calculation*	Basic (DSFM/MCFT)	**Strain History***	Previous Loading Considered		
Crack Width Check*	Agg. / 2.5	**Cracking Spacing***	CEB-FIP 1978-Deformed		
Crack Slip Calculation*	Walraven	**Max. No. of Iterations**	100		
Creep and Relaxation*	Not Considered	**Convergence Limit***	1.00001		
Hysteretic Response*	Nonlinear/w-Plastic Offsets	**Structural Damping***	Not Considered		
*** Default models (VecTor2)**		**Geometric Nonlinearity***	Considered		
		Convergence Criteria*	Displacements-Weighted Average		

4. FE RESULTS AND DISCUSSION

4.1. FE model validation

The experimental results of Barros and Dalfre [13] in terms of ultimate shear force capacity and corresponding displacement at ultimate shear force capacity were compared with the

corresponding FE model results to validate the proposed FE model. These values are given in Table 3. As can be seen in Table 3, the predicted-to-experimental shear force at failure has a mean value of 1.03. The corresponding value for displacement at ultimate shear force capacity is 0.93.

Table 3. Experimental results of Barros and Dalfre [13] vs. FE results

Beam I.D	Shear force at failure (kN)			Displacement at peak shear force (mm)		
	Experimental	FE Prediction	FE/Exp.	Experimental	FE Prediction	FE/Exp.
A1	65.3	67.1	1.03	4.01	3.58	0.89
A3	96.5	99.3	1.03	6.97	6.68	0.96
Mean			1.03			0.93
Standard deviation			0.00			0.05

Figure 2 compares the experimental shear force-displacement curves with the FE-predicted shear force-displacement curves. As can be seen in Figure 2, the overall predicted shear force-displacement response is in good agreement with the experimental shear force-displacement response.

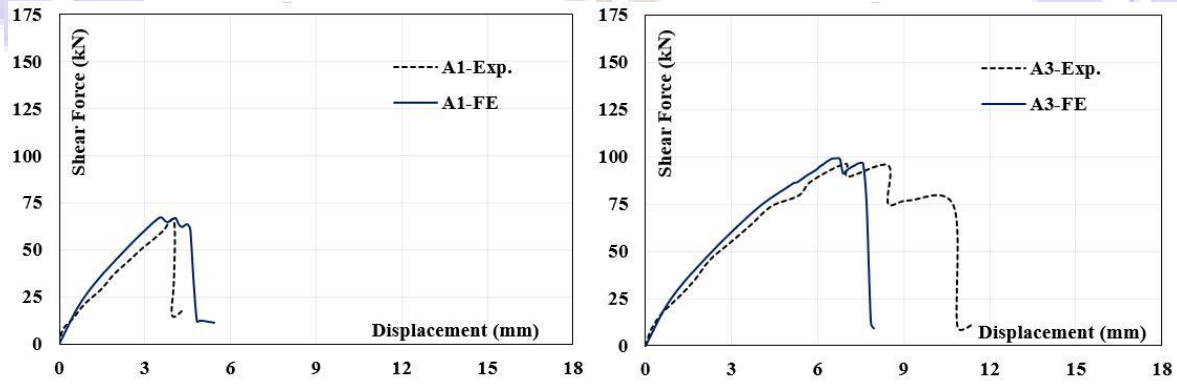

Figure 2: Experimental [13] and FE-predicted shear force-displacement curves

4.2. Effect of tension reinforcement ratio

The effect of tension reinforcement ratio on the strengthened behaviour was examined by considering different tension reinforcement ratios in a range between 2.5 and 4.63%. The modelled beams were nominally identical to A1 and A3. Figure 3a shows the variations in shear force capacity of unstrengthened and strengthened beams with tension reinforcement ratio. As can be seen in Figure 3a, an increase in tension reinforcement ratio from 2.5 to

4.63% resulted in an improvement in shear force capacity from 67.1 to 74.9 kN and from 99.3 to 110.3 kN for unstrengthened and strengthened beams, respectively. Figure 3b demonstrates the relationship between percentage of shear strength improvement and tension reinforcement ratio. The percentage of shear strength improvement was almost constant wıth increasing tension reinforcement ratio. For example, the corresponding values were 48 and 47.4% for the beams with a tension reinforcement ratio of 2.5 and 4.63%, respectively. This result is crucial since it has been demonstrated that tension reinforcement ratio did not have a significant impact on shear strength improvement due to embedded steel bars. The effect of tension reinforcement can only change the failure mode of the strengthened beams. Furthermore, this result is consistent with the results of Sogut et al. [5] reported for DE FRP-strengthened beams with existing steel shear links. It was demonstrated that tension reinforcement ratio did not play an important role in increasing shear strength of DE FRP-strengthened beams.

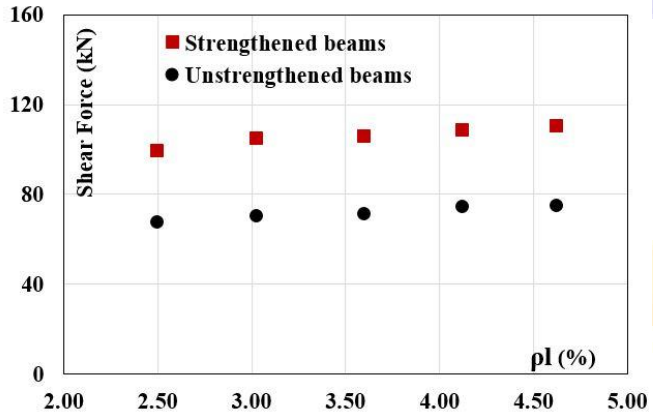

(a)

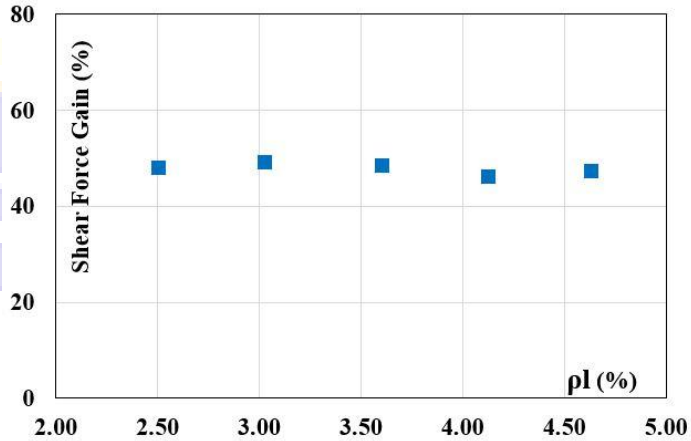

(b)

Figure 3. Tension reinforcement ratio vs. (a) shear force capacity and (b) percentage of shear strength improvement due to embedded steel bars

5. CONCLUSIONS

This paper presents a two-dimensional FE model that was developed for DE steel strengthened-RC rectangular beams without steel shear links and validated against published experimental results. Furthermore, the validated FE model was used to shed light on the impact of tension reinforcement ratio on the strengthened behaviour. The predicted-to-experimental shear force at failure has a mean value of 1.03. The corresponding value for displacement at ultimate shear force capacity is 0.93. Shear force capacities of both unstrengthened and strengthened beams increased when the tension reinforcement ratio was increased. However, an increase or decrease in the tension reinforcement ratio did not play a significant role in gaining shear strength due to embedded steel bars. This demonstrated that the tension reinforcement ratio can only effect the failure mode of the DE-strengthened beams.

Acknowledgements
No funding was received for conducting this study.

References

[1] Mofidi A, Chaallal O, Benmokrane B, Neale K. Experimental tests and design model for RC beams strengthened in shear using the embedded through-section FRP method. ASCE Journal of Composites for Construction 2012; 16(5): 540-550.

[2] Chaallal O, Mofidi A, Benmokrane B, Neale K. Embedded through-section FRP rod method for shear strengthening of RC beams: performance and comparison with existing techniques. ASCE Journal of Composites for Construction 2011; 15(3): 374-383.

[3] Valerio P, Ibell TJ, Darby A. Deep embedment of FRP for concrete shear strengthening. Structures and Buildings 2009; 162(5): 311-321.

[4] Valerio P, Ibell T. Shear strengthening of existing concrete bridges. Structures and Buildings 2003; 156(1): 75-84.

[5] Sogut K, Dirar S, Theofanous M, Faramarzi A. and Nayak AN. Effect of transverse and longitudinal reinforcement ratios on the behaviour of RC T-beams shear strengthened with embedded FRP bars. Composite Structures 2021; 113622.

[6] Breveglieri M, Aprile A, Barros JAO. Embedded through-section shear strengthening technique using steel and CFRP bars in RC beams of different percentage of existing stirrups. Composite Structures 2015; 126: 101-113.

[7] Jemaa Y, Jones C, Dirar S. Deep embedment strengthening of full-scale shear deficient reinforced concrete beams. In Proceedings of the 12th International Symposium on Fiber Reinforced Polymers for Reinforced Concrete Structures (FRPRCS-12), 2015, Nanjing, China, pp. 1-6.

[8] Dirar S, Theofanous M. Large-scale reinforced concrete T-beams strengthened in shear with embedded GFRP bars. In: Proceedings of the 8th International Conference on Advanced Composites in Construction (ACIC 2017), Sheffield, 5-7 September 2017. p. 114-119.

[9] Raicic V, Ibell T, Darby A, Evernden M, Orr J. Effectiveness of the deep embedment (DE) technique for shear strengthening of reinforced concrete continuous Beams. In: Proceedings of the 8th International Conference on Advanced Composites in Construction (ACIC 2017), Sheffield, 5-7 September 2017. pp. 6.

[10] Qapo M, Dirar S, Jemaa Y. Finite element parametric study of reinforced concrete beams shear-strengthened with embedded FRP bars. Composite Structures 2016; 149: 93-105.

[11] Sogut K, Dirar S, Theofanous M, Faramarzi A. Effect of existing steel-to-embedded FRP shear reinforcement ratio on the behaviour of reinforced concrete T-beams. In: Proceedings of the 9th International Symposium on Advanced Composites in Construction (ACIC 2019), Birmingham, 3-5 September 2019. p. 11-16.

[12] Bui L.V.H, Stitmannaithum B. and Ueda T. Experimental investigation of concrete beams strengthened with embedded through-section steel and FRP Bars. ASCE Journal of Composites for Construction 2020; 24 (5): 04020052.

[13] Barros JAO, Dalfré GM. Assessment of the effectiveness of the embedded through-section technique for the shear strengthening of reinforced concrete beams. Strain 2013; 49 (1): 75–93.

[14] Bhanugoban M, Yapa HD, Dirar S. Efficient shear retrofitting of reinforced concrete beams using prestressed deep embedded bars. Engineering Structures 2021; 246: 113053.

[15] Qin S, Dirar S, Yang J, Chan AHC, Elshafie M. CFRP shear strengthening of reinforced-concrete T-beams with corroded shear links. ASCE Journal of Composites for Construction 2015; 19(5): 04014081, 10pp.

[16] Sogut K, Dirar S, Theofanous M, Faramarzi A. (2019). Size effect in shear-deficient reinforced concrete T-beams strengthened with embedded FRP bars. In: Proceedings of the 14th International Symposium on Fiber-Reinforced Polymer Reinforcement for Concrete Structures, (FRPRCS-14), Belfast, UK, June 4-7, 2019.

[17] Caro M, Dirar S, Quinn A, Yapa H. Shear strengthening of existing reinforced concrete beams with embedded bars – an overview. Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Structures and Buildings 2021; 1-14, doi: 10.1680/jstbu.20.00169.

[18] Sogut K, Dirar S, Theofanous M, Faramarzi A. Effect of FRP bar type on the behaviour of shear-strengthened reinforced concrete T-beams. In: Ilki, A., Ispir, M., Inci, P. (eds), 10th International Conference on FRP Composites in Civil Engineering, 2022, CICE 2021, Lecture Notes in Civil Engineering, vol 198.

[19] Vecchio FJ. Disturbed stress field model for reinforced concrete: formulation. ASCE Journal of Structural Engineering 2020; 126(9): 1070-1077.

[20] Vecchio FJ, Collins MP. The modified compression field theory for reinforced concrete elements subject to shear. ACI Journal 1986; 83(2): 219-231.

[21] Wong PS, Vecchio FJ, Trommels H. VecTor2 & FormWorks user's manual (second edition) 2013; Toronto: University of Toronto.

EDGE DETECTION ANALYSIS OF TUBE FORMATION IMAGES OBTAINED FROM CACO-2 CELLS

Mine KUÇAK

Yildiz Technical University, Faculty of Arts and Science, Molecular Biology and Genetics Department

ORCID No: 0000-0003-3991-4953

Prof. Dr. M. Hamza MÜSLÜMANOĞLU

Yildiz Technical University, Faculty of Arts and Science, Molecular Biology and Genetics Department

ORCID No: 0000-0002-6210-648X

Abstract

Analyzing and interpreting the result images of cell culture studies is crucial to understanding cell carcinoma and the behavior of cancer cells. However, analyzes with commercial software usually do not have sufficient and detailed information. In addition, the necessity of commercial software to analyze the images obtained creates an additional item in the project budgets. This study proposes methods for obtaining more detailed information about cell segmentation without the need for commercial image analysis software for cell images obtained from phase contrast microscopes. First, the most prominent images obtained from tube forming experiments with Caco-2 cells in the laboratory were selected and evaluated with Wimasis Image Analysis Software, a commercial software. Later, the same images were edge detected with open source algorithms and effective results were obtained. The results obtained with this application showed that it can be done more comprehensively and free of charge compared to image analysis with commercial software.

Keywords: Microscope image processing, Cell edge detection, MATLAB, Colorectal cancer.

INTRODUCTION

Cancer is one of the most common diseases affecting human health recently and has a high mortality rate. Colorectal cancer (CRC) is one of the leading causes of cancer related deaths worldwide. Uncontrolled cell divisions in the large intestine can lead to the development of colorectal cancer for various reasons. Although the rate of environmental involvement is higher in the etiology of colorectal cancer than in other types of cancer, the genetic effect is also evident. In conclusion, cancer poses a significant challenge for clinicians and researchers in this field [1,2].

Although it is often performed in a cell culture laboratory to check the results of cancer research experiments on cell behavior under a microscope and to obtain a preliminary view by observing them, these observations do not provide certainty to the researcher [3].

With the advancement of computer technology, the results of many experimental cancer types of research carried out in the laboratory have been developed and interpreted thanks to computer vision algorithms effectively [4]. For this reason, the preference for many computer vision algorithms in cancer research is increasing daily [5].

Edge detection algorithms are widely used methods in biological image analysis. The choice of edge detection algorithm depends on the data type and its purpose [6]. This study aims to perform automatic edge detection and detailed analysis of Caco-2 cells forming tubule-like structures without commercial software.

MATERIAL-METHOD

The data used in this study consists of microscope images of tube formation experiments obtained as a result of laboratory studies. The Caco-2 cell line, a colorectal carcinoma cell, was used in the experiments. Images were obtained with a Zeiss Axiovert A.01 microscope. Experiments were carried out with at least three repetitions, and the best images were selected and analyzed.

2.1 Cell Image Edge Detection with Sobel Approximation

The edge detection algorithm is applied to the control group and Toluhydroquinone-treated cell groups; edges are detected using the Sobel operator.

The Sobel edge detector uses one vertical mask and one horizontal mask. Thirty-three matrices are typically used with these masks. In Matlab, matrices with 3*3 dimensions are used most frequently. Edge detection is commonly done with the help of the local operator. An example of an orthogonal gradient operator is the Sobel operator. The gradient operator is a derivative operator, and the gradient corresponds to the first derivative. Only two kernels, one estimating the gradient in the x-direction, Gx, and the other in the y-direction, Gy are used to convolve the image in this instance. The magnitude of the absolute gradient is then given by [7], [8], [9]:

$$|G| = \sqrt{G_{x^2} + G_{y^2}}$$

and is often approximated with [7], [8], [9]:

$$|G| = \sqrt{G_{x^2} + G_{y^2}}$$

Sobel operator often uses small area template convolution to do approximation. Gx andGy need a template each, so there must be two templates combined into a gradient operator. The two 3×3 templates used by Sobel are showed as (a) and (b) in Fig. 1

-1	0	+1
-2	0	+2
-1	0	+1

G_x

+1	+2	+1
0	0	0
-1	-2	-1

G_y

Figure 1: Sobel edge masks [8]

Every point in the image should use these two kernels to do convolution. One of the two kernels has a maximum response to the vertical edge and the other has a maximum response to the level edge. The maximum value of the two convolutions is used as the output bit of the point, and the result is an image of edge amplitude. Their convolution is as follows [9], [10], [11]:

$$g_1(x, y) = \sum_{k=-1}^{1} \sum_{i=-1}^{1} S_1(k, l)\, f(x + k, y + l)$$

$$g_2(x, y) = \sum_{k=-1}^{1} \sum_{i=-1}^{1} S_2(k, l)\, f(x + k, y + l)$$

$$g(x, y) = {g_1}^2 x, y + {g_2}^2 (x, y)$$

If $g1(x, y) > g2(x, y)$, it means that there is an edge with a vertical direction passing through the point (x, y). The operator determines the edge according to such conditions [9].

2.2 Cell Image Edge Detection with Canny Algorithm

John Canny described a set of objectives for an edge detector in 1986 and provided a strategy for attaining them. Canny listed three requirements for an edge detector [12]. which are:

Error rate: Only edges should be detected and responded to by the edge detector; none should be missed.

Localization: As little space as possible should exist between the edge pixels that the edge detector finds and the real edge.

Response: In cases when there is just one edge, the edge detector shouldn't pick up multiple edge pixels.

Canny assumed that there was a step edge with white Gaussian noise. It was supposed that the edge detector would be a convolution filter f, which would reduce noise and identify the edge.[12]

Finding a filter that maximizes each of the three edge-detection criteria is the challenge.

A convolution integral (H) determines the filter's response in one dimension to an edge G:

$$H = \int_{-w}^{w} G(-x) f(x) d(x)$$

Outside of the area [-w,w], the filter is presumed to be zero. The three requirements are stated mathematically as follows (9):

$$SNR = \frac{A\left|\int_{-w}^{0} f(x)d(x)\right|}{n_0\sqrt{\int_{-w}^{w} f^2(x)dx}}$$

$$Localization = \frac{A|f(0)|}{n_0\sqrt{\int_{-w}^{w} f^2 dx}}$$

$$x_{zc} = \pi\left(\frac{\int_{-\infty}^{\infty} f^2(x)dx}{\int_{-\infty}^{\infty} f^2(x)dx}\right)^{1/2}$$

$$G(x) = A.u_{-1}(x)$$

where (u_n (x)) is the n th derivative of a delta function and A is the step amplitude (13).

The output signal-to-noise ratio is represented by SNR (error rate). The localization value is the reciprocal of the distance between the located edge and the genuine edge, and it should be as big as possible, implying that the distance is as little as feasible. Both of these requirements improve directly with the ratio A/n_0, often known as the image's signal-to-noise ratio [13]. The number x_zc is a constraint; it indicates the mean distance between f's zero crossings and is effectively a declaration that the edge detector f will not respond to the same edge too many times in a short region. Canny searches the filter f that optimizes the product SNR*localization while keeping the multiple response limitation in view. Despite the fact that the solution is too complex to be solved analytically, an efficient approximation turns out to be the first derivative of a Gaussian function. This produces an image E with enhanced edges, even in the presence of noise incorporated into the edge image model [12].

RESULTS

The two edge detectors proposed in this article was applied to the phase contrast image of non-treated and 25 µM Toluhydroquinone-treated Caco-2 cells.

Edge Detection with Sobel Algorithm

In Figure 1 and Figure 2 we observe the results produced by applying our Sobel-based edge detection algorithm on the tubule-like structure forming microscope image of non-treated and 25 µM Toluhydroquinone-treated caco-2 cells.

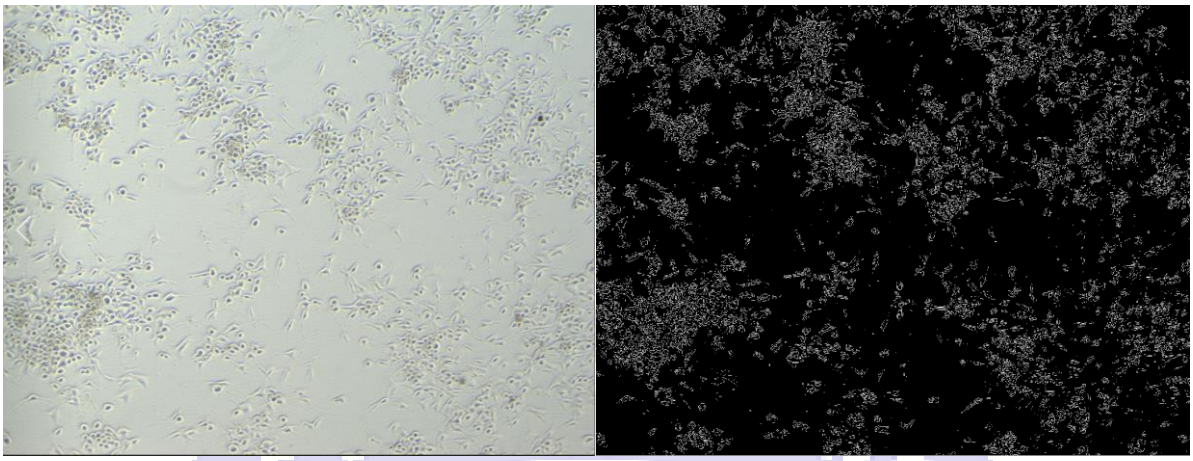

Figure 1. Phase-contrast microscope image of non-treated Caco-2 cells (left), performance of the edge of these images using the Sobel algorithm (right). The image on the left is a photograph of non-treated Caco-2 cells forming a tubule-like structure in the matrigel. The image on the right is the image obtained after the application of our proposed algorithm, which reveals the margins of tubule-like structures.

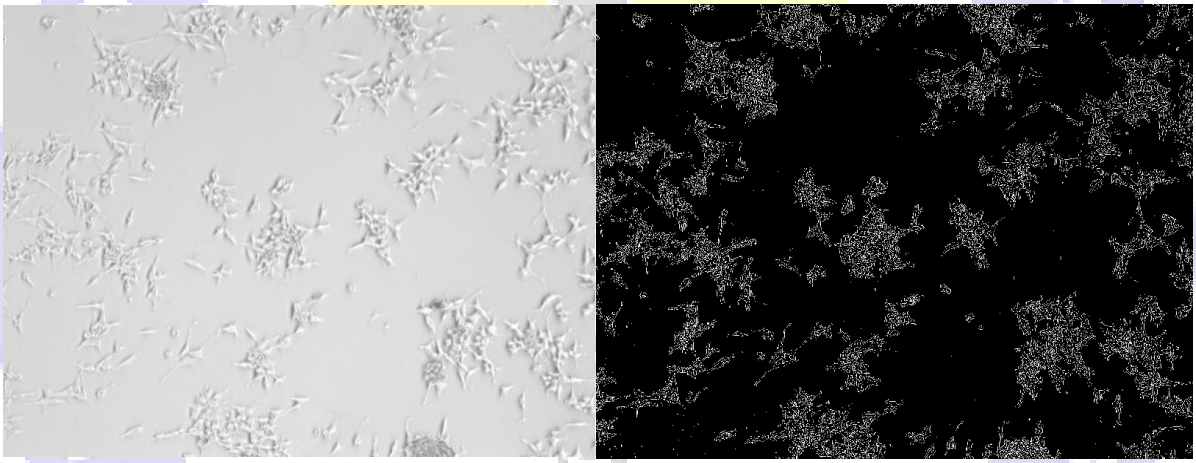

Figure 2. Phase-contrast microscope image of 25 µM Toluhydroquinone-treated Caco-2 cells (left), performance of the edge of these images using the Sobel algorithm (right). The image on the left is a photograph of 25 µM Toluhydroquinone-treated Caco-2 cells forming a tubule-like structure in the matrigel. The image on the right is the image obtained after the application of our proposed algorithm, which reveals the margins of tubule-like structures.

Edge Detection with Canny Algorithm

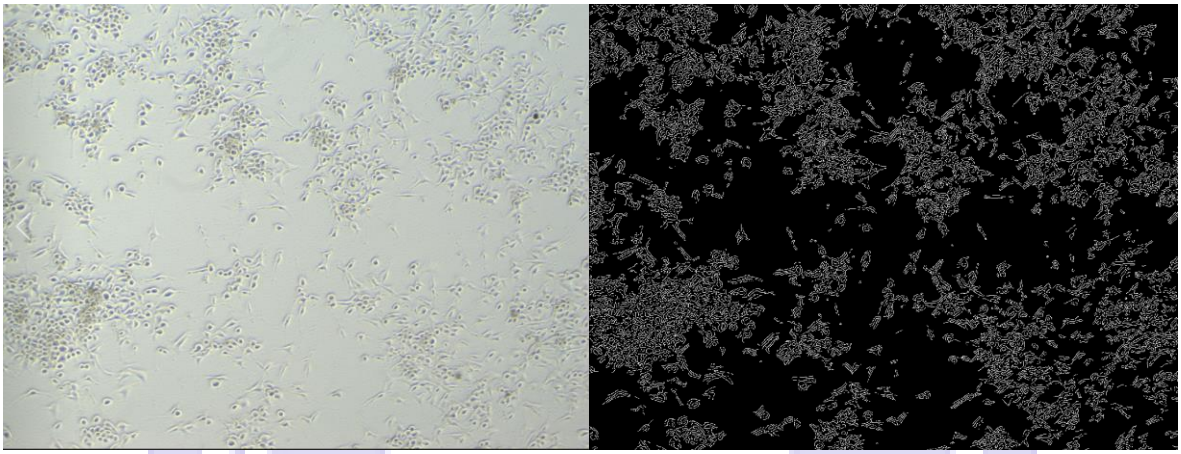

Figure 3. Phase-contrast microscope image of non-treated Caco-2 cells (left), performance of the edge of these images using the Canny algorithm (right). The image on the left is a photograph of non-treated Caco-2 cells forming a tubule-like structure in the matrigel. The image on the right is the image obtained after the application of our proposed Canny operator, which reveals the margins of tubule-like structures.

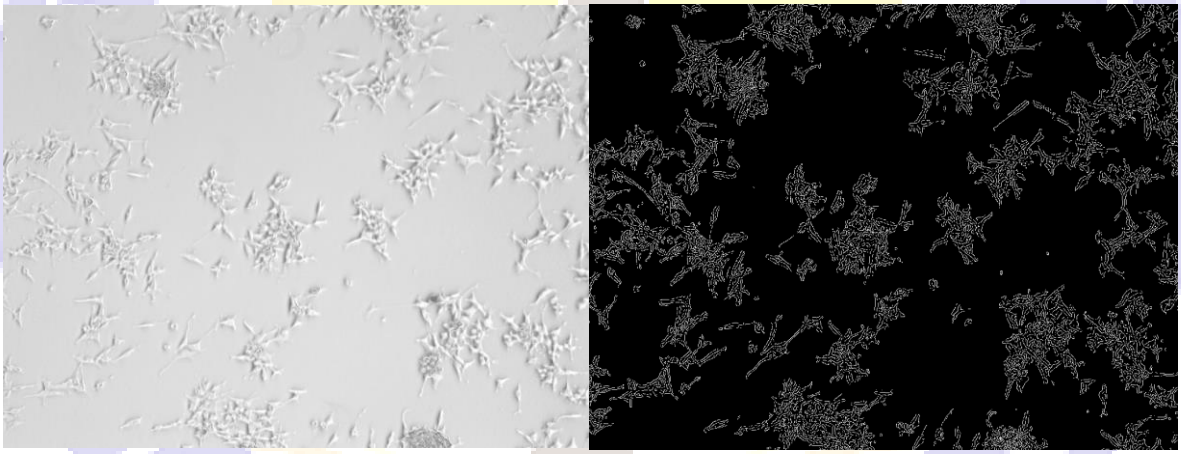

Figure 4. Phase-contrast microscope image of 25 µM Toluhydroquinone-treated Caco-2 cells (left), performance of the edge of these images using the Canny algorithm (right). The image on the left is a photograph of 25 µM Toluhydroquinone-treated Caco-2 cells forming a tubule-like structure in the matrigel. The image on the right is the image obtained after the application of our proposed Canny operator, which reveals the margins of tubule-like structures.

Tubule-like structures formed by Caco-2 cells in the 3-dimensional matrix are essential markers of angiogenesis. Commercial software is often required to determine the inhibition of angiogenesis by applied chemotherapeutics. Thanks to the method proposed in this study, tubule-like structures can be analyzed in a shorter time and economically. In this study, tubular structures formed by cells were analyzed separately with Canny and Sobel operators. The application was carried out with the threshold values stated in the method section. According to the findings, it was seen that the Canny operator shows the loop structures more clearly than the Sobel operator. In the analysis made with the Sobel operator, it was

understood that single cells were also seen in addition to the annular structures, making distinguishing tubule-like structures challenging.

REFERENCES

Booth, R. A. (2007). Minimally invasive biomarkers for detection and staging of colorectal cancer. Cancer letters, 249(1), 87-96.

Mármol, I., Sánchez-de-Diego, C., Pradilla Dieste, A., Cerrada, E., & Rodriguez Yoldi, M. J. (2017). Colorectal carcinoma: a general overview and future perspectives in colorectal cancer. International journal of molecular sciences, 18(1), 197.

Freshney, R.I. Culture of Animal Cells: A Manual of Basic Technique and Specialized Applications, 6th ed.; John Wiley & Sons, Inc.: Hoboken, NJ, USA, 2016.

Siddique, S., & Chow, J. C. (2020). Artificial intelligence in radiotherapy. Reports of Practical Oncology and Radiotherapy, 25(4), 656-666.

Benvenuto, Giovana A., et al. "A Fully Unsupervised Deep Learning Framework for Non-Rigid Fundus Image Registration." Bioengineering 9.8 (2022): 369.

Benvenuto, G. A., Colnago, M., Dias, M. A., Negri, R. G., Silva, E. A., & Casaca, W. (2022). A Fully Unsupervised Deep Learning Framework for Non-Rigid Fundus Image Registration. Bioengineering, 9(8), 369.

S. A. Salem, N. V. Kalyankar and S. D. Khamitkar, (2010)."Image Segmentation By Using Edge Detection", (IJCSE) International Journal On Computer Science And Engineering, vol. 2, no. 3, pp. 804-807.

T. A. Al-Aish, (2008). "Edge Detection in Sensor Networks using Image Processing", Diala , Jour., vol. 31 , Iraq,.

Mohammad, E. J., JawadKadhim, M., Hamad, W. I., Helyel, S. Y., Alrsaak, A. A. A., Al-Kazraji, F. K. S., & HadeeAbud, A. M. (2014). Study Sobel edge detection effect on the ImageEdges using MATLAB. International Journal of Innovative Research in Science, Engineering and Technology, 3(3), 10408-10415.

K. V. Manojand S. U. Nimbhorkar, "Edge Detection of Images Using Sobel Operator", International Journal of Emerging Technology and Advanced Engineering Website: www.ijetae.com, ISSN 2250-2459, vol. 2, Issue 1, 2012.

J. M. Elham, J. M. Ahmed, J. M. Zainab and et. al., "Design Study Sobel Edge Detection", International Journal of Application or Innovation in Engineering & Management (IJAIEM), ISSN 2319 – 4847, Vol. 2, Issue 12, pp. 248-253, December 2013

Parker, J. R. (2010). Algorithms for image processing and computer vision. John Wiley & Sons.

Canny, J. (1986). A computational approach to edge detection. IEEE Transactions on pattern analysis and machine intelligence, (6), 679-698.

Acknowledgments: The authors would like to acknowledge that this paper is submitted in partial fulfilment of the requirements for PhD degree at Yildiz Technical University.

ERKEN DÖNEM MULTİPL SKLEROZ HASTALARINDA YÜRÜYÜŞÜ BAŞLATMANIN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF GAIT INITIATION OF EARLY MULTIPLE SCLEROSIS PATIENTS

Fzt. Mustafacan SALAMCİ
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Yeliz SALCI
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Semra TOPUZ
Hacettepe Üniversitesi

Uzm. Fzt. Ali İmran YALÇIN
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Meryem Aslı TUNCER
Hacettepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi, Nazire Pınar ACAR ÖZEN
Hacettepe Üniversitesi

Özet

Multipl Skleroz (MS), Merkezi Sinir Sistemi (MSS) nöronlarına ait myelin kılıfı etkileyen; inflamatuar, demiyelinizan, nörodejeneratif bir hastalıktır. Yürüyüş bozukluğu, MS' in geç dönemlerinde daha belirgin görülmekle birlikte erken dönemde, daha yeni tanı almış hastalarda dahi görülebilmektedir. Yürüyüşün bir fazı olan yürüyüşü başlatma ise MS' de görülen MSS etkileniminden dolayı bozulan önemli bir beceridir. MS' de yürüyüşü başlatma çalışmaları, bu becerinin MS hastalarında erken dönemde dahi bozulabildiğini göstermektedir. Fakat bu çalışmalarda yürüyüşü başlatmanın bir fazı olan postüral fazların incelemesi yürüyüşü başlatma sırasında yapılmamış, lokomotor fazdaki parametrelerin de değişkenlikleri incelenmemiştir. Bizim çalışmamızın amacı; Erken dönem MS hastalarında yürüyüşü başlatma sırasında postüral faza ait değişiklikleri incelemek ve yürüyüşü başlatmanın zaman-mesafe parametrelerinin değişkenlik durumunu sağlıklılarla karşılaştırmaktır. Çalışmaya 20-

40 yaş arası, EDSS 0-3 aralığında, Mini Mental Test ’ten en az 26 puan almış olan 20 MS hastası ve 10 sağlıklı birey (SB) dahil edilmiştir. Yürüyüşü başlatmanın zaman-mesafe parametrelerine ait değişkenliği incelemek için GAİTRite (CIR Systems Inc. Franklin, New Jersey, USA) yürüyüş analiz sistemi kullanılmıştır. Yürüyüşü başlatmanın zaman-mesafe parametrelerini incelemek için, yürüyüşün ilk 2 adımına ait adım uzunluğu, adım süresi, adım genişliği ile ilk çift destek periyodunun süresi değerlendirmeye alınmıştır. Parametrelerin değişkenliği için varyasyon katsayısı (VK%) değeri kullanılmıştır. Yapılan istatiksel analizler sonucu yürüyüşü başlatmaya ait zaman-mesafe değişkenliği; birinci adım uzunluğu (VK MS:3.28, SB:2.23), ikinci adım uzunluğu (VK MS:2.86, SB:2.07), birinci adım süresi (VK MS:4.51, SB:2.83), ikinci adım süresi (VK MS:3.54, SB:1.88), adım genişliği (VK MS:16.68, SB:7.94) ve ilk çift destek periyodu süresi (VK MS:24.75, SB:14.11) şeklindedir. İncelemeye alınan tüm yürüyüşü başlatmaya ait zaman-mesafe parametrelerinde değişkenlik, MS hastalarında sağlıklı bireylere göre daha fazla olduğu bulunmuştur ($p<0.05$). Sonuç olarak erken dönemde MS hastalarında fonksiyonel kayıp minimal düzeyde de olsa, yürüyüşü başlatma değişkenliği belirgin olarak artmış durumdadır. Değişkenliğin artması, yürüyüşü başlatma becerisinin MSS’ de yeterince iyi düzenlenememesi ile bağlantılıdır. Bu nedenle daha erken dönemdeyken, hastaların fonksiyonel kaybının olmaması göz önüne alınmadan, MS hastalarına yürüyüşle ilgili rehabilitasyon desteği verilmesi hastalığın yürüyüş üzerindeki etkilerini minimale indirme açısından önemli olacaktır diye düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Multipl Skleroz, Yürüyüşü Başlatma, Yürüyüş

MULTİPL SKLEROZ HASTALARINDA KOGNİTİF YORGUNLUĞUN MENTAL İMGELEME ÜZERİNE ETKİSİNİN ARAŞTIRILMASI

Fzt. Fardad FARZİNMOGHADDAM
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Ayla FİL BALKAN
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Yeliz SALCI
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Meryem ASLI TUNCER
Hacettepe Üniversitesi

UZM. DR. Nazire PINAR ACAR ÖZEN
Hacettepe Üniversitesi

UZM. FZT. Ezgi ÖZBAŞ
Hacettepe Üniversitesi

Giriş:

Kognitif yorgunluk, psikobiyolojik bir bozukluk olup multipl skleroz (MS) hastaların %46'sında görülmektedir. Hastalarda yorgunlukla mücadele etmekte kullanılan birçok yöntem bulunmaktadır. Mental imgeleme (Mİ) eğitimi bu uygulamalardan biri olup, bir öznenin belirli bir eylemi zihinsel olarak simüle ettiği dinamik bir durum olarak tanımlanmaktadır. Mİ sırasında farklı kortikal bağlantılar aktive olmaktadır. Çalışmalar, motor imgeleme ile MS hastalığının şiddeti arasında ilişki olduğunu vurgulasa da, kognitif yorgunluğun motor imgeleme yeteneği üzerindeki etkisi tam olarak bilinmemektedir.

Materyal-Metod: Çalışmaya EDSS skorları 1 ile 4 arasında değişen 10 MS hastası dahil edildi. Hastalar randomize olarak çalışma ve kontrol grubu olarak iki gruba ayrıldı. Her iki grup mental imgeleme yeteneği bakımından değerlendirildi. Bu amaçla bireylere Motor İmgeleme Ölçeği uygulandı. Ayrıca mental imgelemenin değerlendirilmesi kapsamında mental kronometre testi kullanıldı. Test 9 Delikli Peg Testi ile 10 Metre Yürüme Testi üzerinden gerçekleştirildi. İlk değerlendirmeden bir hafta sonra çalışma grubundaki bireylere kognitif yorgunluğu artıracak bazı testler uygulanıp hemen ardından mental imgeleme testleri tekrar edildi. Kontrol grubundaki bireyler ise herhangi bir uygulama yapılmaksızın tekrar değerlendirildi.

Bulgular: Çalışmaya katılan MS hastaların yaş ortalaması 37.6 ± 8.79, EDSS skoru 2.3 ± 0.94 ve hastalık durasyonları ise 9.6 ± 6.51 yıl olarak belirlendi. Tedavi grubunun motor imgeleme yeteneği skoru ilk değerlendirmede 16.6 ± 4.5 iken, 2. değerlendirmede 10.8 ± 4.32 puana gerilediği bulundu (p□0.04). Mental kronometre değerleri incelendiğinde ise gruplar arasında fark olmadığı görüldü (p>0.05).

Sonuç: Çalışmamızda kognitif yorgunluğun MS hastalarında mental imgelemenin kontrol edilebilirlik bileşeni olarak bilinen motor imgeleme yeteneğini bozulduğunu göstermiştir. Motor imgeleme vücut şemasının kontrol edilebilirliği olarak bilinmektedir. Bu nedenle vücudumuz için önemli kognitif yüke sahip olup, kortikal düzeyde farklı duyuların entegrasyonu ve işlenmesi sonucuyla ortaya çıkmaktadır. Sonuçlarımız EDSS skoru düşük olan hastalarda bile kognitif yorgunluğun bu yetenekte bozulmalara neden olduğunu göstermiştir. Mental kronometre değerleri çalışmamızda kognitif yorgunluktan etkilenmemiştir. Bu değerlendirme sırasında bir hareketin gerçekte ve imgeleme sırasındaki süreleri karşılaştırdığı için hastalar motor imgelemede olduğu kadar bir kognitif işleme ihtiyaç duymamış olabilirler. Bu nedenle kognitif yorgunluk mental kronometreyi etkilememiş olabilir. Çalışmamızdan elde ettiğimiz sonuçlar MS hastalarında kognitif yorgunluğun mental imgelemeyi etkileyebileceğini göstermiştir. Özellikle mental imgelemenin uygulanacağı hastalarda bu etkileşimin göz önünde bulundurulması önemli olabilir.

Anahtar kelimeler: Mental imgeleme, Kognitif yorgunluk, Multipl skleroz

ÇOCUK DİŞ HEKİMLİĞİNDE KORUYUCU ÖNLEYİCİ UYGULAMALARA GÜNCEL YAKLAŞIM

Dr. Dt. Cafer Ataş

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tacirler Eğitim Vakfı Sultanbeyli Ağız ve diş Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi

0000-0002-3538-5436

Özet

Tüm diş hekimliği branşlarında olduğu gibi çocuk diş hekimliğinde de koruyucu önleyici tedavi yaklaşımları her geçen gün artan bir ivmeyle dikkat çekmeye devam etmektedir. Öncelik tanınan sağlık sorunları ile beraber vücut sağlığının bir parçası olan ağız ve diş sağlığı korunmadığında birçok hastalığı beraberinde getirmektedir. Tüm sağlık konularında olduğu gibi ağız ve diş sağlığı ile ilgili hastalıklarda da tedaviden çok koruyucu önlemlere ağırlık verilmesi genel kabul görmektedir. Diş hekimliği hizmetlerini koruyucu diş hekimliği ve tedavi uygulamaları olarak ikiye ayırabiliriz. Çocuklar için koruyucu diş hekimliği ilk dişin sürmesinden 6 ay sonra başlayan ve ömür boyu devam eden bir süreçtir. Koruyucu diş hekimliği uygulamaları çocuğun ve tüm ailenin ağız ve diş sağlığını korumak için hekim ile anne-babanın iş birliği halinde olmasını gerektiren uygulamalardır. Bu yaklaşımların bu denli önemli olmasının en dikkat çekici sebebi, bireylerin oral sağlıklarının bozulmasının estetik, fonksiyonel, konuşma ve psikolojik bozukluklar doğurmasının yanında ülkelerin ekonomisine de ciddi yük getirmesidir. ‘Problemi tamir etmektense ortaya çıkmasını engelle’ prensibi tam olarak bu yaklaşımları anlatmaktadır.

Temel olarak bu yaklaşımlar; düzenli diş hekimi kontrolü, diş gelişiminin takip edilmesi, doğru ve düzenli yapılacak diş fırçalama alışkanlığının kazandırılması, doğru diş ipi kullanma alışkanlığının kazandırılması, çocuğun çürük risk değerlendirilmesinin yapılıp gerekli önemlerin alınması, florür uygulamalarının yapılması, fissür örtücüler, uygun beslenme alışkanlığı kazandırma, spor yaralanmalarından korunmak için ağız koruyucular, kötü alışkanlıkların tespiti ve önlenmesi (parmak-dil emme, tırnak yeme, emzik kullanma vb.), koruyucu ve durdurucu ortodontik tedavileri içermektedir

Koruyucu-önleyici diş hekimliği yaklaşımlarının temelini oluşturan ağız hijyeninin sağlanmasına yönelik atılacak adımlar ve diş hekimleri tarafından uygulanan ajanlar çok önemlidir. Yeni geliştirilen dişin mine tabakasını güçlendiren ve çürümeye karşı daha dirençli hale getiren materyalleri iyi tanımak ve kullanım şekillerine hakim olmak oldukça önemlidir.

Bu bilgiler ışığında P11-4 isimli biyomimetik yapıdaki oligopeptid içeren koruyucuların florür vernik ve gümüş diamin florür uygulamalarıyla karşılaştırılması ve sonuçlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu diş hekimliği uygulamaları, Florür, P11-4

Abstract

As in all branches of dentistry, preventive treatment approaches in pediatric dentistry continue to attract attention with an increasing momentum day by day. Along with the priority health problems, oral and dental health, which is a part of body health, is not protected, and it brings many diseases. As in all health issues, it is generally accepted to focus on preventive measures rather than treatment in diseases related to oral and dental health. We can divide dentistry services into two as preventive dentistry and treatment applications. Preventive dentistry for children is a lifelong process that starts 6 months after the first tooth erupts. Preventive dentistry practices are practices that require cooperation between the physician and the parents in order to protect the oral and dental health of the child and the whole family. The most striking reason why these approaches are so important is that the deterioration of the oral health of individuals causes aesthetic, functional, speech and psychological disorders, as well as a serious burden on the economy of the countries. The principle of 'prevent the problem rather than fix it' describes exactly these approaches.

Basically, these approaches are; regular dental check-up, follow-up of dental development, correct and regular tooth brushing habit, gaining the habit of using correct dental floss, caries risk assessment of the child and taking necessary precautions, fluoride applications, fissure sealants, appropriate eating habits, protection from sports injuries It includes mouth guards for mouth guards, detection and prevention of bad habits (finger-tongue sucking, nail biting, pacifier use, etc.), preventive and stopper orthodontic treatments.

The steps to be taken to ensure oral hygiene, which forms the basis of preventive-preventive dentistry approaches, and the agents applied by dentists are very important. It is very important to know the materials that strengthen the enamel layer of the newly developed tooth and make it more resistant to decay and to have a good command of the ways of use.

In the light of this information, it is aimed to compare the biomimetic oligopeptide containing preservatives named P11-4 with fluoride varnish and silver diamine fluoride applications and evaluate the results.

Key Words: Preventive Dentistry Practices, Fluoride, P11-4

KULLANIMLARI YAYGIN OLAN TAMAMLAYICI VE ALTERNATİF TEDAVİ YÖNTEMLERİ

Sevinç Yıldırım Üşenmez

PhD, Darülaceze Başkanlığı, İstanbul

ÖZET

Amaç: İnsanlık tarihi kadar eski olan tamamlayıcı ve alternatif tedaviler, fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, tedavi etme, iyileştirmenin yanı sıra sağlığın korunması ve devam ettirilmesinde kullanılan, farklı kültürlere özgü teori, inanç ve tecrübelere dayalı, bilgi, beceri ve uygulamalar bütünü olarak tanımlanan yöntemlerdir. Çin tıbbında sıklıkla kullanılan tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin ülkemizde de kullanımları yaygındır. Bu derlemenin amacı, kullanımları yaygın olan tamamlayıcı ve alternatif tedavileri güncel literatür doğrultusunda açıklamaktır.

Gereç-Yöntem: Tamamlayıcı ve alternatif tedavilerin kullanım durumuna ilişkin elektronik veri tabanlarında yer alan araştırma makaleleri, derlemeler ve kitap bölümleri incelendi.

Bulgular: Tıbbı destekleyici ve tamamlayıcı yöntemler olarak tanımlanan tamamlayıcı ve alternatif tedaviler kapsamında; akupunktur, apiterapi, fitoterapi, hipnoz, sülük, homeopati, kayropraktik, kupa uygulaması, larva uygulaması, mezoterapi, proloterapi, osteopati, ozon uygulaması, refleksoloji ve müzikterapi yer almaktadır. En sık kullanılan tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemleri bitkisel tedaviler, akupunktur, dua, masaj, vitamin takviyeleri, özel diyetler, homeopatik tedaviler olarak sıralanabilir. Bu yöntemler, ulaşılabilir olmaları, kullanımlarının kolay olmaları ve maliyetlerinin düşük olmaları nedeniyle tercih edilmektedir.

Sonuç: Sağlık profesyonellerinin, bireylerin tamamlayıcı ve alternatif tedavi yöntemi kullanım durumlarını sorgulaması, yöntemlerin içeriği hakkında bilgi vermesi, etkili ve güvenli kullanım açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavi, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp, TAT Yöntemleri.

ZAMAN YÖNETİMİ ÖLÇEĞİNİN (ZAYÖ) GELİŞTİRİLMESİ VE PSİKOMETRİK NİTELİKLERİN SAPTANMASI

DEVELOPMENT OF TIME MANAGEMENT SCALE (TMS) AND DETERMINATION OF PSYCHOMETRIC FEATURES

Doç. Dr. M. Yüksel ERDOĞDU
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Psk. Dan. Ahsen Aybüke İŞLER
Milli Eğitim Bakanlığı

Özet

Bu araştırmanın amacı zaman yönetimi ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik niteliklerinin saptanmasıdır. Araştırmanın verileri İstanbul il sınırları içinde dört farklı lise türü ve iki ortaokuldan olmak üzere toplam 585 öğrenciden elde edilmiştir. Öğrencilerin 330'u (%56) lise, 255'i (% 44) ortaokul öğrencisidir. Öğrencilerin yaş ortalaması 14.59 (sd=2.00) olarak hesaplanmıştır. Öğrencilerin 310'u (%53) kadın, 275'i (%47) erkektir. Ölçeğin uygulanan açımlayıcı faktör analizi (AFA) sonucu 13 madde ve planlama, düzenleme ve bilinçlilik olmak üzere üç faktörden oluştuğu gözlenmiştir. Elde edilen üç faktör ölçekteki varyansın % 54.03'nü açıklamaktadır. Ölçek maddelerinin ayırt edicilik değerleri t testi ile hesaplanmış ve tüm maddelerin ayırt edicilik değerlerine sahip olduğu gözlenmiştir. Her bir maddenin ölçeğin toplam puanları arasındaki ilişki değerleri .48 ile .59 arasında değişmektedir. Ölçek puanlarının aritmetik ortalaması 8.32 ile 32.00, standart sapma puanları da 2.67 ile 6.87 arasında değişmektedir. AFA ile ortaya konulan yapı doğrulayıcı faktör analizi (DFA) test edilmiş ve elde edilen değerler uyum indeksleri mükemmele yakın sonuçlar vermiştir. Geliştirilen ölçeğin alt ölçek puanları arasındaki korelasyon değerleri anlamlı olup .41 ile .49 arasında değişmektedir. Ölçeğin güvenirlik çalışması için her bir alt ölçeğin ve toplam ölçek puanlarının Cronbach alpha ve testi yarılama güvenirlik değerleri hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alpa değerleri .65 ile .69 arasında değişirken ölçeğin tamamına ait Cronbach Değeri .80 olarak ölçülmüştür. Benzer şekilde Zaman Yönetimi Ölçeğinin (ZAYÖ) alt ölçek puanlarının testi yarılama güvenirlik değerleri .67 ile .69 arasında değişirken ölçeğin tamamına ait testi yarılama güvenirlik değerinin .73 olduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak araştırmada psikometrik nitelikleri saptanmış güvenilir ve geçerliliği bulunan zaman yönetimi ölçeği geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zaman Yönetimi, Ölçek geliştirme , Açımlayıcı Doğrulayıcı Faktör Analizi

Abstract

The aim of this research is to develop the time management scale and to determine its psychometric properties. The data of the study were obtained from a total of 585 students, from four different types of high schools and two from secondary schools within the borders of Istanbul. 330 (56%) of the students are high school students and 255 (44%) are middle school students. The average age of the students was calculated as 14.59 (df=2.00). 310 (53%) of the students are female and 275 (47%) are male. As a result of the exploratory factor analysis (EFA) applied, it was observed that the scale consisted of 13 items and three factors: planning, regulation and consciousness. The three factors obtained explain 54.03% of the variance in the scale. The discrimination values of the scale items were calculated with the t-test and it was observed that all items had distinctiveness values. The correlation values between the total scores of the scale for each item ranged from .48 to .59. The arithmetic mean of the scale scores ranged between 8.32 and 32.00, and the standard deviation scores ranged between 2.67 and 6.87. The construct confirmatory factor analysis (CFA) revealed by EFA was tested and the obtained values and fit indexes gave near perfect results. The correlation values between the subscale scores of the developed scale are significant and vary between .41 and .49. For the reliability study of the scale, Cronbach's alpha and split-half reliability values of each subscale and total scale scores were calculated. While the Cronbach's alpa values of the subscales ranged between .65 and .69, the Cronbach Value of the whole scale was measured as .80. Similarly, the split-half reliability values of the sub-scale scores of the Time Management Scale (ZAAS) ranged between .67 and .69, while the split-half reliability value of the whole scale was observed to be .73. As a result, a reliable and valid time management scale, whose psychometric qualities were determined, was developed in the study.

Keywords: Time Management, Scale development, Exploratory Confirmatory Factor Analysis

SKAPULAR DİSFONKSİYONU OLAN PARKİNSON HASTALARINDA APA SÜRELERİNİN VE SKAPULA ÇEVRESİNDEKİ KASLARIN EMG KAYITLARININ İNCELENMESİ: PİLOT ÇALIŞMA

Fzt. Gamze POLAT
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCİD: 0000-0001-8022-5127

Doç. Dr. Ayla FİL BALKAN
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCİD: 0000-0002-2721-0222

Uzm. Fzt. Ali İmran YALÇIN
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCİD: 0000-0002-7361-4535

Doç. Dr. Yeliz SALCI
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCİD: 0000-0002-3728-7194

Doç. Dr. Elif TURGUT
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCID: 0000-0002-2006-9617

Prof. Dr. Semra TOPUZ
Hacettepe Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi
ORCİD: 0000-0002-9090-3937

Doç. Dr. Gül YALÇIN ÇAKMAKLI
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı
ORCİD: 0000-0001-8545-7939

Prof. Dr. Bülent ELİBOL
Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Nöroloji Anabilim Dalı
ORCİD: 0000-0001-5015-0152

Özet

Çalışmamızda, Parkinson hastalarında skapular disfonksiyonun algısal postüral düzenleme (APA) süreleri ve skapula çevresindeki kasların maksimum istemli izometrik kontraksiyon yüzdesi (%MVIC) üzerine etkisi incelenmiştir. Çalışmamıza yaş, cinsiyet ve Hoehn-Yahr evresi benzer olan skapular disfonsiyonu olduğu bilinen 4 Parkinson hastası ve skapular disfonsiyonu olmadığı bilinen 4 Parkinson hastası ile benzer yaş ve cinsiyete sahip 4 sağlıklı birey katılmıştır. Katılımcıların skapular disfonsiyonu gözlemsel olarak "var" veya "yok" şeklinde değerlendirilmiştir. APA süreleri bele ve her iki topuğa yerleştirilen IMU cihazları ile tespit edilmiştir. Skapula çevresindeki kasların %MVIC'si ise sağ adım alma, sol adım alma, sağ adımla başlayarak yürüme ve sol adımla başlayarak yürüme sırasında EMG cihazları ile kaydedilmiştir. Veriler Statistical Package for Social Sciences Version 20.0 yazılımıyla analiz edilmiştir. Üç grup APA süreleri ve her iki taraf teres majör kasından elde edilen %MVIC değerleri bakımından karşılaştırıldığında gruplar arasında fark olduğu belirlenmiştir. Daha sonra gruplar Bonferroni düzeltmesi yapılarak ($p<0.017$ kabul edilerek) ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Skapular disfonsiyonu olan Parkinson hastalarının APA sürelerinin skapular disfonksiyonu olmayan Parkinson hastalarına ve sağlıklı bireylere göre daha uzun olma eğiliminde olduğu belirlenmiştir (her iki karşılaştırmada $p=0.021$). Skapular disfonksiyonu olmayan Parkinson hastaları ile sağlıklı grup APA süreleri bakımından incelendiğinde grupların benzer olduğu görülmüştür ($p=0.248$). EMG'den elde edilen %MVIC değerleri bakımından gruplar karşılaştırıldığında gruplar arasında fark olduğu belirlenmiştir. Sağ adım alma, sol adım alma, sağ adımla başlayarak yürüme ve sol adımla başlayarak yürüme sırasında teres majör kasından elde edilen %MVIC değerleri bakımından Parkinson gruplarının benzer olduğu görülmüştür ($p>0.05$). Diğer yandan sağlıklı bireylerle her iki Parkinson grubu arasında anlamlılık düzeyine erişmemesine rağmen farklılık olduğu belirlendi ($p>0.017$). Yapılan bu pilot çalışmanın sonuçları skapular disfonksiyonun Parkinson hastalarında yürümenin başlatılmasına etki edebileceğini düşündürmüştür. Özellikle yürüme ile ilgili problemi olan hastalarda skapular disfonksiyon değerlendirilmesi gereken bir parametre gibi görülmektedir. APA süresi hakkında elde edilen sonuçlar, literatürdeki Parkinson hastaları ile sağlıklı bireyler arasında yapılan karşılaştırma çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Çalışmamızda buna ek olarak Parkinson hastalarında skapular disfonksiyonun APA süreleri üzerinde etkili olabileceğini göstermektedir. Daha önceki çalışmalarda sağlıklı bireylerde yürüyüş sırasında teres majör kasının EMG cihazı ile aktivasyonları gösterilmiştir. Çalışmamızda teres majör kasının aktivasyonunun hem adım alma sırasında hem de yürüme sırasında Parkinson hastalığı ile etkilenebileceği bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Parkinson hastalığı, APA, skapular disfonksiyon

DILDƏ MÜRƏKKƏB SÖZLƏR HAQQINDA ÜMUMI ANLAYIŞ GENERAL UNDERSTANDING OF COMPLEX WORDS IN LANGUAGE

Məmmədova Nərgiz Teymur qızı

DİN-in Polis Akademiyası, nergiz.mamedova.2019@bk.ru

Xülasə

Məqalədə ilk öncə mürəkkəb sözlər haqqında ümumi məlumat verilmişdir. İki sadə söz morfoloji və sintaktik-semantik əlaqə yaradaraq yeni söz əmələ gətirir. Dilçilikdə belə birləşmə mürəkkəb söz adlanır. Məqalədə mürəkkəb sözlərin quruluşu, yaranma tarixi və idrak əlaqəsi haqqında da geniş məlumat verilir.

Mürəkkəb sözlər iki ayrı və müstəqil sadə sözün birləşməsindən əmələ gəlir. Mürəkkəb sözlərin dəqiq tarixi dilçilik elmi üçün hələ aydın deyil.

Mürəkkəb sözlər yalnız quruluş baxımından deyil eyni zamanda fonetik baxımdan da sadə və düzəltmə sözlərdən fərqlənir. Onu qeyd etmək vacibdir ki, hər bir dildə mürəkkəb sözlər uzun söz forması kimi özünü təzahür edir. Uzun söz forması dedikdə isə sadə sözlərin daha az fonetik tərkibə, mürəkkəb sözlərin isə sadə və düzəltmə sözlərdən fərqli olaraq daha çox fonetik tərkibə malik olması kimi başa düşülür.

Məqalədə həmçinin mürəkkəb sözlər söz birləşmələri ilə də müqayisə edilərək onların oxşar və fərqli cəhətləri müəyyən edilmişdir. Oxşar cəhətlərinə misal olaraq göstərmək olar ki, söz birləşmələri də mürəkkəb sözlər kimi ən azı iki sözdən ibarət olur və hər iki tərəf birlikdə müəyyən məna ifadə edir.

Mürəkkəb sözlər də söz birləşmələri kimi iki sözün birləşməsindən yaranaraq birlikdə müəyyən məna ifadə edə bilir. Mütləqdir ki, bunlar arasında müəyyən fərqlər da vardır. Fərqli cəhətlərdən ən əsası isə söz birləşmələrinin ayrı, mürəkkəb sözlərin isə bitişik və ya defislə yazılmasıdır.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, məqalədə mürəkkəb söz və söz birləşmələrinə aid göstərilən nümunələr həm Azərbaycan həm də ingilis dilindən götürülmüşdür. Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, məqalədə qaldırılan mühüm məsələlərdən biri də mürəkkəb sözlərin yaranmasında koqnitiv yanaşmanın roludur. İdrak və nitqin qarşılıqlı əlaqəsi koqnitiv dilçiliyin əsası kimi çox mühümdür. Bu isə yeni sözlər hazırlamaqda insanın qavrayışı ilə sıx bağlıdır. Eyni zamanda onu da vurğulamaq lazımdır ki, koqnitiv dilçiliyin dilə bu cür yanaşması onu ənənəvi dilçilik sahələrindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqləndirir.

Açar sözlər: mürəkkəb sözlər, sözün quruluşu, söz birləşməsi, koqnitiv anlayış

Abstract

The article provides general information about complex words. Two simple words form a new word by creating a morphological and syntactic-semantic connection. In linguistics, such a combination is called a compound word. The article also provides extensive information on the structure, history and cognitive structure of compound words.

Compound words are a combination of two separate and independent simple words. The exact history of compound words is not yet clear to linguistics.

Complex words differ not only from the point of view of structure, but also from the phonetic point of view of simple and correcting words. It is important to note that in every language compound words manifest themselves as long word forms. By long word form it is understood that simple words have less phonetic content and complex words have more phonetic content than simple and compound words.

The article also compares complex words with word combinations and identifies their similarities and differences. An example of their similarity is that word combinations, like compound words, consist of at least two words, and both parts together express a certain meaning.

Compound words, like word combinations, can express a certain meaning by combining two words. It is certain that there are differences between them. The most important of the different aspects is that word combinations are written separately, and complex words are written adjacent or hyphenated.

It should also be noted that the examples of complex words and word combinations shown in the article are taken from both the Azerbaijani and English languages.

As mentioned above, one of the important issues raised in the article is the role of the cognitive approach in the formation of complex words. This is closely related to the perception of a person in making new words. At the same time, it should be emphasized that this kind of approach to language of cognitive linguistics makes it significantly different from traditional fields of linguistics.

Key words: compound words, word structure, word combinations, cognitive concept

JOHN PHİLBY'NİN NECİD RAPORUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

ASSESSMENT OF JOHN PHILBY'S NAJD REPORT

Dr. Özer ÖZOCAK
Amasya Üniversitesi
ORCİD: 0000-0003-0129-7937

Özet

XIX. asrın ikinci yarısında itibaren İngilizler, dünya hakimiyeti iddiaları bağlamında yeni dünyanın yanı sıra Hindistan gibi en eski medeniyetlerin inşa edildiği coğrafyalara değin uzanan sömürge imparatorluğu kurdular. İngilizlerin çok geniş bir imparatorluk vücuda getirmeleri ve imparatorluğun hâkim olduğu yerlerde İngiliz idaresinin sürdürülebilmesi için kullanıldığı çok sayıda aygıt söz konusudur. Bunlardan biri John Philby'nin de aralarında yer aldığı ve sahada aktif görev yapan ajanlarıdır. Philby, I. Dünya Savaşı yıllarında Arabistan Yarımadası'ndaki yerel güç unsurlarından biri olan İbn Suûd'u, İttifak Devletleri'nin lehine savaşa dâhil etmek ve İbn Suûd'un müttefiklere daha belirgin bir biçimde hizmet etmesini sağlamak için görevlendirildi. İbn Suûd'un yanında bulunduğu zaman zarfında aldığı notlar, "Report on Najd Mission (Necid Misyonu Raporu)" adıyla yayınlandı.

Rapor, toplamda 60 sayfadan oluşmakta olup 29 Ekim 1917-1 Kasım 1918 yıllarını ihtiva ettiği bilgisine içindekiler kısmında yer verilmektedir. Philby, raporu çerçevesinde Vehhâbî-İngiliz ilişkilerinin geçmişinden, misyonda kimlerin yer aldığına, misyonun unsurları ve güzergahına, Zübeyr çevresinin idarecilerine, Şammar aşiretine bağlı diğer unsurlara, Necid ve Kuveyt arasındaki ilişkilere, Acman ve Avazim aşiretleri ile ilgili sorunlara, bölgede uygulanan ticari blokaja, İbn Suûd'un Hail seferine, Şerif Hüseyin ve İbn Suûd arasındaki ilişkilere, Vehhâbîliğin yeniden bölgesel bir güç olarak yükselmesine, Şerif Hüseyin ile İbn Suûd arasında bir çatışma alanına dönüşen Hurma üzerinden yaşanmakta olan gerilime, İbn Suûd ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilere ve bu ilişkiler bağlamında ortaya atılan bilgilere, Necid'deki silahlara, Şiîlerin Kutsal Mekanları ziyaretlerine ve Necid'de İngiliz Siyasi Bürosu'nun yerine dair alt başlıklar halinde detaylı bilgiler vermektedir. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında belirtilen her bir alt başlıkla Vehhâbîlerce kurulacak yeni devletin inşası öncesinde bölgenin içinde bulunduğu durumun anlaşılmasını sağlayacak önemli bilgilerin aktarılması sağlanmıştır. Bu çalışma Türk hakimiyetin Osmanlı Devleti'nin güneyinde nasıl sonlandığı sorusunun cevabı olabilecek mahiyette bilgiler içermesi bakımından çok kıymetli bir rapor olan Philby'nin Necid raporuna odaklanmayı hedeflemektedir. Böylece raporun satır aralarından Türk-Arap ilişkilerinin tarihin en önemli dönemeçlerinden biri olan I. Dünya Savaşı yıllarında nasıl farklılaşmaya uğradığına dair cevaplara ulaşılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, İngilizler, Philby, Necid Misyonu.

İLK DÖNEM MUSHAFLARI ÜZERİNE ORYANTALİST ÇALIŞMALAR

Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman KABLAN
İstanbul Üniversitesi
https://orcid.org/0000-0002-6272-8641

Özet

İlk dönem mushafları, Kur'an'ın yazıya geçirilmesiyle gelişmeye başlayan yazı birikimini bugünlere aktaran en değerli eserlerdir. Batılı oryantalistler Kur'an'ın mushaflaşma ve mushafların yaygınlaşma sürecinde ayetlerin yazılışı, duraklar, secde işaretleri, sayfa düzeni, harflerin noktalanma ve harekelenmesi ile sayfa ve süre tehzibi gibi konulara ilgi duymuşlardır. Bu nedenledir ki çalışmalarını daha çok mushaf tarihi, kıraat ilmi, resm-i mushaf, hat sanatı vb. ilimlere teksif etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in vahyolunduğu üzere korunarak bugünlere kadar geldiği inancına delil teşkil eden en güçlü kanıt; ilk dönem mushafları ile bugünkü mushaflar arasında herhangi bir fark olmadığı şeklindeki kabuldür. Buna karşın oryantalistler, Kur'an'ın mevsukiyeti konusunu temel alıp yaklaşık iki yüzyıldan beri ilk dönem mushafları üzerine değişik açılardan hatırı sayılır çalışmalar yapmışlar ve halen de bu alandaki çalışmalarına devam etmektedirler.

Bu çabanın arka planında, hakikati arayan bir bilimsel inceleme niyeti olabileceği gibi Kur'an'ın vahiy menşeli bir kitap olup olmadığı hususunda şüphe içeren bir ön yargı da olabilir. Aslında yapılan çalışmalar her iki yaklaşıma da imkân tanısa bile yine de kesin bir yargıda bulunmak pek mümkün görünmemektedir. Ancak Batı'nın ilk dönem mushaflarına çok fazla ilgi göstermesi ve nitelikli araştırmalar için ciddi bir fon ayırması, Müslüman araştırmacılar tarafından alanın gereksiz görülmemesi gerektiğine dair önemli bir işaret kabul edilebilir.

Bu bildiri, ilk dönem mushafları üzerine Batı'da yapılmış araştırmaları içermektedir. Amaç oryantalistlerce yapılmış çalışmaların niteliği ve niceliği ile ilgili genel bilgiler takdim etmektir. Böylece konuya dikkat çekmekle birlikte araştırmacılara alansal katkı sağlamak hedeflenmiştir. Bu amaçla Batı ülkelerindeki araştırmacılar tarafından ilk dönem mushaflarıyla ilgili değişik dillerde yapılmış çalışmalar tespit edilmiş ve sadece İngilizcede yayımlanmış bir literatür listesi hazırlanmıştır. Listede künyesi yer alan kitapların öncelikle yazarına, ardından eserin içeriğine dair tanıtıcı mahiyette bilgi verilmeye çalışılmıştır.

Araştırma neticesinde ilk dönem mushaflarını hat, yazı, tehzib, sure başları ve sayfa süslemeleri, kıraat ve hazırlanış tarihi açısından inceleyen araştırmaların var olduğu görülmüştür. Bu bildiride sadece İngilizce hazırlanmış 20 kitap ve 19 makaleye yer verilmiştir. İngilizce dışında Fransızca başta olmak üzere Almanca, Arapça ve Farsçada da oryantalistlerce hazırlanmış çalışmaların varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu bildiride yer almayan çok sayıda çalışmanın varlığı da oryantalist araştırmacıların ilk dönem mushaflarına ne kadar önem verdiklerini göstermektedir. Bu durumda Kur'an'ın korunduğuna inan araştırmacıların ilk dönem mushafları bağlamında oryantalistler tarafından büyük bir meydan okumaya muhatap olduklarının farkında olmaları gerektiği söylenebilir. Müslümanların konuyla alakalı söz sahibi taraf olabilmesi için alanın önemsenmesi, çalışılması ve çalışmanın teşvik edilmesi gerekir.

Anahtar Kelimeler: mushaf, oryantalizm, kıraat, Kur'an-ı Kerim, literatür.

Abstract

The first period mushafs are the most valuable works that convey the writing accumulation that started to develop with the writing of the Qur'an. Western orientalists were interested in the writing of the verses, pauses, prostration marks, page layout, punctuation and movement of letters, and the arrangement of the page and time during the process of the Qur'an being mushaf and spread of the mushafs. For this reason, his works were mostly focused on mushaf history, recitation science, resm-i mushaf, calligraphy, etc. they concentrated on the sciences. The strongest evidence that proves the belief that the Qur'an has survived to this day by being preserved as it was revealed; It is accepted that there is no difference between the first period mushafs and today's mushafs. On the other hand, orientalists, based on the issue of the authenticity of the Qur'an, have made considerable studies on the first period mushafs from different perspectives for about two centuries and still continue their studies in this field.

In the background of this effort, there may be an intention of scientific investigation seeking the truth, as well as a prejudice that includes doubts as to whether the Qur'an is a book of revelation. In fact, even if the studies made allow for both approaches, it still does not seem possible to make a definite judgment. However, the fact that the West showed so much interest in the early mushafs and allocates significant funding for quality research can be considered an important sign that the field should not be seen as unnecessary by Muslim scholars.

This paper includes the researches made in the West on the first period mushafs. The aim is to present general information about the quality and quantity of studies made by orientalists. Thus, while drawing attention to the subject, it is aimed to make a spatial contribution to the researchers. For this purpose, studies conducted in different languages on the first period mushafs by researchers in Western countries were determined and a literature list published only in English was prepared. It has been tried to give introductory information about the author of the books in the list, and then about the content of the work.

As a result of the research, it has been seen that there are studies examining the first period mushafs in terms of calligraphy, writing, tehzib, surah heads and page decorations, recitation and preparation date. In this paper, only 20 books and 19 articles prepared in English are included. Apart from English, it has been determined that there are studies prepared by orientalists in French, German, Arabic and Persian. In addition, the existence of many studies that are not included in this paper shows how important orientalist researchers gave to the first period mushafs. In this case, it can be said that researchers who believe that the Qur'an is preserved should be aware that they are facing a great challenge by orientalists in the context of the early mushafs. In order for Muslims to have a say in the issue, the field should be cared for, studied and encouraged to work.

Keywords: mushaf, orientalism, recitation, Quran, literature.

YABANCI DİL OLARAK İNGİLİZCENİN AKADEMİK BAŞARISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER: ÖĞRENENLERİN İLETİŞİM STİLLERİ, ÖZ YETERLİKLERİ VE SEMPATİK EĞİLİMLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

Prof. Dr. Filiz YALÇIN TILFARLIOĞLU
Orcid: https://orcid.org/0000-0002-0683-6218
Gaziantep Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Bölümü

Huriye YAŞAR
Orcid: https://orcid.org/0000-0002-4143-1099
Gaziantep Üniversitesi, İngiliz Dili Eğitimi Bölümü

Türkiye'de İngilizce yabancı dil olarak öğretilmekte ve okul müfredatlarında ilkokul 2. sınıftan itibaren yerini almaktadır. Her eğitsel alanda bireysel farklılıklar olduğu gibi, bu alanda da öğrenenlerin akademik başarısını etkileyen birçok faktör ve değişken bulunmaktadır. Bu faktör ve değişkenlerin araştırılması, olası başarısızlıkların önüne geçebilir, daha başarılı ve verimli öğrenme öğretme ortamları yaratabilir. Eğitimciler, farklılıklara hitap eden daha çeşitli materyal ve etkinlik tasarımına başvurabilir.

Bu tezin amacı, yabancı dil öğrenenlerin İngilizce akademik başarısını etkileyen faktörleri ve bu faktörler ile değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır. Yaş, sınıf düzeyi, cinsiyet ve akademik başarı; iletişim stili, özyeterlik, ve sempatik eğilim değişkenleri ile ilişkilendirilmiş, ardından her bir değişkenin birbiri ile ilişkisinin olup olmadığına bakılmıştır. Araştırma, gerekli izinlerin alınmasıyla Gaziantep Lisesi'nde öğrenim gören 596 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Öğrencilerin yaşı 14-17, sınıf düzeyi 9-11 arasında değişmiş, İngilizce dersi akademik notu ortalaması is 80,52 olarak hesaplanmıştır. Araştırmada iletişim stilleri ölçeği, öz yeterlik ölçeği ve sempatik eğilim ölçeğinden elde edilen nicel veriler kullanılmış ve ilişkisel desen düzenlenmiştir. Tezin bulgularına göre, iletişim stilleri ile yaş, sınıf düzeyi, cinsiyet ve İngilizce akademik başarısı arasında bir ilişki olmadığı görülmüş, ancak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla agresif davranış gösterdiği saptanmıştır. Öz yeterlik, yaşa, sınıf düzeyine, cinsiyete ve İngilizce dersi akademik başarısına göre değişkenlik göstermemiş, dolayısıyla öz yeterlik ile bahsedilen faktörler arasında bir ilişki bulunmamıştır. Sempatik eğilim ile yaş, sınıf düzeyi, cinsiyet ve İngilizce dersi akademik başarısı arasında bir ilişki bulunmamıştır. Değişkenlerin birbiriyle ilişkilendirilmesi sonucunda öz yeterlik ve atılgan davranış stili ve açık agresif davranış stili arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki bulunurken, pasif davranış stili ile anlamlı ve negatif bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Gizil agresif davranış stili ile öz yeterlik arasında anlamlı bir ilşki olmadığı ortaya çıkmıştır. Ne sempatik eğilim ile öz yeterlik arasında ne de sempatik eğilim ile iletişim stilleri arasında bir ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İngilizce, İletişim Stilleri, Öz yeterlik, Sempatik Eğilim

SULTAN ABDÜLAZİZ DEVRİ BASIN FAALİYETLERİNİN HÜKÜMET POLİTİKALARINA ETKİSİ

Nuri PALTACI

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi

Özet

Osmanlı Devleti sınırları içinde basın yayın faaliyetleri dünya örneklerine göre geç başlamıştır. Basının kamuoyu oluşturma ve kitleleri etkileme gücü hükümet tarafından fark edildikten sonra, ilk olarak devlet gazete çıkarılmasına önayak olmuş; hükümet icraatları, atamalar ve halka duyurulması gereken konular gazetelerde yayınlanmıştır. İlk yayın hayatına başladıklarında basit bir bülten özelliği taşıyan gazetelerin günümüzdekine benzer işlevi yerine getirmesinde dönemin aydınlarının büyük etkisi olmuştur. Devlet desteği almadan özel teşebbüslerle çıkarılan söz konusu gazeteler, bir nevi muhalefet görevi üstlenmişlerdir. Bu gazetelerde hükümete karşı eleştirilerin ortaya çıkması; meşrutiyet, parlamento, anayasa gibi taleplere yayınlarda yer verilmesi, o güne kadar dile getirilmeyen konular olduğu için hükümet ilk başta bir refleks olarak basını denetim altına almak istemiştir.

'Yeni Osmanlılar' olarak ortaya çıkan ve dönemin aydın grubunu bünyesinde toplayan yapılanma ile basın yayın faaliyetleri farklı bir boyut kazanmıştır. Onlar, gazeteyi eğitim aracı olarak görmüşlerdir; halkın eğitimi ve refah seviyesinin yükselmesinde gazeteleri bir araç olarak kullanmışlardır. Söz konusu aydınlar, memleketin içinde bulunduğu zor durum karşısında çözüm önerilerini yine gazeteler aracılığıyla umuma açık bir şekilde tartışmışlardır. Bu sebeplerle gazetelerin hükümet tarafından denetim altına alınması girişimleri artarak devam etmiş; ilave basın düzenlemeleri yürürlüğe girmiş ve sansür, gazete kapatma cezası gibi bazı tedbirlere başvurulmuştur. Hükümetin aldığı tedbirler karşısında bazı aydınlar yayınlarını yurt dışında kurdukları matbaalar ile devam ettirmişlerdir. Yurt dışı yayınları nispeten özgür ortamın etkisiyle daha sert olmuştur. Gazete yayınlarında dile getirilen talepler karşısında hükümetin denetim refleksi, yazarlara geri adım attırmamıştır. Hatta hükümet bir süre sonra yurt dışında yaşayan bazı aydınlarla anlaşma yoluna gitmiştir. Bu çalışmada, devrin gazetelerinin yayınları karşısında hükümetin tavrı ve politikaları incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Osmanlılar Cemiyeti, Matbuat Nizamnamesi, Âli Paşa

GİRİŞ

Genel tanımıyla gazete, yayınlandığı ülkede veya dünyada haber niteliği taşıyan olayların kitlelere bildirilmesini; okuyucunun fikri, siyasi ilerlemesini hedefleyen araçlardır. Gazetenin bir diğer tanımı ise; haber niteliği taşıyan olayların kamuoyu oluşturma amacıyla fikri süzgeçten geçirilmesi, yorumlanması ve sunulmasıdır. Tanzimat Dönemi öncesinde dünyadaki gelişmelerin takip edilmesi daha çok Avrupa yayınları aracılığıyla olurken, daimi elçiliklerin açılması ile batıyla etkileşim daha da artmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise basın yayın alanında çeşitlilik görülür. Fikir gazeteciliğinin ortaya çıkmasıyla birlikte dönemin olumsuzlukları, kurumlardaki yanlış uygulamalar ve hükümet politikaları yayınlarda tartışılır olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin gerileme sebepleri, mevcut problemlerin giderilmesi için ortaya atılan bazı çözüm önerileri dönemin gazete yayınlarında yer almıştır. Bu bağlamda; eşitliğin terk edilmesi, meşveret meclisinin bozulması, ilmiye sınıfındaki bozulmalar, genel sebepler olarak gösterilebilir . Ziya Paşa'nın 'Diyar-ı küfrü gezdim; beldeler, kâşaneler gördüm, dolaştım mülk-ü İslam'ı, bütün viraneler gördüm' beyiti, dönemin tasviri açısından son derece açıklayıcıdır.

Sultan Abdülaziz devri basın faaliyetlerinde Âli ve Fuad Paşalar dönemi önemli bir yere sahiptir. Gazete yayınlarının hükümet politikalarını etkilemesinde; yayınların hükümet tarafından takip edilmesinde, basınla ilgili kısıtlayıcı düzenlemelerin hayata geçirilmesinde bu dönem belirleyici olmuştur. Âli ve Fuad Paşalar, aynı zamanda ıslahatın öncüleri ve uygulayıcıları olmuşlardır. Batılılaşma programı çerçevesinde yapılan ıslahatların halk nezdinde doğru bir şekilde anlaşıldığını söylemek zordur. Batılılaşma daha çok görüntüden ibaret olmuştur. 'Alafranga' yaşam tarzının ortaya çıkmasıyla insanların alışkanlıklarında ciddi bir değişim görülmüştür. Kıyafet tercihleriyle, ev dekorasyonuyla, Avrupai musiki seçimiyle batılı olacaklarını zanneden insanlar çağı yakalama yolunda hiçbir mesafe alamamışlardır; hatta kültürel anlamda yozlaşmanın da önünü açmışlardır.

Bu dönemin önemli bir bileşeni de aydınlardır. Halkı batılılaşma sürecinde yönlendirme gücüne sahip olan bu kitle, gazetelerde yayınladıkları makalelerle etkili olmuşlardır. Ahmed Cevdet Paşa'ya göre Tanzimat Dönemi ıslahatları halkın geleneklerinden kopmasına sebep olmuştur. Islahatlarda ilk olarak ordunun modernizasyonundan başlanması, son dönemde kaybedilen savaşlarla ilgilidir. Daha sonra bürokratik yapılanmada ıslahata ihtiyaç duyulmuş, yüzeysel de olsa bu alanda bazı reformlar yapılmıştır. Bu noktada bazı kazanımlar elde edildiğine şüphe yoktur. Ancak halkın modernleşme deneyimi, birtakım yüzeysel değişikliklerden ibaret olmuştur; bu durum ise ileri vadede kültürel alanda kayıplar yaşanmasına sebep olmuştur. Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin oluşumuyla birlikte Tanzimatçıların söz konusu batılılaşma modeline eleştiriler gelmeye başlamıştır. Bu grubun liderleri Namık Kemal ve Ziya Paşa'dır. Mesela Namık Kemal Tıp Fakültesinde Fransızca dilinde eğitime karşıdır. Tepebaşı'nda Rumca şarkılar söylenmesini milliyetçi karakterinden dolayı eleştirmiştir.

YENİ OSMANLILAR CEMİYETİ VE BASIN

Sultan Abdülaziz devri basınıyla iç içe olan başlık, şüphesiz Yeni Osmanlılar Cemiyeti'dir. Onlar, hükümete ve yönetim anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Bu sebeple Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır.

Cemiyetin programı; eşitlik, hürriyet, adalet, kişi hakları, memleket ve vatan sevgisi, halkı bir arada tutacak ortak bir ideoloji ve yönetim şekli olarak meşrutiyettir. Ancak farklı din ve milletlerden insanların ortak bir ideolojide birleşmesi ve meşruti yönetimin uygulanabilirliği konusunda cemiyet içinde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. İmparatorlukta meşruti yönetimin parçalanmayı hızlandıracağı görüşü bazı aydınlarca dile getirilmiştir. Cemiyetin ortaya çıkışında sadece fikir üretmek yoktur. Aksaklıklar ve yanlış politikalar karşısında eyleme de geçilmiştir. Gazete yayınlarında ilk etapta sert eleştirilerden kaçınılmıştır, halkın anlayabileceği sade bir dil tercih edilmiştir. Basın düzenlemeleri ve basınla ilgili yasaklayıcı uygulamalar karşısında yurt dışında yayınlarını devam ettiren cemiyet üyeleri, özgür ortamın etkisiyle daha sert bir üslup benimsemişlerdir.

'İttifak-ı Hamiyyet' adıyla ortaya çıkan Yeni Osmanlılar vatanseverdir, ama fikir olarak izledikleri yol bakımından referansları Avrupa'dır. Namık Kemal, hürriyet taraftarıdır, onun

için milletin menfaati her şeyden önce gelir. Ali Suavi daha çok halk adamı olarak taraftar bulmuştur. Ziya Paşa ise davayı biraz daha kişiselleştirmiştir, nazırlara odaklanmıştır. Bu yönüyle o, hürriyet fikrinden çok bürokrasi unsurlarıyla ilgilenmiştir. Âli Paşa ve Fuad Paşa'nın yönetiminden hoşnutsuzluk ve meşrutiyet fikri, üyeleri bir arada tutan diğer faktördür. Memleketin buhranlı yıllarında çözüm önerileriyle ortaya çıkan aydın grubunu, dönemin muhalefet partisi işleviyle hareket ettiğini söylemek mümkündür. Böyle bir kontrol mekanizması örneğinin olmayışı, bazı ilkleri beraberinde getirmiştir. Hükümet ilk başta çıkan sesleri dikkate almamıştır. Sonra basın düzenlemeleriyle basın baskı altına alınmaya çalışılmıştır. Namık Kemal, Ali Suavi, Ziya Paşa gibi isimler yayınlarına yurt dışında devam edince hükümet anlaşma yoluna gitmeyi denemiştir.

Yeni Osmanlıların hükümete muhalefet etmeleri ve bunun için kitle iletişim araçlarını kullanmaları bir ilktir. Bu girişim İlber Ortaylı'ya göre, siyasal otoriteyi denetlemeye aday toplumsal odağın doğuşudur. Avrupa'da daha önce kabul gören basının gücü, hükümet eleştirileri başladıktan sonra Osmanlı Devleti'nde de kabul edildi. Dördüncü kuvvet olarak kendine yer bulan basın, günümüzde belki de etki derecesi olarak ilk sırayı almaktadır. Bu gazetelerin merkezleri aynı zamanda siyasi olayların görüşüldüğü tartışıldığı toplumsal ekonomik meseleler üzerine çözüm önerilerinin ortaya atıldığı bir nevi halkın sesi olan yerlerdi. Böyle olunca kamuoyu oluşturma, hükümetle ters düşme sürecinin oluşumu uzun sürmedi. Çünkü Osmanlı artık içine kapalı, kabuğunda bir imparatorluk değildir. Bu dönem, yabancı gazetelerin tercüme edildiği, dış dünyadan haberdar olunduğu bir dönemdir. Hükümet uygulamalarına karşı muhalefet böyle bir ortamda çıkmaya başladı. Basın yayınla ilgili denetimi artıran düzenlemeler, halkın gazetelere ilgi duyduğunu gösterir. Şinasi ile başlayan fikir gazeteciliğinde halka ulaşmak temel ilkelerdendir. Tercümân-ı Ahvâl ve Tasvîr-i Efkâr gazetelerinde olduğu gibi mukaddimeler, genel yayın ilkelerini ifade eder. Halkın eğitilmesi gibi bir misyon üstlenen bu gazetelerin en belirgin özelliği, yayınlarda sade dil tercih etmeleridir.

Yeni Osmanlılarda genel anlamda üç düşünce tipi görülür: Şinasi'nin komplekssiz batıcılığı, Namık Kemal'in parlamentolu idare ve hürriyet kavramları etrafında oluşan düşüncesi ve Ali Suavi gibi düşünenlerin oluşturduğu grup. Bu gruptakiler, parlamenter demokrasi düşüncesini insan doğasına aykırı görürler ve bunu bir oyun olarak nitelendirirler. Farklı düşünceleri aynı safta tutan ise ilerleme zorunluluğundaki mutabakattır. Bu, Osmanlı devletini dağılmaktan kurtaracak bir zorunluluktur. Bu bağlamda Hürriyet, İbret gazeteleri batılılaşmada önemli gazeteler olmuşlardır. Söz konusu gazeteler aydınlara yeni ufuklar açmış, batıya yönelmede araç olmuşlardır. Yeni Osmanlılar, programlarını işletmek ve yaymak noktasında siyasi partiler gibi sistemli hareket edememişlerdir. Meşrutiyet yolunda önemli bir adım olan Devlet Şurası'nın kuruluşu bile temelsiz görülmüş, onun önemi kavranamamıştır. Buna rağmen cemiyetin bir programının ve yönetiminin olması, daha önce örneği olmayan iki yeni siyasi değerdir. Program; 'Ümmet' adı verilen Osmanlı tebaasına eşit haklar tanınması, kanuni güvence ve vatan duygusuyla devlete bağlılıktır. Yöntem ise şiddete başvurmadan propaganda ve iknadır. Bu yönüyle icraatlar hem fikir hem de aksiyon planında olmuştur. Yeni Osmanlılar fikrinde hürriyet bir anda elde edilemez, bir lütuf olarak verilmez. Devletin içinde bulunduğu sıkıntılar düzeldikten sonra anayasaya dayalı bir parlamento gereklidir.

Cemiyetin finansmanı olan Mustafa Fazıl Paşa, Sultan Abdülaziz'in Avrupa seyahati sırasında hükümetle arayı düzeltmenin yollarını aramıştır. O, Fuad Paşa'yla anlaşarak İstanbul'a dönmüştür. Gene Ziya Bey Sultan'a özür beyan eden bir dilekçe sunmuştur. Durumu Namık Kemal'le istişare ederek, gelişmeyi reformlar için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Namık Kemal'in affedilip İstanbul'a gelişi ve Mustafa Fazıl Paşa'nın çabasıyla Âli Paşa'yla görüşmesi, Yeni Osmanlı hareketinin ilk safhasının sona ermesidir. Eylül 1871'de Âli

Paşa'nın ölümü ve Mahmud Nedim Paşa'nın sadaretiyle umumi af çıkarılmış, cemiyetin kalan üyeleri de İstanbul'a gelmişlerdir. Yeni Osmanlıların İstanbul'a dönmesinde iki temel sebep vardır. Batının maşası olmak istememişlerdir ve toplumun harekete geçeceğine dair inançları zayıflamıştır.

Dönemin önde gelen isimlerinden Şinasi, siyasi yazılar dışında edebiyatla ilgili yazılar da yazmıştır. Şinasi, medeniyet algısı olarak batıcı, devlet anlayışı olarak kanuncu, hükümet idaresi bakımından halkçıdır. Aklın hâkimiyetini benimsediği için inkılapçı ve laiktir. Mesela, yayınladığı Tasvîr-i Efkâr Gazetesi'nde Ramazan ayı ile ilgili haberlere rastlanmaz. Edebiyat alanında yaptığı çalışmalarla kısa sürede kendisinden söz ettiren Şinasi, asıl etki bakımından gazetecilikte ön plana çıkmıştır. Gazete üslubuna ayrıca ehemmiyet göstermesi sadece işine saygısından değil, aynı zamanda halkı eğitmek amacına yöneliktir.

Namık Kemal; Şinasi'nin gazetesi Tasvîr-i Efkâr'a dâhil olduktan sonra, Şinasi sayesinde toplumsal olaylara eğilmeye başlamıştır. Kendi imkânlarıyla dil öğrenen Namık Kemal, Şinasi'nin etkisi altına girmiştir. 1867 yılında Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin diğer üyeleriyle Avrupa'ya gitmiştir ve 1871 yılında tekrar memlekete dönmüştür.

Yeni Osmanlılar Cemiyeti'nin önemli isimlerinden bir diğeri Ziya Paşa ise, körü körüne batıcı değildir. O, Batı dillerinin önemli olduğunu, bu dillerin öğrenilmesi gerekliliğini savunmakla beraber, batılı edebi modellerin taklidinin yanlış olduğuna dikkat çeker. Zira her kültürün kendine has özellikleri vardır. Ziya Paşa'nın hükümet modelinde halkın temsil edildiği bir meclis olsa da bu temsilin monarşik yapıya zarar vermeyeceği vurgulanır. Ona göre söz konusu model, sultanın meşruiyetine bir sınırlama getirmez. Ziya Paşa, buna ek olarak Osmanlı tebaasının kendi çıkarlarını ayırt edebilecek olgunlukta olmadığını savunur. Bu konuda 'Rüya' adlı eserinde sultanla aralarındaki hayali konuşmada düşüncelerini etraflıca dile getirir. Eserde, ülkenin içinde bulunduğu sıkıntılı vaziyet tasvir edildikten sonra konu yönetime gelir. Sultan, millet meclisinin kendi otoritesini zayıflatacağını söylerken; Ziya Paşa ise halkın yönetime katılmasıyla gelişmiş ülkeler seviyesine çıkılacağını belirtir. 'Ümmetimin görüş farklılıkları Allah'ın rahmetidir.' hadisine, üç yenilikçi isim Namık Kemal, Ziya Paşa ve Şinasi tarafından yayınlarda yer verilmiş, bu hadis meşruti yönetim talepleri için dini bir referans olmuştur.

İLK GAZETECİLİK ÖRNEKLERİ VE FİKİR GAZETECİLİĞİNİN BAŞLAMASI

Osmanlı Devleti'nde, diğer devletlerde olduğu gibi temel ideolojinin yaygınlaşmasında basın bir araç olarak kullanılmıştır. Hükümet icraatlarının hem tebaaya hem dış dünyaya anlatılması için gene basına ihtiyaç duyulmuştur. İlk gazeteler, içerik itibariyle daha çok devlet memurlarına hitap etmişlerdir. Atamalar, görevde yükselmeler vs. haberleri halkın ilgisini çekmemiştir. İlk gazetelerin esasen halka inmek gibi bir amacı da yoktur. Devletin çıkardığı Takvim-i Vekayi bilgi verme, hükümetin yaptıklarını ve yapacaklarını halka duyurma noktasında bir propaganda aracıyken; Tercümân-ı Ahvâl veya Tasvîr-i Efkâr sadece bilgi aktarmaz, haberler yorumlanır ve öyle verilir. Kamuoyu oluşturma gücü bu aşamadan sonra başlar.

İlk Türk gazetesi olan Takvim-i Vekayi, haftada bir gün çıkmıştır. Resmi iç işleri, işitilen haberler, havadisler, talim, bilim ve fenlerin öğrenilmesi, sanayi meslekleri, ticaretle ilgili başlıklar, faydalı meseleler, muhtelif havadisler, haberler gazetenin kapsamında olan konular olmuştur.

İkinci Türkçe gazete olan Ceride-i Havadis, 1840 William Churchil tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Gazete, Tanzimat sonrası hürriyet ortamının bir ürünüdür; 'Garplı zihniyet için yazılmış bir şark masalı' olarak nitelendirilmiştir. Gazete kendisini, bilgi ve hünerin artmasını sağlayan bir araç olarak tanımlar. Mukaddimesine göre gazete, çeşitli haberler ve faydalı bilgiler içerir. İnanlar gazete okuyarak bilgi edinirler, çeşitli haberleri öğrenerek faydalanırlar. Gazete; içerik, şekil ve üslup bakımından Takvim-i Vekayi'ye benzetilmiştir. Mali sıkıntılarından dolayı devlet desteği almıştır, hür bir yayın organı olarak görülemez.

Yukarıda ifade edilen yayınlarından sonraki dönemde; gazete tanım olarak bilgi veren, hükümet icraatlarını halka duyuran, propaganda aracı olan bir kimliğin ötesine geçmiştir ve fikir gazeteciliği doğmuştur. Bu bağlamda gazeteler halkı eğitmek, devlet meselelerinde fikir beyan etmek, hatta hükümete açıktan eleştiriler yapmak gibi birçok konuda cesurca yayın yapmışlardır. Bu yönüyle hükümeti denetleme mekanizması olarak muhalefet işlevi üstlenmişlerdir.

Agâh Efendi tarafından 1860 yılında çıkarılan Tercümân-ı Âhvâl gazetesinin basın tarihinde ayrı bir önemi vardır. Gazete daha ilk sayılarından itibaren Şinasi'nin yönlendirmesiyle yayın politikasını belirlemiş bulunuyordu. Gazetenin ilk sayısında Şinasi'nin yeri vurgulanmıştır. Şinasi'nin mukaddimeyi kendi imzasıyla hazırlaması, aynı zamanda makalelerde imzalı dönemi de başlatmıştır. Gazetede düşünce ve fikir özgürlüğü, bürokrasideki hantal işleyiş, eğitim sistemindeki aksaklıklar, ekonomik sorunlar konu edilmiştir.

Şinasi, Tercümân-ı Âhvâl'den ayrıldıktan sonra 1862 yılında Tasvîr-i Efkâr gazetesini yayınlamaya başlamıştır. Ebüzziya Tevfik, çıkan gazeteler arasında sadece Tasvîr-i Efkâr'ın gerçek anlamda gazetecilik mesleğini koruduğunu ifade etmiştir. Mukaddimesine göre gazete, medeniyet yolunda ilerleyen ve milletine hizmet etmek isteyen bir gazetedir. Dili oldukça sade olan gazete, bu yönüyle geniş okuyucu kitlesine ulaşmayı başarmıştır ve bir ilk olarak gazetede eğitim meseleleriyle ilgili yazılar yayınlanmıştır. Ayrıca Namık Kemal gazetede kıymetli yazılar yazmıştır.

Filip Efendi'nin sahibi olduğu, Ocak 1867'de yayınlanmaya başlayan Muhbir Gazetesi, kendisini serbest bir gazete olarak tanımlar. Gazetenin idaresini Ali Suavi yürütmüştür. Demokrasi ve İnkılap düşüncelerinin filizlendiği ilk gazete olması bakımından önemlidir. Hem savunduğu fikirleri, hem de sert üslubu sebebiyle gazetenin hükümetle ilişkileri devamlı gergin olmuştur. Ali Suavi Ulum Gazetesi'nde de yazılar yazmıştır. Burada özellikle Türkçülük fikirleri etrafında düşüncelerini görmek mümkündür. Gazetenin dilinin sade ve anlaşılır olacağı mukaddimesinde belirtilmiştir. Ulum Gazetesi sosyal ve kültürel olaylara daha çok yer vermiştir. İnkılap fikirleri ve radikal düşünceler, Türk gazetelerinin Avrupa yayınlarında karşımıza çıkar. Denetimden uzak bu gazeteler zaman zaman hayalî fikirlere yayınlarında yer vermişlerdir. Söz konusu gazeteler, posta yoluyla ve başka çeşitli yollarla başkent ve bazı vilayetlere kadar ulaşmışlardır. Hükümetin aldığı sert tedbirler, gazetelerin memlekete sokulmasını ve yayılmasını engelleyememiştir. Daha sonra hükümet bu yayınların sahipleriyle anlaşma yoluna gitmiştir.

Muhbir, sosyal meselelere kayıtsız kalmamıştır. Gazetecilik yoluyla hayır işi yapılmıştır ve bu yöntemin daha önce örneği yoktur. Ali Suavi, Girit isyanlarında mağdur olan halk için gazetesinin İstanbul'daki 28. nüshasına yarım lira fiyat koymuş ve gazeteden 400 nüsha basarak gelirini Girit'e göndereceğini ilan etmiştir. Bu yardım kampanyasına tepki çekeceği endişesiyle hükümet engel olmamıştır ancak, bazı devlet adamları birtakım iftiralar atmaktan da geri durmamışlardır.

Avrupa'da yayınlanan bir diğer Türk gazetesi ise Hürriyet'tir. İlk nüshası 1868'de yayınlanan gazetede Namık Kemal ve Ziya Paşa etkili olmuşlardır. İlk sayıda kabine eleştirisinin yapılması dikkat çekicidir. Ancak gazete seviye olarak Muhbir Gazetesi'ne benzemez. Edebi dili sayesinde okuyucu tarafından ilgi görmüş ve takdir toplamıştır. Şüphesiz Namık Kemal ve Ziya Bey'in kalemlerinin gücü bu seviyeye gelmesinde doğrudan etkili olmuştur. Hürriyet Gazetesi'nin üçüncü sayısından itibaren yurda girişi rahatsızlıklar yaratmaya başlamıştır. Hükümet yetkilileri tarafından dükkân camekânlarından gazete sayfalarının indirilmesi istenmiştir. Sefaretler bu konuyu da fırsata çevirmekte geç kalmamışlardır.

BASINLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Osmanlı aydınları, modernleşmeyle ilgili taleplerini basın yoluyla ilettiklerinde bu durum ilk başta herhangi bir tehdit unsuru olarak görülmemiştir. Hükümet politikaları yüksek sesle dile getirilmeye başladıktan sonra, basının kontrol edilmesi amacıyla bazı düzenlemelerin gerekliliği fark edilmiştir. Düzenlemelerden önce gazete çıkarmak fermana bağlıydı. Dolayısıyla imtiyaz alınmış oluyordu. Fakat imtiyaz süresi fermanda belirtilmemiştir. İlk gazetelerin hükümet politikalarına uygun yayın yapması ve duyurularda aktif olarak kullanılması için parasal destek gördüklerini hatırlamak gerekir. Böyle bir ortamda gazetelerin geleceğiyle ilgili bir garantiden söz edilemezdi.

Osmanlı Devleti'nde farklı zamanlarda ortaya çıkan basın düzenlemelerini şu şekilde sıralayabiliriz: 1857 tarihli Matbaa Nizamnamesi ve Telif Nizamnamesi, 1858 Ceza Kanunnamesinde yapılan düzenlemeler, 1864 tarihli Matbuat Nizamnamesi ve 1867 Kararname-i Âli adıyla bilinen Sadrazam Âli Paşa'nın yayınladığı kararnamedir. Basınla ilgili ilk düzenleme, 1858 Ceza Kanunu'na konulan ek maddelerde görülür. Bu tarihten önce sadece iki gazetenin varlığı göz önüne alınırsa, söz konusu ek maddeler ileriye yönelik tedbir amaçlı düzenlemelerdir. Dolayısıyla hükümetin birtakım düzenlemelere ve sansür işine girişmesi için erken denebilir. Başlangıçtaki uygulamalar; matbaa kurulması için izin gerekliliği, gazete ve dergi çıkarmanın gene önceden izne tabi olması, sansür örneklerinde göreceğimiz nüsha kontrolleri gibi maddelerdir. Sansürün gelişmesi, Türkçe gazete sayısına bağlı bir gelişim göstermiştir. Alanında ilk müstakil nizamname özelliği taşıyan 1864 tarihli Matbuat nizamnamesi, ileriye dönük olarak hazırlanmış hükümet tedbirinden ibarettir. Çünkü yayınlandığı dönemde gazete çeşitliliğinden bahsedemeyiz. 1867 tarihli Âli Kararnamesi ile hükümet, basın karşısında geniş yetkiler elde etmiştir. Mevcut nizamnamenin yeterli gelmeyip hükümetin daha fazlasına ihtiyaç duymasında çeşitli faktörler vardır. Muhalefetin şiddetinin artması, hükümetin bundan dolayı zor durumda kalması etkili olan faktörlerden birisidir.

1867 tarihli Âli Kararnamesi zararlı yayınlar, zihinleri karıştırıcı asılsız yazılar, asayiş ve düzenin korunması adına devletin milletin zarara uğramasını engellemek için 1864 nizamnamesine ek olarak ilave tedbirler öngörür. Bu kararnameyle pek çok gazete kapanacak, pek çok gazeteci de yurt dışına çıkacaktır. Bu kararname basın hürriyetini ortadan kaldırmıştır.

Tasvîr-i Efkâr ve Muhbir gazeteleri, Ali Kararnamesi'nin yayınlanmasında etkili olmuşlardır. Muhbir Gazetesi'nin Girit meselesiyle ilgili hükümeti sert bir şekilde eleştirmesi, meşrutiyet fikirlerini daha yüksek sesle dile getirmesi kararnamenin hazırlanmasını hızlandırmıştır. Zaten gazete bu meseleden dolayı Maarif Nazır'ının emirnamesiyle Âli Kararnamesi'nden bir hafta önce hükümet aleyhinde yazıları alışkanlık haline getirdiği gerekçesiyle kapatılmıştır. Buna karşılık gazetede yayınlanan bir ek ile kapatma cezası halka duyurulmuştur. Ali Suavi, 'En adaletli memleketlerde bile hak eden matbaa hükümetler tarafından kapatılır. Ancak yalan, iftira bizim hangi yazımızda, hangi yayınımızdadır…' diyerek hakkını cesurca savunmuştur. Ali Suavi, daha sonra gazetede yazmayı bırakmıştır ve 55. nüshadan sonra gazete kapanmıştır.

SONUÇ

Sultan Abdülaziz Devrinde devletin içinde bulunduğu sancılı yıllar, basın yoluyla muhalefeti tetiklemiştir. Balkanlarda cereyan eden azınlık isyanları, Rusya'nın Ortodoks tebaa üzerindeki hamilik iddiaları hükümeti zor duruma düşürmüştür. Bu dönemde genel anlamda savaşın olmadığı barış döneminin devam ettiğini söyleyebiliriz.

Basın faaliyetlerinde Yeni Osmanlılar adıyla ortaya çıkan bir grup vatansever gencin doğrudan etkisi olmuştur. Dönemin aydın grubu olarak nitelenen bu topluluk, bir cemiyet yapılanmasına giderek memleketin kurtuluş çareleri üzerine sorunları dile getirip çözüm önerilerini sıralamışlardır. Bu süreçte basın yayın organlarını etkin biçimde kullanmışlardır.

Osmanlı topraklarında ilk basın faaliyetleri yabancı girişimler ve konsolosluklar eliyle olmuştur. Basının etkisi geç de olsa fark edilmiş, hükümet eliyle ilk gazeteler çıkarılmıştır. Siyasi gerekçelerle ortaya çıkan ilk gazeteler, bilgi vermek, duyurular yapmak veya hükümet icraatlarından halkı haberdar etmek amacıyla kullanılmışlardır. Bu yönüyle bir denetim mekanizması olması gereken basın, ilk zamanlar bu işlevi yerine getirmekten uzak kalmışlardır.

İbrahim Şinasi ve Agâh Efendi tarafından çıkarılan Tercüman-ı Ahval Gazetesi, basın tarihinde dönüm noktasıdır. 1860 yılından itibaren artık fikir gazeteciliğinin temelleri atılmıştır. Yayınlarda meşruti yönetim, hürriyet, özgürlük temalarına yer verilmesi, hükümetin politikalarının eleştiriye tabi tutulması dönemin şartlarına göre alışıldık bir durum değildir.

Dünya örneklerini inceleyen Osmanlı devlet adamları, daha iki gazete yayın yaptığı sırada, bunlar üstelik devlet destekli gazeteler olduğu halde, basınla ilgili birtakım düzenlemelere gitmişlerdir. Öncelikli olarak, mevcut ceza kanununa eklemeler yapılmış, sonra 1864 yılında ilk müstakil nizamname yayınlanmıştır. Böylece basın denetim altına alınmış, ileriki yıllarda sansüre uğramıştır. 1867 yılında sadrazam Âli Paşa tarafından hazırlanan Âli Kararnamesi ile basın üzerindeki denetim artmıştır. Bu gelişmelere bir tepki olarak bahsi geçen aydın grubundan bazıları yayınlarını yurt dışında sürdürmüşler, hükümeti daha da zor durumda bırakmışlardır. Bu süreçte kontrol gittikçe kaybedilmeye başlamış, yönetim söz konusu aydınlarla anlaşma yoluna gitmiş ve bu kişilerin İstanbul'a dönmeleri için af çıkarmıştır. Basın yayın yoluyla fikirlerini ortaya koyan bu aydınlar, dönemlerinde sonuç alamasalar da meşrutiyete giden yolda açtıkları yeni ufuklarla gelecek nesillere esin kaynağı olmuşlardır.

KAYNAKÇA

AKÜN, Ömer Faruk, ''Namık Kemal'', TDV. İslam Ansiklopedisi, C. 32, İstanbul 2006, s. 361-378.

BEYDİLLİ, Kemal, ''Ali Paşa, Mehmed Emin'', TDV. İslam Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul 1989, s. 425-426.

CEYLAN, Ayhan, ''Tanzimat Dönemi Osmanlı Basım Yayımında Hukuki Düzen (1839-1876)'', Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi, S. 1, İstanbul 2006, s. 139-155.

ÇAKIR, Hamza, ''Tercüman-ı Ahval'', TDV. İslam Ansiklopedisi, C. 40, İstanbul 2011, s. 495-497.

DEMİRDAĞ, Mehmet Ali, Yeni Osmanlılarda Islahat Düşüncesi: Hürriyet Gazetesi Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2010.

DOĞANER, Yasemin, ‘‘ Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı’da Basın’’, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 29, S. 1, Ankara 2012.

Ebüzziya Tevfik, Yeni Osmanlılar Tarihi, Çev.: Ziyad Ebüzziya, Kervan Yayınları, İstanbul 1973.

GENÇ, Ernur, ‘‘Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Kimlik, Misyon ve Vizyonu Bağlamında Türk Aydını’’, Akademik İncelemeler Dergisi, C. 2, S. 1, İstanbul 2007, s. 133-174.

GERÇEK, Selim Nüzhet, Matbuat Tarihi, Haz.: Mustafa Kirenci, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2009.

GEZGİN, Suat, ‘‘Gazeteciliğin ve Türk Yazılı Basının Kısa Tarihsel Perspektifi’’, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S. 1, İstanbul 2012.

KARAL, Enver Ziya, Büyük Osmanlı Tarihi III. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara (Tarihsiz)

LEWIS, Bernard, Modern Türkiye’nin Doğuşu, Çev.: Boğaç Babür Tuna, Arkadaş Yayınları, Ankara 2008.

MARDİN, Şerif, Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul 2002.

MARDİN, Şerif, Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.

ORTAYLI, İlber, İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Kronik Yayınları, İstanbul 2019.

OYMAK, Alparslan, Osmanlı Mizahında Teodor Kasap (Diyojen, Çıngıraklı Tatar ve Hayal Gazetesi Üzerine Bir İnceleme), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul 2013.

TINIK, Dilek, 1867-1868 Tarihleri Arasında Osmanlı Basınında Ali Suavi’nin Yeri Ve Önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu 2018.

TOPUZ, Hıfzı, II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul 2003.

ULUSOY NALCIOĞLU, Belkıs, ‘‘Tanzimat Dönemi Türk Gazeteciliği ve Türk Basınının İlkeleri’’, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 7, S. 14, İstanbul, 2005, s. 253-267.

YAŞAR, Neslişah, Gazeteci Şinasi’nin Tasvir-i Efkar Gazetesinden Dönemin Olaylarına Bakışı: 1862-1864, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2005.

YAZICI, Nesimi, ‘‘Tasvir-i Efkâr’’, TDV. İslam Ansiklopedisi, C. 40, İstanbul 2011, s. 138-140.

AFGANİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN ÇÖKÜŞ VE BAŞARISIZLIK SEBEPLERİ

CAUSES FOR THE CALLOPSE AND FAILURE OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF AFGHANISTAN

Hikmatullah WAHIDI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Iktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi,

ORCID: 0000-0002-0025-8170

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin çöküşünün ve başarısızlığının nedenlerini araştırmaktır.

2001yılındaki Bonn Konferansı, Birleşmiş Milletler tarafından Amerika Birleşik İslam Cumhuriyeti'nin çöküş ve başarısızlık sebepleri Devletleri'nin tavsiyesi üzerine parti liderlerinin katılımıyla Almanya'da düzenlendi. Afganistan'ın yeni siyasî sistemi yıllar süren savaş ve iç çekişmelerden sonra meydana geldi, ancak yirmi yıl sonra Afganistan'daki cumhuriyet sistemi, şaşırtıcı ve öngörülemeyen bir şekilde, askerî güç kullanılarak yine dağıtıldı Amerika Birleşik Devletleri, demokrasi, iyi yönetişim, yolsuzluk ve uyuşturucuyla mücadele ve kadın haklarının savunulması gibi yirmi yıllık vaat ve hedeflerinden hiçbirini yerine getirmeden ülkeyi terk etti. Afganistan'ın demokratik, özgür ve ayrımcı olmayan bir topluma ulaşmak ve bu topluma sahip çıkmak için yirmi yıllık çabası boşa gitti ve ümitsizlik yine bütün ülkeye hâkim oldu. Ne yazık ki, geçen yüzyılda, Afganistan'ın, muhalif güçler, iç isyanlar ve dış müdahaleler gibi sebeplerle kaldırılan bu sekizinci anayasasıdır.

Bu çalışmanın bulguları, dış güçler üzerine kurulan herhangi bir siyasî sistemin çökeceğini göstermektedir. Afganistan'da 2001'de kurulan siyasî sistem, dış mali yardıma ve askeri güçlere dayanıyordu. Şüphesiz bu yardım ve desteğin azalması, savaş ve politikacıların baskısı, Afganistan'daki siyasi iktidar arasındaki ilişkiye geleneksel bakış, hükümet ve halk arasındaki aşırı mesafe, halkın siyasi sisteme katılımının olmaması, bölünme ve hırs, Doha anlaşması, hükümetin merkezileşmesi ve ciddî şekilde hasta olan siyasî sistemin içeriden zorunlu ve nihai göçü, siyasi sistemi zayıflattı ve 21 Ağustos 2021'de Taliban güçleri ikinci kez Kabil'e girdi sonunda Kabil, Taliban'ın eline geçti ve devlet başkanının Afganistan'dan kaçmasıyla birlikte cumhuriyet dönemi çöktü.

Bu araştırmada nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Bu görüşü kanıtlamak için bir çok ikincil kaynaktan da yararlanılmıştır.

Anahtar Kalimalar: Afganistan, çöküş, İslam Cumhuriyeti, başarısızlık.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the causes for the collapse and failure of the Islamic Republic of Afghanistan.

The Bonn Conference in 2001 was held in Germany by the United Nations on the recommendation of the United States, with the participation of party leaders. Afghanistan's new political system came into being after years of war and internal strife, but twenty years later the republican system in Afghanistan was again disbanded using military force, surprisingly and unpredictably. The United States left the country without fulfilling any of its twenty-year promises and goals such as democracy, good governance, fight against corruption and drugs and the defense of women's rights. Afghanistan's twenty-year effort to achieve and protect a democratic, free and non-discriminatory society was in vain, and hopelessness prevailed in the whole country again. Unfortunately, it is this eighth constitution of Afghanistan that was abolished in the last century due to opposition forces, internal revolts and foreign interventions.

The findings of this study show that any political system built on foreign powers will collapse. The political system established in Afghanistan in 2001 was based on foreign financial aid and military forces. Undoubtedly, this decrease in aid and support, the war and the pressure of politicians, the traditional view of the relationship between the political power in Afghanistan, the extreme distance between the government and the people, doha agreement, the lack of participation of the people in the political system, the division and greed, the centralization of the government and the internal imperative of the seriously ill political system and eventual exodus weakened the political system, and on August 21, 2021 Kabul fell into the hands of the Taliban for the second time and the republican era collapsed as the President fled Afghanistan.

A qualitative approach was used in this research. Many secondary sources have also been used to substantiate this view.

Keywords: Afghanistan, collapse, Islamic Republic, failure.

GİRİŞ

2001 yılında Taliban rejiminin düşmesinden sonra Afganistan, uluslararası toplumun ve Amerika Birleşik Devletleri'nin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu yılda Afganistan'ın kapsayıcı bir ulusal hükümete ihtiyacı olmuştur. Bu nedenle Bonn Konferansı bu ihtiyaçların tartışılması için Amerika Birleşik Devletleri'nin tavsiyesi ile Almanya'da yapılmıştır. Bu konferans sonucunda Hamid Karzai başkanlığındaki 30 kişilik kabinesiyle geçici hükümet altı ay süreyle göreve başlamıştır ve kadınlara okuma ve çalışma hakkı verilmiştir. Geçici yönetimin ana görevi, Loya Jirga'yı bir geçiş hükümeti kurmaya davet etmektir. Bu Jirga sonucunda Hamid Karzai, iki yıllığına geçiş hükümetinin başına getirilmiştir. Geçiş hükümetinin ana görevi, 2004 seçimlerini yapmak ve ülkenin anayasasını oluşturmaktır. 2004 yılında ülkenin anayasası onaylanmış ve cumhurbaşkanına daha fazla yetki verilmiştir. Yeni anayasanın amacı demokratik, yasal ve güçlü bir hükümet sağlamaktır. Bu yasaya göre

ülkedeki siyasi ve idari güç, yürütme, yasama ve yargı organlarına bölünmüştür (Mark & Ahmed, 2011).

Cumhurbaşkanı Hamid Karzai'nin ardından iktidara Muhammed Aşref Ghani gelmiştir. Aşref Ghani, 2014'ten 2021'e kadar Afganistan'ın beşinci ve son cumhurbaşkanı olarak görev almıştır. 15 Ağustos 2021'de Cumhurbaşkanı Aşref Ghani, başkent Kabil'den helikopterle komşu ülke Özbekistan'a kaçmıştır. Gani'nin ayrılmasıyla birlikte geçtiği haftalarda onlarca eyalet başkentini ele geçiren Taliban saldırısı rahatlıkla Kabil'e girmiştir. Birkaç saat içinde Taliban kolayca başkanlık sarayına girmiş ve Ghani'nin masasının arkasına oturup cumhuriyet çöküşü ilan etmiştir ve Taliban ikinci kez iktidara gelmiştir. (Murtazashvili & Brick, 2022).

2001'den sonra Afganistan halkı, Amerika'nın ve uluslararası toplumun yardımıyla ülkenin demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, siyasi, ekonomik ve kültürel kalkınmaya gideceğine inanmıştır. Sınırlı özgürlükler, askeri teçhizatla donatılmış bir ordu, nispeten modern yapılar, medya, okullar, üniversiteler gibi faktörler bu iddianın kanıtı olmuştur. Ancak Afganistan'daki kalkınma ve modernleşme 2008'den bu yana aşağı yönlü bir seyir izlenmiştir.

Afganistan halkının savaş ateşinde yanmasının üzerinden yarım yüzyıl geçmiş; halkın yokluğunda organize edilen ve günümüze kadar savaş devam etmektedir. 1880'den beri Afganistan, demokratik, yasal, kendi kendine yeterli ve meşru bir sisteme sahip olmamıştır. Afganistan'daki sistemlerin başarısız olmasının ve çöküşlerinin ana nedenlerinden biri, ülkenin kültürel ve etnik münhasırlığının yanı sıra dış güçlere ekonomik ve siyasi bağımlılığı olmuştur. Afganistan madenler açısından zengin bir ülke olmasına rağmen, bu avantajlar ülkenin yöneticileri ve liderleri tarafından hiçbir zaman fark edilmemiştir. Afganistan'ın ekonomik ve siyasi gelişimini düşünmenin ötesinde, siyasi yapıları etnikleştirmeye çalışılmış ve bu amaca ulaşmak için hiçbir yasadışı yoldan vazgeçilmemiştir.

Bu araştırmanın temel amacı, Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin çöküşünün etkenlerini ve nedenlerini ortaya koymaktır. Bu araştırma, siyasi gayrimeşruiyet, etnosentrizm, yaygın mali ve idari yolsuzluk, hükümet içinde uyum eksikliği, Afganistan'ın güçleri ve komşuları ile şeffaf ilişkilerin eksikliği, komşuların içişlerine müdahalesi, cumhuriyetin etnikleştirilmesi gibi hipotezlere dayanmaktadır. Hükümet ile halk arasında bir mesafe yaratmak, güvenlik güçlerinin tutarsızlığı, Kabil ve Washington arasındaki güvensizlik, Taliban'ın Katar'daki siyasi ofisinin açılması, ABD ile Taliban arasında doğrudan görüşmelerin başlaması ve hükümetin aldatıcı politikaları bu araştırmanın ana hipotezleridir.

Bu araştırmanın bulguları, hükümetin sevilmeyen politikalarının, hükümetin etnik ve tekelleşmesinin, savaşın ve insanların evsiz kalmasının ve cumhurbaşkanının Kabil'den kaçmasının Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin çöküşüne neden olduğunu göstermektedir. Bu araştırmanın bulgularının yanı sıra, dış güçler temelinde inşa edilen herhangi bir siyasi sistemin çökeceğini göstermektedir.

METODOLOJİ

Bu araştırmada nitel bir yaklaşım kullanılmıştır. Araştırmacı farklı ilgili kitaplar, raporlar (SIGAR ve BBC) ve farklı dergiler, gazeteler ve web sitelerindeki makaleleri incelemiştir. Bu incelemeler çalışmanın farklı yönlerini anlamada yardımcı olmaktadır.

AFGANİSTAN İSLAM CUMHURİYETİ'NİN ÇÖKÜŞ VE BAŞARISIZLIK SEBEPLERİ

1. HÜKÜMETİN GAYRİMEŞRULUĞU

Afganistan'daki yönetim tecrübesi, bu topraklara gelen ve giden hükümetlerin hiçbir zaman "milli" olmadıklarını ve halkın desteğini almadıklarını ve bundan hep zarar gördüklerini göstermektedir. Bu ülkede gelen ve giden hükümetlerin Amir Abdurrahman tarafından kurulduğundan günümüze kadar ya etnik ve aşiret ya da parti ve aile olarak kurulmuştur (Arvin, 2013). Bu durum ülkemizde sistemlerin vatandaşları tarafından kabul edilemez ve arzu olmamasına neden olmuştur. Afganistan'da 2001 sonrası yaşanan dönüşüm ve demokrasiye ve halkın oya dayalı bir hükümetin kurulması, vatandaşlar arasında bundan böyle yöneticilerin ve siyasi iktidarın meşruiyetinin temeli "halk" olacağı yönünde umutlar yaratmıştır. Sistemler ve yöneticiler için tek meşruiyet kaynağı halkın oyu ve iradesidir. Ancak Afganistan'da yapılan seçimlerin hiçbiri şeffaf, tarafsız veya ulusal olmamıştır.

Bu seçimlerde insanlar sadece oy kullanabilmiş ancak başkan seçimi Amerikan Büyükelçiliği ve Bağımsız Seçim Komisyonu'nun dahilinde olmuştur. Afganistan İslam Cumhuriyeti'nin son cumhurbaşkanının 2014 yılında zafere ulaşması, seçimlere olan inancın azalmasının yanı sıra halkın seçimlere olan güveninin de sarsılmasına neden olmuştur. Ülkenin en önemli ve kilit mevkilerinin birkaç tecrübesiz kişiye emanet edilmesi ve güvenlik kurumlarının Kabil şehrinde bile halkın güvenliğini sağlayamaması, sistemi daha az kabul edilebilir ve popüler hale getirmiştir (Leake, 2018). Son olarak, sadece halk hükümetten hayal kırıklığına uğramayarak, aynı zamanda güçlü bir popüler konuma sahip olan Afganistan'ın geleneksel liderleri bile hayal kırıklığına uğramış ve hükümete sırt çevirmişlerdir.

2. KAPSAMLI MALİ VE İDARİ YOLSUZLUKLAR

2001'den 2021'e kadar uluslararası toplumdan Afganistan'a milyarlarca dolar akmıştır. Cumhuriyet döneminde idari yolsuzlukla mücadele için onlarca idare kurulmuş, ancak Afganistan dünyanın en yolsuzluk yapan ülkelerinin başında kalmıştır. 2020'de yolsuzluk açısından dünyada 180 ülke ve Afganistan 165. sırada yer almıştır (Taneen, 2021).

Bu ülkenin harabelerinin yeniden inşası adına akan milyarlarca dolar, mafya çeteleri, onun iç ve dış siyasi ortakları tarafından yağmalanmıştır ve onlara hiç kimse bu kadar paranın neden israf edildiğini soran olmamıştır.

Gelenekçi politikacılar hep ceplerini doldurmayı düşünürken, yabancılar yolsuzlukla uğramışlar ve bu ülkeye bağışlanan parayı tekrar yanlarında götürmüştür. Bu talihsiz durum Afganistan'ı dünyanın en yozlaşmış ülkeleri arasına sokmuştur. Bu yıllarda, ülkenin yöneticileri, yolsuzlukla ilgili her şeyi ilan edip onunla mücadele etmişler, ancak pratikte ciddi olunmamıştır.

Afganistan'da yolsuzluğun yaygınlaşması, bir yandan halk arasında sisteme olan güvensizliği artırmıştır. Bu güvensizlik, köktendinci grupların ve aşırılıkçı savaşçıların işe alınmasının yolunu açmıştır. Halk, rüşvet vermeden hiçbir iş yapılmadığı için cumhuriyet yönetiminde kendilerini çaresiz hissetmiştir. Diktatörlük nedeniyle medya, siyasi partiler ve sivil toplum yolsuzluk hakkında soru soramamıştır.

3. SİSTEM VERİMSİZLİĞİ

Afganistan Hükümeti her zaman gayrimeşruluk, yolsuzluk, bağnazlık, işsizlik, güvensizlik, sivil ve askeri vatandaşların öldürülmesi ile uğraşmıştır; Afganistan, özellikle ülke nüfusunun %70'ini oluşturan ve her zaman hükümetlerin devrilmesine neden olan köylüler olmak üzere her şeyi din üzerinden sınayan çok geleneksel bir toplum olmuştur.

Cumhuriyet Döneminde Afganistan dünyanın en yozlaşmış ülkelerinden biri haline gelmiştir. Yoksulluk ve yoksunluk bu dönemde sınırlarına ulaşmıştır. Cumhuriyet Döneminde deneyimli generaller görevden alınmıştır ve yerlerine güvenlik kurumlarının karar organlarının başındaki tecrübesiz kişiler geçmiştir. Cumhuriyet rejiminin çöküşünden sonra, Pakistan işlerinden sorumlu özel temsilcisi Umar Davoudzai, Aşref Ghani'nin Deutsche Welle Farsi kanalına verdiği bir röportajda: "Gençleşiyorduk, ama çocuk oyuncağı oldu" sözünü söylemiştir. Bu oyunların sonucu, binlerce güvenlik gücü ve sivilin ölümüne, yoksulluğun yayılmasına ve Afgan halkının yerinden edilmesine neden olmuştur. SIGAR veya ABD'nin Afganistan'ın yeniden inşası için özel müfettiş, son 20 yılda Afganistan'da 60.000 ila 70.000 asker ve polisin öldürüldüğünü açıklamıştır.(SIGAR, 2021).

4. İÇ ORGANİZASYON İÇİNDEKİ TUTARSIZLIK

İç organizasyon içindeki tutarlılık, yönetişimin en önemli unsurlarından ve bileşenlerinden biri olarak kabul edilir. İç organizasyon içindeki tutarlılık, tüm bileşenlerinin ve unsurlarının birbirine bağlı ve tutarlı olduğu ve hepsinin tek bir amacı olduğu bir sistem kümesini ifade eder. (Polady, 2001).

Ancak Afganistan'daki İslam Cumhuriyeti sistemi, meşruiyet eksikliğinden dolayı, iç örgütlenmede hala bir tutarlılık eksikliği çekmiştir. Hükümet içindeki uyumsuzluğun nedenlerinden biri tartışmalı seçimler (2013 ve 2018) olarak gösterilmiştir. Seçimlerdeki tartışmalar, Afganistan'ın bir cumhuriyette iki cumhurbaşkanına sahip olmasına neden olmuştur. Yine de hükümet içindeki uyumsuzluk, cumhurbaşkanı ile İcra Kurulu Başkanı Dr. Abdullah arasında cumhuriyetin sonuna kadar uyumsuzluğa ve tutarsızlığa neden olmuştur. Hükümetin karar vericileri arasındaki bu tutarsızlık ve uyumsuzluk güvenlik kurumlarını olumsuz etkilemiştir. Genel olarak teşkilat içinde iç tutarlılığın olmayışı, tek ve maksatlı bir vizyon, cumhuriyet makinesi tamamen bozulana ve çökünceye kadar cumhuriyetin temellerini kaldırmıştır.

5. AMERİKA'NIN AFGAN HÜKÜMETİNE GÜVENSİZLİĞİ

Washington ve Kabil arasındaki ilişkiler 2007'de gergin bir hal almıştır; özellikle Amerika'da Demokrat Parti iktidara geldiğinde. Hamid Karzai, Taliban'ın bastırılmasına karşı gelmiştir ve ABD'nin terörle mücadeleyi Afganistan içinde değil, Afganistan dışında düzenlemesi gerektiğini vurgulamıştır (Taye & Ahmed, 2021). Bu güvensizlikler öyleydi ki, Amerikalılar Kabil hükümetinin başarısız ve yozlaşmış bir hükümet olduğuna inanmıştır ve bu hükümetin kontrolünün Kabil'in ötesinde olmadığını söylemiştir. Hamid Karzai yönetimi sırasında Afganistan'daki Amerikalıların sınırsız gücünü kendisi, ailesi ve kabilesi için kullanmıştır. Aşref Gani'nin Afganistan Cumhurbaşkanı olarak atanmasıyla bu iki ülke arasındaki güvensizlik zirveye ulaşmıştır. Aşref Ghani, 2008'den sonra Karzai'nin kızgınlığa neden olduğuna ve Kabil ile Washington arasında bir güvensizlik duygusu yarattığına ve bunu onarması gerektiğine inanmıştır. Ancak Amerika'nın Gani hükümetine olan güvensizliği azalmamış giderek artmıştır. Güvensizliğin yaygınlaşması, yaygın mali ve idari yolsuzluklar, sistemin gayrimeşruluğu ve kesinlikle başarısız, istikrarsız ve çaresiz hükümetler, Amerikalıların sürekli olarak Gani hükümetine yönelik eleştirilerini uyandıran etkenler arasındadır. Afganistan vatandaşları, Bonn Konferansı'nda ABD'nin Afganlara verdiği sözlerin yerine getirilmediğini bilmelerine rağmen, ABD'nin varlığının Afganistan'ı uzun vadede modernleşmeye götüreceğine inanmışlardır. Aşref Gani iktidara geldiğinde, Afgan halkının ABD'ye olan güveni ve inancı sıfırlanmıştır ve ülkenin aydınları ve seçkinleri bile ABD'nin Afganistan'da demokrasi ve siyasi gelişmeyi kurumsallaştırmaya çalışmadığını anlamıştır.

6. TALİBAN'IN KATAR'DAKİ SİYASİ OFİSİNİN AÇILMASI

Washington ve Kabil arasındaki güven eksikliğinin ardından Taliban, 28 Haziran 1392'de Katar'daki siyasi ofisini "Afganistan İslam Emirliği" sloganı ve tabelasıyla yeniden açmıştır. Yıllarca Taliban, Doha'da medyanın ve iç çatışmalarla meşgul olan Afgan hükümetinin yokluğunda faaliyet göstermiştir. Ancak Taliban ofisi, Zalmi Halilzad'ın ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından 2017'de ülkenin Afganistan'daki barış işlerinden sorumlu özel temsilcisi olarak atanmasıyla ilgili haberler yaptı. Kapalı kapılar ardında yapılan 12 tur görüşmeden sonra ABD'nin Afganistan Barış İşleri Özel Temsilcisi ve Taliban şiddetin kısa vadeli azaltılması için bir sonuç ve iki taraf arasında bir barış anlaşmasının imzalanmıştır. Bu anlaşma şunları içermektedir: "Taliban grubunun ABD ve müttefiklerinin güvenliğine karşı Afganistan topraklarını kullanmama garantisi, önümüzdeki on dört ay içinde Amerikan ve NATO güçlerinin geri çekilmesi, Afganistan içi müzakereler ve müzakereler sırasında kapsamlı bir ateşkesin tartışılmasının yanı sıra Afgan hükümetinin hapishanelerinden beş bin Taliban mahkumunun serbest bırakılması."

O zaman, birçok Afgan politikacı Katar'daki Taliban ofisinin açılmasına itiraz etmedi, çünkü bunu yaparak Pakistan'ın oyundan çıkacağını ve Taliban'ın kaderinin doğrudan Amerikalıların eline geçeceğini ve barış sürecine katılacaklarını düşündüler ve sonunda Kabil'de mutlak bir etnik hükümet kurulacak. Ancak Taliban grubunun temsilcileri, Afgan hükümetinin temsilcileriyle yaptığı barış görüşmelerinde Aşref Ghani'nin barışı getirmek için iktidarı bırakması gerektiğini vurguladığında Bu, Gani'ye karşı çıkan politikacıların ve liderlerin Taliban ile görüşmesinin yolunu açmıştır. Ghani, hükümetinde ulusal bir konsensüs oluşturmaya ve halkı Emirlik'e karşı onu desteklemek için harekete geçirmeye çalışmış, ancak pratikte kimse Başkan'ın sloganlarına inanmamıştır. ABD ordusu ve savunma şefinin ABD Kongresi'ndeki açıklamalarına göre. Taliban ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki Doha anlaşması, Afganistan cumhuriyetinin çöküşüne hazırlık niteliğinde olmuştur. (Kongre Araştırma Servisi, 2021).

7. SINIR ANLAŞMAZLIKLARI

Durand sınırı veya Afgan hükümetine göre Durand çizgisi, Afganistan ile Pakistan arasındaki sınırın adıdır. Bu sınır 1893 yılında Abdurrahman Han zamanında Afganistan ile İngiliz Hindistanı arasında Mortimer Durand adına belirlenmiştir (BBC, 2012). Bu antlaşma bir asır boyunca geçici olmasına rağmen, Hindistan'ın bağımsızlığını ve Hindistan'ın ikiye bölünmesini ve Pakistan ülkesinin kurulmasını takip eden yıllarda, bu devredilen bölgeler Pakistan topraklarında özerk aşiret bölgeleri olarak kabul edilmiştir. Abdul Rahman Han'dan sonra Afganistan hükümdarları çoğunlukla Durand sınırının tanınmasına karşı olmuştur.. Uzun bir süre sınırın her iki tarafındaki insanlar vizesiz olarak sınırın diğer tarafına özgürce gidebilirdi, şimdi ise cumhuriyet döneminde Pakistan ile imzalanan anlaşmaları imzalayarak. Pakistan, Birleşmiş Milletler ve Amerika Birleşik Devletleri'nin desteğiyle bu sınırda trafiği kontrol etmek için kapı koymuştur ve insanlar sınırı ancak vize ile geçebilmektedir. Bu sınır, Afganistan ve Pakistan arasında farklılıklara neden olmuştur. Afganistan bu sözleşme sonucunda en az 103 bin kilometrekare kaybetmiştir. (Omrani, 2009)

Durand sınırının ötesindeki bölgeleri geri almak Afganistan'ın ulusal çıkarınadır. Ancak Pakistan, Afganistan'ın güçlü bir hükümete sahip olmasına asla izin vermeyecektir. Bu nedenle Pakistan hükümeti Afganistan'daki terörist grupları desteklemekte ve bunun sonucunda bu ülkede etnik, dilsel ve dini farklılıklara yol açmaktadır.

8. PAKİSTAN'IN HİNDİSTAN'IN AFGANİSTAN'DAKİ VARLIĞINDAN KAYGISI

Hindistan, Afganistan ile ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkileri güvence altına almaya çalışmıştır, ancak bu konu Pakistan'ı memnun etmemiştir. Hindistan'ın Durand Hattı'ndan sonra Afganistan'daki varlığı ve faaliyeti Pakistan makamları için her zaman bir endişe kaynağı olmuştur. Bu endişe o kadar ciddi ki, üst düzey Pakistanlı yetkililer bunu birçok kez Afgan hükümetiyle paylaşmıştır. Pakistan ordusu, Hindistan'ın ülkenin küresel ve bölgesel denklemlerdeki rolünü zayıflatmak için Pakistan'ı siyasi olarak kuşatmaya çalıştığına inanmaktadır. Bu nedenle Pakistan, Hindistan'ın Afganistan'daki varlığını ve etkisini engellemek için elinden geleni yapmaktadır. Pakistan, Hindistan'ın Afganistan'daki varlığını toprak bütünlüğü için büyük bir tehdit olarak görmektedir. Pakistan, 1971'de Bangladeş'in ayrılmasından Hindistan'ı sorumlu olarak görmektedir. Bu nedenle İslamabad, Hindistan'ın Afganistan'daki varlığına şüpheyle bakmaktadır ve Pakistan ordusu, Hindistan'ın Afganistan'daki konsoloslukları aracılığıyla Pakistan'a karşı kolaylıklar sağladığına ve Pakistan'ı istikrarsızlaştırmaya ve parçalamaya çalıştığına inanmaktadır (Mohammadi, 2014).

SONUÇ

Cumhuriyet rejiminin çöküşünün birçok nedeni vardır ve tüm bu nedenlerin odak noktası Afganistan liderlerini kapsamaktadır. Liderler siyasi, ekonomik, etnik ve kültürel çıkarlarını riske atmadığı ölçüde ülkenin anayasasını ve yürürlükteki diğer yasalarını dikkate almıştır. Cumhuriyet rejimi meşruiyetin yokluğunda kurulmuş ve meşruiyetin yokluğunda sona ermiştir. Yukarıdaki nedenler, hükümetin halk nezdindeki itibarını tamamen yok etmiş ve hükümet ile halk arasındaki mesafe doruğa ulaşmıştır. Sonunda bu ülkenin insanları hayal kırıklığına uğradı, etnik merkezcilik ve ayrımcılık doruğa ulaştı, Halkın hükümetle işbirliği yapmaması, Afganistan'ın popüler ve geleneksel liderlerine yönelmeleri, hükümet sisteminde koordinasyon eksikliği, hükümette etnikleşmeye ve tekelleşmeye yol açmıştır. Öte yandan Afganistan'ın komşularıyla net politikalar benimsememesi, bölgesel sistemlere Kabil hükümetine güvensizlik, Amerika'ya güvensizlik ve Amerikan güçlerinin ülkeden çekilmesi, Amerika'nın Taliban ile diyalogu, Taliban'ı meşrulaştırması gibi etkenler öne çıkmaktadır. Bölgesel güçler tarafından, şehirlerin ve eyalet başkentleri teslim edilmiştir. Tüm askeri teçhizatıyla Taliban, hükümetin Taliban'a karşı çöküşünü kolaylaştırmıştır. Tek askeri teçhizat maliyeti seksen beş milyar dolar olan ve Afganistan'da yıllarca süren siyasi izolasyondan sonra hükümetin çöküşü, uluslararası toplumun odak noktası olmuştur. Bu hükümetin çöküşü sadece Afganistan halkını değil, dünya ülkelerini ve güçlerini de şaşkına çevirmiştir.

KAYNAKÇA

Al Arabiya Farsi Network, Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction or SIGAR. (2022). Between 60 and 70,000 Afghan soldiers have been killed in the last 20 years. https://twitter.com/AlArabiya_Fa/status/1456676745298460672/ Erişim tarihi: 17.07.2022

Arvin, A. British Broadcasting Corporation, BBC. (2013). Karzai and America's soft ship; Five looks.

BBC, (2022). Loya Jirga nedir? https://www.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2004/01/040114_afgan_loyajirga.shtml Erişim tarihi: 26.10.2022

Fields, M. ve Ahmed, R. (2011). Review of the 2001 Bonn Conference and its application to the road ahead in Afghanistan.

https://www.bbc.com/persian/afghanistan/2013/12/131228_k02-karazai-us-tensions/ Erişim tarihi: 10.08.2022

Ghulam, M. (2014). Why Pakistan intervenes, Kabul: Saeed Publications.

Leake, E. (2018). Afghan internationalism and the question of Afghanistan's political legitimacy. Afghanistan, 1(1), 68-94.

Murtazashvili, J.B. (2022). The collapse of Afghanistan. Journal of Democracy,33(1), 40-54.

Omrani, B. (2009). The Durand line: History and problems of the Afghan-Pakistan border. Asian Affairs, 40(2), 177-195.

Poladi, Kamal, (2013). Otorite Hükümetinden Aklın Hükümetine, İlk Baskı, Tahran: Merkez Yayınevi.

Taneen, Dauad, 8 Sobh Gazetesi. (2022). Afganistan'da demokratik sistem neden çöktü? https://8am.media/why-did-the-democratic-system-in-afghanistan-collapse-pathology-of-the-decay-of-the-electro-establishment-of-the-fledgling-democracy-of-afghanistan/ Erişim tarihi: 14.09.2022

Taye, S., & Ahmed, Z. S. (2021). Dynamics of trust and mistrust in the Afghanistan–Pakistan relationship. Asian Studies Review, 45(4), 557-575.

TOMRİS UYAR'IN "SONUCU BELKİ"İSİMLİ ÖYKÜSÜ ÜZERİNE POSTMODERN BİR İNCELEME

A POSTMODERN REVIEW ON TOMRIS UYAR'S STORY WITH THE NAME "SONUCU BELKİ"

Öğr. Gör. Dr. Gürkan İLTER
Hakkari Üniversitesi, Türk Dili Bölümü
https://orcid.org/0000-0002-7416-0694

ÖZET

Tomris Uyar, İngilizce çeviri faaliyetleri (1968) ile yazın sahnesine adımını atar; ardından öykü, deneme, eleştiri yazıları ve günlükleriyle bu sahnede kalıcılığı yakalar. Eserlerini Dost, Papirüs, Yeni Dergi, Soyut gibi dönemin ses getiren, öncü yayın organlarında yayımlar. Onun edebiyat dünyasında tanınmasına yol açan asıl tür ise öyküdür. 1971 yılında İpek ve Bakır isimli öykü kitabını yayımlayan Uyar'ın, bu tarihten sonra 10'u aşkın öykü kitabında imzası görülür ve yazar, ölümünden bir yıl önce 2002 yılında, öykü yazarlığını noktalar. Uyar'ın öyküleri geniş bir sosyolojik incelemeye tabi tutulacak derecede toplum ve bireyi içerir. Sosyal alandaki pek çok sorun, bunların bireye yansıma biçimleri, akabinde doğan varoluş sorunu, onun öykülerinin temel izleklerini oluşturur. Ancak söz konusu sorunsallar karşısında Uyar'ın tavrı değişkenlik gösterir. İlk yıllarda umutlu bir bakış açısına sahip olan sanatçı, zamanla pozitif bakışını yitirir. Bu bağlamda yazarın öykü serüveni, temel olarak iki döneme ayrılabilir. Bunlardan ilki 1980'li yıllara kadar şiirsel ve izlenimci tarzda yazdığı öykülerdir. Diğerleri ise çağdaş masalları, postmodern unsurları kullanarak, umuttan ziyade eleştiri barındıran ve bir sorunsal etrafında şekillenen öykülerdir. Tomris Uyar'ın öykücülüğünün ikinci evresinde gösterilebilecek olan Sonucu Belki adlı kısa öykü, postmodern edebiyatla özdeşleşen birçok unsura yer verir: üstkurmaca, metinlerarasılık, montaj, anıştırma… Öykünün çok katmanlılığı ve okuyana göre değişen açık yapısı, postmodernizmin beraberinde getirdiği önemli bir anlayıştır. Sonucu Belki adlı kısa öyküyü anlamlı kılan en önemli noktalardan biri geleneksel olanı postmodern bir anlayış içerisinde okuyucuya sunmasıdır. Bu çalışmada Tomris Uyar'ın Sonucu Belki adlı kısa öyküsü postmodern bakış açısı içerisinde değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimler: Tomris Uyar, Postmodernizm, Öykü.

ABSTRACT

Tomris Uyar enters the literary scene with his English translation activities (1968); then he captures permanence on this stage with his stories, essays, critical essays and diaries. He publishes his works in the leading and prominent publications of the period such as Dost, Papyrus, Yeni Dergi and Soyut . The main genre that led to his recognition in the literary world is the story. Uyar, who published his short story book İpek ve Bakır in 1971, has been seen in more than 10 short story books since then, and the author ended his story writing in 2002, a year before his death. Uyar's stories involve society and the individual to such an extent that they are subjected to a wide sociological examination. Many problems in the social sphere, the ways in which they are reflected to the individual, the problem of existence that arises afterwards, constitute the basic themes of his stories. However, Uyar's attitude in the face of these problematics varies. The artist, who had a hopeful perspective in the first years, loses his positive outlook over time. In this context, the author's story adventure can be basically divided into two periods. The first of these was the stories he wrote in a poetic and impressionist style until the 1980s. Others use contemporary fairy tales, postmodern elements, stories that contain criticism rather than hope and are shaped around a problematic. The short story Sonucu Belki, which can be shown in the second phase of Tomris Uyar's storytelling, includes many elements that are identified with postmodern literature: metafiction, intertextuality, montage, reminiscence. The multi-perspective of the story and its open structure, which varies according to the reader, is an important understanding brought about by postmodernism. One of the most important points that makes the short story Sonucu Belki significant is that it presents the traditional to the reader in a postmodern understanding. In this study, Tomris Uyar's short story Sonucu Belki will be reviewed in a postmodern perspective.

Key Words: Tomris Uyar, Postmodernism, Story.

INSTITUTION OF ECONOMIC DEVELOPMENT AND SOCIAL RESEARCHES
REPUBLIC OF TURKEY
2010

LİDERLİĞİN KAYNAĞI OLARAK KAHRAMANLIK METAFORU: CUMHURİYETİN İLANI SÜRECİNDE ATATÜRK'ÜN LİDERLİĞİ

THE METAPHOR OF HERO AS THE SOURCE OF LEADERSHİP: ATATÜRK'S LEADERSHIP IN THE PROCESS OF THE PROCLAMATION OF THE REPUBLIC

Nurettin GÜRCAN

Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Yönetim ve Organizasyon Programı

ORCID ID: 0000-0002-5361-4351

Özet

Liderlik olgusu kökenleri açısından geçmişten günümüze dikkat çeken bir konu olmuştur. Ortaya çıkışı, insanların toplu halde yaşamaya başladığı zamana dayanan liderlik, birçok farklı olgular üzerinden metaforik anlayışlarla da incelenmeye çalışılmıştır. Bu metaforik olgulardan birini 'kahramanlık' olgusu oluşturmaktadır. Türk Yönetim Tarihi'nde liderlerin diğerlerinden ayrıştıkları en önemli öncüllerden biri olarak gösterilen kahramanlık payesi önemli bir liderlik özelliği olarak kabul görmüştür. Anadolu'nun tarihi içerisinde farklı medeniyetlere liderlik etmiş birçok kahraman lider portresi çizilebilmekle birlikte, yakın geçmişin en önemli kahramanlarından biri Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk olarak görülmektedir. Atatürk'ün liderliğinin kaynağı, özellikle ülkeyi ve ulusu yeniden dirilişe götüren kurtuluş mücadelesine dayanmaktadır. Halkın ve ülkenin işgal altında olduğu bir dönemde bir kahraman gibi ortaya çıkıp bu süreci önder kimliğiyle yöneten Atatürk, yeni devletin kurulmasında da bir kurtarıcı/kahraman lider rolünü üstlenmiştir. Liderlik özellikleri itibariyle düşünüldüğünde de Atatürk'ün bir kahraman olarak kabul edilmesi Türk ulusunun ona yaptığı önemli atıflardan biridir. Nitekim halkın ve diğer ulusların gözünde Atatürk kültünün oluşumunda Atatürk'ün duruma göre geliştirdiği; otoriter, karizmatik veya hizmetkar liderlik tarzı gibi liderlik tarzlarının bütünsel bir anlayışını görmek mümkündür. Türk ulusunun zorlu süreçlerinde öncü olarak işgalin karşısında durma cesareti gösteren Mustafa Kemal, öncelikle bu minvalde halkının gözünde kahraman olarak görülmeye başlanmıştır. Tarihsel süreçlerden söz ederken kullanılan 'Atatürk ve kahraman silah arkadaşları' ibaresi de bunun en önemli kanıtlarından birini teşkil etmektedir. Türk devriminin önemli kişilerinden olan Atatürk, zayıf görülen bir milletin kahramanı olarak, örnek gösterilecek bir cesaret sergilemiştir. Gerek Çanakkale Zaferi'ndeki kimliği ve gerekse ardından ortaya koyduğu devlet adamlığı vasıflarıyla Atatürk, yayınlarda ideal bir lider ve kahraman olarak gösterilmiştir. Bu yönüyle bakıldığında milli bir lider ve devlet kurucusu olarak Mustafa Kemal, Türklerde liderlik geleneğinin oluşumu ve gelişimi açısından da önemli bir karakter olmuştur. Bu doğrultuda çalışmada, Atatürk'ün tüm bu yönleri üzerinden, liderliğinin kaynağı olarak tanımlanan kahramanlık metaforunun genel bir görünümü çizilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Cumhuriyet'in İlanı, Atatürk'ün Liderliği

Abstract

The phenomenon of leadership has been a subject that draws attention from the past to the present in terms of its origins. The emergence of leadership, which dates back to the time when people started to live collectively, has also been tried to be examined with metaphorical understandings over many different phenomena. One of these metaphorical phenomena is the phenomenon of 'heroism'. The honor of heroism, which is shown as one of the most important premises in which leaders differ from others in the History of Turkish Administration, has been accepted as an important leadership characteristic. Although many heroic leaders who have led different civilizations can be portrayed in the history of Anatolia, one of the most important heroes of the recent past is seen as Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey. The source of Atatürk's leadership is based on the liberation struggle, which led the country and the nation to resurrection. At a time when the people and the country were under occupation, Atatürk emerged as a hero and led this process as a leader, and assumed the role of a savior/hero leader in the establishment of the new state. Considering his leadership characteristics, the recognition of Atatürk as a hero is one of the important references made by the Turkish nation to him. As a matter of fact, in the formation of the Atatürk cult in the eyes of the people and other nations, Atatürk developed according to the situation; It is possible to see a holistic understanding of leadership styles such as authoritarian, charismatic, or servant leadership styles. Mustafa Kemal, who had the courage to stand against the occupation as a pioneer in the difficult processes of the Turkish nation, started to be seen as a hero in the eyes of his people in this regard. The phrase 'Atatürk and his heroic comrades-in-arms' used when talking about historical processes is one of the most important proofs of this. Atatürk, one of the important figures of the Turkish revolution, showed an exemplary courage as the hero of a nation that was seen as weak. Atatürk has been shown as an ideal leader and hero in publications, both with his identity in the Çanakkale Victory and his statesmanship qualities after it. From this point of view, Mustafa Kemal, as a national leader and state founder, has also been an important character in terms of the formation and development of the leadership tradition in Turks. In this direction, a general view of the metaphor of heroism, which is defined as the source of his leadership, has been tried to be drawn through all these aspects of Atatürk.

Keywords: Leadership, Proclamation of The Republic, Atatürk’s Leadership

TÜRKİYE'NİN BİR İFADE ALANI OLARAK 29 EKİM 1923'ÜN 100. YIL KUTLAMA TÖRENLERİNİN ULUS MARKALAMA ÜZERİNDEKİ ROLÜ

AS AN EXPRESSION AREA OF TURKEY, THE 100TH ANNIVERSARY OF OCTOBER 29, 1923 THE ROLE OF YEAR CELEBRATION CEREMONIES ON NATION BRANDING

Öğr. Gör. Cihad DOĞAN
Bursa Uludağ Üniversitesi
ORCID: 0000-0001-7022-0138

Özet

29 Ekim 2023 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı kutlanacaktır. Bu kapsamda; İstiklal Harbinin köklü hatırasını yaşatmak amacıyla bir yıl sürecek anma ve etkinlik programlarına ilişkin 2020/13 numaralı Cumhurbaşkanlığı genelgesi 24.10.2022 tarihinde resmi gazetede yayınlanmıştır. Genelgede; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı koordinesinde 2023 yılı boyunca yurt genelinde ve yurtdışı temsilciliklerinde proje ve etkinlikler düzenlenecektir. 100. Yıl kutlama ve etkinliklerinin ilk hareket noktası www.yuzuncuyil.gov.tr web sayfasıdır. Oluşturulan web sayfasında 100. Yılı dair logo, afiş, davetiye gibi dokümanlar yer almaktadır.

"100. Yıl" sadece proje ve programların gerçekleştiği törenler silsilesi olduğu anlamını taşımamaktadır. 100. Yıl etkinlikleri toplumsal bir değeri ifade etmekte ve topluma addedilmektedir. 100. Yıl, toplumun kültürünün bir parçası ve ulusal kimlik unsurlarının yansımasıdır. Buradan hareketle 100. Yıl etkinlerinin gerek mahiyeti gerekse temsil ettiği güç ve kitle Türkiye'nin dünyadaki önemli farklılık ve farkındalıklarından birini teşkil etmektedir. 100. Yıl, Türkiye'nin yabancı ülke kamuoyları ile iletişim kurmada ve uluslararası halkla ilişkiler sağlamada yeni bir alan yaratmaktadır. 100. Yılın manevi ve milli güç unsuru ve ülke tarihinin temsili olması göz önüne alındığında Türkiye adına bir yumuşak güç unsuruna ve kamu diplomasisi alanlına dönüşebilmektedir.

100.yılın özellikle yurtdışında da anılacak olması, etkinliklerin düzenleneceği ülkede Türkiye'nin dünün deneyimlerini, bugünün yaşantılarını ve geleceğin hedeflerinin anlatılacağı bir platformdur. 100. Yıl, Türkiye'deki demokrasinin uzun geçmişini, kurulması için girilen mücadeleyi, korunması için sarf edilen çabanın bir tezahürüdür. 100. Yılı proje ve programlarında verilecek olan mesajlar ve seçilecek olan doğru iletişim ve tutundurma araçları Türkiye'nin ülke algısı üzerinde önemli rol oynamaktadır. Buradaki önemli nokta; 100. Yılı etkinlerinin Türkiye için iletişim aracına dönüşmesidir. Ayrıca kutlamaların bir yıl boyunca sürecek olması demokrasi geçmişi olan ülke mesajının verilmesinde önemli bir zaman yaratmaktadır. Bu bağlamda; bu çalışma ilk olarak 100. Yıl etkinleri kapsamında oluşturulan web sitede yer alan marka kimlik unsurlarını (www.yuzuncuyil.gov.tr) ulus marka kimliği persptektifinde değerlendirmekte ve 100. Yıl etkinliklerinin ülke dışı toplumlarda yaratacağı etkiyi Türkiye'nin ulus marka kişiliğine sağlayacağı muhtemel faydaları değerlendirmektedir.

Anahtar kelimeler: 29 Ekim 2023 100. Yıl Kutlamaları, Ulus Markalama, Ulus Marka Kimliği, Ulus Marka Kişiliği

Abstract

On October 29, 2023, the 100th Anniversary of the Republic of Turkey took place. The year will be celebrated. In this context; The Presidential circular No. 2020/13 on the commemoration and event programs that will last for a year in order to preserve the deep-rooted memory of the War of Independence was published in the official gazette on 24.10.2022. In the circular; Projects and events will be organized throughout the year 2023 in the country and in foreign representative offices under the coordination of the Presidential Communications Directorate. 100. The first point of departure of the year's celebrations and events www.yuzuncuyil.gov.tr it is a web page. 100 On the generated web page. There are documents such as logo, poster, invitation about the year.

“100. The year" does not mean that it is just a series of ceremonies in which projects and programs take place. 100. The activities of the year express a social value and are considered to be of social value. 100. The year is a part of the culture of society and a reflection of the elements of national identity. From here, it's 100. Both the nature of the year's events and the strength and mass they represent constitute one of the important differences and awareness of Turkey in the world. 100. The year creates a new field for Turkey in communicating with the public opinion of foreign countries and providing international public relations. 100. Considering that the spiritual and national power element of the year and the representation of the country's history, it can turn into an element of soft power and public diplomacy on behalf of Turkey.

100.the fact that the year will be commemorated especially abroad is a platform where Turkey's yesterday's experiences, today's lives and future goals will be told in the country where the events will be held. 100. The year is a manifestation of the long history of democracy in Turkey, the struggle for its establishment, the efforts made to preserve it. 100. The messages to be given in the projects and programs of the year, as well as the correct communication and promotion tools to be selected, play an important role in Turkey's perception of the country. The important point here is; 100. The transformation of the year's events into a communication tool for Turkey. In addition, the fact that the celebrations will last for a year creates an important time in delivering the message of a country with a history of democracy. In this context; this study is the first 100. Brand identity elements contained in the website created within the scope of the year's events (www.yuzuncuyil.gov.tr) the nation evaluates the brand identity persptektif and 100. It evaluates the impact that the year's events will have on the communities outside the country and the possible benefits that Turkey will provide to the national brand personality.

Keywords: October 29, 2023 100. Year Celebrations, Nation Branding, Nation Brand Identity, Nation Brand Personality

29 EKİM 1923'TE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN KURULMASI VE 28 MAYIS 1992'DE SEDEREK-DİLUCU KÖPRÜSÜ'NÜN AÇILMASI, TÜRK DÜNYASININ BAŞARILI GELECEĞİ İÇİN UMUTLARIN YENİ KAPILARIDI

THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF TURKİYE ON OCTOBER 29, 1923 AND THE OPENING OF THE SADARAK-DILUCU BRIDGE ON MAY 28, 1992 ARE THE NEW GATES OF HOPE FOR A SUCCESSFUL FUTURE OF THE TURKISH WORLD

Doç. Dr. Reşad ASGEROV
Azerbaycan Milli İlimler Akademisi

Doç. Dr. Etibar MUSAYEV
Gence Devlet Üniversitesi

Doç. Dr. Bağır BABAYEV
Nahçıvan Devlet Üniversitesi

Arş. Gör. Sadiq HÜSEYNOV
Nahçıvan Devlet Üniversitesi

Arş. Gör. Nasima HASANOVA
Nahçıvan Devlet Üniversitesi

Arş. Gör. Ziyad RAHİMOV
Nahçıvan Devlet Üniversitesi

Özet

29 Ekim 2023'te Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yıldönümünü görmek isteyen herkese Yüce Rabbimizden sağlık diliyoruz. Bu gün, Gazi Mustafa Kemal Atatürk liderliğindeki Türk Cumhuriyeti'ni ilan eden Milli Mücadelenin kahramanlarını saygıyla ve minnetle anacağız, Türkiye'yi seven ve sevincini sevinci, üzüntüsünü üzüntüsü olarak bilen herkesi tebrik etmek istiyoruz.

Atatürk zamanından bugüne kadar Türkiye her zaman Azerbaycan'ın yanında olmuştur ve onunla gerçek kardeşliği desteklemiştir. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti gelişimi nedeniyle dünya çapında önemli bir yere sahiptir ve tüm Türk dünyasının gururu olmuştur. Tüm

Türkiye'yi Cumhuriyet Bayramı için tebrik ediyoruz, ona daha da büyük, daha güçlü ve zengin bir ülke olmasını diliyoruz!

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Türk Kapısı", Kazım Karabekir Paşa'nın "Şark Kapısı" olarak nitelediği Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, Türk Cumhuriyetleri arasında Türkiye ile özel bir önem teşkil etmektedir. Haydar Aliyev, 1992 Mart'ında Nahçıvan Yüksek Meclis Başkanı olarak, Türk Cumhuriyeti'ne yaptığı ilk resmi ziyaretinde "Nahçıvan, Türk-islam dünyasına açılan kapıdır" dedi". Türkiye Cumhuriyeti bu dönemde Nahçıvan'ı zor durumdan kurtarmak amacı ile Nahcivan'la sınır kapısı açılmasını gündeme getirdi. 28 Mayıs 1992'de sınır kapısı-Sederek-Dilucu köprüsü açıldı ve Azerbaycan-Türk ilişkilerinin gelişmesinde daha önemli bir rol oynamıştır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nin Türkiye ile ilişkileri, Azerbaycan-Türk ilişkileri bağlamında sonraki yıllarda yükselen çizgiler gelişmiştir. Nahçıvan da uluslararası etkinliklere ev sahipliği yaptı. Nahçıvan'da Türkçe konuşulan Ülkeler Devlet Başkanları IX Zirvesi (3 Ekim 2009) düzenlendi ve "Nahçıvan Deklarasyonu" imzalandı.

2020 yılında 44 gün süren ve zaferimizle sona eren Karabağ savaşı-30 yıldır işgal altındaki Azerbaycan topraklarının Türkiye'nin desteğiyle kurtarılması-Türkiye'nin dış politikasının en büyük başarısıydı. Nahçıvan-Zengezur koridorunun açılması, Türkiye'nin Güney Kafkasya'dan Orta Asya cumhuriyetlerine kara bağlantısını sağlamıştır. Sederek-Dilucu köprüsü Bakü-Tiflis-Kars güzergahına güçlü destek oluşturarak tarihi İpek Yolu'nun canlandıracaktır. Nahçıvan Türk kapısı haline gelecek. Şu anda Türkiye ile uzun vadeli stratejik işbirliğine sahip olan, Türkiye'yi ve Orta Asya'yı birleştiren Azerbaycan'ın gücü, Türk dünyası için önemli bir faktördür ve yeni bir dönemin başlangıcı olacak.

Anahtar kelimeler: 29 Ekim 1923- 29 Ekim 2023, Türkiye Cumhuriyeti, 100. Yıldönümü, Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele, Azerbaycan, Nahçıvan, Sederek-Dilucu köprüsü, 44 günlük Vatan savaşı, Zafer, Nahçıvan-Zengezur koridoru

Abstract

October 29, 2023 marks the 100th anniversary of the Republic of Turkey. We wish everyone who wants to see the anniversary health from our Almighty Lord. On this day, we will remember with respect and gratitude the heroes of the National Struggle who proclaimed the Republic of Turkey led by Gazi Mustafa Kemal Ataturk, we want to congratulate everyone who loves Turkey and knows its joy as their joy, its sadness as their sadness.

From the time of Ataturk to this day, Turkey has always been on the side of Azerbaijan and maintained true brotherhood with him. Today, the Republic of Turkey occupies an important place in the whole world due to its development and is the pride of the entire Turkic world. Congratulations to the whole of Turkey on the Republic Day, we wish it to become an even greater, more powerful and richer country!

The Nakhichevan Autonomous Republic, which Mustafa Kemal Ataturk called the "Turkish Gate", Kazim Karabekir Pasha called the "Eastern Gate", is of particular importance for

Turkey among the Turkish republics. Heydar Aliyev, as Chairman of the Supreme Council of Nakhchivan in March 1992, during his first official visit to the Republic of Turkey, said: "Nakhchivan is the gateway to the Turkish-Islamic world.""During this period, the Republic of Turkey raised the issue of opening border crossings with Nakhchivan in order to get Nakhchivan out of a difficult situation. On May 28, 1992, the Sederek-Dilucu border crossing was opened, which played a more important role in the development of Azerbaijani-Turkish relations. The relations of the Nakhchivan Autonomous Republic with Turkey in subsequent years developed along ascending lines in the context of Azerbaijani-Turkish relations. Nakhchivan has also hosted international events. On October 3, 2009, the IX Summit of the Heads of State of the Turkic-speaking countries was held in Nakhchivan (October 3, 2009), at which the "Nakhchivan Declaration" was signed.

The Karabakh war, which lasted 44 days in 2020 and ended with our victory - the liberation of the occupied Azerbaijani territories for 30 years with the support of Turkey - was the greatest achievement of Turkey's foreign policy. The opening of the Nakhchivan-Zengezur corridor ensured Turkey's land communication with the republics of the South Caucasus and Central Asia. The Sederek-Diluchu Bridge will revive the historical Silk Road, creating strong support for the Baku-Tbilisi-Kars route. Nakhchivan will become the Turkish gate. The strength of Azerbaijan, which currently has a long-term strategic cooperation with Turkey, uniting Turkey and Central Asia, is an important factor for the Turkic world and can be the beginning of a new era.

Keywords: October 29, 1923 - October 29, 2023, Republic of Turkey, 100th anniversary. Anniversary, Gazi Mustafa Kemal Ataturk, National Wrestling, Azerbaijan, Nakhichevan, Sederek-Diluchu Bridge, 44-day Patriotic War, Victory, Nakhichevan-Zengezur corridor

ORTAK TÜRK ETİKETLERİNİN AZERBAYCAN VE TÜRK DİLLERİNDE KULLANMA ÖZELLİKLERİ

COMMON TURKISH LABELS IN AZERBAIJAN AND TURKISH LANGUAGES USAGE FEATURES

İsmayilova Terane Söhrab kızı

BDU - Azerbaycan Dilbilimi bölüm başöğretmeni

Etiketler; kökeni, kökü, tarihi, dili, edebiyatı, inançları, gelenekleri bir olan Türk halklarının yeniden birliğe doğru gelmesinde büyük önem taşımaktadır. Türk halkları küresel dünyanın diğer toplulukları gibi, sadece farklı ülkelerle, kardeş Türk devletleri ile de siyasal, toplumsal, kültürel, sosyal vb. ilişkilere giriyorlar. İletişim sırasında etiketlerin ortak olanlarının kullanımı son derece ilgiyle karşılanmakta ve olumlu - yakınlık duyguları oluşturmaktadır. Bu nedenle ortak Türk etiketlerinin kullanılmasının özelliklerinden bu raporun hacminin izin verdiği ölçüde bahsetmeyi ve her iki dilde daha başarılı olanları ortak kullanım için tavsiye etmeyi amaç edindik.

Edebi dilde ve aynı zamanda konuşma dilinde aynı anlama gelebildiği gibi, birbirinden farklı de olabilen etiketlere Türk halkları tarih boyunca çok önem vermişler. Etiketleri halkın milli kültürünün manevi aynısı, birbirini karşılıklı etkileyen toplum, kolektif ve şahsiyet kültürünün de göstergesi olarak gören Türk halkları, bugün de faaliyetlerinin konuşmayla ilgili kısmına bu gelenekler çerçevesinden bakmaktadırlar.

Onlarca konuşma etiketinin küçük fonetik ses değişimleri ile ortak kullanımı, aynı zamanda, benzer semantik özellikli olanların kullanımı, hatta bazılarının Türk dilinden Azerbaycan diline ve tabii ki, Azerbaycan dilinden de Türk diline geçmesi olgusu da ("Kusura bakmayın", "Ellerinize sağlık" vb). görülmektedir.

Konuşma etiketlerinin, iletişim sırasında saldırgan ve stres olgularını önlerken etkin dil unsuruna dönüşmesi faktöründen; aynı zamanda, bu etiketlerin "başarılı insan" duygularının kazanılmasında oynadığı rolden ve bunların her iki dilde kullanımının anlatılması düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Konuşma etiketleri, iletişim etiketlerinin kullanımı durumları, ortak Türk etiketleri

ABSTRACT

Labels; It is of great importance in the reunification of the Turkish peoples, whose origins, roots, history, language, literature, beliefs and traditions are the same. Turkic peoples, like other communities of the global world, only interact with different countries, brotherly Turkish states, politically, socially, culturally, socially, etc. they enter into relationships. The use of common tags during communication is met with great interest and creates positive feelings of intimacy. For this reason, we aimed to talk about the features of using common Turkish labels as much as the volume of this report allows, and to recommend the more successful ones in both languages for common use.

Throughout history, Turkish peoples have given great importance to labels, which can have the same meaning in literary and spoken language, or they can be different from each other. The Turkish peoples, who see the labels as the spiritual identity of the national culture of the people and the indicator of the culture of society, collective and personality that mutually affect each other, still look at the speech-related part of their activities within the framework of these traditions.

The common use of dozens of speech tags with minor phonetic sound changes, as well as the use of those with similar semantic features, and even the fact that some of them have passed from the Turkic language to the Azerbaijani language and, of course, from the Azerbaijani language to the Turkish language ("Sorry", " Good luck" etc). is seen.

From the factor that speech tags turn into an active language element while preventing aggression and stress during communication; At the same time, it is thought to explain the role these labels play in the acquisition of "successful human" feelings and their use in both languages.

Keywords: Speech tags, use cases of communication tags, common Turkish tags

ATEŞ VE GÜNEŞ, ZEYTİNDAĞI VE CUMHURİYETİMİZİN İSİMSİZ KAHRAMANLARI

Doç. Dr. Fatma KALPAKLI
Selçuk Üniversitesi
ORCID: 0000-0002-0865-5373

Özet

Bu çalışmamızda, Falih Rıfkı Atay'ın Ateş ve Güneş, Zeytindağı romanında adı geçen Konya, Ilgın'lı nefer Mehmet karakteri üzerinden ulusumuzun 29 Ekim, Cumhuriyet bayramımıza kavuşmasında emeği geçen tüm "isimsiz kahramanların" hatırlanması, anlaşılmaya çalışılması ve bu isimsiz kahramanların Cumhuriyetimize olan katkılarının altının çizilmesi hedeflenmektedir. Nitekim milli mücadele birlik, beraberlik ve çok farklı ve çeşitli etnisite ve dini gruplardan oluşmasına rağmen Anadolu halkının "özgürlük ruhu ve aşkı" çerçevesinde topyekûn verdiği bir mücadeledir ki bunda en küçük bir erden Başkumandan Atatürk'e kadar giden ve adeta bir domino etkisi tadında tüm yurdu saran ve sanayileşmiş emperyalist Batılı devletlere karşı iman dolu göğsünü siper eden milyonlarca isimsiz kahramanların destanıdır.

Anahtar Sözcükler: Falih Rıfkı Atay; Ateş ve Güneş, Zeytindağı; 29 Ekim, Cumhuriyet; milli mücadele; isimsiz kahramanlar.

İZLENEN SU KALİTESİ PARAMETRELERİ KULLANILARAK ÖMERLİ BARAJ GÖLÜ'NÜN ZAMANSAL KİRLİLİK DURUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ
ASSESSMENT OF THE TEMPORAL POLLUTION STATUS OF THE ÖMERLİ DAM LAKE USING MONITORED WATER QUALITY PARAMETERS

Muhammed Ernur AKINER
Akdeniz University, Vocational School of Technical Sciences, Department of Environmental Protection Technologies, 07058, Antalya, Turkey
ORCID No: 0000-0002-5192-2473

ÖZET
İnsanlar tarih boyunca ve dünyanın her yerinde su ile birbirine bağlı olmuştur. Geçmişte medeniyetler ve su olumlu bir etkileşim içindeydi. Akarsular ve hava koşulları göl kirliliğinin önemli nedenleridir. Asit yağmurları, kimyasal çözünme ve akarsular tarafından taşınan çözünmüş ve asılı döküntülerin erozyonu artan kirliliğe katkıda bulunur. Bu araştırma, Türkiye'nin en önemli nüfusa sahip ili olan İstanbul'da Ömerli Baraj Gölü'nün kirlilik durumunu araştırmıştır. Baraj Gölü Havzası'nda düzensiz hayvancılık ve tarımsal faaliyetler ve kayıt dışı yerleşimler bulunmaktadır. Havzadaki doğal hidrolojik süreçler, yerleşim yerlerinde altyapı ve kanalizasyon şebekelerinin olmaması nedeniyle kirleticilerin akarsulara deşarjı ile sonuçlanmaktadır. Sonuç olarak, göllerin kirlenmesinin onları besleyen akarsulardan nasıl etkilendiğini düşünmek çok önemlidir. Göl üzerinde etkisi daha fazla olan akarsular korunursa, en azından gölün su kalitesi garanti altına alınabilir. Her şeyden önce, bu uygulanabilir bir ekonomik karardır. Bu nedenle gölün su kalitesine ve onu besleyen akarsulara ilişkin ölçüm verileri istatistiksel olarak analiz edilmiş ve diğer derelerre kıyasla sadece ikisinin gölün su kalitesini doğrudan etkilediği keşfedilmiştir. Bu nedenle, havza yönetiminin önemli bir bileşeni, bu iki akışın oluşturduğu alt havzaların korunması olacaktır. Bilgi ve deneyime dayalı olarak, tarımsal kirleticilerin yüzey ve yeraltı sularına transferini önlemek veya azaltmak için tarımsal en iyi yönetim uygulamaları (EİYU'ler) sürdürülebilir bir şekilde kullanılmalıdır. EİYU'leri seçerken aktivitenin fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yüzey suyu kaynaklarını korumak için belirli EİYU'ler önerildi. Dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi, gayri resmi yerleşimler yerleşik mahallelere yakın konumlanmıştır. Bu nedenle, kırsal alanlardan kentsel alanlara göçmen yerleşimlerinin durdurulması esastır. Bu çalışmada ayrıca gecekondu yapılarının oluşmasının nasıl önleneceğine dair öneriler de yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: En İyi Yönetim Uygulamaları, Gecekondu, Göl Kirliliği, Havza Yönetimi, Ömerli Baraj Gölü, Su Kalitesi.

ABSTRACT
People have always been connected by water throughout history and around the globe. In the past, civilizations and water had a positive interaction. Streams and weather conditions are the significant causes of lake contamination. Acid showers, chemical dissolution, and erosion of dissolved and suspended debris carried by streams contribute to increased pollution. This

research looked at the possibility of Ömerli Dam Lake contamination in Istanbul, the province of Turkey with the most significant population. The Dam Lake Basin has unregulated livestock and agricultural operations and informal communities. Natural hydrological processes in the Basin result in the discharge of pollutants into the streams due to the absence of infrastructure and sewage networks in the settlements. Consequently, it is crucial to consider how the lakes' contamination is affected by the streams that feed them. If those streams, which have a more significant influence on the lake, are protected, at least the lake's water quality may be guaranteed. In the first place, this is a feasible economic decision. Due to this, temporal data on the lake's water quality and the streams that feed it were statistically analyzed, and it was discovered that, in comparison to other streams, only two directly influence the lake's water quality. Therefore, a key component of watershed management will be safeguarding the sub-basins that these two streams form. Based on knowledge and experience, agricultural best management practices (BMPs) should be used sustainably to avoid or reduce the transfer of agricultural pollutants to the surface and groundwater. The activity's physical, chemical, and biological processes should be considered when choosing BMPs. Specific BMPs were suggested to safeguard resources for surface water. Like in other parts of the world, informal settlements are located close to established neighborhoods. Hence, stopping migrant settlements from rural to urban areas is essential. Also included in this study are recommendations for how to prevent slum structures from occurring.

Keywords: Best Management Practices, Lake Pollution, Ömerli Dam Lake, Water Quality, Slum, Watershed Management

1. INTRODUCTİON

Ömerli is connected to the Ömerli Çekmeköy area and is situated in the province of Istanbul. GPS coordinates for Ömerli are 41° 4' 41.3472" North and 29° 19' 53.8356" East. The district center of Çekmeköy, with which Ömerli is linked, is 3 kilometers distant. Ömerli Dam is located in the Çekmeköy neighborhood at latitude 41.060902 and longitude 29.358000. The location of the Ömerli Dam, which is in the province of Istanbul, is indicated in the map's center (See Figure 1). It is located 58 meters above sea level. The Ömerli Dam, essential to Istanbul, meets approximately 40% of the city's water needs.

In contrast, rural settlements cover the middle and downstream regions of the Basin, and agricultural activities and illegal slum settlements are also significant sources of diffused pollution. The geological structure determines the general features of the basin soils, which suggests that thick clay mud without limestone has an acidic flavor and varies in depth depending on the relief. There are several types of soils. Almost all soils are prone to erosion, even though they are typically deep, medium in depth, and have high permeability. The summers are hot, dry, and clear in the Ömerli area, while the winters are bitterly cold, snowy, and partially overcast. Throughout the year, the temperature typically fluctuates from -3°C to 36°C, seldom falling below -8°C or rising over 38°C. All the data sets of the water quality of Ömerli Dam Lake are obtained from the State Hydraulics Work, Turkey (DSI, 2018).

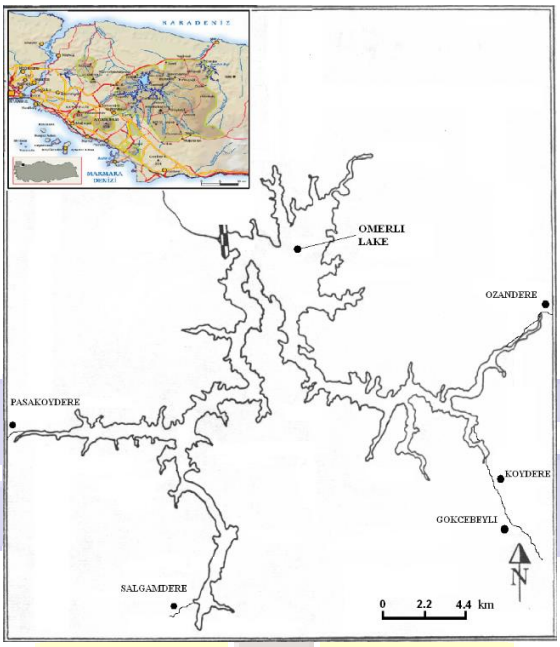

Figure 1. Ömerli Study Area and Feeding Streams

Samples collected from the feeding streams indicate that the water quality of the Ömerli Dam Lake does not conform to high-quality inland surface water quality classifications by the Official Gazette (2004). Nitrate and phosphate levels were higher in the water surrounding agricultural fields. Many scientists blame human activities, urbanization, and human encroachment on the water quality of the Ömerli Dam Lake (Alparslan *et al.*, 2007; Morkoç *et al.*, 2009; Mutailifu, 2019). The contamination downstream is caused by sewage dumping and agricultural runoff from catchment regions, which must be appropriately treated before discharge. Ömerli is concerned about the lack of flow in the streams and pollution. In 2021, the lake was faced with dried up accordingly.

2. METHODOLOGY

The goal of this study is to use the measured water pollution factors to determine the Ömerli Dam Lake's water quality state. Furthermore, this research will analyze national and international water quality rules to better understand the lake's water quality situation. Aspects of the feeder streams' sampled and evaluated water quality were considered. Statistical analysis was carried out to identify the streams most directly responsible for the current contamination level of the Ömerli Dam Lake.

2.1. Water Quality Standards and Major Nutrients

Phosphorus and nitrogen are the two most essential plant nutrients. Although natural nutrient levels are low, human impacts can induce excessive development of aquatic plants, resulting in algal blooms. Blue-green algal blooms affect plants, animals, and humans by reducing dissolved oxygen levels and causing fish to die. Phosphate (PO_4) is a commonly occurring phosphorus compound. High phosphorus content in any canal can stimulate the growth of algae and aquatic weeds in that stream. Phosphate (PO_4) is a pollutant that enters streams via

fertilizers and animal wastes and decomposing organic materials and industrial waste. Nitrates are nutrients like phosphates in sewage, manure, fertilizers, and other places. Fertilizers and livestock dung are the two primary sources of nitrates in agriculture. It's possible, though, that nitrates come from microorganisms degrading organic materials in soil (Gang *et al.*, 2021).

Human activities that release large amounts of nutrients into streams can cause eutrophication. Natural nutrient concentrations are challenging to estimate for diverse types of waterways. The Turkish Water Pollution Control Regulation (Official Gazette, 2004), released in 2004, can classify the total phosphorus concentration in surface water. The Surface Water Quality Management Regulations (SWQMR) of Turkey list the various water quality categories in Table 1. (Official Gazette, 2004). The Environmental Assessment Report No. 4 (EEA, 1999) uses the same standards to classify nutrient levels (See Table 2).

Table 1. Water Quality Classes among Turkey's Surface Water Quality Management Regulations (SWQMR) (Official Gazette, 2004)

	Surface Water Quality Class			
Parameter	1	2	3	4
Dissolved Oxygen (mg/L)	> 8	> 6	> 3	< 3
BOD_5 (mg/L)	< 4	< 8	< 20	> 20
Total Phosphorus (mg/L)	< 0.02	< 0.16	< 0.65	> 0.65
Nitrite Nitrogen (mg/L)	< 0.002	< 0.01	< 0.05	> 0.05
Nitrate Nitrogen (mg/L)	< 5	< 10	< 20	> 20

Table 2. Assessment of Nutrient Levels in Transitional, Coastal, and Marine Waters according to EEA (1999).

Quality status	**Nitrite + nitrate (µmol L^{-1})**	**Phosphate (µmol L^{-1})**
Good	<6.5	<0.5
Fair	6.5 to 9.0	0.5 to 0.7
Poor	9.0 to 16.0	0.7 to 1.1
Bad	>16	>1.1

The Australia-New Zealand Environment and Conservation Council (ANZECC) proposes a flexible approach to defining water quality objectives for varied ecosystems with variable degrees of health. The "trigger values" are then customized based on site-specific considerations. For example, nutrient, biodegradable organic matter, and pH trigger levels are used to estimate the hazards in different types of ecosystems.

Table 3 provides the ANZECC (2000) trigger values for Chl a, TP, FRP, TN, NO_x, NH_4^+, and DO.

Where Chl a: chlorophyll a, TP: total phosphorus, FRP: filterable reactive phosphate, TN: total nitrogen, NO_x: oxides of nitrogen, NH_4^+: ammonium, and DO: dissolved oxygen.

Table 3. Trigger Values are given by ANZECC (2000)

Ecosystem Type	Chl a (µg l^{-1})	TP (µg l^{-1})	FRP (µg l^{-1})	TN (µg l^{-1})	NO_x (µg l^{-1})	NH_4^+ (µg l^{-1})	DO (%) Lower	DO (%) Upper	pH Lower	pH Upper
Estuary	4	30	5	300	15	15	80	110	7.0	8.5
Upland	N/A	20	15	250	15	13	90	110	6.5	7.5
Lowland	5	50	20	500	40	20	85	110	6.5	8.0

2.2. Statistical Analysis

The statistical study used 2015 and 2017 for total Phosphorus, nitrite, and nitrate nitrogen. The one-sample t-test examined the lake's water quality data and feeder streams. The findings are displayed in Tables 4, 5, and 6. In addition, Tables 4, 5, and 6 show the coefficient of determination, R^2 value for the observed vs. predicted value, and hypothesis check (0>Test Value or aTest Value) for the 95% Confidence Interval (CI).

3. RESULTS and FİNDİNGS

The pollution status of the feeding streams was graphically depicted temporally and spatially in Figures 2 and 6. In addition, statistical analysis was implemented to investigate nutrient pollution using the three critical parameters; Nitrite, Nitrate, and total Phosphorus (See Tables 4, 5, and 6). According to the findings, the lake's primary pollutants are the Şalgamdere and Paşaköydere streams. Figures 2 and 3 clearly show the higher nutrient concentrations in these two streams than in other streams. These two streams' water quality strongly impacts the lake's water quality. Therefore, lake water quality can be preserved if these two streams are shielded from point and nonpoint sources of contamination. It is also essential to evaluate how water consumption methods fit into the legal system and interact with social norms. When prescribed limit values mentioned in the water quality regulations were reviewed (See Tables 1, 2, and 3), it is seen that these two streams are beyond the limits regarding the measured pollutant nutrients (See Figures 2 and 3). Tables 4, 5, and 6 also clearly show that these two streams are much more polluting than the others in terms of nutrient pollution concentration.

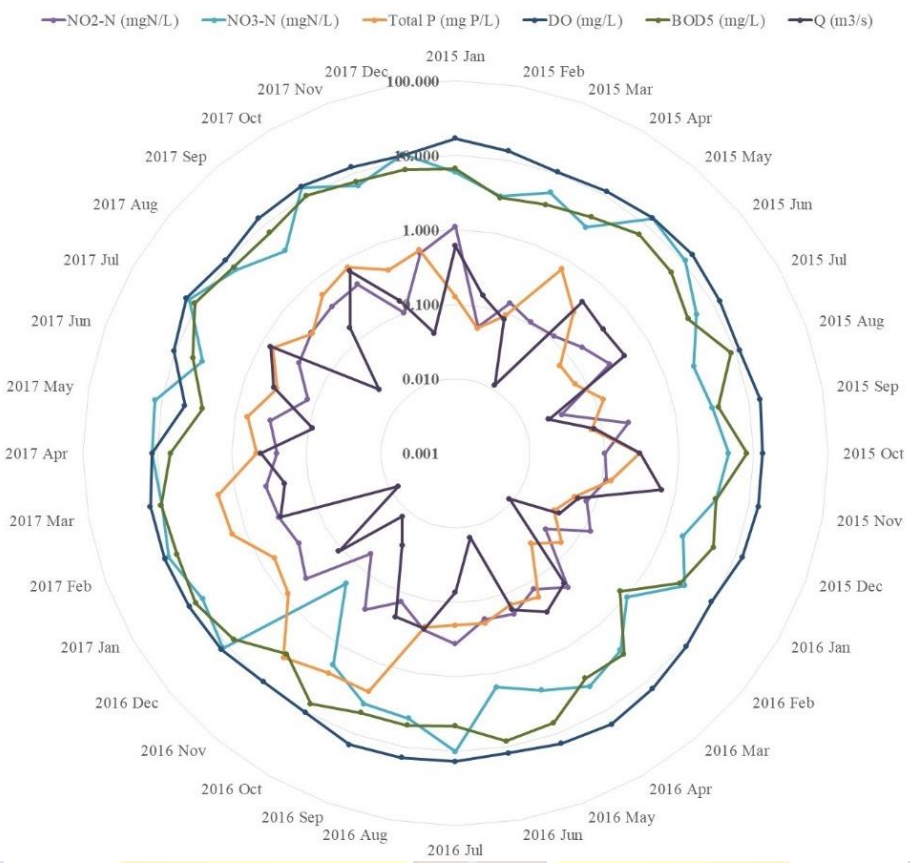

Figure 2. Water Quality Status of Şalgamdere Stream between January 2015 – December 2017

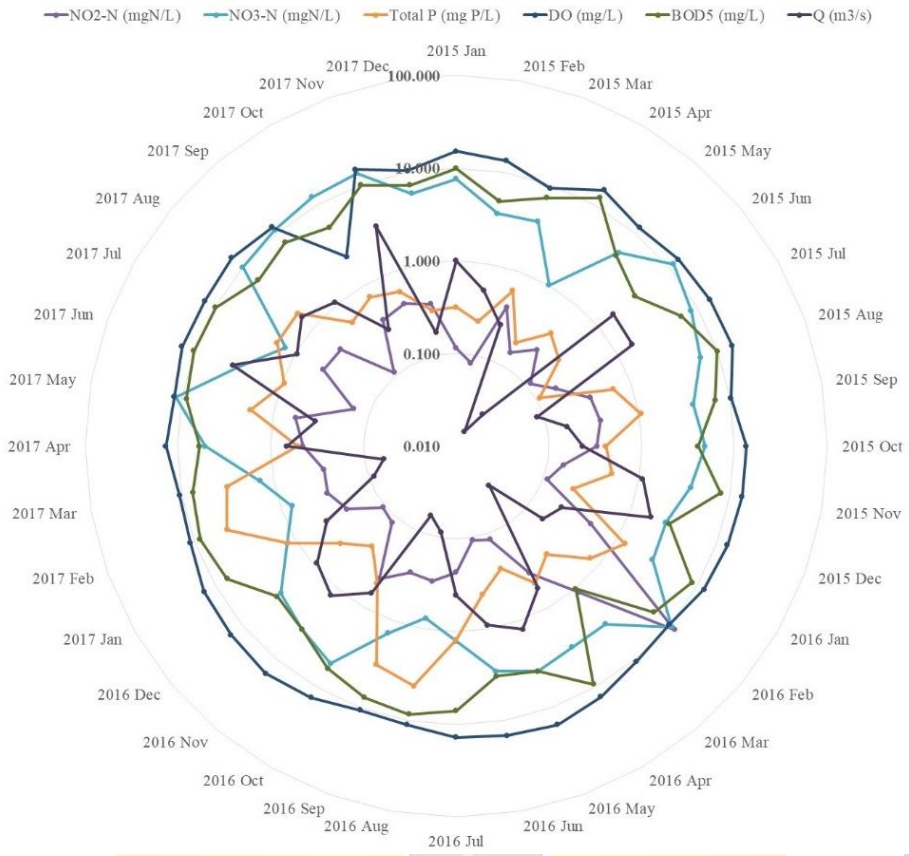

Figure 3. Water Quality Status of Paşaköydere Stream between January 2015 – December 2017

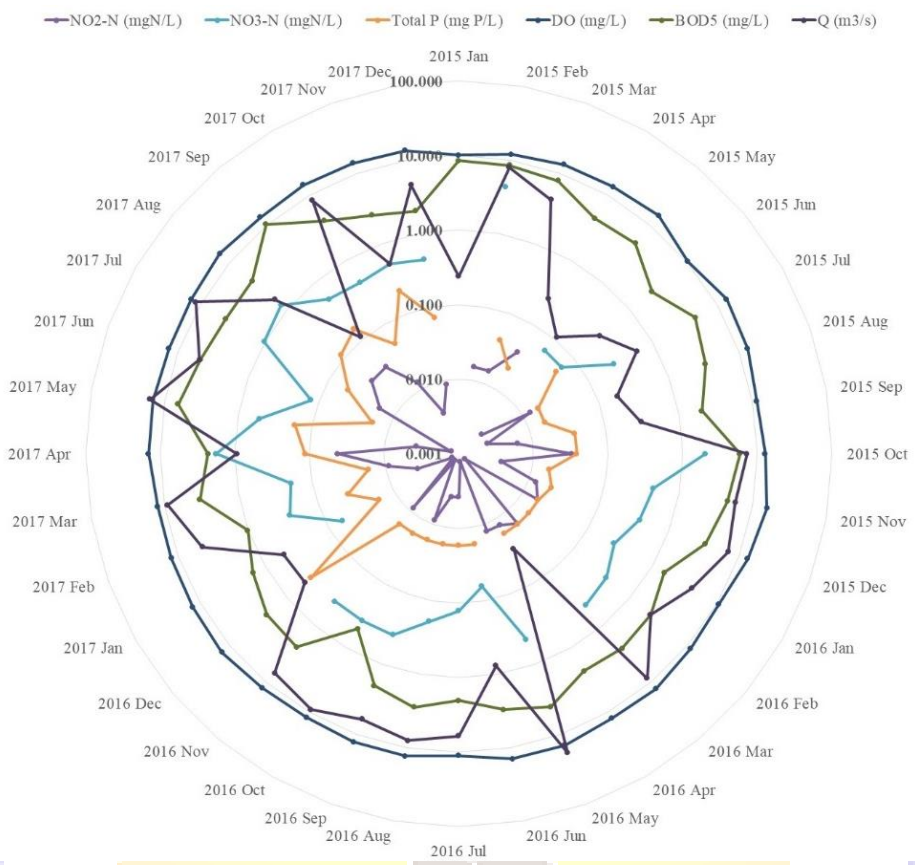

Figure 4. Water Quality Status of Ozandere Stream between January 2015 – December 2017

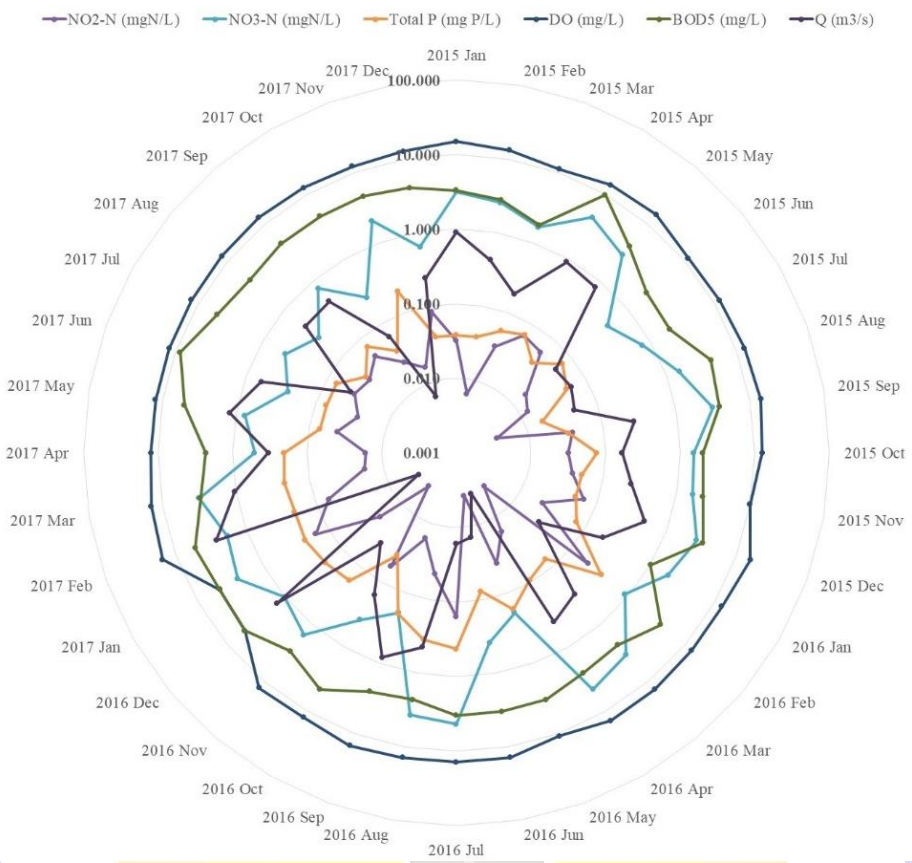

Figure 5. Water Quality Status of Köydere Stream between January 2015 – December 2017

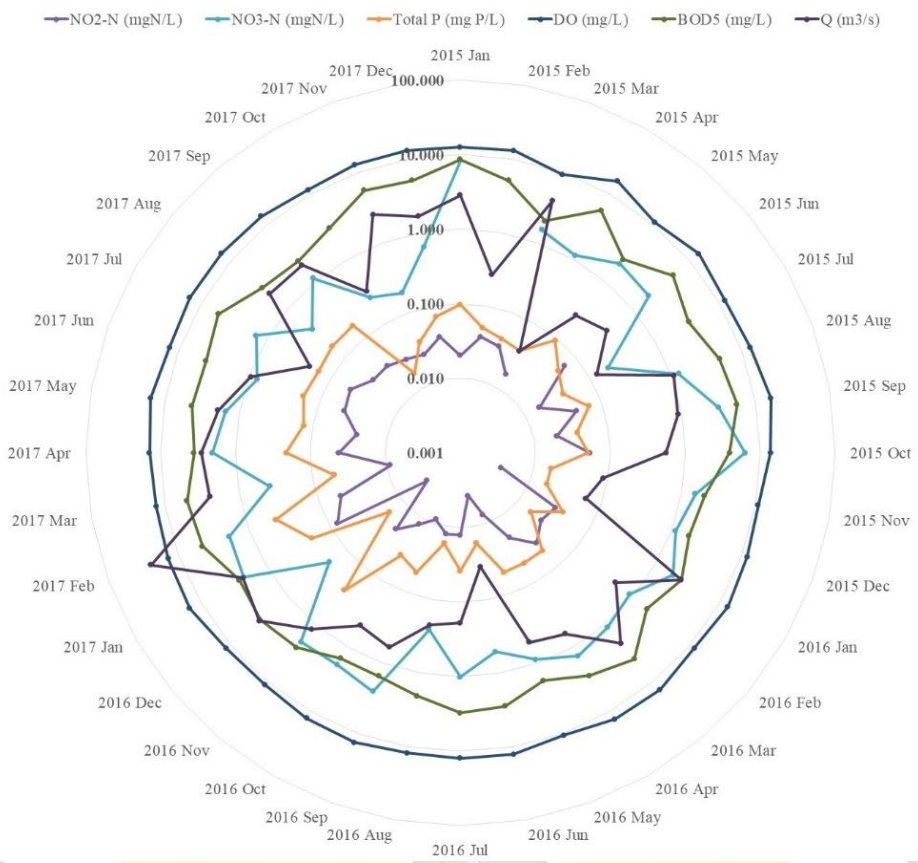

Figure 6. Water Quality Status of Gökçebeyli Stream between January 2015 – December 2017

Table 4. Findings from a One-Sample T-Test for the Observed Streams Feeding the Ömerli Dam Lake: Total P Pollution Statistics

Stream	Mean Concentration	Standard Deviation	Degree of Freedom	Test Value	Prescribed Limits (mg/L)	Level of significance: p-value	Coefficient of Determination, R^2	Hypothesis check	Result
Gökçebeyli	0.27	0.11	35	0.65	Concentration ≥ 0.65: WQC-IV.	0.03	0.840	95% CI excludes the null value and rejects the null hypothesis.	Water Quality Class Number 3
Köydere	0.11	0.04	35	0.65	Conc. ≥ 0.65: WQC-IV.	0.005	0.701	reject the null hypothesis.	WQC Number 3
Ozandere	0.39	0.09	35	0.65	Conc. ≥ 0.65: WQC-IV.	0.04	0.820	reject the null hypothesis.	WQC Number 3
Paşaköydere	0.61	0.54	35	0.65	Conc. ≥ 0.65: WQC-IV.	0.32	0.890	95% CI includes null value, accept the null hypothesis.	WQC Number 4
Şalgamdere	0.62	0.26	35	0.65	Conc. ≥ 0.65: WQC-IV.	0.19	0.905	accept the null hypothesis.	WQC Number 4

Table 5. Findings from a One-Sample T-Test for the Observed Streams Feeding the Ömerli Dam Lake: NO_2-N Pollution Statistics

Stream	Mean Concentration	Standard Deviation	Degree of Freedom	Test Value	Prescribed Limits (mg/L)	Level of significance: p-value	Coefficient of Determination, R^2	Hypothesis check	Result
Gökçebeyli	1.79	1.40	35	5	$5 \leq$ Concentration < 10: WQC-II.	0.03	0.904	95% CI excludes the null value	Water Quality Class

Table 6. Findings from a One-Sample T-Test for the Observed Streams Feeding the Ömerli Dam Lake: NO_3-N Pollution Statistics

								and rejects the null hypothes is.	Numb er 1
Köydere	1.87	1.42	35	5	5 ≤ Conc. < 10: WQC-II.	0.04	0.900	reject the null hypothes is.	WQC Numb er 1
Ozandere	1.78	1.31	35	5	5 ≤ Conc. < 10: WQC-II.	0.03	0.864	reject the null hypothes is.	WQC Numb er 1
Paşaköyd ere	4.30	3.82	35	5	5 ≤ Conc. < 10: WQC-II.	0.20	0.821	95% CI includes null value, accept the null hypothes is.	WQC Numb er 2
Şalgamde re	3.84	3.03	35	5	5 ≤ Conc. < 10: WQC-II.	0.26	0.734	accept the null hypothes is.	WQC Numb er 2

4. DİSCUSSİON and RECOMMENDATİONS

Al Mamun *et al.* (2020) describe "best management practices" as reducing nonpoint source pollution until the level surpasses acceptable water quality standards. BMPs should be applied sustainably to prevent or minimize the transport of agricultural toxins to surface and groundwater, based on research and experience. The full range of physical, chemical, and biological processes the practice will affect should be considered when choosing BMPs. Some BMPs may be used to protect surface and subsurface water resources, whereas a few other BMPs are created to preserve one resource at the expense of the other. The parties' goals and aspirations are considered while choosing BMPs in addition to the farm's physical and managerial elements (Uniyal *et al.*, 2020). Strip cropping, contour cropping, residue management, parallel terraces, grade stabilization structures, buffer filter strips, and grassed canals can all be utilized to reduce nonpoint source pollution. The long-term effectiveness of BMPs may be assessed using models. According to several studies (Martin *et al.*, 2021; Pérez-Gutiérrez, 2020), BMPs are effective at lowering the generation of silt and nutrients. The effectiveness of BMPs has been simulated using many watersheds and field-scale models (Amin *et al.*, 2020; Ricci *et al.*, 2020).

4.1. Conservation Tillage

To stop soil erosion caused by water, crop remains are left on the soil's surface (Barbosa *et al.*, 2021). For every 9–16% increase in crop residue coverage, researchers have seen a 50% drop (Dillaha *et al.*, 1988). In other words, a minimum quantity of residue covering can reduce erosion rates by up to 90%. However, due to some BMPs used to improve surface water quality, pollutant transfer to groundwater may increase (Opoku-Kwanowaa, 2020). Calliera et al. (2021) point out that conservation tillage's influence on groundwater quality is debatable. In addition, several studies have revealed drawbacks to the no-till method, including increased chemical leaking into groundwater (Heatwole et al., 1997). Strip tilling, ridge tilling, cut-and-cover tillage, and seasonal residue management are examples of conservation tillage techniques. These methods are used to till the field while keeping the crop residue in between the rows as minimal as possible, and several names have known them: Strip, Ridge, and Slit Tillage (See Figures 7 and 8). Between harvest and planting, leftovers are let to amass; the majority of the leftovers are tilled under before planting.

Figure 7. Examples for conservation tillage and Strip tillage.

Figure 8. Ridge tillage.

4.2. Contour Farming

Given that planting, cultivating, and land preparation are all done on the contours, contour farming is an effective erosion management technique for terrain slopes from mildly uphill to moderately downhill. Moreover, contouring improves infiltration and decreases surface runoff (Özcan *et al.*, 2017). In addition, contour farming conserves soil resources essential to crop productivity (See Figure 9).

Figure 9. Contour farming.

4.3. Strip Cropping

There are some ways to produce the crop in strips on contours. Crops such as tiny grains and row crops are alternated in the stripes. Growing crops in strips perpendicular to the natural slope is field strip cropping (See Figure 10). Two techniques work well when sediment is the primary contaminant. First, strip cropping is often employed where field slopes are too steep for contour farming.

Figure 10. Field strip cropping.

4.4. Buffer Zones

In order to remove pollutants from surface and subsurface runoff, buffer zones or filter strips are established between polluting source areas and receiving streams (Renouf and Harding, 2015). In addition, as a best management practice (BMP), vegetative filter strips remove silt and fecal bacteria from manured fields and pastures, reducing pollution loads (Bai *et al.*, 2016). To determine the filter strip's effectiveness in trapping silt, nutrients, and pesticide, use Equation 1 (Neitsch *et al.*, 2011):

$$Trap_{ef} = 0.367 \times \left(Width_{filtstrip}\right)^{0.2967} \quad (1)$$

Where $Trap_{ef}$ is the fraction of the constituent loading trapped by the filter strip, and $Width_{filtstrip}$ (m) is the width of the filter strip.

There are three zones in a perfect riparian buffer. The first zone begins at the water's edge. In this zone, trees and shrubs dominate the vegetation. The first zone is recommended to be left largely untouched, and livestock is kept out of this zone. Timber or biomass harvesting is advised in the second zone to remove nutrient-rich material accumulated in the buffer. Finally, a grass filter strip in the third zone is meant to scatter the entering water and encourage a more consistent flow through the first two zones (See Figure 11).

Figure 11. Riparian buffer zones

Haycock and Pinay (1993) found that the biomass of the riparian buffer boosted nitrate retention over the winter. Using the SWAT model in the Walnut Creek watershed, Ames, Iowa, Sahu and Gu (2009) studied the fate and transit of NO_3-N in an agricultural watershed by putting a contour strip in the center of the slope and a riparian buffer strip planted with perennial plants like switchgrass. Sahu and Gu (2009) argue that many strips of perennial vegetation along the contour would be significantly more helpful than a single riparian buffer strip. Their simulations used ten percent, twenty percent, thirty percent, and fifty percent of the subbasin area strip widths. The reduction in NO_3-N outflow was proportional to the size of the filter strip (Sahu and Gu, 2009). Sahu and Gu (2009) noted a slower rate of NO_3-N decrease when the strip size was in the 30 to 50 percent range. Filter strips with 10-20% area were more effective in the case of contour strips, while buffer strips might still benefit from filter strips with 10-30% area (Sahu and Gu, 2009). Results from hillslope SWAT application to the Walnut Creek watershed in Ames, Iowa, show that a filter strip with a perennial cover of switchgrass spanning 10 to 50 percent of the subbasin area may lower NO3-N outflows by 55 to 90 percent during an average rainfall year (Sahu and Gu, 2009).

4.5. Rotations of Conservation Crops and Cover Crops

A non-structural and management source reduction strategy is using cover crops. Intercrops are the crops grown between the harvest and the main crop's planting. The provision of soil cover and the reduction of erosion are the main objectives of cover crops. In addition, cover crops act as a wintertime nitrogen reserve and a springtime manure source (Brandi-Singh *et al.*, 2018).

4.6. Nutrient Management

The term "nutrient management" refers to optimizing plant nutrient applications. Through this optimization, agricultural yields are intended to rise while nutrient losses to surface and groundwater resources are minimized. The ultimate objective is to ensure sufficient nutrients are on hand to satisfy crop demand while minimizing fertilizer waste to the environment. Much of the easily accessible mineral nitrogen found in manures will be lost to leaching or denitrification if applied in the autumn or winter (Dybowski *et al.*, 2020). Split application of nitrogen is widespread in which some of the crop's total fertilizer needs are met before or during planting. Later in the growing season, the remaining nutrients are applied as needed, solely at the rates required for the anticipated crop output. In most soils, phosphorus leaching is sluggish, and the soil functions as a phosphorus bank (Ukwattage *et al.*, 2020; Mezzenes-

Blackburn *et al.*, 2018). The soil's phosphorus status will stay constant if fertilizer and organic manure inputs are equal to the off-takes from the harvested half of the crop (Ukwattage *et al.*, 2020). As a result of this method of determining phosphorus fertilizer rates, soil levels of Phosphorus do not become unacceptably high over time (Mardomootoo *et al.*, 2021).

4.7. Terraces, Vegetated Waterways, and Diversions

Waterways and terraces surrounded by vegetation BMPs are regarded as structural practices. Terraces have a more significant influence on the transmission of pollutants than grass streams, and diversion is source reduction approach. Nonpoint source pollution in surface runoff may be effectively reduced by terraces (Yang *et al.*, 2009). Grassy terraces with steep sides may be seen in Figure 12.

Figure 12. Grassy terraces.

Water diversion terraces (WDT) are a common BMP in Canada, and their consequences on the field have been extensively studied (Baker and Johnson, 1983). For example, it was shown that FDT applied in the Black Brook Watershed (BBW) in northeastern New Brunswick, Canada, reduced sediment production by 56 percent. In addition, water yield during summer growth seasons decreased by 20 percent with the FDT system as a BMP, according to Yang *et al.* (2009).

4.8. Sediment Detention Structures

Detention structures capture and collect silt in reservoirs (Jarret, 2000). Sludge basins are big and may gather water from a broad region. A similar technique is used in smaller structures, such as checking dams to capture gritty silt. A sediment retention reservoir's outflow structure may be seen in Figure 13.

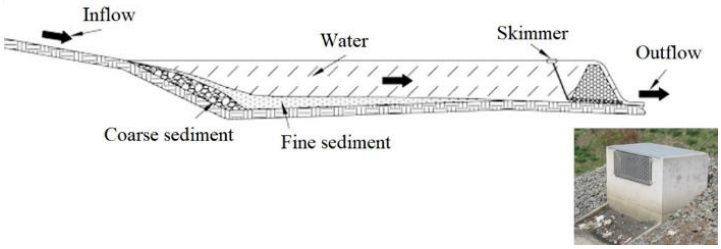

Figure 13. Sediment Detention Structure and the Outflow Structure

4.9. Constructed Wetlands

Municipal, industrial, and, more recently, agricultural wastes have been treated with constructed wetlands (Maktoof, 2020). Wetland filtration has therefore been recognized as one of the best management practices (BMPs) for raising surface water quality.

4.10. Stream Fencing

Wire or electric fences restrict animals from accessing waterways along stream corridors (See Figure 14).

Figure 14. Stream fencing.

4.11. Rotational Grazing

Rotational grazing has both managerial and structural aspects as a source reduction method that includes management and structural components. As a result of large animal populations on the land, sediment, nutrient, and biological causes of pollution can be addressed. N in animal manures, however, is often not considered when determining how much fertilizer to use (Maillard and Angers, 2014). In addition, animal waste contains phosphate that farmers haven't adequately considered. By doing this, the need for further chemical fertilizer may be greatly reduced or eliminated, and the soil surface won't accumulate with an unacceptable amount of phosphorus (Haygarth *et al.*, 1998).

4.12. Nutrient Retention Quantification Methods

It is possible to categorize the different nitrogen and phosphorus retention techniques as follows:

- River, lake, and reservoir nutrient retention coefficients can be measured in situ or with other measurements.
- There are models based on mass balances of various systems for nitrogen and phosphorus retention (Behrendt and Opitz, 1999; Kronvang *et al.*, 2008).
- Use nutrient retention coefficients/empirical models with hydrodynamics (Kronvang *et al.*, 1999).
- The estimate of nutrient retention in aquatic environments may be done in various ways (Trentman *et al.*, 2020).

4.13. Mass Balances

Mass balance methods estimate the overall retention based on observed incoming and departing loads. However, there is no information on specific internal changes in this net retention calculation (Pina-Ochoa and Alvarez-Cobelas, 2006).

4.14. Process Rates

An individual process's measurements offer nitrogen and phosphorus transformation and elimination rate information. A macrophyte-rich environment also speeds up the sedimentation process. According to research in the Spree River (Germany), densely vegetated regions had sedimentation rates of 0.1-0.2 moles of P per year and 1-2 moles of N per year, accounting for up to 25% of the total nutrient retention (de Klein, 2008).

4.15. Empirical Approaches

Vollenweider found a direct relationship between phosphorus content and hydraulic residence time for deep lakes (Dillon, 1974; Vollenweider, 1975). Portielje and Van der Molen (1999) found similar relationships between shallow lakes and nitrogen retention in lakes (Windolf *et al.*, 1996). Hydrological conditions were the most important explanatory factor for nitrogen retention in streams and rivers (Cheng *et al.*, 2019; Newcomer *et al.*, 2021).

4.16. Deterministic Models

The employment of deterministic models is an obvious choice to anticipate the future of an aquatic environment. However, such models can rapidly become overly complicated due to including all critical processes. Parameters and coefficients must be established, and only a handful can be correctly calculated for specific field circumstances to run a simulation. Models must be fitted to data to estimate parameters. So there's much ambiguity regarding the realism of the model.

5. CONCLUSİON

There have been several attempts to eliminate pollution in the region, including the destruction of slums. Informal settlements explain why Turkey does not desire rural-urban migrants to be the owner of more affordable homes. As a result of their limited purchasing power, people who move from the countryside to the city attempt to fit in by using a cost-cutting strategy: The unpaid work of the builder, his friends, and family, along with the minimal salary paid to trained labor, is what makes the house so affordable. The second way to cut costs is by using low-cost, low-quality building materials. The third and biggest cost-saving measure is the potential for using the readily available public transportation.

In addition, strong bonds like family, fellowship, and friendship still exist in urban slums as a remnant of the communal spirit that permeates villages. Thus, a few families from the same town or neighborhood relocate to an empty piece of land close to the city, where they build houses (Kıray, 1969).

Water quality in the lake is significantly impacted by agricultural and animal husbandry activities, notably in the sub-basin borders created by the Paşaköydere and Şalgamdere streams.

The one-sample t-test shows that this condition has been statistically proven. This circumstance suggests that finding a social solution to the problem of informal settlements is essential.

There must be a solution to the slum issue surrounding Istanbul's Ömerli Dam Lake. For instance, inexpensive housing can be offered to those with modest earnings. In addition, it is possible to create agricultural cooperatives and stop villagers from moving to the city. Although the solutions may differ, humans are the universal denominator.

First and foremost, people's main issues should be heard, their demands should be understood, and answers should be presented in the context of science. Sixteen million people's primary clean water supply must be protected as soon as feasible.

REFERENCES

1. Al Mamun, A., Shams, S., & Nuruzzaman, M. (2020). Review on uncertainty of the first-flush phenomenon in diffuse pollution control. *Applied Water Science*, *10*(1), 1-10.
2. Alparslan, E., Aydöner, C., Tufekci, V., & Tüfekci, H. (2007). Water quality assessment at Ömerli Dam using remote sensing techniques. *Environmental monitoring and assessment*, *135*(1), 391-398.
3. Amin, M. M., Veith, T. L., Shortle, J. S., Karsten, H. D., & Kleinman, P. J. (2020). Addressing the spatial disconnect between national-scale total maximum daily loads and localized land management decisions. *Journal of Environmental Quality*, *49*(3), 613.
4. ANZECC (Australia and New Zealand Environment and Conservation Council), *The Australian and New Zealand Guidelines for Fresh and Marine Water Quality*, ANZECC, Canberra, 2000.
5. Bai, J., Shen, Z., & Yan, T. (2016). Effectiveness of vegetative filter strips in abating fecal coliform based on modified soil and water assessment tool. *International Journal of Environmental Science and Technology*, *13*(7), 1723-1730.
6. Baker, J. L., & Johnson, H. P. (1983). Evaluating the effectiveness of BMPs from field studies. *Agricultural Management and water quality/edited by FW Schaller, GW Bailey*, pp. 281-305.
7. Barbosa, F. T., Bertol, I., Wolschick, N. H., & Vazquez, E. V. (2021). The effects of previous crop residue, sowing direction and slope length on phosphorus losses from eroded sediments under no-tillage. *Soil and Tillage Research*, *206*, 104780.
8. Behrendt, H., & Opitz, D. (1999). Retention of nutrients in river systems: dependence on specific runoff and hydraulic load. In *Man and River Systems* (pp. 111-122). Springer, Dordrecht.
9. Calliera, M., Capri, E., Marsala, R. Z., Russo, E., Bisagni, M., Colla, R., ... & Suciu, N. (2021). Multi-actor approach and engagement strategy to promote the adoption of best management practices and a sustainable use of pesticides for groundwater quality improvement in hilly vineyards. *Science of the Total Environment*, *752*, 142251.
10. Cheng, B., Xia, R., Zhang, Y., Yang, Z., Hu, S., Guo, F., & Ma, S. (2019). Characterization and causes analysis for algae blooms in large river system. *Sustainable Cities and Society*, *51*, 101707.
11. De Klein, J., *From Ditch to Delta: Nutrient Retention in Running Waters*, Ph.D. Thesis, Wageningen Universiteit, 2008.

12. Dillaha, T. A., Sherrard, J. H., Lee, D., Mostaghimi, S., & Shanholtz, V. O. (1988). Evaluation of vegetative filter strips as a best management practice for feed lots. *Journal (Water Pollution Control Federation)*, 1231-1238.
13. Dillon, P. J. (1974). A Critical Review of Vollenweider's Nutrient Budget Model and Other Related Models. *JAWRA Journal of the American Water Resources Association*, *10*(5), 969-989.
14. DSI (State Hydraulic Works), 2018. 2015-2017 Stream and lake pollution parameters measurements in Ömerli Dam Lake Basin; Ankara, Turkey, www.dsi.gov.tr (Unpublished report).
15. Dybowski, D., Dzierzbicka-Glowacka, L. A., Pietrzak, S., Juszkowska, D., & Puszkarczuk, T. (2020). Estimation of nitrogen leaching load from agricultural fields in the Puck Commune with an interactive calculator. *PeerJ*, *8*, e8899.
16. European Environmental Agency (EEA), *Nutrients in European Ecosystems*, Environmental Assessment Report No 4. EEA, Copenhagen, 1999.
17. Haycock, N. E., & Pinay, G. (1993). *Groundwater nitrate dynamics in grass and poplar vegetated riparian buffer strips during the winter* (Vol. 22, No. 2, pp. 273-278). American Society of Agronomy, Crop Science Society of America, and Soil Science Society of America.
18. Haygarth, P. M., Chapman, P. J., Jarvis, S. C., & Smith, R. V. (1998). Phosphorus budgets for two contrasting grassland farming systems in the UK. *Soil use and management*, *14*, 160-167.
19. Heatwole, C. D., Zacharias, S., Mostaghimi, S., & Dillaha, T. A. (1997). Movement of field-applied atrazine, metolachlor, and bromide in a sandy loam soil. *Transactions of the ASAE*, *40*(5), 1267-1276.
20. Kıray, M. (1969). "Gecekondu: Az Gelişmiş Ülkelerde Hızla Topraktan Kopma ve Kentle Bütünleşememe", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No:3.
21. Kronvang, B., Hoffmann, C. C., Svendsen, L. M., Windolf, J., Jensen, J. P., & Dørge, J. (1999). Retention of nutrients in river basins. *Aquatic Ecology*, *33*(1), 29-40.
22. Kronvang, B., Jensen, J. P., Hoffmann, C. C., & Boers, P. (2008). Nitrogen transport and fate in European streams, rivers, lakes, and wetlands. In *Nitrogen in the Environment* (pp. 241-270). Academic Press.
23. Maillard, É., & Angers, D. A. (2014). Animal manure application and soil organic carbon stocks: A meta-analysis. *Global change biology*, *20*(2), 666-679.
24. Maktoof, A. A. (2020). Use of two plants to remove pollutants in wastewater in constructed wetlands in southern Iraq. *The Egyptian Journal of Aquatic Research*, *46*(3), 227-233.
25. Martin, E. R., Godwin, I. A., Cooper, R. I., Aryal, N., Reba, M. L., & Bouldin, J. L. (2021). Assessing the impact of vegetative cover within Northeast Arkansas agricultural ditches on sediment and nutrient loads. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, *320*, 107613.
26. Morkoç, E., Tüfekçi, V., Tüfekçi, H., Tolun, L., Karakoç, F. T., & Güvensel, T. (2009). Effects of land-based sources on water quality in the Omerli reservoir (Istanbul, Turkey). *Environmental Geology*, *57*(5), 1035-1045.
27. Mutailifu, K. (2019). Water and Wastewater Management in the Mega City Istanbul: A General Analysis from a Supply-Demand-Reuse Perspective.
28. Neitsch, S. L., Arnold, J. G., Kiniry, J. R., & Williams, J. R. (2011). *Soil and water assessment tool theoretical documentation version 2009*. Texas Water Resources Institute.
29. Newcomer, M. E., Bouskill, N. J., Wainwright, H., Maavara, T., Arora, B., Siirila-Woodburn, E. R., ... & Hubbard, S. S. (2021). Hysteresis patterns of watershed nitrogen

retention and loss over the past 50 years in United States hydrological basins. *Global Biogeochemical Cycles*, *35*(4), e2020GB006777.
30. Official Gazette, *Water Pollution Control Regulation*, No: 25687, Ankara, 2004.
31. Opoku-Kwanowaa, Y., Furaha, R. K., Yan, L., & Wei, D. (2020). Effects of planting field on groundwater and surface water pollution in China. *CLEAN–Soil, Air, Water*, *48*(5-6), 1900452.
32. Özcan, Z., Kentel, E., & Alp, E. (2017). Evaluation of the best management practices in a semi-arid region with high agricultural activity. *Agricultural Water Management*, *194*, 160-171.
33. Pérez-Gutiérrez, J. D., Paz, J. O., Tagert, M. L. M., Yasarer, L. M., & Bingner, R. L. (2020). Using AnnAGNPS to Simulate Runoff, Nutrient, and Sediment Loads in an Agricultural Catchment with an On-Farm Water Storage System. *Climate*, *8*(11), 133.
34. Pina-Ochoa, E., & Álvarez-Cobelas, M. (2006). Denitrification in aquatic environments: a cross-system analysis. *Biogeochemistry*, *81*(1), 111-130.
35. Portielje, R., & Van der Molen, D. T. (1999). Relationships between eutrophication variables: from nutrient loading to transparency. In *Shallow Lakes' 98* (pp. 375-387). Springer, Dordrecht.
36. Renouf, K., & Harding, J. S. (2015). Characterizing riparian buffer zones of an agriculturally modified landscape. *New Zealand journal of marine and freshwater research*, *49*(3), 323-332.
37. Ricci, G. F., Jeong, J., De Girolamo, A. M., & Gentile, F. (2020). Effectiveness and feasibility of different management practices to reduce soil erosion in an agricultural watershed. *Land use policy*, *90*, 104306.
38. Sahu, M., & Gu, R. R. (2009). Modeling the effects of riparian buffer zone and contour strips on stream water quality. *Ecological Engineering*, *35*(8), 1167-1177.
39. Singh, G., Williard, K. W., & Schoonover, J. E. (2018). Cover crops and tillage influence on nitrogen dynamics in plant-soil-water pools. *Soil Science Society of America Journal*, *82*(6), 1572-1582.
40. Trentman, M. T., Tank, J. L., Jones, S. E., McMillan, S. K., & Royer, T. V. (2020). Seasonal evaluation of biotic and abiotic factors suggests phosphorus retention in constructed floodplains in three agricultural streams. *Science of The Total Environment*, *729*, 138744.
41. Ukwattage, N. L., Li, Y., Gan, Y., Li, T., & Gamage, R. P. (2020). Effect of biochar and coal fly ash soil amendments on the leaching loss of Phosphorus in subtropical sandy ultisols. *Water, Air, & Soil Pollution*, *231*(2), 1-10.
42. Uniyal, B., Jha, M. K., Verma, A. K., & Anebagilu, P. K. (2020). Identification of critical areas and evaluation of best management practices using SWAT for sustainable watershed management. *Science of the Total Environment*, *744*, 140737.
43. Vollenweider, R. A. (1975). Input-output models with Special Reference to the Phosphorus Loading Concept in Limnology. *Schweizerische Zeitschrift für Hydrologie*, *37*(1), 53-84.
44. Windolf, J., Jeppesen, E., Jensen, J. P., & Kristensen, P. (1996). Modelling of seasonal variation in nitrogen retention and in-lake concentration: a four-year mass balance study in 16 shallow Danish lakes. *Biogeochemistry*, *33*(1), 25-44.
45. Yang, Q., Meng, F. R., Zhao, Z., Chow, T. L., Benoy, G., Rees, H. W., & Bourque, C. P. A. (2009). Assessing the impacts of flow diversion terraces on stream water and sediment yields at a watershed level using SWAT model. *Agriculture, ecosystems & environment*, *132*(1-2), 23-31.

ALIM QASIMOV YARADICILIQ FENOMENI MUĞAM IFACILIQ ƏNƏNƏSININ INKIŞAFINDA KÖKƏ QAYIDIŞ SIMVOLU KIMI

Ləman Sahib qızı Rüstəmli

AMEA Memarlıq və incəsənət institutu Kiçik elmi işçi Xətai rayonu İ.İsmayılov ev 52, m 36

Açar sözlər: Muğam sənəti, Alim Qasımov, xanəndə

Muğam şifahi ənənəli professional musiqi sənətinin iri həcmli klassik nümunəsidir.Qeyd edək ki,yalnız Azərbaycanda deyil eyni zamanda Yaxın Şərq və Mərkəzi Asiya ölkələrində geniş yayılmış mədəniyyət irsidir.Muğam tarixi, fəlsəfi-mənəvi dəyərinə,intonasiya və ifa tərzinə görə çox qədim köklərə söykənir.Sərbəst ritmə malik olmağına və improvizə etməyə meyilli olmağına baxmayaraq,eyni zamanda müəyyən qaydalar çərçivəsində ifa olunur. İndiki dövrdə muğamşünaslıq elmi musiqişünaslar tərəfindən araşdırılmış və kifayət qədər geniş elmi məlumatlar əldə olunmuşdur.

Azərbaycan muğamı çox dərin qaynaqlara söykənən unikal musiqi növüdür,hansı ki, bu gün də öz aktuallığını itirməmiş,əksinə,elmin diqqət mərkəzində qalmış və günümüzdə də musiqişünaslar tərəfindən tədqiq olunmaqdadır.Hazırda ölkə hüdudlarını aşıb keçmiş Azərbaycan mədəniyyəti bir çox xalqlarının dərin rəğbətini qazana bilmişdir. Xalqın musiqi ifaçılarının bir çox ölkələrin musiqi mədəniyyəti ocaqlarında Azərbaycan muğamlarının, el mahnılarının, simfonik əsərlərinin sevilə-sevilə qarşılanması buna parlaq nümunədir.Son iyirmi il ərzində məşhur xanəndəmiz Alim Qasımovun dünya musiqi salonlarının bir çoxunu fəth etməsi artıq bunu təsdiq edir. Xanəndənin səhnəyə gəlişi adi bir hal kimi də dəyərləndirilə bilməz, çünki son zamanlar cəmiyyətdə baş verən hadisələr istər istəməz milli musiqiyə və onun ifaçılıq prisiplərinə toxunmamış ötüşməmişdi. XIX əsrin ortalarından, yəni Azərbaycan muğamının formalaşmasından Alim Qasımovun tarixi səhnəyə gəlməsinə qədər bu janr yeni fəlsəfi yük topladığı mərhələ idi.Hansı ki,bu mərhələdə Alim Qasımov ənənəni qoruyub saxlayır,eyni zamanda müasir muğam ifaçılığını tərənnüm edir. Artıq Alim Qasımovun dilimizi bilmədən müxtəlif dilli salonlarda rəğbətlə qarşılanmasını bunu təsdiq edən bir amil kimi göstərmək olar. Onu dinləyərkən daxildə baş verən prosesin fəlsəfəsini dərk etmək ücün məhz şərq paradiqmasından yanaşmaq lazımdır.Bu baxımdan da Alim Qasımov özünəməxsus ifa üslubuna, muğamları təfsir etmə üsuluna görə seçilir və muğam sənətinin inkişafına təsir edən ifaçılar sırasında yüksək zirvədədir.

Bildiyimiz kimi musiqinin dili, irqi yoxdur. Məhz Alim Qasımovun ifalarını dilindən, dinindən, irqindən, yaşından asılı olmayaraq hər kəs sevərək dinləyir. Muğam dərin və mürəkkəb musiqi sənətidir, lakin Alim Qasımovun ifasıın dinləmək, anlamaq üçün musiqiçi olmağa ehtiyac yoxdur. O, muğamı təkcə ifa etməklə kifayətlənmir, eyni zamanda semantik hereketlərlə, jestlərlə, o ruhu, yaşadığı hissi dinləyiciyə ötürməyi bacarır. Alim Qasımovun ifası zamanı ilk nəfəsindən doğulan səslər canlı səsdir, sanki hər şey açıq aydın ifadə olunur.Əgər biz nurun bir mərkəzdən doğduğunu nəzərə alsaq, musiqinin də həmin mənbə ilə bağlılığını və onun bütün qanunlarına, yəni dalğalı dövri inkişaf proselərinə bağlı olduğunu görə bilərik. Artıq Alim Qasımovun dilimizi bilmədən müxtəlif dilli salonlarda rəğbətlə qarşılanması zərurətdən meydana gələn bir amildir.Onu dinləyərkən daxildə baş verən prosesin fəlsəfəsini dərk etmək ücün məhz şərq paradiqmasından yanaşmaq lazımdır.Hər bir xanəndə muğamı ənənə çərçivəsində ifa edir, lakin, Alim Qasımovun bu xanəndələrdən fərqi ənənəni yaşadaraq eyni zamanda o muğamı daxilən hiss edərək müəyyən çərçivəyə

salmayaraq ifa edir.O, oxuyarkən hər bir zəngüləni belə səsə qənaət etmədən yaşadığı hisləri ifasında göstərərək səsləndirir.Eyni zamanda böyüyüb yaşadığı mühit onun yaradıcılığına da təsirsiz ötüşməmişdir. Yaşadığı çətinliklərə baxmayaraq heç vaxt sənətdən imtina etməmiş ,zamanla daha da yaradıcılığını inkişaf etdirmişdir.

Muğam ifaçılığında səslə söz vəhdət təşkil edir və ifaçılar xalqın mənəvi dəyərlərinin formalaşmasında bu vəhdətdən məharətlə istifadə edirdilər.“Musiqi var baş yellədər, musiqi var – ayaq yellədər”.Xalq arasında deyilən bu misralarda həqiqət vardır.Yəni musiqi var insanın mənəvi dünyasına xidmət edir,insanı düşündürür,musiqi də vardır ki,yalnız duyğular formalaşdırır.Təbii ki , burada sözlə səsin vəhdəti birbaşa dinləyici şüuruna təsir edir.Alim Qasımovun fikirləri də bütün bu deyilənləri təsdiqləyir:“Muğam vasitəsilə mən gerçək dünyanı hiss edirəm. Hər muğam quruluşu – bu təbiətlə, transendental və spiritik mühitlə əlaqənin dərkinin vasitəsidir. Muğam ruhi, sonsuz və tükənməz güclə doludur. Poeziya da muğamda vacib rol oynayır. Qəzəllərin əsasən məhəbbət haqqında olmasına baxmayaraq, onlar da musiqi kimi konkret interpretasiyaları ehtimal etmir. Əsas odur ki, dinləyicilərin ürəklərinə çatması ilə bağlıdır. Bəziləri üçün şerlər məhəbbtə ithafı, digərləri üçün isə fəlsəfi düşüncələr ola bilər”

Güclü hafizəsinin olması bütün dəstgahları əzbərləməsinə və ən qəliz qəzəlləri belə yaddaşında saxlaması, sözlə musiqinin vəhdətinə zəmin yaradır. Alim Qasımovun ifası heç kəsi təqlid etmədən, özünəməxsus ifa tərzi ilə muğamın fenomenallığını göstərir və onun görünməyən tərəfdən öyrənilməsinə zəmin yaradır. Baxmayaraq ki, özündən əvvəl yaşamış qocaman xanəndələrin, ustadların ifasını dinləmiş, lakin, onun ifalarının ən əsas fərdi cəhəti odur ki, əksər dəstgahların mayəsində qəzəlin vəznini qabarıq tərzdə verə bilir və zərbi muğamların ifa xüsusiyyətini genişləndirmiş, tərkibinə müxtəlif təsnif, mahnı, instrumental musiqi epizodları əlavə edir. Fəxr hissi ilə deyə bilərik ki, o, tanınan bütün zərbi muğamların və şikəstələrin hamısını ifa edən yeganə ifaçıdır.Məhz bu ifaları dinləyən zaman onun dəfdə mükəməl və dəqiq ritmlərlə ifa etməsinin şahidi oluruq. Alim Qasımov qavalın ən mahir və qeryi-adi ifaçısıdır. Onun qaval çalmağında sanki musiqinin ritmi ilə insan ruhunun, düşüncəsinin, hissiyatının ritmi və təbiətin ritmi birləşir. Alimin pərəstişkarları onu dinlədikləri ilk gündən deyirdilər ki, onun qavalından başqa bir səs çıxır. Həqiqətən də qaval ifası Alimin oxumağının ayrılmaz hissəsidir.Hər bir Xanəndə əruz vəzninin bütün qayda-qanunlarını yaxşı bilməli və oxuduğu qəzəllərdə məharətlə istifadə etməyi bacarmalıdır. Bu baxımdan da Alim Qasımov xoşbəxt sənətkarlardandır. Ümumyyətlə, Alim Qasımovun səsi və ritmi hətta kadrarxası səslənəndə belə dərhal dinləyicini ovsunlayır və onunla interaktiv ünsiyyətə girir. O, hər bir dinləyicinin hisslərini, emosilayarını öz səsində təcəssüm etdirə bilir, gözəgörünməzliyə aparır.

Müasir gənc xanəndələrimizdə Alim Qasımov kimi xanəndələrimizdən nümunə götürməlidirlər.Çünki, gənc xanəndələrdə olan ritm problemləri və yaxudda qavalda ifa etmə bacarıqlarının olmaması nəticəsində çox zaman üçlüklərlə birgə ifa zamanı nağara alətinin əlavə edilməsi ilə nəticələnir, buda qədim sazəndə dəstəsinin ənənəsini pozan bir amildir. Bundan başqa müasir dövrümüzdə gənc xanəndələrin ifası zamanı muğam dəstgahlarının qısaltmaları, qəzəl seçimində, tələffüzündə səhvlərə yol vermələri və yaxud muğamın xarakterini verməkdə çətinlik çəkirlər. Yuxarda qeyd edilənləri nəzərə alsaq belə nəticəyə gəlirik ki, sözlə ustad xanəndə olmaq üçün yalnız gözəl səsin olması kifayet etmir.

Xanəndəlik sənətinin inkişafı muğam musiqisi ilə sıx əlaqədardır. Muğam xalq yaradıcılığından ibarət olan musiqi nümunəsidir və əsrlər boyu şifahi halda nəsildən nəsilə ötürülərək zəngin irs yaratmışdır.Muğamın inkişafını xanəndəlik sənəti ilə bağlayan xanəndələrdən biri olan xalq artisti Bülbül söyləmişdir:

“Azərbaycan klassik muğamlarının inkişaf tarixi onların ifaçıları ilə sıx əlaqədardır. Fasiləsiz olaraq saat yarım, iki saat uzanan oxumaları yaradan müğənnilər ancaq Azərbaycanda olmuşdur. Səttar, Cabbar Qaryağdıoğlu, Şəkili Ələsgər, Əbdülbağı, Seyid Şuşinski məhz belə müğənni olmuşlar. Yuxarıda adları çəkilən xanəndələr-“dəstgah” adı altında proqram əsər yaratmışlar. Azərbaycan muğamlarını məharətlə ifa etməklə xanəndələr empirik yollarla əsrdən əsrə keçən, zəmanələrin sınaqlarından çıxıb-gələn orijinal oxumaq məktəbi yaratmışlar. Bu orijinal məktəb Zaqafqaziyada olduğu kimi, bütün Yaxın Şərqdə böyük hörmət qazanmışdır.”

Alim Qasımov üçün sənətin əsası dinləyici və muğam müqəddəsliyidir.Bəlkə də bu səbəbdən Alim Qasımovun ifasını sakit dinləmək mümkün deyildir,bu fenomeni dinlədikdə dinləyicilər özlərini unudurlar.Əsl söz-sənət dünyasının,muğamın nə olduğu məhz bu anda başa düşülür.

Alim Qasımovun xanəndə və insan kimi ən üstün cəhətlərindən biri də bilmədiyini etiraf etməsidir.Dahi yunan filosofu Sokratın fikri burda yerinə düşür: “Mən bilirəm ki, heçnə bilmirəm” .Məhz bu düşüncədə olan insanlar daim axtarışda olur və elmə yeni tövhələr gətirməyə nail olurlar.Alim Qasımov da bu fikirlərlə muğam dəryasına yönəlmiş, daim axtarışda olmuş və bu qimətli fikirlərini söyləmişdir: “Muğam aləmi sonsuz bir ümmandır. Oraya çoxları baş vursa da,dibinə gedib çıxanı az olur.Mən də özümə inanıram.”

O inkişaf etmək və muğam ənənəsini yaşatmaq üçün daim ustad sənətkarlarla,şərqşünaslarla,filoloqlarla görüşlər keçirmiş və maariflənmişdir.Bu səbəbdən də Alim Qasımov yaradıcılığında təsadüf anlayışını təbiilik və yüksək zəhmət tutur.

Alim Qasımovun ifası heç kəsi təqlid etmədən, özünəməxsus ifa tərzi ilə muğamın fenomenallığını göstərir və onun görünməyən tərəfdən öyrənilməsinə zəmin yaradır. Baxmayaraq ki, özündən əvvəl yaşamış qocaman xanəndələrin, ustadların ifasını dinləmiş, lakin, öncə də qeyd etdiyimiz kimi onun ifalarının ən əsas fərdi cəhəti odur ki, əksər dəstgahların mayəsində qəzəlin vəznini qabarıq tərzdə verə bilir və zərbi muğamların ifa xüsusiyyətini genişləndirmiş, tərkibinə müxtəlif təsnif, mahnı, instrumental musiqi epizodları əlavə edir.Deyilən fikirlər özünü “Mani-Ovşarı” zərb muğamında daha qabarıq şəkildə göstərir. Fəxr hissi ilə deyə bilərik ki, o, tanınan bütün zərbi muğamların və şikəstələrin hamısını ifa edən yeganə ifaçıdır.Məhz bu ifaları dinləyən zaman onun dəfdə mükəməl və dəqiq ritmlərlə ifa etməsinin şahidi oluruq.Alim Qasımovun etdiyi bütün bu yeniliklər XX əsrin muğam sənətinin inkişafı kimi qiymətləndirilməlidir.

Alim Qasımovu dövrünün tanınmış ifaçıları Hacı Məmmədov, Bəhram Mansurov, Möhlət Müslimov, Fəxrəddin Dadaşov, Elman Bədəlov, Malik Mansurov, Elşən Mansurov və başqaları müşaiyət etmişdir.Alim müəllimin özünəməxsus geniş diapazonlu səsi, aydın nitqi, dəqiq musiqi duyumu, mükəmməl qavalda ifa etmə bacarığı ona Allah tərəfindən verilmiş bir istedaddır. Səs diapazonu geniş olduğu üçün Alim müəllim bütün muğamları sərbəst və asanlıqla ifa etməyi bacarır, bundan başqa fikrimcə sənətkarın saz və tarda ifa etmə bacarığının olması musiqi duyumunun dəqiq olmasına və istədiyi səsi düzgün səsləndirməsinə kömək edən amillərdəndir. Sonda qeyd etmək lazımdır ki, muğam dünyasında çox adlar unudulub, amma elə adlar da yaşayır ki, bu gün də, sabah da, gələn əsrdə də onlar xalqın milli sərvəti kimi anılacaq. Əminliklə deyə bilərik ki, Alim Qasımovda bu xanəndələrimiz sırasındadır. Onun sənəti gələcək üçün yaranır.

29 Ekim
CUMHURİYET BAYRAMIMIZ
KUTLU OLSUN